ADOLF TÖRNGREN

FRÅN VÅRA DAGARS RYSSLAND

STUDIER UNDER ÅREN 1904—1907

STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1911

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna bok, som ur finländskt perspektiv skriver Rysslands historia runt revolutionsåret 1905, utgavs i Stockholm 1911, kanske för att undgå den ryska censuren. Den översattes tre år senare till franska som ***L'évolution de la Russie*** (1914). Boken digitaliserades i mars 2018.

Förord.

»Våld kan användas för att förtrycka ett folk, men icke för att styra det. I vår tid består det enda medlet att verkligen regera helt enkelt i att ställa sig i spetsen för den folkrörelse, som går i riktning från ondt till godt, från mörker till ljus, och att leda den till det närmaste rastställét. För att kunna göra detta fordras framför allt att gifva folket möjlighet att uttrycka sina önskningar och framföra sina behof samt att, sedan man lyssnat härtill, förverkliga de önskningar, hvilka framkallats af den trängande nödvändigheten, icke till förmån för en enda klass, men till förmån för folkets flertal, arbetarmassorna.»

Med dessa ord har Tolstoi angifvit sina tankar om huru Ryssland borde styras. Det är nu sex år sedan han nedskref dem, och under denna tid hafva våldsamma skådespel uppförts på Rysslands jord. Men revolutionen har icke kunnat betvinga den gamla regimen. Byråkratin regerar fortfarande riket om ock under skenbart nya former.

Tilldragelserna och förhållandena under denna period i Ryssland, hvilket förblifvit så vidunderligt främmande för Europa, erbjuda alltid stort intresse, men tillika uppresa sig ofta oöfvervinneliga svårigheter för den, som låter locka sig in på den svårauppgiften att skildra desamma. Behofvet af belysning af de invecklade spörsmålen måste dock anses så stort, att det rättfärdigar äfven ett bristfälligt försök. Visserligen har en rik litteratur uppstått i anledning af de sista årens händelser, och under intrycket af att Ryssland stod inför en radikal statshvälfning har en mängd arbeten på olika språk sett dagen utanför Rysslands gränser. Men de behandla företrädesvis händelserna före och under den första duman. De moderata framstegsmännens taktiska felgrepp och den revolutionära rörelsens skenbart ringa uthållighet tyckas hafva framkallat i utlandet en missräkning, en besvikning, som förlamat intresset för det ryska folkets öde och tagit sig uttryck i en stagnation af den litterära produktionen. Från periodens senare del finnes därför blott ett fåtal skildringar.

Ryska uppgifter om dessa händelser måste till största delen uppsökas i tidningar och tidskrifter. De äro ofta hvarandra motsägande, beroende naturligtvis på att de våldsamma lidelser, hvilka satts i rörelse af den kamp om makten, som utkämpats mellan de sedan sekler undertryckta och deras vedersakare i högsta grad gifvit sin färg åt såväl uppfattning som framställning.

Efterföljande skildring är till stor del fotad på officiella dokument äfvensom på publikationer af obestridt värde. En del uppgifter grunda sig på egna upplefvelser och iakttagelser.

En bibliografi öfver de värdefullaste bland de anlitade arbetena bifogas. Den konstitutionella idéns framsteg.

Vid Nikolai II:s tronbestigning ställdes de största förhoppningar på den unge tsaren. Talrika adresser riktades till honom. Den djärfvaste, adressen från Twer, framhöll att lag borde iakttagas af ämbetsmännen, att regeringens ämbetsmän måtte respektera de lokala självstyrelseorganens anspråkslösa rättigheter och att dessas kompetens med afseende å dem rörande angelägenheter måtte utvidgas. Men Pobedonostseffs maxim, att så länge som möjligt bevara autokratin och ortodoxin, segrade nu såsom förr. Den 29 januari 1895Alla data äro angifna enligt den Gregorianska kalendern d. ä. västeuropeisk tidräkning. mottogs i Vinterpalatset ett stort antal deputationer från semstvos (landsting) och adelsförsamlingar, och tsaren riktade till dem ett tal af följande innehåll:

Jag är lycklig att se här församlade representanter af alla klasser, hvilka kommit för att uttrycka känslor af trohet. Men jag är underkunnig om att i en del semstvo-församlingar personer, lockade af meningslösa drömmar, nyss hafva höjt sin röst för att yrka på att representanter för semstvos skulle deltaga i arbetet för den inre styrelsen. Må man vetaatt, medan jag ägnar alla mina krafter åt folkets bästa, jag har för afsikt att bevara självhärskarmaktens princip med samma styrka och fasthet som min aflidne oförgätlige fader det gjorde.

I liberala kretsar gaf man uttryck åt den missräkning dessa ord hade väckt. Man bestred att någon skulle yttrat sig i någon semstvo-församling på sätt som i det kejserliga talet framhållits. Det hade endast varit fråga om att nedbryta den mur, som byråkratin och hofkretsarna rest mellan tsaren och Ryssland. Och det var dessa tendenser som i talet blifvit betecknade som »meningslösa drömmar». Det kejserliga talet hade framkallat en känsla af beklämning, men samhällets lefvande krafter skulle snart öfvervinna denna betryckta stämning. En del skulle börja en fredlig men systematisk strid för att vinna den handlingsfrihet, som ansågs nödvändig. Andra, mera beslutsamma, skulle använda alla medel för att bekämpa den rådande regimen. En strid vore oundviklig, och den skulle ej låta vänta på sig.

Pobedonostseff var den ledande själen i inrikespolitiken, men Witte, finansminister 1892—1903, började småningom göra sig allt mera gällande. Det var hans inflytande som bragte ett agrarreformförslag af 1898 (hvilket tillika skulle hafva infört semstvoinstitutionenGenom en förordning af 1864 hade i 34 af det europeiska Rysslands 51 guvernement, Polen icke medräknadt, införts en lokal självstyrelse. Denna institution benämndes semstvo. Hvarje distrikt inom dessa guvernement hade sin distriktsemstvo, vald klassvis af fastighetsägarna på landet, af städernas fastighetsägare och näringsidkare samt af böndernas fullmäktige. Distriktsemstvos kompetens sträckte sig till distriktets folkundervisning, sundhets- och sjukvård, fattigförsörjning, landsvägsunderhåll m. m. Semstvos hade rätt att pålägga härtill nödiga skatter. Beslutens laglighet skulle granskas af guvernörerna. Samtliga distriktsemstvos i ett guvernement valde en guvernementsemstvo, som handhade guvernementets gemensamma ärenden af ofvan antydt slag. Genom en ny förordning af 1890 ställdes semstvoinstitutionen i större beroende af administrationen, i det att guvernörerna fingo rätt att granska dess åtgärder ur synpunkten af deras lämplighet. Något senare tillkom en ytterligare inskränkning, som fastställde att budgeten icke kunde höjas med mera än 3 % per år. i de 24 guvernement, som ännu saknade densamma) att falla. Witte hade nämligen affattat tvenne utlåtanden rörande semstvoinstitutionen. I det ena föreslog han att semstvosskulle beröfvas rätten att inrätta och underhålla folkskolor. De 7,000,000 rubel, som semstvos uttogo i skatter härför, skulle indragas till kronan. I det andra förklarade han bland annat: »I verkligheten har semstvoinstitutionen grundats hos oss som ett första medgifvande åt konstitutionalismen, som ett första steg på de representativa institutionernas väg. Men omständigheterna äro icke mera desamma, ej heller har regeringen numera samma åsikt om opportuniteten af en förändring i den politiska regimen. Semstvo-institutionens hela historia under de sista tiderna, med undantag af den korta perioden af Loris Melikoffs ministär, har därför icke varit annat än en rad af restriktiva åtgärder mot denna lokala autonomi. — — Regeringen har beslutsamt slagit in på att konsolidera autokratin. — — Självhärskaremakten är den enda regeringsform som lämpar sig för Ryssland, och långt ifrån att försvagas bör denna makt i stället bibehållas och förstärkas. — — — Ryssland bör draga nytta af västerns erfarenhet och icke begå samma fel som denna. Ryssland bör finna en annan väg att sätta regeringsorganen i förbindelse med nationens idéer. Det är nödvändigt att folkets representanter regelbundet deltaga iregeringsinstitutionernas verksamhet, men icke på konstitutionell bas. — — — Man kan anse — och personligen är jag af denna öfvertygelse — att i allmänhet konstitutionalismens idé är vår tids största misstag — — —.» Inrikesministern

Goremykin, upphofsman till förslaget om semstvoinstitutionens utsträckande, fick vika och ersattes med Sipiagin. En ny kommitté för landthushållningens befrämjande sammankallades med Witte som ordförande. Han kom på tanken att (1902) infordra utlåtande från särskilda kommissioner landet rundt, hvilka sammanträdde under adelsmarskalkernas ordförandeskap, men till icke ringa del bestodo af semstvomän.

Denna omständighet, att Witte vid detta arbete förbigick semstvoinstitutionen, som dock var den enda legala representation för landsbygden, gjorde att kammarherren D. N. Schipoff, ordförande i Moskvas guvernements semstvostyrelse, i maj 1902 sammankallade ett möte af semstvomän för att diskutera frågan, huru dessa borde förhålla sig i de Witteska kommissionerna. Sammankomsten var af stor betydelse, emedan den blef utgångspunkten för den sammanslutning af medlemmar från de lokala själfstyrelseorganen, hvilka kraftigt förberedde en konstitution. Men den var illegal och alla deltagare tilldelades genom Plehwes försorg en tillrättavisning.

Emellertid hade redan tidigare en sammanslutning af en grupp personer med friare idéer kommit till stånd. Furstarna Peter och Paul Dolgorukoff hade i slutet af 1899 tagit initiativ till enskilda öfverläggningar, vid hvilka uteslutande semstvoangelägenheter diskuterades. Senare, 1902, grundade samma kretsar tidningen »Frigörelse» (Osvoboschdenie),hvilken trycktes först i Stuttgart och sedan i Paris, samt redigerades af P. Struwe. Året därpå bildades »Ligan för frigörelse». Till denna liga slöto sig en mängd personer och den hade filialer i hela Ryssland. Men ännu flere voro de, hvilka sympatiserade med dess sträfvanden och understödde dess företag utan att dock våga inträda i densamma.

De typiska intrigerna ministrarna emellan gjorde emellertid att ordförandeskapet i centralkommittén för landthushållningens befrämjande plötsligt fråntogs Witte. Plehwe, som i egenskap af inrikesminister den 17 april 1902 efterträdt den mördade Sipiagin, utnämndes till ordförande i denna kommitté och tillgodogjorde sig Wittes initiativ och förarbeten samt insamlade utlåtandena från de 400 distriktskommissionerna, i hvilka sammanlagdt 11,000 personer hade tagit del. Dessa utlåtanden gingo ut på »att landtbefolkningen för att blifva arbetsam och företagsam måste hafva särskilda rättigheter, som skyddade dess arbete mot intrång, äfvensom visshet om att den var bemyndigad att försvara sina rättigheter». Vidare uttalade kommissionerna sig emot regeringens förslag om tekniska reformer såsom varande otillräckligt och yrkade på del i lagstiftningen angående landtbefolkningen. Tvenne medlemmar, som framkastat förslag om politisk representation, blefvo förvisade af Plehwe, och andra afskedade han från funktioner, hvartill de af sina ståndsbröder valts. På ett särdeles iögonenfallande sätt förföljde han sålunda furst Peter Dolgorukoff från distriktet Sudscha i guvernementet Kursk. Men en allmän opinion i frågan hade bildatsig, och en öppen konflikt mellan regeringen och landet var började.

Plehwe, hvars regeringskonst manifesterat sig i massakern i Kischineff, på sin tid så mycket omtalad i den europeiska pressen, och i ändlösa förföljelser af alla slags frihetssträfvanden, framhärdade i sina försök att tillintetgöra semstvo-institutionen. En kejserlig ukas af den 20 januari 1904 befullmäktigade inrikesministern bland annat att afsätta alla valda semstvomän i Twer och att utnämna ordförande och ledamöter i därvarande semstvostyrelser, hvilka dock enligt lag bort rekryteras genom val, samt att från guvernementet Twer utvisa personer, som utöfvade ett skadligt inflytande på semstvon. I följd häraf utvisades bland andra den gamle oppositionsmannen Petrunkevitsch, särskildt bekant såsom författare af en semstvoadress till Alexander II och känd för sina försök att förmå terroristerna att afstå från sina planer att mörda denne kejsare.

Den 8 februari 1904 utbröt kriget med Japan. Trots den betryckta stämning, som Plehwes fortsatta förföljelser orsakade, anslogo Rysslands semstvos för särskilda krigsbehof 6½ millioner rubel. I följd af den allmänna misstron till Röda korset tog den tidigare nämnde Schipoff initiativ till en gemensam sammanslutning emellan semstvos för bispringandet af sårade och sjuka. Detta föll dock regeringen alls icke i smaken. Men genom ordförandens för Röda korset grefve Worontzow-Daschkoffs tillmötesgående nåddes slutligen en öfverenskommelse med Röda korset, och furst Lwoff utverkade af tsaren ett begifvande till semstvo-församlingarnas medverkan vid sjukvården i kriget. Det oaktadt upphörde icke inrikesministernmed sina förföljelser, och hans misstro mot semstvos filantropiska verksamhet gick så långt, att han genom sina adjointer

Stürmer och Sinovjeff lät verkställa revisioner inom flere semstvos för att uppspåra oegentligheter och »regeringsfientliga förehafvanden» i dessas verksamhet. Schipoffs återval till ordförande för semstvostyrelsen i Moskva stadfästes ej.

På krigsskådeplatsen hade efter japanernas första framgångar intet mera bemärkt inträffat ända till den 12 april, då japanerna företogo det sjunde flottanfallet på Port Arthur. Detta ändade med att slagskeppet Petropavlovsk stötte på en mina och sjönk, hvarvid amiral Makaroff dödades, han, på hvars stora anseende alla Rysslands förhoppningar om segrar till sjöss då hvilade. Två veckor därpå, den 30 april, öfvergick Kuroki Jalufloden och slog den ryska styrkan under general Sassulitsch. Den 26 maj eröfrade japanerna Kinchau. Den 4 september utrymde Kuropatkin Liaojang efter flere dagars blodiga strider. Kuropatkins försök vid Schaho i medlet af oktober att gripa till offensiven, såsom det uppgifves på order från Petersburg, ledde ej till resultat. Den 22 oktober bombarderade Roschdesvenskys eskader de engelska fiskarena vid Doggers-bankar.

Den 28 juli hade Plehwe blifvit afdagatagen. Furst Swiatopolk-Mirski utnämndes till inrikesminister den 8 september 1904, och bladet vände sig.

På Schipoffs föranstaltande hade under det förgångna året i Moskva enskilda sammankomster hållits af semstvomän för att dryfta politiska frågor. Swiatopolk-Mirski, som insåg nödvändigheten för regeringen att i den nöd, hvari riket befann sig, söka en samverkan med samhället, intresserade sig fördessa sammankomster och lät förmå sig att hos tsaren tillstyrka medgifvande till en offentlig semstvokongress i Petersburg. De inbjudna samlades emellertid den 15 november först i Moskva. Där öfverraskades de af underrättelsen att kongressen skulle uppskjutas på flere månader. Genom fortsatta underhandlingar med Swiatopolk-Mirski lyckades man dock förmå honom att lämna sitt begifvande till en icke-offentlig sammankomst utan referat i tidningarna hos någon privat person, och kongressen sammanträdde under Schipoffs presidium i Petersburg den 19 november samt fortsatte med sina diskussioner till den 21. Deltagarenas antal var 104. Förutom några ekonomiska ärenden upptog programmet frågan om det politiska läget. Denna fråga besvarades genom antagandet af en resolution i 11 punkter af följande lydelse:

»1. Abnormiteten i den nuvarande ordningen för statens förvaltning har framstått särskildt stark sedan början af åttiotalet, den består i regeringens fullkomliga isolering från samhället och i bristen på det i statslifvet oundgängliga ömsesidiga förtroendet.

2. Regeringens förhållande till samhället har varit baseradt på fruktan för den samhälleliga själfverksamhetens utveckling och en ständig sträfvan att afhålla samhället från delaktighet i statens inre styrelse. Utgående från dessa grunder, har regeringen sträfvat att genomföra en administrativ centralisering inom lokalstyrelsens alla grenar, att utöfva förmynderskap öfver samhällslifvets alla sidor. En växelverkan med samhället har af regeringen erkänts uteslutande i riktning af den lokala själfstyrelseverksamhetens bringande i beroende af regeringens åsikter.3. Det byråkratiska systemet, som isolerar högsta makten från befolkningen, skapar en jordmån för vidsträckt administrativt godtycke och personligt godtfinnande. En dylik ordning beröfvar samhället den alltid nödvändiga tillförsikten till att allas och enhvars lagliga rättigheter äro tryggade, och undergräfver förtroendet för regeringen.

4. En regelrätt gång och utveckling af stats- och samhällslifvet är möjlig blott under förutsättning af statsmaktens lefvande och intima gemenskap och förening med folket.

5. För att aflägsna möjligheten af administrativt godtycke erfordras erkännande och konsekvent genomförande i lifvet af principen om personlighetens och privategendomens oantastlighet. Ingen bör utan en oberoende domarmyndighets utslag underkastas straff eller trädas i sin rätt för när. För sagda ändamål tarfvas dessutom fastställandet af en särskild ordning för ämbetsmäns ställande till civilt och kriminellt ansvar för lagbrott, en ordning, som garanterar ett praktiskt förverkligande af principen om lagligheten inom styrelsen.

6. För en fullständig utveckling af folkets andliga krafter, för ett allsidigt klargörande af samhällsbehofven och ett oförhindradt uttalande af samhällets åsikt erfordras samvets-, tros-, yttrande-, press-, församlings- och

föreningsfrihet.

7. Inom det ryska riket böra alla medborgares personliga (medborgerliga och politiska) rättigheter vara lika.

8. Samhällets självverksamhet utgör huvudbetingelsen för en regelrätt och framgångsrik utveckling af landets politiska och ekonomiska lif. Dåbefolkningens stora flertal i Ryssland tillhör bondeståndet, bör detta främst försättas i ett läge, som gynnar utvecklingen af sjelfverksamhet och energi inom detsamma, hvilket kan ernås endast genom en grundlig reform af böndernas nuvarande otillbörliga och förnedrande tillstånd. Ur dessa synpunkter är det nödvändigt: a) att i afseende å personliga rättigheter likställda bönderna med personer af andra stånd, b) att från administrativt förmyndarskap frigöra landtbefolkningen i allt som rör dess såväl personliga som samhälleliga lif och c) att säkerställa densamma genom rätt organiserade domstolar.

9. Semstvoinstitutionen och städernas kommunalstyrelse, inom hvilka det lokala samhällslifvet företrädesvis koncentreras, böra ställas under sådana villkor, att de framgångsrikt kunna uppfylla de åligganden, som tillkomma riktigt och på bred bas organiserade organ för lokal själfstyrelse; därtill erfordras: a) att semstvorepresentationen icke grundas på ståndsprinciper och att till deltagarne i semstvos och städernas självstyrelse så vidt möjligt kallas alla disponibla krafter inom ortsbefolkningen; b) att semstvoinstitutionerna närmare förbindas med befolkningens breda lager genom skapande af mindre semstvoenheter på principer, som garantera deras faktiska självverksamhet; c) att ressorten för semstvo- och stadsinstitutionernas befogenhet utsträckes till ett alla lokala behof omfattande område; d) att nämnda institutioner beklädas med nödig myndighet och självständighet, hvilka utgöra den enda borgen för en regelrätt utveckling af deras verksamhet och ett genomförande af nödig samverkan mellanregerings- och samhällsinstitutionerna. Den lokala självstyrelsen bör utsträckas till alla delar af det ryska riket.

10. A. *Majoritetens formulering:* Men för skapandet och bevarandet af en ständigt lefvande och intim gemenskap och förening mellan statsmakten och samhället, grundad på ofvanantydda principer, och för tryggandet af en regelrätt utveckling af stats- och samhällslifvet erfordras ovillkorligen en folkrepresentations regelbundna deltagande såsom vald institution i utöfvandet af lagstiftningsmyndigheten, i fastställandet af statsbudgeten och i kontrollen af lagligheten i administrationens åtgärder.

10. B. *Minoritetens formulering:* Men för skapandet och bevarandet af en ständigt lefvande och intim gemenskap och förening mellan statsmakt och samhälle, grundad på ofvanantydda principer, och för tryggandet af en regelrätt utveckling af stats- och samhällslifvet erfordras ovillkorligen en folkrepresentations regelbundna deltagande som en särskild vald institution i lagstiftningen.

11. I betraktande af det betydelsefulla och svåra inre och yttre läge Ryssland nu befinner sig i, uttalar den enskilda konferensen förhoppningen att högsta makten skall inkalla fritt valda folkrepresentanter för att med deras tillhjälp leda vårt fosterland in på en ny väg af statlig utveckling, för att fastställa principerna för det rätta och för en samverkan mellan statsmakten och folket.»

Majoriteten (71 röster) önskade, såsom synes, icke blott en större tydlighet i uttrycken utan också att den blifvande folkrepresentationen skulle fastställa budgeten samt kontrollera rättskipningen ochadministrationen. Minoriteten (27 röster) nöjde sig med ett obestämdt »deltagande i lagstiftningen».

Denna meningsolikhet gaf anledning till en framtida splittring af deltagarna på tvenne partier. Men under de närmaste betydelsefulla månaderna uppträdde de enigt mot de reaktionära. Vid de ordinarie semstvomötena, som äga rum i december och januari, beslöts i de flesta fall att sända adresser till tsaren, af hvilka största delen anslöt sig till majoritetens vid semstvokongressen resolutioner.

Men semstvos voro icke de enda, som framhöllo nödvändigheten af genomgripande reformer. Andra representanter för de bildade klasserna funno äfven utvägar att gifva uttryck åt landets förhoppningar. Advokater, ingenjörer, läkare, publicister o. a. höllo trots polisens trakasserier under december månad landet rundt hvar för sig möten, oftast under formen af banketter, där resolutioner antogos, hvilka i hufvudsak omfattade de elfva punkter semstvokongressen af den 19 november hade formulerat. Flere städers kommunalstyrelser

anslöto sig äfven till dem.

Kort efter novemberkongressen, den 15 december, upptog regeringen densammas fordringar till närmare granskning. Justitieministern Muravjeff förklarade härvid, att tsaren ej var berättigad att förändra styrelsesättet. Pobedonostseff ansåg, att »Ryssland skulle falla i synd och återgå till barbariet» om tsaren lämnade makten ifrån sig, att moralen och religionen skulle lida samt Guds lag kränkas. Witte, som, efter att hafva lämnat finansportföljen åt Pleske, kvarstod i den nära nog inflytelselösa befattningen af ordförande i ministerkommittén,Icke ministerkonseljen. anmärkte att »omlag och religion förbjuda tsaren att af fri vilja införa grundläggande reformer, så skulle en del af folket däraf sluta, att dessa reformer måste tagas med våld. Det vore en verklig uppmaning till revolution». Reaktionen segrade dock, och Swiatopolk-Mirski tillkännagaf sin önskan att afgå. Emellertid ansåg regeringen med sin fördel förenadt att något senare, den 25 december, utfärda en ukas till senaten angående »utkast till förfullkomnandet af den statliga ordningen». Däri förklarades att »ett strängt bibehållande af grundlagarnas oföränderlighet måste anses som en princip uppställd af regeringen», men att regeringen ej vore ovillig att vidtaga reformer. Sålunda skulle bondefrågan uppmärksammas, därjämte utlofvades arbetarförsäkring genom statens försorg, utsträckning af toleransediktet af 1903, som tillät öfvergång från den ortodoxa läran, afskaffande af öfverflödiga restriktioner angående pressen m. m. Men allt skulle utföras på det gamla bepröfvade sättet, af byråkratin ensam, och intet genom folket.

Den 2 januari 1905 undertecknades Port Arthurs kapitulation. Följande steg i frihetsrörelsen betecknas af den 22 januari 1905, »den röda söndagen».

*

Det konstgjorda uppsving, industrirörelsen tagit under Wittes ledning, hade i de större städerna småningom samlat väldiga arbetarmassor. Regeringen önskade bland dem fabricera en motvikt mot den allt mer utbredda socialistiska propagandan och uppdrog åt en polisagent vid namn Subatoff att organisera arbetarna. En mängd föreningar hadesålunda redan tidigare uppstått och höllo nu möten med polisens begifvande. En af de inflytelserikaste talarna på dessa möten var den sedan så sorgligt ryktbare prästen Gapon. I följd af några misshälligheter vid de Putiloffska fabrikerna förklarade arbetarna därstädes strejk och uppmanade Petersburgs öfriga arbetare att följa exemplet. Slutligen nedlade 250,000 arbetare från 1,050 industriella inrättningar arbetet.

Midt under dessa förberedelser inträffade den 19 januari den gåtfulla tilldragelsen under Jordanfesten, hvarvid mot tsaren under saluten aflossades ett karteschskott.

Diskussionerna på strejkmötena antogo nu en rent politisk karaktär. Gapon rycktes med och blef själen i de följande dagarnas stora arbetarrörelse. Han författade en böneskrift till tsaren och uppmanade arbetarna att obeväpnade samlas söndagen den 22 januari och genom sina deputerade öfverlämna skriften personligen till tsaren.

Aftonen före denna dag hade flere af Petersburgs mest kända litteratörer och andra framstående personer sökt Swiatopolk-Mirski för att bedja honom förmå tsaren att mottaga arbetarnas framställning. Ministern var ej hemma. De vände sig då till Witte, som förklarade sig ingenting kunna göra. Han frågade dock per telefon inrikesministern om denne ville mottaga deputationen, men han fick afslag. Flere af dessa personer häktades senare för detta förmedlingsförsök.

Rörelsen var nu i full gång. Regeringen vidtog de mest energiska åtgärder. De kejserliga lämnade Petersburg. Alla vägar, hvilka ledde från förstädernain till staden, besattes. Vid Polisbron på Nevski prospekt stodo två kompanier. På platsen framför Vinterpalatset bivuakerade trupper. På Vinterpalatsets gård stod artilleri. Starka patruller rörde sig på gatorna. Kosacker rände omkring med dragna sablar.

Arbetarna läto dock icke skrämma sig. Vid Narvaporten tågade den 22 januari på morgonen fram en hop af 18,000 arbetare. I spetsen gingo två präster med krucifix. Officeren, som kommenderade truppen där, lät folkmassan närma sig på 80 steg, gaf befallning att den skulle skingra sig och förklarade att han annars var tvungen att låta gifva eld. Arbetarna hejdade sig för ett ögonblick, en man gick fram till officern och

parlamenterade, men utan resultat, återvände strax och ropade »framåt». Soldaterna fyrade af, och hundratal döda och sårade betäckte platsen. Gapon hade fallit under en sårad arbetare och bortfördes oskadd af sina vänner. I andra delar af staden gick det lika blodigt till. På husen vid Polisbron kunde man dagen därpå se väggarna öfversållade af gevärskulor. På platsen framför Vinterpalatset skötos till och med barn, som för att undgå faran klättrat upp i träden. Enligt uppgift skall de sårades antal uppgått till flere tusen, de dödas till mera än tusen.

Gapon hade flytt. Men kort därpå publicerade han utomlands ett bref till tsaren, hvilket förutsade blodiga uppträden och en radikal statshvälfning.

Stadsprefekten general Trepoff kallades från Moskva för att återställa ordningen. Han gjordes först till generalguvernör öfver Petersburg, sedan blef han tillika adjoint hos inrikesministern medhögsta befäl öfver polisen i hela riket. Till inrikesminister utnämndes den 2 februari 1905 guvernören i Moskva Bulygin, han liksom Trepoff en af storfurst Sergejs medarbetare. Alla de Subatoff-Gaponska arbetarföreningarna upplöstes af polisen. Häktningar företogos i mängd. Massor af arbetare sändes bort till sina hemkommuner, hvarigenom missnöjet spriddes öfver landet. För att lugna samhället tillsattes tvenne kommittéer för arbetarfrågans lösning, af hvilka den ena, senator Schidloffskis, aldrig skred till arbete och den andra, finansministern Kokowtseffs, aldrig uppfyllde föreskriften att inkalla en del arbetsgifvare.

Redan under slutet af föregående år hade emellertid förmärkts tecken till den rörelse, som går under namnet »de svarta bandens» eller »de sant ryska männens» och hvars ändamål var att med tillhjälp af det lägsta samhällslagret åstadkomma en kontrarevolution till förmån för autokratin.

Denna rörelses ursprung går tillbaka till tiden efter Alexander II:s död. Då grundades inom de högsta kretsarna en hemlig liga »för att skydda kejsarens heliga person». Medlemmar värfvades sedan inom alla lager af befolkningen, men isynnerhet inom officers- och poliskåren. Ligan framträdde emellertid icke då så ohöljdt, som senare, ehuru spår af dess verksamhet skönjdes i förföljelser mot revolutionärer, såsom Krapotkin m. fl., och i judemassakrerna, hvilka dittills varit okända. Det var först under de oroliga tider, hvilka föregingo det egentliga revolutionsåret, som de synbarligen enhetligt organiserade öfverfallen på samhällets liberalare element och hetsningar af olika nationaliteter mot hvarandraläto förstå, hvilka de krafter voro, som åter satt sig i rörelse.

Såsom exempel på »de svarta bandens» bedrifter under denna period kan följande anföras. I Tamboff blefvo semstvorepresentanterna misshandlade af legdt slödder. Senare (i januari och februari) öfverföllos studenter i Petersburg, Moskva och Kasan; i Pskoff och Kursk attackerade polisen skolbarn. Domstolarna frikände i sådana fall rörelsens handtlangare inom polisen trots fällande bevis. Den 19 februari stötte armenier och muhamedaner ihop i Baku och Batum. Polisen hade efter en strejk i Baku i december 1904, då den helt enkelt sköt ned vapenlösa arbetare, ändrat taktik. Nu upphetsades den i byarna omkring bofasta muhamedanska befolkningen mot armenierna. Polisen utdelade åt den vapen och höll till och med revy med muhamedanernas skaror. Då armenierna anhöllo om skydd eller vapen för att försvara sig, vägrade polisen. Under den tid blodbadet sedan pågick, stod den uppställda militären overksam. Den lösa fredliga persiska fabriksarbetarbefolkningen tvangs af de bofasta muhamedanerna, hvilka äfven under normala tider drifva röfveri som handtverk under täckmanteln af att innehafva bevakningsrätt för naftaverken, till plundring och brandanstiftning i fabrikerna. Dessa perser utvisades sedan af myndigheterna. På de bofasta muhamedanerna kröktes ej ett hår. Allt detta enligt hvad som framgått ur senare väckta processer.

Å andra sidan kom kort därpå den revolutionära rörelsen till utbrott och yttrade sig i bondeupplopp med plundringar, mord och brand i Sydryssland och i Östersjöprovinserna. I Kaukasien gjordebergsborna uppror. Beridna band på mer än tusen man plundrade i städerna. Från en del trakter drefvos de ryska tjänstemännen bort, och politiska mord förekommo i mängd. I Batum och Poti låg all verksamhet nere. De stora naftafirmorna afskedade arbetspersonalen, omkring 8,000 personer. Endast få ångare anlöpte numera dessa utskeppningsorter.

Den 17 februari 1905 blef reaktionens gynnare storfurst Sergej, hvars valspråk var »att vara fast», sprängd i stycken på torget i Kreml. Denna tilldragelse verkade i hög grad oroande inom regeringskretsarna. Någonting måste ovillkorligen göras. Den 3 mars utfärdades tre förordningar: en ukas till senaten »om ministerkommitténs

förständigande att granska förutsättningarna för fullkomnandet af den goda ordningen i staten», ett manifest om »kallandet af myndigheterna och befolkningen till samarbete med själfhärskarmakten för besegrande af den yttre fienden, utrotande af upproret och motarbetande af de inre oroligheterna» samt slutligen ett reskript till inrikesministern om nedsättande af en kommitté under hans ordförandeskap »för pröfning af medlen till förverkligande af reorganisationen».

Manifestet, som inbjöd samhället till samarbete med regeringen, hade till följd att åter en mängd sammankomster höllos, föreningar grundades och resolutioner insändes till regeringen. Redan vid de tidigare omnämnda banketterna hade ingenjörerna bildat sitt förbund. En akademisk union af professorer och studenter hade kommit till stånd på initiativ från Moskva. Men i mars, april och maj bildade kontorister, folkskolelärare, läkare, jurister, ifrare för judarnas likställighet, farmaceuter,skriftställare, kämpar för kvinnans rättigheter, mellanskolornas lärare sina särskilda förbund. Till sist grundades järnvägsbetjäningens. Detta förbund skulle komma att hafva det allra största inflytande på händelsernas gång.

Programmen för alla de nu nämnda sammanslutningarna och förbunden hvilade på semstvokongressens af november 1904 resolution. Men de gingo längre i sina anspråk. De fordrade inkallandet af en konstituerande församling vald genom allmän, lika, direkt och hemlig valrätt, och därtill lades en mängd andra fordringar, föranledda ofta af de yrken deltagarna tillhörde. Den radikalism, som afspeglar sig i dessa fordringar, finner sin förklaring bland annat däri, att de socialistiska idéerna vunnit en större spridning och upptagits med mera sympati inom den ryska intelligensen än annorstädes, beroende måhända på att det betryckta läge, hvari de lägre klasserna befinna sig i Ryssland, desto lättare riktat öfverklassens uppmärksamhet på de sociala missförhållandena, ju mindre det politiska gebitet fick vidröras. Men härtill kommer att bland utöfvarena af de fria yrkena, särskildt ingenjörer, advokater, läkare, apotekare, journalister, finnas jämförelsevis många polacker och judar, tvenne element, som ständigt gjort opposition mot regeringen och nu ansågo sig bäst betjänta af att omhvälfningen blefve så radikal som möjligt. Deras sedan gammalt utvecklade politiska organisation förskaffade dem därtill ett större inflytande än deras numerär enbart kunnat gifva.

Den del af den ryska bildade klassen, som icke var representerad genom semstvos eller städernasfullmäktige, vann i dessa förbund organ för sina politiska sträfvanden, och sedan fjorton af dem i maj sammanslutit sig till »Förbundens förbund», utöfvade de också sin inverkan på det slutliga resultatet och ökade särskildt betydelsen af den radikalare fraktionen inom semstvokonstitutionalisterna. Dessa behöllo dock tills vidare ledningen. Flera kongresser höllos, och den radikalare fraktionen inom dem tillväxte oafbrutet. Vid semstvokongressen den 5 maj i Moskva röstade 127 konstitutionalister för allmän valrätt och 8, Schipoff bland dessa, emot. Han nöjde sig fortfarande med en rådgifvande församling under autokratins bibehållande. Senare inbjöd han de konservativa elementen bland semstvos till en särskild sammankomst.

Större enighet präglade debatterna vid kongressen den 6 juni, hvilken förhandlade under intrycket af de ödesdigra motgångarna i kriget. Till denna kongress voro kallade och infunno sig äfven de konservativa liksom adelsmarskalkar och representanter för en del städers fullmäktige. En adress till tsaren antogs af följande innehåll: »Genom brottsliga missbruk och försummelser af Eders Majestäts rådgifvare har Ryssland blifvit indraget i detta olyckliga krig. Men ännu mera hotande än den yttre faran är den inre. Ett inbördes krig står för dörren, riktadt mot en okunnig och lastbar byråkrati. Eders Majestät har beslutat att sammankalla representanter för nationen för att reorganisera landet, men beslutet är ännu outfördt. Samhället oroas nu af rykten, att en konferens af klassrepresentanter skall ersätta den utlofvade nationalrepresentationen. Vi besvärja därför Eders Majestät att, innan det blir för sent,sammankalla en folkrepresentation, vald enligt allmän rösträtt. Låt nationen afgöra frågan om krig och fred, bestämma hvilka fredsvillkor den är beredd att antaga eller afslå och därigenom förvandla kriget till ett nationalkrig.

Eders Majestät, i Edra händer hvilar Rysslands ära och makt, dess inre fred. Dröj icke. Edert ansvar är stort inför Gud och Ryssland.»

En deputation af fjorton personer valdes, i hvars spets stod professorn furst Sergej Trubetskoj, för att framföra

adressen till tsaren. Den mottogs den 19 juni. Furst Trubetskojs tal skall hafva gjort ett godt intryck, och tsarens svar innehöll att hans beslut om inkallandet af representanter för folket var oryggligt och att detta beslut kunde meddelas deputationens kommittenter. Men när såväl talet som svaret spredos i hektograferade exemplar till semstvos och andra, lät polisen konfiskera dem, och de tidningar, som aftryckt dem, förföljdes. Det af furst Trubetskoj uppnådda kejserliga medgifvandet tillfredsställde emellertid icke de radikala elementen, representerade af Förbundens förbund. De riktade till folket ett upprop att med hvilka medel som helst göra slut på »röfvarbandet», som var vid makten.

Vid följande semstvokongress, som sammanträdde i Moskva den 19 juli, togs ett stort steg framåt. Denna gång voro valda representanter för alla semstvos och stadsfullmäktige inbjudna — i enlighet med initiativtagarnas sträfvan att genom ständigt talrikare representation å kongresserna sprida de konstitutionella idéerna i allt vidare kretsar. Blott de trakter, som saknade semstvoinstitution, vorobristfälligt företrädda. Kongressen uttalade sig emot ett af inrikesministern Bulygin gjordt utkast till en folkrepresentation med uteslutande rådgifvande myndighet och ytterst inskränkt valrätt samt antog i princip ett förslag till konstitutionell författning för Ryssland.

Tilldragelserna på krigsskådeplatsen hade icke förbättrat regeringens ställning. Den manschuriska hären skulle åter en gång gripa till offensiven och anföll japanerna vid Sandepo. Striden varade från den 29 januari till den 2 februari och tillskyndade ryssarna ingen framgång. I slutet af februari hade Kuropatkin förberedt ett nytt anfall, men japanerna förekommo honom och upptogo striden den 1 mars. Slaget slutade med ryssarnas flykt från Mukden den 11—13 mars. När sedan ännu flottan förintades vid Tsuschima den 27—28 maj, hade alla förhoppningar på en lycklig utgång af kriget grusats.

Oroligheterna inom landet fortforo också. Den 1 maj ägde en arbetardemonstration rum i Warschau trots förbud af myndigheterna. En procession af 8,000 personer tågade fram längs gatorna. Polis och trupper ryckte ut. Trupperna sköto skarpt, folkmassan flydde, men skjutandet upphörde ej, och vid förföljandet använde soldaterna både kolfvar och bajonetter. De flesta döda och sårade voro träffade i ryggen. Antalet döda var 68 och svårt sårade voro 80, hvaraf flera dogo efteråt. Förbittringen ledde omedelbart till strejk, men redan den 6 maj utfärdade det socialistiska partiet ett upprop, där arbetarna uppmanades att återgå till arbete, emedan tiden ännu ej var inne för revolution. Den revolutionära rörelsen grep dock allt mera omkring sig i Polen. Den ena strejken aflöste den andra. Industrinsställning var svårt rubbad, mord hörde till ordningen för dagen och under sommaren nådde anarkin sin höjdpunkt. Slutligen inträdde till och med bland fabriksbefolkningen en reaktion mot våldsdåden och i början af hösten hade lugnet återvändt.

En högst egendomlig roll spelar redan under denna tid några officiella funktionärer. I Kaukasien, i distriktet Nahitschevan, hade den 12 maj en massaker på armenier ägt rum. För att »lugna» upploppet sändes, betecknande nog, den muhamedanske generalen Alihanoff-Avarsky. Han tog in hos sina svågrar Dschafar-Chan och Rahim-Chan, af hvilka den förre beklädde en förtroendepost i den lokala administrationen och båda uppgåfvos som anstiftare af massakern. Under förberedelserna hade armenierna stängt sina bodar, men öppnade dem åter efter åtta dagar, sedan nyssnämnda herrar på sitt hedersord förklarat, att intet ondt skulle vederfaras armenierna. Följande dag, den 12 maj, gingo båda jämte viceguvernören Taranoffski öfver basarplatsen och uppmanade ytterligare de armeniska köpmännen att hålla bodarna öppna samt upprepade sin försäkran. Men knappast voro bodarna öppnade förrän en raket uppsteg från en moské kl. 9 på morgonen och gaf signal till blodbadets begynnande. Fyratiosex armenier skötos, sex öfvergötos med petroleum och brändes lefvande. En del af polisen närvar. Stadens militärkommando kom först efter fyra timmar till platsen och förblef overksamt. Viceguvernören infann sig också, men förhindrade icke plundringen. 180 af 195 armeniska bodar förstördes och egendomsförlusten var 1,285,000 rubel. Allt enligt besvärsskrifter till senatens kassationsdepartement.Den 25 juni utbröto oroligheter i Odessa, hvilka pågingo ännu den 27, då pansarfartyget Potemkin kastade ankar på redden. Besättningen hade gjort myteri i följd af att en soldat skjutits af vakthafvande officeren. Besättningen på Potemkin fordrade af guvernören att den skjutne soldaten skulle få begrafvas och hotade att bombardera staden för den händelse att något vederfores de åtta marinsoldater, som komme att närvara vid begrafningen. Icke desto

mindre lät stadsprefekten Neidhardt häkta de åtta soldaterna efter begrafningen. Potemkin öppnade eld. Tre hus invid generalguvernören Kaulbars palats blefvo förstörda. Därpå frigåfvos de häktade. Pöbeln började plundra och bränna packhus, magasin och brännvinsbodar i hamnen, som förstördes i stor utsträckning, sedan guvernören dragit trupperna därifrån. Följande morgon hade i Odessa koncentrerats 32,000 man trupper, och ytterligare tre regementen anlände på aftonen. Plundringen fick dock ända hittills ostördt fortgå. Men på aftonen vidtog en beskjutning af hamnkvarteret med gevär och maskinkanoner, och den fortfor hela natten ända till in på morgonen. 1,000 personer hade dödats och öfver 3,000 sårats. De materiella skadorna voro oerhörda. Jäsningen bland befolkningen fortfor. Den 28 afsändes en eskader från Sevastopol för att betvinga Potemkin. Men på Odessas redd gick Potemkin förbi eskadern ut till hafs och följdes af pansarfartyget Georgi Pobedonosets, hvars manskap äfven gjort myteri och landsatt sina officerare. Eskadern återvände därpå till Sevastopol och förblef overksam. Den 3 juli kapitulerade Georgi Pobedonosets. Potemkin gick till den rumäniska staden Küstendje. Äfven påandra fartyg tillhörande Svartahafsflottan gjordes mindre myterier.

Också i Kronstadt utbröt en revolt, som dock redan på den första dagen, den 3 juli, undertrycktes med användande af maskingevär.

Men ännu mer stegrades förvirringen, då oroande rykten började komma från Volga. Bönderna hade satt sig i rörelse. De hotade godsägarna. Rörelsens upphof kunde icke skönjas från de Petersburgska kanslierna, men hela den styrande klassen anade en annalkande fara, som hotade att taga större dimensioner än de tidigare förebuden.

Visserligen hade sedan flera år tillbaka det socialistrevolutionära partiet sökt att vinna terräng bland bönderna, och isynnerhet i södra Ryssland hade dess agitation icke gått spårlöst förbi, i andra trakter såsom Östersjöprovinserna och guvernementet Saratow, där den ursprungliga landtbefolkningen är af annan ras än godsägarna och där befolkningens läge mången gång torde vara svårt, förefanns sedan länge en större antagonism mellan godsägarna och jordarbetarna eller bönderna. Men oberoende häraf uppstod under sommaren 1905 en ny rörelse bland bönderna.

Den felslagna skörden detta år (i fem af de tätast befolkade guvernementen af svartmyllebältet och i tre andra) åstadkom hungersnöd, och otillräckligheten af regeringens undsättningsåtgärder bragte de svältande bönderna att egenmäktigt söka förskaffa sig hvad de behöfde. Denna agrarrörelse uppträdde i tvenne särskilda former. För att tillfredsställa stundens behof tillgrepo bönderna annans egendom, och för att förbättra betingelserna för sin utkomst öfverhufvud sökte de genom strejker höja dagspenningen och sänka arrendepriset. Isynnerhet den förra formen ledde ofta till sköfling och mordbrand. Till först visade sig rörelsen under hösten 1905 i att massor af bönder, ofta efter på legala stämmor fattade beslut, företogo sig att nedhugga godsägarnas skog. Detta inträffade öfverallt i riket, ehuru i något större utbredning i de centrala guvernementen. Därpå följde bortsläpning af den afmejade grödan från åkrar och ängar, äfvensom säd och hö från magasin och lador, särskildt i de tätast befolkade delarna af svartmylleregionen. I dessa trakter förekommo också de flesta sköflingar af bostäder och ekonomibyggnader. De förluster, som däraf uppstodo under 1905 i de 19 guvernement, där agrarrörelsen var starkast, hafva af inrikesministeriet uppskattats till 28,878,755 rubel, hvaraf på de tätast befolkade 12 guvernementen i svartmyllebältet falla 21,670,148, på de mindre tätt befolkade 4 guvernementen därstädes 6,473,457 rubel och i de utanför denna region liggande guvernementen Mohileff, Vitebsk och Smolensk endast 726,150 rubel. Följande år aftogo sköflingarna betydligt och förekommo blott sporadiskt med undantag för guvernementet Voronesch. Förstörandet af byggnaderna var vanligen förenadt med att bönderna också tillägnade sig jorden och delade den sinsemellan, särskildt i guvernementen Saratoff, Tamboffsk, Kursk och Tschernigoff.

Landtbruksstrejkerna uppkommo i de sydvästra guvernementen, där jordbruket af godsägarna drifves på ett mera rationellt sätt än i svartmylleregionen. Initiativet och ledningen af strejkerna togs vanligen af bönderna och icke af terminsarbetarna. Böndernafastställde minimipriset för dagaflöningen och drogo sedan i stora hopar till godsen, där de uppfordrade arbetarna att ansluta sig till deras fordringar. Enligt G. Fahlborks referat i Fria ekonomiska sällskapet i Petersburg hade regeringen uppenbart velat bispringa de nödlidande, men det byråkratiska systemets bristfälligheter trädde särskildt i denna fråga bjärt i dagen. Guvernörerna i de

guvernement, där tillika bondeoroligheter ägt rum (t. ex. Tamboff, Rjäsan, Orel), gåfvo öfver hufvud riktiga uppgifter och tillrådde »med afseende å den oroliga sinnesstämningen» snabbt bispringande. Däremot gjorde guvernören i Samara, hvarest befolkningen förblef jämförelsevis lugn, försök att bestrida förekomsten af hungersnöd i guvernementet. Regeringen anslog 40—50 millioner rubel, medan enligt beräkning 90 varit erforderliga.

Men i denna agrarrörelse inskränkte sig bönderna icke till att, såsom sagdt, bortsläpa spannmål och kreatursfoder. Snart stucko de godsägarnas bostäder och ekonomibyggnader i brand, och flammorna, hvilka uppstego från de brinnande husen, tjänade inbyggarna i nästa by som signal, hatet till den härskande klassen uppdref de förtryckta böndernas vilda förstörelselust till en mäktig våg, som rullade fram öfver det ryska landet och hotade att bortsopa allt i sin väg.

Efter exemplet af de många nybildade föreningarna inom olika yrken grundades ett bondeförbund, som sammanträdde till kongresser. Delning af godsägarnas jord var det närmaste ämnet för diskussionerna. Men den bestående ordningen, tjänstemän och präster klandrades också skarpt. På enkongress i Moskva i augusti hyllade majoriteten den åsikt, att godsägarnas jord ej borde inköpas, utan helt enkelt tagas, dock skulle ett underhåll gifvas åt godsägarna, ehuru med undantag för de större, som ansågos hafva haft tid att rikta sig på sina jordbesittningar. Däremot uttalade bönderna sig mot plundringarna af godsen. Att de närvarande representerade blott en ringa del af den ryska bondbefolkningen är självklart. Det uppgafs emellertid, att 200,000 bönder anslutit sig till förbundet, och en föreställning om dess utsträckning kan man bilda sig af den omständigheten, att under den förföljelse bönderna i november blefvo utsatta för, 12,000 skola hafva häktats.

Attentat mot misshagliga ämbetsmän, eller innehafvare af misshagliga ämbeten, förekommo äfven. Sålunda mördades den 12 juli stadsprefekten i Moskva grefve Schuvalow. Men »de svarta banden» drefvo också sitt spel, och en del af prästerskapet stod icke främmande för dem. Ärkebiskopen i Saratow Hermogen hade i tryck uppmanat till oroligheter. Biskop Nikon i Moskva tillhörde ledningen, och metropoliten Vladimir hade i oktober författat en predikan om våld från befolkningens sida emot frihetsrörelsen. Under en kravall i augusti i Saratow, tillställd af dessa svarta band, blefvo N. Lwoff och andra semstvomän öfverfallna af kosacker oaktadt guvernören Stolypin, sedermera ministerpresident, var tillstädes.

*

I regeringens kanslier hade emellertid arbetats rastlöst. Tvenne kommittéer för agrarfrågansbehandling hade nedsatts, och den 30 april utkom en ukas om grunderna för religionsfrihet samt den 8 juli en om strafflindring för personer, fällda på grund af religionsförbrytelser.

Den i augusti sammanträdde i Peterhoff en konferens för att granska Bulygins förslag till folkrepresentation. I konferensen deltogo fyratiofyra personer, nämligen medlemmarna af ministerkommittén, en del ledamöter af riksrådet och senaten samt särskildt förordnade personer, bland dem tvenne professorer från Moskwa, den ena Klutscheffski, professor i rysk historia, den andra Paulow, professor i kanonisk rätt. Ordföranden i riskrådet, grefve Solski, klargjorde nödvändigheten af snabba och vidtgående reformer, speciellt medgifvandet af personlig oantastbarhet, församlingsfrihet och pressfrihet. Han understöddes kraftigt af grefve A. P. Ignatjeff, som skall hafva ansett, att om Bulygins förslag skulle promulgeras i sitt dåvarande skick, så komme en revolution att utbryta, hvilken öfverginge allt hvad världen hittills skådat. Han framhöll särskildt, att den Romanoffska dynastins fortbestånd berodde af att reformerna, hvilka oförtöfvadt borde införas, blefve tillräckligt vidtgående. För införande af en liberal representativ institution talade vidare Bulygin, Trepoff, trafikministern furst Hilkoff, Frisch, Taganseff, Naryschkin, Golinischtscheff Kutusoff, baronerna Yxkull-Gyldenband, Budberg och Nolde samt Tanajeff. För liberala reformer öfver hufvud voro storfurstarna Wladimir, Alexej, Alexander Michailowitsch och Nikolai Nikolajewitsch. Krigsministern Roediger, undervisningsministern Glasoff, finansministern Kokowtseff och statssekreteraren Polowtseff hade icke fattatnågon position i frågan. Emot en folkrepresentation öfver hufvud voro sju, hofministern baron Freedericksz, utrikesministern grefve Lamsdorff, justitieministern Manuhin, rikskontrollören Iobko, landtbruksministern Schwanebach samt Pobedonostseff och

hans adjoint furst Schirinski-Schihmatoff.

Af ministrarna voro således blott två för en folkrepresentation, tre ville ej uttala sig och sex voro deciderade motståndare till hvarje medgifvande med afseende å samhällets deltagande i lagstiftningen.

På stränga åtgärder mot de revolutionära, oberoende af representationsförslaget, yrkade Pobedonostseff, Bulygin, Trepoff, Ignatieff, Solski, Frisch och Budberg.

Kl. 7 afbröts plötsligt sammankomsten och uppdrogs åt Budberg och Nolde att till följande dag uppgöra en resumé af förhandlingarna; i de officiella tidningarna för följande dag skulle reserveras plats för ett meddelande. Detta innehöll, att det Bulyginska förslaget skulle underkastas en noggrann pröfning.

Det slutliga resultatet af de fortsatta öfverläggningarna blef utfärdandet af manifestet af den 19 augusti angående bildandet af en riksduma, äfvensom utgifvandet af tillhörande stadganden och vallag.

Denna duma skulle vara uteslutande rådgifvande och dess kompetens inskränkte sig hufvudsakligen till en förberedande bearbetning och granskning af lagförslag, hvilka därpå skulle, såsom dittills, behandlas i riksrådet, vidare till granskning af budgeten och slutligen till rätt att hos vederbörande ministrar anmäla om lagöfverträdelser af dem underlydande tjänstemän.Vallagen bestämde, att den gamla klassindelningen i adel, borgare och bönder skulle bibehållas. Valen voro indirekta, bönderna valde i tre omgångar d. v. s. bondefamiljernas hufvudmän i en kommun valde fullmäktige, fullmäktige från alla kommuner i ett distrikt valde elektorer, som tillsammans med städerna och de större jordägarnas elektorer på guvernementets valförrättning valde deputerade. De stora jordägarna och städernas invånare valde i två omgångar. Census för valrätt i städerna var mycket hög. Till de större jordägarnas valkollegium hörde ägare, innehafvare och förpaktare af fastighet på landet af minst 100 till 500 desjatiners areal.

Denna s. k. bulyginska duma tillfredsställde icke anspråken. Missnöjet gaf sig till känna öfverallt, och den inre ställningen i riket hade så tillskärpts, att man med blott föga intresse följde fredsunderhandlingarna i Portsmouth. Fredsfördragets undertecknande den 9 september mottogs kyligt, och då Witte slutligen återkom till Petersburg, fästes knappast något afseende vid hans person.

Den 25—28 september sammanträdde åter i Moskva en semstvokongress. Vid densamma närvoro för första gången representanter för de icke-ryska delarna af kejsardömet, för Polen, Kaukasien, Sibirien o. a. Diskussionen rörde sig till en början kring deltagandet i de stundande valen till duman, och beslöts att icke boykotta valen, men att framdeles i duman yrka på utvidgade rättigheter för denna. De vanliga teserna, personliga och politiska rättigheter, debatterades ånyo och voterades utan meningsskiljaktighet. Dock framställdes af kongressens byrå under sista dagen också någraresolutionsförslag i ekonomiska frågor, såsom »utvidgning af jordägande- och besittningsrätten grundad på jordägarens eget arbete, särskildt böndernas ägande- och besittningsrätt, hvartill borde användas kronojord och jord tillhörande de kejserliga domänerna samt, ifall af behof, jämväl enskilda tillhörig jord, exproprierad på statens bekostnad». Huvudtemat blef emellertid nationalitetsfrågàn. Polackerna tvingade fram frågan en dag tidigare än mötets byrå hade önskat. De ansågo att det icke i Polen fanns hopp om något parlamentariskt samarbete med ryska konstitutionalister, om de polska deputerade ej erhöllo bindande löften att de svåraste missförhållandena blefve afhjälpta. — I Polen gällde t. ex. ännu stadganden sådana som förordningen af 1869 angående förbud mot polska språkets användande både vid universitetet, mellanskolorna och folkskolorna. Undantag göres endast vid religionsundervisningen. För klubbar, föreningar, sammanträden, teatrar, kommersiella tillkännagifvanden o. d. gälla samma bestämmelser. Dylika påbud utfärdades ännu 1893. — De af denna semstvokongress fattade resolutionerna inrymde också för de främmande nationaliteterna stor frihet hvad språket beträffar. Ryska språket förbehölls »de centrala statsinrättningarna, armén och flottan». Den lokala själfstyrelsen skulle utsträckas till hela den lokala förvaltningen, polisen icke undantagen. Sedan en folkrepresentation med konstitutionella rättigheter blifvit införd för hela kejsardömet, skulle man söka finna »en laglig väg för införandet af lokal autonomi i den mån befolkningens behof det kräfde och naturliga gränser för de autonoma områdena kunna fastställas». Därtill fogades följande tillägg: »Medafseende därå att konungariket Polen till största delen företer en fullständig enhetlighet i anseende till nationalitet, kultur och seder samt skarpt

skiljer sig från öfriga delar af riket, finner kongressen nödigt att omedelbart efter införandet af en för kejsardömet gemensam demokratisk nationalrepresentation med konstitutionella rättigheter konungariket Polen afskiljes till ett särskildt autonomt helt med landtdag, vald genom allmän, direkt, lika och sluten omröstning, med bibehållande likväl af rikets statliga enhet, och med reglerande, så vidt möjligt, af gränserna mellan konungariket Polen och angränsande guvernement i syfte att, med tillgodoseende af befolkningens önskningar, sammanföra besläktade folkgrupper.»

Härmed hade polackerna å sin sida gått in på att icke väcka frågan om Polens oafhängighet, utan gifva sig till tåls tills de mottoge sin autonomi af den ryska duman. Ryssarna åter hade uppnått möjligheten att gå hand i hand med polackerna i kampen för vinnandet af politiska rättigheter.

I sina förslag till agrarfrågans lösning hade de ledande användt ett uttryck, som senare genom okunnighet eller missförstånd åstadkom stor förbryllelse och användes såsom agitationsmedel mot semstvokonstitutionalisterna. Det var talet om expropriation, i fall af behof, af enskild jordegendom. Man föreställde sig på många håll, äfven sådana där man bort vara bättre underrättad, att därunder dolde sig en reduktion, att jordägaren ej skulle få något vederlag för sin afträdda egendom, eller på sin höjd erhålla ryska statspapper, hvilkas värde ansågs problematiskt.

Men kongressen hade begått en ännu störreoförsiktighet. Den hade i sina resolutioner användt ordet autonomi, som för de flesta utomstående innebar en större grad af oafhängighet än den med termens innebörd välbekante författaren till resolutionerna afsåg. Ledarna beskylldes senare för att hafva velat rikets sönderfallande och de förlorade en stor del anhängare på detta missförstånd.

Den enda, som på kongressen uppträdt mot den lokala autonomin, var Alexander Gutschkoff. Detta tillräknades honom senare som stor förtjänst, och han blef medelpunkten i oppositionen mot den radikala flygeln och slutligen den erkände ledaren af den under namn af »17-oktober-partiet» kända centern i den tredje duman.

Ordförande för första mötesdagen var den gamle grefve Peter Heiden. Han hade ifrigt deltagit i nydaningsarbetet bland annat såsom orförande i »Det fria ekonomiska sällskapet», som tidigare spelat en roll i frihetssträfvandena. Han var känd för sina liberala åsikter och sitt humana väsen. Men i likhet med många af de andra ledarna sympatiserade han ej med polackerna, ej heller med deras pretentioner. Också skilde han sig senare öppet från majoriteten af semstvokonstitutionalisterna och bildade »de fredliga nydanarnas parti», hvartill Nikolaj Lwoff, en af Rysslands bästa talare, slöt sig. Förutom dessa två hörde till kongressens ledande män ännu furstarna Peter och Paul Dolgorukoff, Sergej Trubetskoj och Schahaffskoj, docenten i statsrätt vid Moskva universitet Kokoschkin, som nedlagt ett oerhördt arbete på det litterära förberedandet af de senare kongresserna, professor Lutschitsky från Kiew, herrar Roditscheff, Miljukoff, Nabokoff, Kusmin-Karavajeff, Arseniefffrån Petersburg och Richter, Schtschapkin från Moskva. Samtliga dessa personer hafva tagit en verksam del i de följande händelserna.

Så länge regeringens våldsamma repression lade nästan oöfverstigliga hinder i vägen för semstvokonstitutionalisternas arbete, bjödo de till att undertrycka mindre divergenser i åsikter för att hufvudfrågan, konstitutionen, skulle göra sig desto mer gällande. Under dessa tider drog sig endast Schipoff jämte några få af hans anhängare, som önskade bibehålla autokratin, tillbaka. Men när löftet om inkallandet af en folkrepresentation gifvits och det blifvit möjligt att ingå på granskning af detaljfrågor, började sammanhållningen slappas. De stundande valen gjorde också att hänsyn måste tagas till åsikter, som kommit till synes inom andra sammanslutningar, särskildt Förbundens förbund. Dettas radikalism var säkert icke utan inverkan på meningarna inom semstvokonstitutionalisterna. Och efter septemberkongressen splittrades dessa på flere partier. Majoriteten med de flesta af de förra ledarna bildade ett nytt parti, som slutligen efter något famlande antog namnet Konstitutionella demokrater (K.-D.-Kadetter). Inom dess ledning vann Miljukoff, som först på våren 1905 återkom från en föreläsningsturné vid amerikanska universitet, ett ständigt växande inflytande. Revolution och kontrarevolution.

Förhållandena vid högskolorna hade småningom blifvit olidliga. Stängningar af universitet förekommo allt som

oftast, genom förordningen af 1884 hade universiteten beröfvats sin autonomi, rektorer och professorer valdes icke mera af professorskollegiet utan utnämndes af regeringen, polisuppsikt öfver studenterna infördes, hvarigenom lärarna förlorade allt moraliskt inflytande på eleverna, hvilkas öde låg helt och hållet i händerna på polistjänstemän, s. k. inspektorer. Den sedermera mördade undervisningsministern Bogoljepoff förstärkte polisinspektionen ytterligare och införde de under namn af »provisoriska åtgärder» kända föreskrifterna, i följd af hvilka bland annat studenter kunde instickas i straffbataljonerna. År 1899 utbröt en allmän strejk i de ryska högskolorna i följd af polisens i Petersburg oerhörda brutalitet, som väckte ett pinsamt uppseende i hela Europa. Utan någon giltig anledning öfverföll den med piskor studenterna, då de efter universitetets årsfest den 8 februari lämnade auditorierna. År 1901 utbröt åter strejk i flera högskolor, i följd af att från Kiews universitet 150 studenter för deltagande i otillåten sammankomst skickats till straffbataljoner. Följande år medgåfvos visserligen några lättnader afundervisningsministern Wanoffski, men utan att förhållandena därigenom förbättrades. Undervisningsministern Senger återinförde 1903 de valda professorsdomstolarna för studenter enligt 1863 års reglemente. Så betydelsefull denna åtgärd än i princip var, kunde den dock icke allena återställa de i grund rubbade förhållandena. Regeringen såg med misstro på dessa domstolars verksamhet och fråntog dem rätten att döma i politiska mål, och redan 1904 beröfvade undervisningsministern Glasoff dem all verklig domsrätt.

Under massakern i Petersburg den 22 januari 1905 hade en student vid Polyteknikum blifvit ihjälskjuten. Professorer och studenter förenade sig för att följa honom till grafven. Upphetsningen inom högskolan var så stor, att lärarekollegiet med direktorn furst Gagarin i spetsen beslöt inställa föreläsningarna. Något senare höllo studenterna vid Petersburgs universitet med Trepoffs goda minne ett möte. Detta började med sönderrifvandet af tsarens porträtt. En strejk utbröt därpå, som från högskolorna spred sig till lyceer, konservatorier och de andliga seminarierna. Sammanstötningar med de svarta banden voro allmänna, och många skolelever sårades därvid svårt.

Inom högskolornas lärarekårer ansträngde man sig att finna bot mot denna anarki. Professor Sergej Trubetskoj var den som med största energi arbetade i denna riktning. Han sökte och erhöll företräde hos tsaren för att vinna gehör för universitetsmyndigheternas önskningsmål, men enligt hvad han själf meddelat, lyckades han icke nå sitt mål. Emellertid utfärdades dock plötsligt, på stadsprefekten Trepoffs initiativ, den 8 september en »temporärförordning», hvilken skulle återställa universitetens autonomi. Det som sålunda icke lyckades för furst Trubetskoj, det genomdref general Trepoff. Hans intresse för denna sak förestafvades dock mindre af omsorg om den akademiska friheten, än af omsorg om polisen, hvilken han ville befria från uppdraget att öfvervaka universiteten. En första följd af den nya »autonomin» var emellertid, att Moskva universitet valde furst Trubetskoj till sin rektor.

Den frihet till sammankomster universitetsungdomen därigenom fått, verkade att andra yrkade på samma förmån och fordrade att regeringen skulle ställa samlingslokaler till deras förfogande. Polisen anvisade också några offentliga byggnader i Petersburgs utkanter. Men de befunnos olämpliga och universitetens auditorier togos utan vidare af arbetare och bildade i besittning under förklaring att föreläsningarna kunde hållas på tider, då möten ej pågingo. All undervisning upphörde från början af oktober. Under polisens hot att intränga i universitetet i Moskva stängde den nye rektorn universitetet och for till Petersburg för att få universitetsförhållandena ordnade, men under en konferens i undervisningsministeriet fick han ett slaganfall och dog den 12 oktober. Hans likbegängelse såväl i Petersburg som i Moskva, där han begrofs, gestaltade sig till en väldig demonstration. Tiotusental personer följde i Petersburg efter likvagnen till Nikolajbangården. Sammanstötningar med polisen ägde därvid rum såväl i Petersburg som i Moskva, och sårade förekommo på båda sidor.

Den 14 oktober beslöt det akademiska förbundet i Petersburg, hvari 300 lärare deltogo, att hinder ejfinge ställas för folkmötena i universiteten, om ej fara förelåge för de deltagandes lif eller för att universitetens egendom kunde förstöras.

Men redan den 6 oktober hade förhållandena i Moskva fortskridit så långt, att en allmän sättarestrejk utbrutit, som strax spridde sig till en mängd andra arbetare. Våldsamma oroligheter uppstodo och sammanstötningar med

trupperna försiggingo dagligen, hvarvid betydande materiella skador uppkommo. Sättarna återgingo dock den 16 oktober till arbetet, sedan de fått alla sina ekonomiska fordringar tillfredsställda. Men strejkrörelsen utbredde sig öfver hela riket och till alla yrken.

Järnvägsmännens förbund vid Moskva—Woronesch järnväg sammanträdde dessa dagar i Moskva. Polisen inskred och förbjöd mötets hållande. Följden blef, att strejk utbröt den 19 oktober på Moskva—Kasan-järnvägen. Dagen därpå slöto sig Jaroslavska, Kurskska och Nischegorodska järnvägarnas personal till de strejkande. Den 21 upphörde all trafik på samtliga till Moskva ledande banor med undantag af den Petersburgska, och den 25 inställdes slutligen rörelsen på denna bana likasom på Warschau—Petersburg-linjen. De öfriga järnvägarna följde de närmaste dagarna exemplet. I Petersburg nedlade fabriksarbetarna arbetet den 27. Den 28 upphörde de flesta elektricitetsverk därstädes att fungera, likaså telefoncentralen. Banker, försäkringsbolagens kontor, apotek och en del butiker stängdes. Vattenledningen och gasverket fungerade däremot hela tiden. Telegraftjänstemännen strejkade den 30. Verkningarna häraf började göra sig gällande. Pressen hade i allmänhet sympatiserat med de strejkande, så längetidningarna ännu kunde komma ut. Till och med den konservativa Novoje Wremja skref: »Alla förut använda åtgärder hafva visat sig odugliga. Repressalier allena kunna icke hjälpa. Nya åtgärder och nya principer behöfvas.» Regeringen försökte ännu att undertrycka rörelsen. Den 27 uppslog Trepoff på Petersburgs husväggar sin beryktade proklamation att han ej komme att »spara på patronerna» i händelse af folkskockningar, trupper besatte de viktigaste punkterna i staden, såsom broarna och järnvägsstationerna, och starka kavalleripatruller redo i skarpt traf längs gatorna. Men händelserna gingo sin gång. Makten hade för ögonblicket glidit regeringen ur händerna. Den innehades af »arbetaredeputeradenas råd», bestående af 300 röstberättigade deputerade för Petersburgs fabriker förstärkta med konsultativa ledamöter från socialistrevolutionärernas och socialdemokraternas styrelser samt från »Förbundens förbund». Detta råd höll sina sammankomster i Teknologiska institutet, där dess verkställande utskott med Krustaljoff-Nossar i spetsen fungerade i permanens. Polisen stod maktlös mot arbetarna. Samtidigt höllos utan att något hinder försöktes från regeringens sida kolossala massmöten hvarje afton i de olika högskolornas lokaler. Man diskuterade offentligt nödvändigheten af väpnadt uppror, riksdumans sammanträdande skulle förhindras, kosta hvad det ville, proletariatet fordrade en konstituerande församling, införande af en demokratisk republik och en interimistisk revolutionär regering.

*

Efter sin återkomst från Portsmouth hade Witte en gång blifvit mottagen af tsaren under dennes vistelse i Björkö. Den 21 oktober kallades han till Peterhof, efter det han i en konferens under grefve Solskis presidium antydt hvad han ansåg läget kräfva. För tsaren framlade han ett förslag till reformprogram. Andra förslag skola hafva uppgjorts af Goremykin och Ignatieff. Det dröjde emellertid till den 27 innan Witte ytterligare fick tillfälle att för tsaren närmare förklara sitt förslag och framlägga ett utkast till manifest. Det har på olika håll påståtts att han tillika tillagt att, för den händelse förändringar i hans förslag vidtogos, han ej kunde åtaga sig någon befattning med de tilltänkta reformerna. En kompromiss lär dock slutligen kommit till stånd.

På natten emellan den 30 och 31 utdelades ändtligen tsarens manifest (af den 17/30 okt. 1905), som blifvit kalladt Rysslands Magna Charta och som innehöll löften, hvilka till största delen ännu vänta på att blifva uppfyllda. Den fåtaliga publiken på gatorna under denna tid af dygnet mottog de utdelade bladen med hurrarop. Dagen därpå var Petersburg förändradt. Stora folkmassor rörde sig på de förnämsta gatorna, tal höllos på trapporna för små folkhopar, röda fanor vajade och polisen syntes icke till. Trängseln på Nevski var stundom så stor, att man ej kunde komma ur en fläck, men verkliga oordningar förekommo icke. De flesta sågo nöjda ut, endast studenterna protesterade mot att manifestet icke lofvade mera. Arbetardeputeradenas råd fordrade ytterligare amnesti för politiska förbrytare, belägringstillståndets afskaffande, interimistiskt åttatimmars arbetsdag, beväpning af arbetarna m. m. Men i alla fall aflystes strejken.

Oktobermanifestet innehöll att tsarens »oryggliga vilja» var:

»1:o att åt befolkningen förläna orubbliga grunder för medborgerlig frihet enligt principen om verklig personlig

oantastlighet äfvensom samvets-, yttrande-, församlings- och föreningsfrihet;

2:o att kalla de klasser af befolkningen, »hvilka nu sakna valrätt», omedelbart till delaktighet i duman, »hvarjämte den ytterligare utvecklingen af principen om allmän valrätt skall ske i den nyligen fastställda legislativa ordningen»;

3:o »att såsom en orubblig regel skall fastslås att ingen lag kan erhålla gällande kraft utan att vara af riksduman godkänd, och att folkets valda representanter garanteras möjligheten af ett effektivt deltagande i uppsikten öfver lagligheten af de af Oss tillsatta myndigheternas åtgärder.»

Samtidigt med manifestet publicerades ett af tsaren godkändt föredragningsmemorial, hvari bland annat framhölls att regeringens främsta uppgift var att »omedelbart förverkliga rättsordningens grundelement: press-, samvets-, församlings- och föreningsfrihet samt personlig oantastlighet, till dess dessa principer blifvit i legislativ ordning antagna af riksduman». Därjämte utlofvades likställighet inför lagen oberoende af trosbekännelse och nationalitet.

Några dagar därpå, den 3 november, utfärdades ett amnestidekret, som befriade från rättslig påföljd dem, hvilka före den 30 oktober begått politiskt brottsliga handlingar utan våld eller deltagit i strejker, och därtill innehöll det bestämningar omlindring af straff för en del för längre tid sedan dömda, men det sträckte sig på intet vis till alla politiska handlingar riktade mot det gamla systemets afskaffande. På grund af detta amnestidekret återvände till Petersburg bland andra skriftställarna Gorki och Struve, hvilken senare under de sista åren i utlandet redigerat den nämnda oppositionella tidskriften Osvoboschdenie.

Redan dagen efter manifestets kungörande hade Petersburg återtagit sitt förra utseende. Trepoff utfärdade nämligen den i novemher en ny order till trupperna att icke tillåta folksamlingar, utvecklandet af röda fanor eller förolämpningar mot militären, Åtlyddes icke de tre varningar, hvilka som vanligt borde gifvas, skulle trupperna skjuta skarpt. Officerarna ålades att alltid bära revolver. I följd af denna order syntes på de centrala gatorna kavalleripatruller med piska hugga in på fredliga promenerande. Utanför universitetet, hvilket liksom öfriga högskolor stängts under natten, sårades några studenter. På Sagorodniprospekt hade skjutits en och sårats fem personer, bland dem professor Tarlé. Från alla delar af Ryssland ingingo underrättelser om blodiga öfverfall begångna af mobben mot de bildade och mot judarna, utan att de förhindrats af den vanligen närvarande polisen och militären. Under fyra, fem månader efter oktobermanifestets publicering följde pogromPogrom = massaker föranstaltad med polisens vetskap. på pogrom i hela Ryssland. Man har uppskattat döda och svårt sårade denna tid till tiotusenden. Och befolkningen var djupt öfvertygad om att alla dessa leddes af en man, en man med auktoritet. Pressen framhöll att myndigheternaprovocerade dem för att få anledning att icke uppfylla de löften oktobermanifestet gifvit.

De svarta banden, eller såsom de numera kallade sig »det ryska folkets förbund», utvecklade nämligen en rastlös verksamhet. Deras »outtröttlige instruktör» general Bogdanovitsch erhöll ur statsmedel 20,000 rubel för att sprida sina mot den nyss utlofvade konstitutionen riktade publikationer.

För att ytterligare kasta ett ljus öfver dessa otroliga förhållanden förtjäna följande fakta att anföras.

Den för tillfället förordnade generalguvernören i Kurland general Boeckmann (sedermera generalguvernör i Finland) telegraferade den 2 november till inrikesministern: »Kommendanten i fästningen Libau telegraferar: I går sände ett folkmöte på tjugutusen personer till honom fem delegerade, hvilka framställde fordringar grundade på manifestet af den 30 oktober; 1:o upphäfvandet af belägringstillståndet; 2:o aflägsnandet af kosackerna och dragonerna; 3:o frigifvandet af politiska och administrativt häktade personer. För den händelse att fordringarna uppfyllas helt och hållet, utlofva de delegerade att fullständigt lugn inträder och att arbetet återupptages, i motsatt fall fortsättes strejken. Kommendanten anhåller om instruktioner och understöder fordran på upphäfvandet af belägringstillståndet. Jag å min sida tror att belägringstillståndet icke motsvarar det nya läget.» Vidare tillade han: »Jag gör samtidigt försök att förena de moderata lagren af samhället för ett organiseradt motstånd mot de extrema elementens förehafvanden.» Svaret på detta general Boeckmanns telegram lydde: »Jag delar icke eder

åsikt angåendeoförenligheten af belägringstillståndets bibehållande med det nya läget. Instruktioner följa inom kort. Ministeradjoint Trepoff. Den 3 november.»

Stadsprefekten i Sevastopol, amiral Spitsky, erhöll från Trepofif ett telegram den 30 oktober, hvilket uppmanade honom att icke publicera manifestet, förrän han mottagit pengar för organiserandet af en patriotisk manifestation. 60,000 rubel anlände samtidigt som manifestets text jämte ett bref, som tillrådde att draga bort polisen öfverallt. Stadsprefekten öfverlade med borgmästaren, som tillstyrkte organiserandet af en civil skyddskår för att upprätthålla ordningen. Manifestet publicerades och mottogs med jubel och stora folkmassor samlade sig på stadens förnämsta gata, då plötsligt polismästaren med en afdelning kosacker sprängde fram med lösa tyglar. En blodig sammanstötning förhindrades blott genom att platskommendanten gaf order åt kosackerna att draga sig tillbaka utanför staden. På natten blefvo icke desto mindre några arbetare skjutna, och vid deras begrafning den 1 november, under stor anslutning från befolkningens sida, höll en marinofficer Schmidt ett tal till de fallnes minne, hvilket föranledde hans häktande samma natt. Han blef dock frigifven senare, då det tidigare nämnda amnestidekretet utkommit. Den 3 november afsattes stadsprefekten Spitsky.

I Kiew började en judemassaker den 31 oktober. Enligt gendarmchefens rapport till direktören för polisdepartementet förblefvo polisen och trupperna på en del platser overksamma. I allmänhet sköto trupperna icke på de plundrande, men däremot utan betänkande på dem, som försökte försvara sig. Massakern och plundringen varade två dagar, tills enhögre uppsatt person, som af en händelse reste genom staden, uppmanade generalguvernören att inskrida.

Stadsprefekten i Odessa Neidhardt tillkännagaf genom anslag på husväggarna i staden natten mot den i november, att han för någon tid sedan mottagit ett meddelande, undertecknadt af befullmäktigade för småborgare, arbetare och bönder, om att oordningar i universitetet rådde och att, om ej myndigheterna vidtoge åtgärder för att afvärja dessa, de befullmäktigades kommittenter, 30,000 borgare, skulle bränna universitetet, »för att deras barn ej skulle lära sig att icke lyda öfverheten». Stadsprefekten hade för universitetets rektor framhållit otillåtligheten af sammankomster inom universitetet för utomstående personer, men utan resultat. Redan hade strejken utbredt sig till skolorna, ambulanser iordningställdes i staden, barrikader byggdes, trupperna hade måst inskrida och 80 personer hade dödats eller sårats. »Oordningarna och strejkerna hafva oerhördt stegrat prisen på alla nödvändighetsartiklar. Hvem bär skulden till allt detta? Afgören det själfva, I rättänkande män,» slutar Neidhardts proklamation.

På dagen hade manifestet tillkännagifvits, och stora folkmassor voro i rörelse, såsom öfverallt i Ryssland på denna dag, men ordningen stördes ej förrän på aftonen, då i en förstad en judeförföljelse började. Den 1 och 2 november utbredde sig oordningarna. Plundringen och judemassakern togo en omfattning, som till och med i Ryssland torde varit okänd. Polisen syntes ej till, och trupperna förhöllo sig passivt. Det i staden organiserade självförsvaret var för svagt att hindra den upphetsade mobbensframfart. Inemot femhundra personer uppgifvas hafva dödats och flera tusen sårats. Den 3 november inskredo trupperna och använde då t. o. m. maskinkanoner.

Den af senatorn Kusminski senare företagna undersökningen af tilldragelserna i Odessa ådagalade polisens brottslighet, likaså senator Turaus revision i Kiew.

Enligt officiella berättelser hade pogromen öfverallt samma förlopp. I spetsen för de »nationella eller patriotiska manifestationerna» bars ett porträtt af tsaren (något, som aldrig förut förekommit), en »jude» sköt ett revolverskott mot porträttet, folkmassan upphetsades häraf och började plundra och massakrera judarna, medan myndigheterna de första dagarna voro maktlösa, men de följande dagarna skingrade de pöbeln, ofta under stor blodsutgjutelse på oskyldiga. Myndigheternas delaktighet i pogromen blef till evidens ådagalagd under den första duman. En rapport af direktören för den speciella afdelningen af polisdepartementet, Makaroff, till inrikesministern i anledning af ett bref till Witte af skriftställaren Obolensky angående befarade pogrom, hade blifvit publicerad i tidningen Retsch genom f. d. chefens för polisdepartementet Lopuhins tillskyndan. I denna officiella skrifvelse anklagades direktören för den politiska afdelningen af polisdepartementet, verklige statsrådet Ratschkoffski, och förre direktören för den speciella afdelningen, Timofejeff, sedermera attacherad hos Trepoff

sedan denne blifvit utnämnd till palatskommendant, för att hafva i tysthet befordrat förberedelserna till ett pogrom i Alexandroffsk. Inrikesministern interpellerades i den första dumanangående denna rapport, och dåvarande inrikesministern Stolypin svarade på interpellationen den 21 juni 1906, erkännande till hälften de gjorda anklagelserna mot polisen under hans företrädare. Hans mycket bristfälliga och vilseledande svar föranledde emellertid f. d. ministeradjointen vid inrikesministeriet i Wittes ministär, sedermera deputeranden furst Urusoff, att för duman redogöra för pogromen hösten 1905 och våren 1906. Hans yttrande i duman, ehuru äfven berörande senare händelser, är ytterst upplysande för nu ifrågavarande tidsskede, hvarför det här anföres, åtföljdt af ett bref från Lopuhin till Stolypin.

Talet var af följande lydelse: »Jag tviflar icke ett ögonblick på inrikesministerns uppriktighet, och det är ej mot ministern mina ord skola riktas. Det är just däri hela värdet, hela intresset, hela vikten af den fråga, som vi nu behandla, ligger, nämligen att pogromen och annat kollektivt slaktande i följd af de omständigheter, hvilka förblifva permanenta och råda inom sfären af regeringens verksamhet, fortfara och skola fortfara oberoende af den hållning en eller annan inrikesminister eller ministär tager gentemot dem. Ministerns förklaring i detta afseende förefaller mig föga öfvertygande, och jag vill förklara, hvarför jag tänker så. Jag skall härjämte vidröra frågan om pogromen och samtidigt den roll det omnämnda tryckerietSe längre fram. spelat.

Det uppmärksamma studiet af hvad man kallar pogrom ställer den, som studerar denne företeelse, inför vissa, alltid samma fenomen.

Först och främst är pogromet alltid föregångetaf rykten om förberedelser därtill åtföljda af upprop, som spridas bland befolkningen för att upphetsa den, affattade i samma stil och af samma innehåll, äfvensom af uppträdandet af ett slags olycksfåglar i skepnaden af representanter för befolkningens drägg, hvilka få personer känna. Slutligen befinnes den vid utbrottet officiellt tillkännagifna förevändningen till pogromen alltid vara falsk.

Vidare synes i våldsverkarnas handlingar ständigt en viss regelbundenhet, som förtager den karaktären af tillfällighet, af något elementärt. Våldsverkarna handla under känslan af att hafva rättighet därtill, under känslan af strafflöshet, och fortsätta icke med sitt förehafvande mera, när denna känsla bragts att vackla, hvarefter pogromen hastigt och lätt undertryckas. Vidare är polisens uppträdande aldrig enhetligt: medan en del områden af en stad blifva fullständigt ödelagda, oaktadt en betydande polisstyrka förefinnes, lämnas andra så godt som orörda, tack vare den omständigheten, att polisen där uppfyller sin skyldighet med tillförsikt och energi. När slutligen pogromet undertryckts och arresteringarna gjorts, kunna myndigheterna vid inspektion af de häktade icke undgå intrycket af att de hafva framför sig icke brottslingar, utan helt enkelt tvifvelaktiga individer, som blifvit bedragna af någon.

Man förnimmer således förefintligheten af en enhetlig och vidt omfattande organisation. De misstaga sig, hvilka beteckna denna som regeringens, och som tro att frågan därmed är löst och saken klar. De misstaga sig dock icke fullständigt, och händelserna under den förgångna vintern, som föranledt vårinterpellation, skola hjälpa oss att delvis lotsa oss i den dimma, som omgifver dessa dunkla tilldragelser.

I januari 1906 började en personLopuhin., som i ministeriet innehar en framstående plats, men som är känd såsom motståndare till pogrompolitiken — det är icke om mig jag talar — få sig tillsända upprop i stor mängd och väl tryckta, hvilka varit spridda på de förnämsta orterna i södra och västra delarna af Ryssland, jämte klagoskrifter fulla af oro, tillkännagifvande att pogrom förbereddes i Vilna, Bjelostock, Kieff, Nikolajeff, Alexandroffsk och andra städer. Pogromet i Homel i januari bestyrkte det grundade i de uttryckta farhågorna och tvang personen i fråga att vidtaga alla nödvändiga åtgärder för att förekomma de andra pogromen. Han lyckades däri tack vare presidenten i ministerkonseljen, hvilken under hand underrättades om gången af den hemliga undersökningen, som delvis belyste den dunkla tafla, som framställde »pogrommästarnas» handlingar.

En grupp personer, hvilka bilda kamporganisationen i ett af våra »patriotiska» förbund och hvilka äro allierade med personer, stående nära redaktionen för en icke-Petersburgsk tidningMoskoffskija Viedomosti, hvars hufvudredaktör var Gringmuth., hafva öfvertagit kampen mot revolutionen. I deras egenskap af »patrioter» och »sanna ryssar» sågo de en orsak till oordningar i förefintligheten af gränsbefolkningarna och judarna. Den ryska

befolkningen, och isynnerhet de ryska soldaterna, uppmanades genom uppropaffattade i häftiga ordalag och spridda i tiotusendenEnligt Times voro dessa upprop författade af generalerna Bogdanovitsch och Trepoff., att fara hårdhändt fram mot orostiftarna. Medlemmarna af denna organisation utdelade dessa upprop på de olika platserna och anförtrodde dem åt bepröfvade anhängare och allierade, hvilka i sin tur spredo dem med försiktighet och sakkännedom. Egendomliga och oförutsedda följder visade sig häraf med afseende å styrelsemyndighetens enhetlighet. Adjointen hos en polisprefekt t. ex. utdelade proklamationer utan att hans chef visste något därom, eller tvärtom, vidare: poliskommissarien i första distriktet var förtjänt af förtroende, men den i andra distriktet icke. Gendarmeripersonalen hade speciella anslag, misstänkliga individer besökte den, nyheter om vissa förberedelser spriddes i staden. Uppskrämda personer vända sig till guvernören, han försöker lugna dem, medveten emellertid om att man var långt ifrån säker. Ministeriet sänder depescher om nödvändigheten att vidtaga åtgärder för ordningens upprätthållande, och åtgärder vidtagas i detta afseende, men de ingifva icke alltid förtroende. Det hände ofta att polisen själf trodde att dessa åtgärder vidtogos blott för skens skull, och att regeringens verkliga afsikter voro den förut bekanta. Den läste mellan raderna och lydde, utan att regeringsmyndigheten visste det, en röst i fjärran, som ingaf den förtroende. Kort sagdt, en otrolig oordning uppstod, en fullständig desorganisation och demoralisation.

Under denna tid, från och med hösten 1905, såsom det förefaller före utnämningen af oktoberministären, hade i Petersburg inrättats ett tryckerii ett afsides rum i polisdepartementet, Fontanka 16, uppställdt på departementets bekostnad med statsmedel. En gendarmofficer, Kommissaroff, civilklädd, var anställd vid tryckeriet. Han fabricerade upprop med biträde af flera medhjälpare. Hemligheten med detta dolda tryckeri var så väl bevarad och dess organisatörers tillgörande voro omgifna med så mycket hemlighetsmakeri, att endast få visste därom, ej blott i ministeriet utan äfven i polisdepartementet. Under denna tid bedrefs med framgång en organisationsverksamhet, hvars verktyg tryckeriet var.

Ty Kommissaroff, tillfrågad af en person, som tillfälligtvis kommit organisationen på spåren, svarade: »Vi kunna organisera hvilket pogrom ni önskar, antingen det rör sig om tio eller om tiotusen personer.»

M. H. Denna fras är historisk. Jag kan tillägga för de deputerades från Kieff räkning, att »ett pogrom på tiotusen» var bestämdt för den 3 februari, men man lyckades förekomma det.

Presidenten i ministerkonseljen fick, säger man, en häftig attack af nervös astma, när honom meddelades de fakta, jag nu refererat för eder. Han lät tillkalla Kommissaroff, som afgaf en berättelse öfver sina handlingar och sitt mandat. Men några timmar därpå försvunno tryckeriet, proklamationerna och originalen från departementet, och det återstod blott ett tomt rum. Det är därför som ingen, icke ens inrikesministern, kan tillfredsställa dumans berättigade önskan att få veta namnen på de personer, som utgjorde centrum för denna organisation och garanterade den strafflöshet, och som utöfvade sitt magiska inflytande på polisen och andra funktionärergenom att förskaffa de mest verksamma af dem belöningar och befordran. Jag kan icke ur minnet anföra exempel och enskildheter om denna sak. Jag talar utan förberedelse och anteckningar, och ofrivilligt förbigår jag mycket. Härmed har jag redan tröttat er uppmärksamhet. Det är tid att komma till slutledningarna.

Till först, och det är den första slutledningen: inrikesministerns förklaring gifver oss icke säkerhet angående medlen att förhindra verksamheten af dessa organisationer, som syssla med att förbereda massakrer i stor stil och inbjuda statens tjänstemän att deltaga i dessa massmord. Detta förstås lätt. De förnämsta organisatörerna och anstiftarna befinna sig utanför ministärens maktbefogenhet, och det är dem likgiltigt, om inrikesministern bibehåller en välvillig neutralitet med afseende å dem eller afgifver en offentlig förklaring, som fördömer deras handlingar. Jag skall gå längre. Jag påstår att ingen ministär, äfven om den toges ur dumans midt, kan åstadkomma ordning i landet, så länge personer, okända af oss, stående på sidan i skydd af en ogenomtränglig mur, fortfara att med sina grofva händer klamra sig fast vid olika inrättningar af regeringsmekanismen, tillämpande sin politiska okunnighet på experiment med lefvande organismer, sysslande på sätt och vis med politisk vivisektion.

Den andra slutsatsen är ännu sorgligare och berör duman själf.

Mina herrar representanter för folket. Vi hafva kommit hit från alla ändar af Ryssland för att föra fram icke blott vår indignation och våra fordringar, utan också vår brinnande törst efter verksamhet,efter uppoffringar, med ett ord en patriotism, ren och allvarlig. Det finnes bland oss flere godsägare, hvilka lefva på afkastningen af sitt gods. Han I hört en enda af dem motsätta sig obligatorisk expropriation till förmån för arbetaren-jordbrukaren? Företrädarna för de privilegierade klasserna äro talrika bland oss. Hafva många ord uttalats för att protestera mot privilegiernas afskaffande, mot idén om medborgerlig likställighet och vidtgående demokratiska och folkeliga reformer? Har icke denna samma »revolutionära» duma från början försökt att hålla den kejserliga kronan högt, att ställa den öfver de politiska stridigheterna, öfver våra misstag och öfver ansvaret för våra misstag? Man frågar sig, om vid ögonblicket för de oundgängliga och brådskande reformerna man har rätt att yrka på en annan duma än den, i hvars sköte de enskilda intressena och klass-striderna hafva afstått platsen åt förverkligandet af folkets och nationens väl.

Emellertid känna vi alla, att samma dunkla krafter beväpna sig mot oss, ställa sig mellan oss och den högsta makten genom att undergräfva dess förtroende till oss. Man hindrar oss att arbeta för uppnåendet af en förening med makten, som enligt lagen för vår nya regim, skall vara det väsentliga villkoret för framgång och underpanten på den fredliga utvecklingen af vårt nationella lif. Där ligger den största faran, och den kan icke aflägsnas, så länge ledningen af statens angelägenheter och landets öden förbli under inflytande af personer, som till sin uppfostran äro korporaler och poliser samt till sin öfvertygelse våldsverkare.»

Inrikesministern Stolypins förnekande af en delfakta gaf f. d. polisdirektören Lopuhin anledning att efter debatten i duman tillskrifva honom ett bref, som än ytterligare belyser de rådande förhållandena. Han framhåller i detta bref, som senare blifvit publiceradt i Times, att han vid ett tidigare tillfälle icke utförligt meddelat Stolypin resultatet af sina efterforskningar, emedan han ej ansåg möjligt att denne efter Makaroffs rapport om pogromen skulle förblifvit okunnig om sakens rätta sammanhang. Han skrifver vidare:

»Följande har af mig fastställts: Då efter manifestet af den 30 oktober 1905 i följd af de oroligheter, hvilka efter denna regeringsakt uppstodo på flere ställen, tecken visade sig på en reaktion inom samhällets moderata kretsar, företog sig chefen för polisdepartementets politiska afdelning, tjänstemannen för särskilda uppdrag hos inrikesministern, Ratschkoffski, för att understöda och stärka denna reaktion, att utgifva afsikten motsvarande upprop. De trycktes då för tiden af en gendarmofficer i gendarmförvaltningens lokal i Petersburg på en tryckpress, som vid en husundersökning hade fråntagits de revolutionära.

Då sedermera denna tryckpress, som tidigare tjänat revolutionärerna, visade sig otillräcklig, köptes på polisdepartementets bekostnad en förfullkomnad, hvilken kunde leverera tusen aftryck i timmen.

I alla dessa upprop påvisades, samtidigt som den revolutionära rörelsen fördömdes, att skulden till denna låg hufvudsakligen hos de främmande trosbekännarna, särskildt judarna, och uppropen eggade till kamp mot dessa. I mina händer hade jag tre upprop, hvilka tryckts på polisdepartementetstryckeri. — Ett upprop till soldaterna skickades i fem tusen exemplar genom tjänstemannen för särskilda uppdrag hos generalguvernören i Vilna, herr Schkott, till Vilna för att spridas. Schkott utdelade själf en del om natten på gatorna, resten lämnade han åt polismästaren i Vilna, hvilken omkring den 28 januari telegraferade till polisdepartementet och bad om en ny sändning i anledning af den verkan detta upprop haft på soldaterna. Uppropet trycktes i några tusen exemplar och skickades till polismästaren i Vilna. Samma upprop skickades i tusenden till Kursk åt den dit beordrade läkaren Mihailoff, som på herr Ratschkoffskis uppmaning antagits till hemlig agent vid polisdepartementet. Mihailoff rekvirerade äfven telegrafiskt en ny sändning af detta upprop i följd af dess säregna verkan på soldaterna. Dessutom spredos de af polisdepartementet tryckta uppropen i Petersburg genom herr Dubrovin och det under hans presidium arbetande »ryska folkets förbund», i Moskva genom utgifvaren af Moskoffskija Vedomosti Gringmuth, åt hvilken Ratschkoffski personligen i december 1905 i Moskva öfverlämnade ett stort parti af detta upprop. Polisdepartementets provokationsupprop blefvo äfven i andra städer spridda genom polisen och gendarmeriet. — — — Man har förhemligat för eders excellens, att tjänstemannen för särskilda uppdrag Ratschkoffski ända till slutet af april förblef i spetsen för polisdepartementets politiska afdelning, att han, ehuru

entledigad på allerhögsta befallning, dock i kraft af en af hans förman skrifven order kvarstod i spetsen för hela den hemliga och säkerhetspolisen, att han erhållit rätt att öfvervaka gången af alla (så vidt han ansågdet nödigt) politiska angelägenheter och processer, hvilka inkommo till polisdepartementet, och att vidare åt honom uppdrogs att i regeringens intresse betjäna sig af inom samhället organiserade föreningar.Ryska folkets förbund.

Man har oriktigt meddelat eders excellens att ryttmästar Budakoffski, sedan hans brott blef kändt (förberedelser till ett pogrom i Alexandroffsk), kallades till Petersburg för att tilldelas en tillrättavisning och att polisdepartementet strax, sedan det erhållit underrättelse om förberedelserna till pogromet, på eget initiativ skulle hafva telegraferat till nämnde herre och uppfordrat honom att förebygga detsamma. Ryttmästar Budakoffski kallades icke denna gång till Petersburg, då hans rapport om framgången af hans propaganda i Alexandroffsk anlände i december till Petersburg, utan först i slutet af februari eller mars, och då uteslutande i följd af grefve Wittes eftertryckliga fordran att den officiella pogromagitationen skulle inställas. Likaledes sändes telegrammen om förebyggande af pogrom endast på grefve Wittes hvarje gång upprepade fordran, hvilket är mig mycket väl bekant, emedan grefve Witte erhöll sina underrättelser om anordningarna till pogrom så godt som uteslutande af mig.I sitt svar på interpellationen i duman hade Stolypin förklarat att Budakoffski, organisatorn af de svarta banden i Alexandroffsk, kallades till Petersburg för att afgifva förklaringar, men då intet pogrom kom till stånd, var han juridiskt icke underkastad ansvar. »Hvad belöningarna beträffar, som han erhöll, så gåfvos de för att han återställt ordningen.»

Tillåt mig, såsom f. d. direktor för polisdepartementet, att utom dessa underrättelser, hvilka jaganser för min moraliska plikt att meddela eders excellens, utlägga min uppfattning om de i första ögonblicket obegripliga orsakerna, på grund af hvilka den centrala regeringsmakten icke blott icke är i stånd att undertrycka de lokala myndigheternas pogrompolitik, då pogromagitationen utgår från dem, utan icke ens kan vara väl underrättad om organiseringen af dessa pogrom. Jag vill ej tala om strafflösheten för de regeringens tjänstemän, hvilka äro skuld till pogromen, såsom en af dessa orsaker, den tarfvar inga bevis. Det gifves emellertid andra orsaker af allmännare karaktär. Medan jag var direktor för polisdepartementet inträffade ett af de allra förskräckligaste iudepogromen, det i Kischineff. Den utländska och vår illegala press, hvilka då hade privilegiet att diskutera våra inre förhållanden, likasom en del samhällskretsar, beskyllde polisdepartementet att hafva organiserat detta pogrom. Polisdepartementet hade då ingen skuld, men beskyllningarna voro dock icke grundlösa, för såvidt de utgingo från den förutsättning, att polisdepartementet och inrikesministeriet verkligen innehade hela makten. Hvar och en medborgare, som af det ohyggliga pogromet upprörts, måste det själffallet förefalla absurdt att regeringsmaktens underordnade agenter kunde våga sätta i verket ett pogrom utan att hafva sina öfverordnades godkännande därtill eller åtminstone vara säkra på deras sympati. I verkligheten existerar emellertid en sådan anomali. Trots den omsorgsfullaste undersökning angående regeringstjänstemännens delaktighet i organiserandet af pogromet i Kischineff lyckades det icke mig, direktorn för polisdepartementet, att i denna riktning fastställa annat änobestämda uppgifter, och dock underligger deras deltagande intet tvifvel. Och hvad som är särdeles karaktäristiskt, hemligheten med pogromorganiseringen blef mig först då klar, när jag upphörde att intaga en officiell ställning i inrikesministeriet. I dylikt läge befinner sig emellertid hvar och en medlem af centralregeringen, som icke hyser sympati för pogrompolitiken. Detta förklaras däraf, att inrikesministern och det centrala politiska organet äro fullständigt maktlösa — det är ej polisen och gendarmeriet, som befinna sig i ministerns händer, utan tvärtom, han befinner sig i händerna på dessa myndigheters representanter. Hela makten från ofvan till nedan är faktiskt öfverförd genom inrättandet af den hemliga polisen, genom undantagslagen om det förstärkta skyddstillståndet och den långvariga användningen däraf i landet. Min tjänstgöring vid justitieministeriet, som gaf ett stort material för ett riktigt bedömande af den praktiska betydelsen af undantagslagen, har bragt mig till den öfvertygelsen, att den under intet ögonblick af sin tillvaro åsamkat staten annat än skada. I följd däraf hade jag förklarat mig villig att mottaga platsen som direktor för polisdepartementet, endast under villkor att denna undantagslag fullständigt skulle upphäfvas. Det är icke min skuld, att detta villkor icke uppfylldes och att jag såg mig nödsakad att (så vidt det stod i min makt) ägna mig åt lindrandet af det onda denna undantagslag förde med sig. Denna erfarenhet gifver mig rätt att anse, att den farligaste sidan af den

nämnda undantagslagen består däri, att tack vare denna hvarje polistjänsteman, hvarje gendarmofficer med sina hemliga agenter blir oinskränkt herre öfverhvarje medborgares öde, således också hela landets. Hela användningen af undantagslagen stöder sig på polistjänstemännens och gendarmernas angifvelser, hvilka underligga ingen kontroll, hvarken på ort och ställe eller från centralmyndigheternas sida. Centralmyndigheterna äro därför nödsakade att okontrollerade upptaga de från denna källa härflytande angifvelserna, polisen och gendarmeriet erhålla emellertid visshet om, att allt beror af dem och deras angifvelser och intet af ministeriet, hvars maktlöshet står klar för dem, därför känna också enskilda polistjänstemän och gendarmofficerare sig berättigade att föra sin egen själfständiga politik, ministeriet åter förefaller med afseende å dess underordnades missbruk såsom den sämst underrättade myndighet, emedan det har antingen inga eller afsiktligt, för sanningens döljande, ofullständiga underrättelser. Uppriktigheten i ryttmästar Budakoffskis bekanta decemberrapport är förklarlig endast genom vissheten om hans öfverordnades understöd. Därigenom uppstår polisens och gendarmeriets fullständiga själfhärskarskap inom området för deras politiska verksamhet samt inrikesministerns fullständiga maktlöshet. Utom de varaktiga orsakerna till det af mig ofvan skildrade, statsmakten upplösande tillståndet förefinnas för tillfället också andra särskilda orsaker.

Då jag i januari och februari samlade upplysningar om organiseringen af pogrom, träffade jag bland tjänstemännen vid den politiska och allmänna polisen ingen, som icke var genomträngd af öfvertygelsen, att i verkligheten tvenne regeringar existerade, af hvilka hvardera förde en mot den andra fientlig politik, den ena personifierad afstatssekreteraren Witte, den andra af general Trepoff, som enligt den allmänna öfvertygelsen inför vederbörande utmålade förhållandena i landet i annan färg än den, hvari grefve Witte framställde läget, samt på sådant sätt inverkade på politiken. Denna uppfattning har ock verkligen en grund däri, att general Trepoff efter sin utnämning till palatskommendant genomförde att särskilda penningemedel ställdes till hans förfogande för anställande af speciella hemliga agenter; härigenom fick han i sina händer ett verktyg, hvaröfver egentligen endast inrikesministern bort förfoga. Nämnda uppfattning bestyrktes också däraf, att general Trepoff, äfven efter det han i oktober 1905 hade lämnat sin plats som adjoint hos inrikesministären, genomdref att han utan inrikesministerns vetskap fick till genomseende alla något sånär intressanta dokument, och icke blott inkommande utan äfven utgående, till och med om de alls intet hade att skaffa med hans befattning som palatskommendant.

Hvilket mål general Trepoff än må hafva fullföljt medels den hemliga fonden och polisdepartementets dokument, huru han än afsett att utnyttja sin ställning, så existerar bland eders excellens underordnade den fasta — riktiga eller falska — öfvertygelsen, att general Trepoff inverkade på regeringspolitiken. Denna öfvertygelse är lika fast som öfvertygelsen, att general Trepoff sympatiserade med pogrompolitiken. Och hvilket medel än ministeriet må sätta i verket mot pogromen, så komma de att upprepas så länge den lokala polisen är öfvertygad om ministeriets maktlöshet och om andra krafters maktfullkomlighet.»Utom de af en del myndigheter inspirerade pogromen förekommo en mängd andra upplopp. Särskild uppmärksamhet tilldrogo sig militärrevolterna, bland hvilka en del voro af betydande omfång. Andra voro oväsentliga, soldaterna framställde ofta blott fordringar på bättre behandling och bättre förplägning.

Sålunda utbröt den 8 november ett allvarsamt uppror i Kronstadt, som varade till den 10 på aftonen och hvari deltogo omkring 10,000 marinsoldater. Det undertrycktes med artilleri, kavalleri och infanteri, som delvis hämtades från Petersburg och Oranienbaum. En stor del af staden ödelades genom eldsvådor, och sårade och döda funnos på båda sidor. Under dessa dagar flyttade den kejserliga familjen till Tsarskoje Selo från det vid kusten liggande alltför mycket exponerade Peterhof.

Den 12 november revolterade marinsoldater och artillerister i Vladivostok. Reservisterna bland dem yrkade på att blifva hemskickade, emedan de kvarhållits vid trupperna utöfver tjänstetiden. Kineskvarteret i staden plundrades och förstördes, likaledes en stor del af den öfriga staden. De upproriska utgjorde större delen af garnisonen. Först den 15 blefvo de kufvade af de regeringstrogna trupperna, hvilka påstås hafva räknat 10,000 man.

Mindre militäroordningar förekommo vidare bland annat i Novorossisk, Jekaterinoslaw, Jelisavetpol,

Jekaterinodor, Grodno, Bobruisk, Irkutsk, Libau, Tsarskoje Selo, inom några flottekipage i Petersburg o. s. v.

I den oroliga Svartahafsflottan flammade upproret upp på nytt till full låga den 24 november efter att hafva glödt under askan allt sedan löjtnant Schmidtstal vid grafven, där offren för oroligheterna vid oktobermanifestets kungörande jordats. Den närmaste orsaken var missnöjet med befälets förbud för soldaterna att besöka de folkmöten, som höllos i Sevastopol, och hvarvid närvoro tusentals personer. Marinsoldaterna hade samlats utanför kasernen och några tusen hamnarbetare sällade sig till dem. Ett kompani af Belostokska regementet och ett kompani matroser utkommenderades, amiral Pisareffski gaf order att skjuta, om demonstranterna ej skingrade sig. Ordern åtlyddes ej. I stället sköt en af de utkommenderade matroserna tre skott mot amiralen, som lätt sårades. En mängd närvarande officerare afväpnades. De närmaste dagarna förlöpte lugnt. De upproriska höllo möten och tågade genom staden i processioner. Från en del fartyg förde matroserna officerarna i land och järnvägen upprefs för att försvåra trupptillförseln. Brestska och Belostokska infanteriregementena, som icke anslutit sig till revolten, förlades utanför staden och nya trupper drogos in från angränsande orter. Den 28 anlände general Möller-Sakomelski, som beordrats att undertrycka revolten. Den 29 uppfordrades de upproriska att gifva sig, men utan resultat. Löjtnant Schmidt hade öfvertagit befälet öfver de fartyg, som anslutit sig till resningen. De norra fästningsbatterierna fingo då order att öppna eld, men öfvergingo till de upproriska och besköto tillsammans med eskadern de södra batterierna och staden, som i stor utsträckning förstördes. Snart skötos dock Schmidts fartyg, Otschakoff, och ett annat i sank och pansarskeppet Panteleimon, f. d. Potemkin, bekant för sitt tidigare myteri och sina irrfärder på Svarta hafvet, sprang läck, några torpedobåtar fastnade pågrund och ett transportfartyg sänkte sig själft. Slutligen togos de norra batterierna med storm af Brestska regementet. Schmidt gaf sig, och de upproriska kapitulerade efter femton timmars strid.

I Kieff revolterade den 1 december en sappörbataljon, som kommenderats att ersätta post- och telegrafbetjäningen, hvilken strejkat. Andra truppdelar med en del officerare slöto sig till dem, och det kom till skottväxling med öfriga trupper, hvarvid flere tiotal dödades och sårades.

Slutligen inträffade oordningar inom garnisonen i Moskva. De började den 13 december med soldaternas fordran på bättre förplägning och större frihet. Underhandlingarna mellan befälet och myteristerna pågingo till den 16 och ordning inträdde först, då en dagorder utgafs den 19 december, som påbjöd att 30 millioner skulle anslås till förbättring af soldaternas underhåll.

En åtgärd, som väckte mycken motvilja och förundran, var Polens förklarande i belägringstillstånd den 10 november. Något berättigande härtill kunde man icke finna. Polen hade förhållit sig lugnare vid oktobermanifestets kungörande än många andra trakter. Processioner hade visserligen ägt rum med kringbärande af polska emblem, men det var allt. Till generalguvernören i Warschau vände sig grefve Tischkewitsch, herrar Lybitski och Janzen för att erhålla dennes förord för deras tilltänkta framställning till Witte om belägringstillståndets upphäfvande i staden Warschau. Han skall hafva lofvat sända sin kanslichef till Petersburg för att understöda deras bemödanden. Då de infunno sig hos Witte, funno de emellertid att afsikten tvärtom var att utsträckabelägringstillståndet till hela Polen. En talrikare polsk deputation från alla samhällsklasser anlände då till Petersburg, men innan den hunnit framföra sitt uppdrag, hade belägringstillståndet redan förklarats, och på hemvägen häktades Tischkevitsch, Lybitski och Janzen för att deporteras till Arkangelsk.

Till svar härpå, och tillika i följd af det blodiga undertryckandet af revolten i Kronstadt, förklarade arbetarrepresentanternas råd i Petersburg, som ännu fortfor att dirigera arbetarna, strejk den 15 november. Denna strejk uppbars ej, såsom fallet var med oktoberstrejken, af de bildade klasserna, ej heller voro arbetarna i Moskva just då benägna för att strejka, hvarför dess omfattning icke blef särdeles stor, och den inverkade icke i någon högre grad på lifvets allmänna gång i Petersburg. Om några dagar var järnvägstrafiken åter regelbunden. Emellertid hade Witte funnit sig föranlåten att till arbetarna rikta ett upprop, som dock icke blef af dem väl upptaget, särskildt på grund af de inledande ordens inställsamma ton och den framlysande tron på, att tsarens order ännu skulle kunna hejda arbetarna: »Bröder arbetare, återgån till arbetet, afstån från oordningar, skonen edra hustrur och barn, lyssnen icke till dåliga råd. Kejsaren har befallt oss att ägna särskild uppmärksamhet åt

arbetarefrågan», o. s. v. Ytterligare lät Witte offenliggöra en regeringscommuniqué den 19 november, hvari han polemiserar mot den allmänt spridda uppfattningen, att kejsar Wilhelm inspirerat åtgärden mot Polen och förklarade, att det endast var de separatistiska sträfvandena, hvilka omfattades af alla samhällsklasser i Polen, som tvungit regeringen att söka förebygga än större oordningar. De trehäktade polackerna frigåfvos strax därpå i följd af en framställning från en i Moskva då sammanträdande semstvokongress, och slutligen upphäfdes hela belägringstillståndet den 2 december.

Agraroroligheterna fortgingo äfvenledes ännu i stor utsträckning, ehuru de mångenstädes förändrat karaktär och framträdde som strejker på godsen. Strejkerna utsträcktes till svartmylleregionen och hade här som hufvudsakligt ändamål att nedbringa arrendena. Men då arrendena i verkligheten likvideras med arbete, gällde det först att höja priset på dagsverket till det orimliga, och det lyckades äfven bönderna mångenstädes att drifva upp det till 3 à 5 rubel, men i allmänhet med 50, ställvis endast 20 procent. Godsägarna afstodo från att försöka för egen räkning odla sina ägor, och priset för arrendet föll med en tredjedel. Den ökade kostnad och den minskning i inkomst, dessa prisskillnader skulle medfört för godsägarna per år, anslås till 100 millioner rubel, d. v. s. 20 procent af hela deras förra inkomst från sina gods.

Myndigheterna förforo mot de strejkande med yttersta stränghet och grymhet. Generalguvernören i Kremetschug t. ex. förordnade, »att för uraktlåtenhet att betala skatt skola de skyldiga dömas enligt krigslagarna, att egenmäktig bebrukning af godsägarnas jord, egenhandsrätt och våld skola straffas grymt, de skyldigas bostäder och uthus skola brännas, de som äro skyldiga till strejker, till borttagandet af arbetare och tjänare från egendomarna, till påbud om allehanda penningeinsamlingar, skola förföljas utan hvarje förbarmande». Generalguvernören i Bachmut kungjorde den 15 februari 1906:»I anseende till att befolkningen i en del trakter våldfört sig på jordägares egendom, tillkännagifver jag, att framdeles hvarje anslag af bönderna mot främmande jord, skog, betesmark, hvarje plundring, hvarje egenmäktigt bortförande af arbetare, hvarje motstånd mot myndigheterna och alla andra upproriska handlingar skola undertryckas med vapenmakt utan hvarje miskund. De byar, hvilkas invånare tillåtit sig våldshandlingar mot enskildas hus och byggnader, skola beskjutas med artilleri, så att husen förstöras och eldsvådor uppstå.»

Det tidigare omnämnda bondeförbundet höll ett möte i Moskva i slutet af november. Öfverhufvudtaget diskuterades därvid agrarförhållandena. Man fördömde sköflingarna af godsen, men yrkade på jordens nationalisering. Tillika fattades en resolution om att de myndigheter, hvilka kränka oktobermanifestets principer, borde dömas af jury.

I anledning af böndernas fordran på jord bildades snart en liga af godsägare, hvilken höll ett hemligt möte i Moskva och insände till tsaren en adress till förmån för själfhärskarmaktens bibehållande. Tillika beslöts inrätta en milis för att med väpnad hand skydda godsen mot plundring och brand. Följden blef i många fall, att ägaren ej mera kunde återvända till sitt gods, på grund af fruktan för hämnd. På många ställen öfverenskommo bönderna å sin sida, att icke vidare arrendera några jordlotter på sådana sköflade gods, hvilka saknade inventarier och boskap, för att ägarna skulle gå förlustiga all inkomst.

Efter bondekongressens afslutande häktades den 27 november ledamöterna af kongressens byrå ochenskilda medlemmar, som skulle hafva uppmanat till öppet våld mot regeringen. Den 25 november hade en ny strejk utbrutit i Moskva.

I slutet af november skulle post- och telegraftjänstemännen hålla en sammankomst i Moskva, men erhöllo ej, trots löftet i oktobermanifestet om församlingsfrihet, inrikesministerns tillstånd, utan afskedades i stället ett antal posttjänstemän. En allmän post- och telegrafstrejk utbröt då den 30 november. Betydelsen af en sådan strejk blef naturligtvis oerhörd. Svåra rubbningar inträffade i affärslifvet. Solida gamla handelshus, t. ex. i Odessa, inställde sina betalningar. De utländska legationerna voro afskurna och måste använda kurirer för sina depescher. Den nye inrikesministern Durnovo grep till våldsamma åtgärder. Han lät häkta några tjänstemän i Petersburg (den 2 dec.), och i landsorten samt strejkorganisationsbyråns i Moskva ledamöter (den 9 dec.). Därtill utfärdade han en »dagorder» för post- och telegraftjänstemännen, där han hotade med afsked och stränga repressalier. Afsked och

häktningar följde, hvarefter strejken småningom upphörde.

Den 9 december hade i Petersburg dessutom häktats ordföranden i arbetardeputeradenas råd, Krustaljoff-Nossar, emedan han blandat sig i poststrejken, och den 16 häktades hundra af dess ledamöter jämte några af styrelsen för Förbundens förbund. Arbetarna valde nya deputerade, och dessa häktades åter den 19, sedan de utfärdat ett »manifest», som uppfordrade till väpnadt motstånd, till skattevägran och till uttagande af besparingar ur sparkassorna. Enligt officiella uppgifter verkade denna anmaning, att 140 millioner rubel uttogos inomloppet af mycket kort tid. Men inrikesministern gick längre i sina repressalier. Den 15 indrogos på grund af en ny temporär presslag åtta tidningar i Petersburg, emedan de aftryckt arbetardelegationens manifest, och tre redaktörer häktades: Hessen och Miljukoff för Svobodni-Narod och Suvorin för Russ. Dessa frigåfvos dock, sedan de ställt en kautionssumma på 10,000 rubel hvar. Mellan den 28 december och 7 februari indrogos ytterligare i olika städer sjuttioåtta tidningar, och femtioåtta redaktörer häktades.

Samtidigt bedrefs organisationen af de svarta banden med rastlös ifver. Bland gardestrupperna i Petersburg utdelades flygblad, hvari utlades att tsaren blivit vilseledd, och »ryska män» borde bedja honom förbli en dylik självhärskare som hans förfäder, samtidigt som general Bogdanovitsch, de svarta bandens ifrige gynnare, förberedde en mottagning af deras deputerade hos tsaren. Denna ägde äfven rum den 23 december i Tsarskoje Selo.

Deputationens ordförande doktor Dubrovin, känd som den verksamme inspiratorn för förbundets »kamporganisation», riktade till tsaren följande ord, hvilka, trots allt, verka något öfverraskande:

»Eders Majestät! Det ryska folkets förbund har först nyligen konstituerat sig, men det har redan nått stor utveckling. Tiotal tusen ortodoxa ryssar, utan åtskillnad till yrke, hafva anslutit sig därtill, och deras antal ökas dagligen med nya tusenden. Folket har förstått, att det ryska folkets förbund slutit sig kring Dig, vår tsar, självhärskaren, och vår fader, för ett betydelsefullt och brådskande värf. Det vill genom oss säga Dig, Majestät, sin djupatanke om hvad som utgör den ryska statens styrka och varaktighet. Denna styrka och denna varaktighet består däri, att Din makt, Majestät, som gifvits Din ättefader Mikael Feodorovitsch af det ryska folket, förblir orubbad, att vårt land förblir förenadt och odelbart och att vår tro förblir allsmäktig.

Vårt land skall vara starkt, när den af Dig förlänade friheten icke mera kränkes af en grupp missdådare, som ställt till oordning och uppror, och som ruinerar folkets lycka, dränkande riket i Dina trogna tjänares blod. Man kan icke lefva under sådana förhållanden. Den tid är kommen, då styrkan bör användas för att försvara samhällsordningen, lagen och friheten.

Vi alla erbjuda oss åt Dig, Majestät, utan förbehåll och frukta icke att förlora lif och gods därvid, på samma sätt som våra förfäder helgat sig åt försvaret af Dina företrädare.»

Efter uppläsandet af talet öfverlämnade Dobrovin åt tsaren tvenne af förbundets medlemstecken, det ena för tsaren, det andra för tronföljaren.

En ledamot af deputationen tillade: »Vi anstränga oss af alla krafter att förklara för folket, att den nya lagstiftningen, kungjord genom Din vilja, icke på något sätt inskränker Din självhärskarmakt.»

Tsaren skall hafva svarat: »Tacka på mina vägnar alla de ryssar, hvilka samlat sig i det ryska folkets förbund. Snart skall sanningens och rättvisans sol upplysa det ryska landet, och då skola alla tvifvel försvinna.»

Till generalguvernör i Moskva utnämndes amiral Dubasoff. Han förklarade vid den officiellamottagningen på tsarens namnsdag den 19 december offentligt, att han kommit till Moskva för att med rötterna upprycka allt, som uppreser sig mot självhärskardömet. Han skulle ej rygga tillbaka för någonting. Hans uppgift vore att organisera de krafter, som bevarat trohet mot självhärskarmakten.

Men dylika åtgärder kunde blott reta de revolutionära till nya ansträngningar. En tredje allmän strejk proklamerades i Moskva den 20 december. Därvarande järnvägar slöto sig strax till rörelsen, med undantag af Moskva—Petersburgska linjen, hvars station hölls besatt af artilleri. Den 21 förlöpte ganska lugnt, utom att en

mängd arresteringar vidtogos. På aftonen hölls i teatern Aquarium ett stort möte, där tiotusen personer närvoro. Man tillkännagaf att infanteriet skulle förbli passivt och man protesterade mot generalguvernörens åtgärder, polisen cernerade lokalen, deltagarna visiterades vid utgången, men ledarna och deras beväpnade skyddskår undkommo på bakvägar. De strejkande tvungo butikerna att stänga. Följande dag förekommo blodiga uppträden på gatorna, ett arbetaremöte på femhundra personer hölls i den Fiedlerska skolan, och angränsande gator afspärrades med barrikader, hufvudsakligen bestående af ståltråd, för att hindra kavalleriet att komma fram. Skolan blef då beskjuten med kanoner, och efter att betydande skador åstadkommits, gåfvo sig arbetarna. Härpå upphörde mötena och de revolutionära öfvergingo till öppet uppror. Skjutningen på gatorna med kulsprutor fortsattes följande dagar, isynnerhet på den Tverska boulevarden och vid Nikolaibangården, hvilken arbetarna sökte bemäktiga sig. Generalguvernören öfverlade medmyndigheterna samt antog ordförandens i »de sant ryska männens förbund» i Moskva furst Schtscherbatoffs anbud om uppställande af en milis, och ett påbud utfärdades, som förbjöd invånarna att röra sig ute efter klockan 9 e. m. och som gjorde husägarna ansvariga för hvad som försiggick i deras hus. Fann polisen vapen i ett hus, pliktfälldes ägaren till 3,000 rubel, och sköt någon från fönstren, gafs order att bombardera huset med kanoner. Härigenom blefvo omkring tvåhundra hus mer eller mindre skadade, bland andra förstördes helt och hållet det stora Sitinska boktryckeriet, sedan det yttermera blifvit antändt. De revolutionära voro delade på tre skilda afdelningar, bestående af inemot tusen personer enhvar, de byggde sina barrikader och försvarade dem genom att skjuta från närbelägna hus och försvunno hastigt vid militärens annalkande. De första dagarna höllos grenadierregementena, som visat sig opålitliga, instängda i sina kaserner i Kreml. Af Moskvas garnison, uppgående till 6,000 man, kommo till användning mot de revolutionära under de första dagarna hufvudsakligen dragoner och artilleri, men äfven kosacker, förutom från Tver inkallade trupper. Den 26 utkommenderades dock grenadiererna, som nu icke mera vägrade att »arbeta», utan tvärtom voro lika ifriga som de andra. Döda och sårade funnos i tusental, bland dem en stor mängd som icke deltagit i revolten, utan skjutits af soldaterna blott därför att de gått ut på gatan, äfven kvinnor och barn. Men likafullt tillät icke generalguvernören privata personer att upplåta sina lokaler till lasarett. Den 27 voro trupperna uttröttade och beskjutningen afmattades. Ståltrådsstängslens sammanlagda längdtorde uppgått till åtskilliga kilometer, och den del af staden, som innehades af de revolutionära, påstås hafva haft i gränslinjen mot den, som trupperna behärskade, en utsträckning af bortåt tio kilometer. Den 28 inträdde ett synbart stillestånd, den revolutionära kommittén hade arresterats, barrikaderna voro öfvergifna och i en del fabriker hade arbetet återupptagits.

Den 29 anlände det Semenoffska gardesregementet under öfverste Min från Petersburg. De revolutionära arbetarna hade dragit sig tillbaka till förstaden Presnja och förskansat sig i den Prohoroffska fabriken, men gåfvo sig, 400 man, sedan artilleriet förstört öfversta våningen af fabriken. En annan del arbetare hade längs järnvägen trängts till stationen Perevo. Vid Semenoffska gardets ankomst flydde arbetarna. Tvenne af polisen angifna arbetare utfordrades af militärbefälet. De utlevererades och nedskötos strax. Andra arbetare blefvo därpå skjutna eller dödade med bajonetter och bösskolfvar. På en följande station kom det åter till strid. Stationen besattes af de Semenoffska gardisterna under befäl af öfverste Riman, kapten Siewers m. fl. officerare, och den lilla fabriksorten omringades. Visitationerna började. Hos en man, som utfordrats af militären, fann man en revolver. Han blef utan vidare nedskjuten. Inalles tjugutvå personer arresterades och de arkebuserades på eftermiddagen, efter att ha hållits några timmar instängda i en järnvägsvagn.

Ett sextiotal afrättningar, oafsedt dem som stupade, medan motståndet ännu upprätthölls, torde på detta sätt verkställts af Semenoffska regementet; bland annat nedskötos tvenne äldrejärnvägstjänstemän och lokomotivföraren Uchtomski, som med sitt lokomotiv räddat en del af ledarna af Moskva-upproret. Af regementet hade under hela dessa två veckors expedition till Moskwa tre man dödats och fem sårats. Efter återkomsten befordrades öfverste Min till generalmajor och inskrifning vid Hans Majestäts svit.

Den allmänna strejk, som hade inledt upproret i Moskva, försökte arbetarna i Petersburg också att genomföra. Arbetet inställdes i fabrikerna den 21 december. Dagen därpå och följande dagar förefollo några sammanstötningar mellan trupperna och arbetare. Men i följd af massarresteringar, husundersökningar, hvilkas antal steg till 1,600 på de två veckor som följde, och bristande medhåll från samhällets sida, som fann arbetarnas

fordringar utopiska, kunde icke denna tredje strejk, lika litet som novemberstrejken, länge upprätthållas. På samma sätt förhöll det sig flerstädes i landsorten. Regeringen grep strax till repressalier. Sålunda förklarades Polen åter i belägringstillstånd den 25 december.

Genom en ukas af den 30 oktober 1905 hade vissa medgifvanden gjorts med afseende å användandet af det lithauiska språket vid enskilda sammankomster och förhandlingar, sedan under hela året en ihärdig agitation bedrifvits mot de ryska folkskollärarna, prästerna och tjänstemännen. I spetsen för rörelsen gick det katolska prästerskapet tillika med de polska godsägarna. I november började oroligheter med förjagande af ryska tjänstemän och afväpning af polis och gendarmer. Enstaka mord på poliser förekommo också, likasom sammanstötningar medmilitären. Sedan garnisonen i Kovno betydligt förstärkts, undertrycktes oordningarna.

I Kaukasien och Östersjöprovinserna hade deremot händelserna drifvits till sin spets. Enligt ståthållarens öfver Kaukasien grefve Worontsoff-Daschkoffs rapport af den 7 januari hade under inflytande af isoleringen från Ryssland i följd af post- och telegrafstrejken, som emellertid då upphört, den revolutionära rörelsen tilltagit öfverallt i Transkaukasien. De revolutionära hade bemäktigat sig järnvägen. I Tiflis hade all handel inställts. Agrarrörelsen, hvilken redan så godt som upphört, hade åter flammat upp. I Jelisavetpol fortforo sammanstötningarna mellan armenier och tatarer. I norra Kaukasien höllos däremot alla stationer besatta af trupperna och strejkledarna voro arresterade.

Den 8 januari hade sakerna i Tiflis framskridit så långt, att kanoner kommo till användning, sedan en hord på tusentals tatarer framryckt mot staden och ståthållarens hänvändning till de socialdemokratiska arbetarna, såväl armenier som tatarer, att förmå de anryckande tatarerna att afstå från sitt förehafvande icke ledt till resultat. Men efter några dagar var staden åter lugn och järnvägstrafiken i gång, ehuru försvårad, emedan en del stationer ännu voro i tatarernas händer. Staden Batum behärskades fullständigt af de upproriska, likaså Grusien, Mingrelien, Imeretien och Abbasien. En »nordkaukasisk republik» hade proklamerats i medlet af december och höll sig till inemot medlet af januari. De först afsända militära expeditionerna misslyckades, men slutligen tvangs befolkningen i slutet af december att underkasta sig.

I Östersjöprovinserna var den inföddalandtbefolkningens hat mot de tyska godsägarna af gammalt datum. När den lettiska intelligensen började uppträda för sina nationella rättigheter, slöt den sig till den ryska hemliga revolutionära rörelsen. Den tyska adeln däremot hade tidigare intagit en ledande roll i det autokratiska Ryssland. Den hade i kulturellt afseende höjt Östersjöprovinserna betydligt öfver den allmänna nivån i Ryssland. Men när under Alexander III:s tid russificeringen började i Östersjöprovinserna, var adeln isolerad från de öfriga klasserna och fogade sig till det yttre i de nya förhållandena. Och när slutligen den stora frihetsrörelsen kom och fick en så stark socialistisk färg, tvungos godsägarna att söka sin räddning hos den ryska autokratin och gjorde gemensam sak med den gamla regimen mot den lettiska bonderörelsen. Efter oktobermanifestet, som icke åtföljdes af belägringstillståndets upphäfvande, hade oroligheterna oafbrutet pågått, och snart tog bonderörelsen en så våldsam karaktär, att godsägarna dels flydde, dels anhöllo hos generalguvernören om militärisk bevakning.

I Riga hölls omkring den i december en sammankomst af representanter, 1,500 personer, från alla lettiska bysamhällen. Ett beslut fattades att afsätta den dåvarande förvaltningen i Östersjöprovinserna och insätta i dess ställe valda kommittéer, hvilka borde underordnas en lettisk representantförsamling i Riga, den blifvande »lettiska republikens» högsta instans. Betalningen af alla skatter till ryska kronan skulle inställas likasom afgälderna till de tyska godsägarna. Hela upprorsrörelsen leddes af en enda man, som gick under namnet Maxim och som i detta värf tycktes utveckla en märklig talang. Bönderna begyntegenast sätta besluten i verkställighet. Poliser och gendarmer på landet afväpnades, de tyska prästerna, kretschefer och andra ryska tjänstemän förklarades afsatta och nya funktionärer valdes i deras ställe. Brännvinsbutikerna stängdes och alla penningar, som öfverkommos, togos för att användas för revolutionen. Godsägarna affordrades vapen och penningar.

I förra hälften af december hade på slottet Römershof samlats en skara godsägare med sina familjer för att söka skydd mot de talrika bondehopar, som ströfvade omkring. Där voro tjugu herrar, hvaraf sex tyska undersåter, tio damer och några barn, alla från trakten vid Düna. De hade som eskort tre officerare med hundra dragoner. Det

befanns dock strax att Römershof ej kunde erbjuda tillräcklig säkerhet, hvarför man beslöt att söka komma fram till Riga. Nära godset Lennewarden mötte en välbeväpnad skara bönder på flere tusen man. Det kom till skottväxling, en officer sårades och dragonerna skingrades efter det en stor mängd af dem blifvit på platsen. Godsägarna med sina familjer sökte skydd i en lada, och inledde småningom underhandlingar med bönderna. Man öfverenskom att militären skulle få aflägsna sig, sedan den aflämnat sina patroner, och att kretschefen och poliskommissarien, som voro med i följet, skulle utlämnas. Godsägarna afväpnades och fördes till Lennewarden, där de höllos till följande morgon, då damerna och barnen frigåfvos, men herrarna fördes till slottet Kokkenhusen och internerades i källaren. Dagen därpå var en militärstyrka med artilleri i antågande. Bönderna sände den sårade officeren och kretschefen som parlamentärer. På deras råd förskansade sig militären ochinväntade förstärkningar. Plötsligt frigåfvo bönderna godsägarna, hvilka slutligen framkommo till Riga.

Den 12 december utkom ett dekret, som förordnade att af Kurland, Lifland och Estland skulle bildas ett temporärt generalguvernörskap. Till generalguvernör utnämndes Solohub, hvilken den 31 december anlände till Riga, sedan betydliga truppförstärkningar slutligen lyckats framkomma till staden.

Den kurländska staden Tukkum, som var en af hufvudorterna för importen af vapen, var helt och hållet i de upproriskas händer. Generalguvernören Boeckmann sände dit åtta kompanier infanteri, två skvadroner och ett batteri. Kavalleriet inkvarterades på en hotellgård i midten af staden. Natten mot den 13 december barrikaderade de upproriska alla utgångar och stucko hotellet i brand, hvarigenom nästan alla de inneslutna omkommo. Följande dag cernerade infanteriet staden, och artilleriet afsköt några granater från kringliggande höjder. Staden underrättades om att den skulle bombarderas, ifall de upproriska icke utlämnade sina vapen. En mängd döda och sårade funnos på båda sidor.

I Windau hotades åter två kompanier infanteri med att tillintetgöras, om de ej afväpnade. Men sedan generalguvernören tillkännagifva, att staden skulle bombarderas af krigsfartyg, om ej militären finge fritt aftåga, lämnade de upproriska vägen fri.

I Talsen plundrades tyghuset den 18 december, och de upproriska i staden, förstärkta af flyktingar från Tukkum, gjorde de följande dagarna starkt motstånd mot trupperna, hvilka efter ett kort bombardement ryckte in i staden, antände husen, där de upproriska förskansat sig, och nedsköto slutligen deflyende; sjuhundra döda och sårade, de innebrända icke medräknade.

En mängd militärtåg förolyckades genom dynamitexplosioner, hvilket i hög grad försvårade truppsändningarna. »Straffexpeditioner» utskickades dock från Petersburg, af hvilka den under general Orloffs befäl, som opererade i trakten af Walk, gjort sig mest känd. Många baltiska adelsmän, som voro f. d. officerare och ännu kvarstodo i reserven, tillkommenderades till dessa kårer. Den 31 december kunde generalguvernören Solohub rapportera, att järnvägen besatts från Riga till Römershof, att de förra myndigheterna återinsatts i Jakobstadt samt att strejken upphört i Dünaburg.

Emellertid antog upproret med ankomsten af straffexpeditionen en allt mera förbittrad och tygellös karaktär. Poliser och gendarmer mördades hvar de anträffades, och till och med midt på dagen ägde öfverfall rum på gatorna i Riga, ofta i syfte att röfva pengar. En skyddskår bildades af tyskarna för att försvara enskildas lif och egendom. Godsägare, som härbärgerade truppafdelningar, hotades med döden och många tillfångatogos och höllos som gisslan.

I Dorpat hade en strejk, som föranledde sammanstötningar med trupperna, utbrutit den 25 december, sedan de delegerade för de estländska bysamhällena arresterats. Oroligheterna utbredde sig till landsbygden och flere gods sköflades. Bondeöfverfallen togo i Estland mera karaktären af röfveri än i Lifland och Kurland, där rörelsen hade en starkare politisk bakgrund. På godset Penningby infann sig den 29 december en skara beväpnade bönder, som fordradeatt ägaren skulle utlämna sina vapen och betala 200 rubel. Sedan de erhållit allt hvad de önskade, aflägsnade de sig, men återvände den 2 januari på aftonen. Då godsägaren, Baranoff, gick ut för att tala med dem, träffades han af en kula i tinningen, han kunde ännu med egna krafter återvända in i huset, men bönderna släpade ut honom och sköto ihjäl honom i hustruns och barnens åsyn. Byggnaden nedbrändes, sedan den plundrats.

Familjen räddade sig följande dag efter en fasansfull natt ute i skogen.

I Estland förstördes mer eller mindre fullständigt 98 gods. I Lifland och i Kurland, där upprorsrörelsen var intensivast, plundrades och brändes en stor mängd gods, ofta af betydande värde. Sålunda förstördes den 5 januari det äldsta slottet i Östersjöprovinserna, Neuenburg, byggdt 1301; det ägdes af en von der Recke. Godsägare dödades äfven här, bland andra baron Hillesen i trakten af Mitau.

Tyskarna, som hörde till skyddskåren, samlade sig härefter på de ännu icke sköflade godsen och tillkallade vid minsta förseelse från böndernas sida, såsom sönderslagning af fönsterrutor, militär. Den 6 januari befann sig en afdelning af denna skyddskår på 15 man på godset Kabbal i Lifland. Det rapporterades att 40 revolutionärer voro i antågande. De möttes af tyskarna, som strax sträckte deras tre anförare till marken, dödade ytterligare två, sårade femton och tillfångatogo fjorton. Dagen därpå företogo herrarna en razzia i trakten och infångade ännu fyra sårade. Själfva hade de icke lidit några förluster. Sjutton foror med värdeföremål, röfvade från sköflade gods, föllo i deras händer. Följande daganlände militär från Kabbal och verkställde domen öfver de tillfångatagna. Straffexpeditionerna kände ingen annan straffmetod än dödsstraff och brandskattning af byarna.

Trafiken återställdes slutligen på banan Mitau—Libau, och den 10 januari rapporterade generalguvernören att myndigheterna återinsatts i Talsen och Windau, att lugnet återställts i Walk, att Lemsal intagits af Orloff samt att den revolutionära rörelsen i Estland till stor del undertryckts genom de dit från Petersburg afsända marinbataljonerna. I Lifland framskred pacificeringen någorlunda, men i Kurland hade först i slutet af januari myndigheterna återinsatts i bydistrikten. Enligt upprättade proskriptionslistor verkställdes af trupperna en mängd afrättningar ännu länge efteråt, utan att dock därmed lugn inträdde.

I Sibirien slutligen förekommo också allvarsamma oordningar. I Wladivostok uppstod en ny militärrevolt den 23 januari sedan den förre kommendanten ersatts med general Selivanoff, hvilken grep till våldsamma åtgärder. Selivanoff blef sårad vid ett öfverfall, och sedan befälet öfvertagits af en annan, som soldaterna förklarade sig hafva förtroende till, återställdes freden. Strejken på den sibiriska järnvägen var så allvarlig, att den mandschuriska armén under en längre tid var afskuren från förbindelsen med Petersburg. General Möller-Sakomelski beordrades att återställa trafiken. Han for skoningslöst fram och svåra blodbad ägde rum vid stationerna Krasnojarsk, Jelanskaja m. fl., hvarpå följde afrättningar i stil med dem i Moskvas omnäjd. Wittes ministär och dess reformer.

Den 7 november hade Witte utnämnts till president i ministerkonseljen efter det ett nytt reglemente införts, hvarigenom de särskilda ministrarnas och andra högre ämbetsmäns enskilda föredragningar för tsaren upphörde, med undantag af hofministerns, krigsministerns och marinministerns, samtidigt som alla ärenden, hvilka ej berörde dessa ministrars ressort (med särskildt angifna undantag) behandlades af ministerkonseljen gemensamt, hvarpå presidenten ensam eller tillsammans med vederbörande ministrar föredrog dem för tsaren. Den gamla ministerkommitténs befogenhet inskränktes ytterligare och hela denna institution afskaffades fullständigt den 6 maj 1906.

Det är klart, att Wittes afsikt med det nya reglementet för ministerkonseljen var att förhindra enskildas inflytande att göra sig gällande hos monarken på sidan om konseljpresidentens, ehuru detta under hans konseljpresidentskap icke lyckades honom. Emellertid har denna reform dock under hand visat, att den i betydande grad inskränkt regentens makt, men endast till förmån för ministerkonseljen och dess president, d. v. s. under närvarande förhållanden till förmån för byråkratin, som därmed drifvitcentralisationen till sin spets. Ty under den gamla regeringen gjorde icke blott den städse existerande rivaliteten ministrarna emellan, utan också den rätt, hvilken vissa andra högre ämbetsmän hade till egna föredragningar hos monarken, att denne ofta ingrep mera personligt i förvaltningen, hvilket mången gång utgjorde en hämsko på ministrarnas egenmäktighet och äfven kunde lända sakerna till båtnad. Genom det nu gjorda förfogandet blir regenten i alla inre angelägenheter uteslutande hänvisad till ministerpresidentens framställning och kommer därigenom att stå i ett beroende af denne, som blir än större, om ministerpresidenten kan stöda sig på en duma, hvilken har skenet af en folkrepresentation, men i verkligheten är byråkratins viljelösa redskap.

Af de förra ministrarna afskedades inom kort prokuratorn i heliga synoden, Pobedonostseff, inrikesministern Bulygin, folkupplysningsministern Glasoff, finansministern Kokowtseff, trafikministern furst Hilkoff, rikskontrollören Lobko och chefen för öfverstyrelsen för jordbruket Schwanebach. Däremot kvarstodo i sina befattningar justitieministern Manuhin, utrikesministern grefve Lamsdorf, hofministern baron Freedericksz, krigsministern Roediger och marinministern Birileff. Den 8 november erhöll äfvenledes Trepoff afsked från sina befattningar såsom generalguvernör öfver Petersburg, chef för trupperna i Petersburg, adjoint hos inrikesministern och chef för gendarmeriet, samt utnämndes till palatskommendant, hvarigenom han förflyttades till tsarens närmaste närhet. Flere guvernörer afskedades äfvenledes, likaså stadsprefekten Neidhardt och generalguvernören Kaulbars i Odessa samt generalguvernörenChlayhills i Kiew, hvilken sistnämnde ersattes med general Suhomlinoff.

Witte rönte vid sina försök att bilda ett kabinett föga tillmötesgående, särskildt emedan hans tidigare hållning ej ingöt förtroende hos de konstitutionella elementen. Dagen efter oktobermanifestets promulgering sammankallade han hos sig ett antal representanter för pressen och lofvade då bland annat, att regeringen skulle förverkliga löftet om de ofta nämnda friheterna. Han rådgjorde några dagar senare med »representanter för samhället», såsom ordföranden i semstvokongressernas byrå Golovin, sedermera president i den andra duman, grefve Peter Heiden, den tidigare nämnde docenten i Moskva Kokoschkin, litteratören Struwe och Miljukoff, redaktör vid en af de förnämsta oppositionstidningarna, utan att dock med dessa herrar väcka frågan om ministerplatsernas besättande, än mindre erbjuda dem några portföljer, såsom påståtts. Hans afsikt var ingalunda att sluta sig till de »konstitutionella demokraterna». Han sökte draga till sig de »moderata» från semstvokongresserna. Men semstvomannen D. Schipoff afslog anbudet att blifva rikskontrollör, emedan han ansåg, att hans inträde i ministären ej hade någon betydelse, om representanter för andra framstegsvänliga fraktioner icke samtidigt inträdde; och utan att »de konstitutionella demokraternas» fordran på omedelbara åtgärder, som ådagalade regeringens afsikt att uppfylla de gifna löftena, blefve tillmötesgången, kunde man ej hoppas att någon från majoriteten i semstvokongresserna skulle vilja mottaga en ministerpost. Wittes negociationer med M. Stahovitsch om folkupplysningsministernsportfölj, och med Gutschkoff om handels- och industriministerns, kunde af samma anledning icke heller föra till resultat. Furst Eugen Trubetskoj (broder till den aflidne Sergei) åtog sig lika litet att blifva folkupplysningsminister. Såsom förutsättning för sitt inträde i ministären uppställde han det villkor, att konseljpresidenten omfattade samma program som han, hvartill Witte afgaf det otillfredsställande svaret: »Det gäller nu icke att utarbeta program, framdeles får man se hvad som bör göras, för ögonblicket gäller det endast att blifva minister.»

Då Witte icke kunde förmå de »moderata» politikerna att inträda i ministären, vände han sig till byråkratin och träffade bland den sitt val. Inrikesministerns portfölj öfvertogs, såsom det hette provisoriskt, af adjointen hos den afgångne Bulygin, Durnovo, och rikskontrollörens af adjointen D. Filosofoff; adjointerna hos finansministern Kutler och Timirjaseff gjordes, den förre till chef för öfverstyrelsen för jordbruket, den senare till handels- och industriminister, en nyinrättad post. På finansministerns plats sattes direktören i riksränteriet I. Schipoff, och chefen för sydvästbanan Nemeschajeff utnämndes till kommunikationsminister. Grefve I. I. Tolstoj blef undervisningsminister och Akimoff justitieminister. Den 10 november sammanträdde den nya konseljen under Wittes ordförandeskap för första gången.

Det dröjde icke länge förrän tvenne, hvarandra motsatta, strömningar gjorde sig gällande inom ministären. Ministerintrigerna från tidigare skeden bedrefvos med ifver. Samma medel användes nu mot Witte, hvilka han själf tidigare anlitat mot Goremykinoch Sipiagin, och under höstens lopp berättades mera än en gång att Witte skulle få vika antingen för Durnovo eller för grefve Ignatieff. Medlemmarna af det s. k. tyska partiet bland Rysslands byråkrater med Schwanebach o. a. i spetsen gingo så långt i sin ifver att störta Witte, att de till och med vände sig till kejsar Wilhelm. De kunde ej förlåta Witte, att han ej velat bekämpa frihetsrörelsen med tillhjälp af de reaktionära elementen. I alla fall tyda de närmast synliga regeringsåtgärderna på, att polisregimen åter stod högt i kurs.

Under grefve Solskis presidium sammanträdde emellertid fortfarande kommittéer, som diskuterade de genom

folkrepresentationens införande nödigblifna reformerna, och det praktiska arbetet härpå var anförtrodt åt rikskansliet med dess chef baron Yxkull-Gyldenband och hans adjoint Haritonoff i spetsen.

Ett skarpt klander fick den nya regeringen uppbära af den semstvokongress, som sammanträdde i Moskva från den 19 till den 24 november. Den uttalade emellertid samtidigt att, om regeringen ådagalade tillbörlig beslutsamhet och konsekvens vid genomförandet af oktobermanifestets principer, den kunde räkna på samhällets medverkan. Från mötet sändes en deputation, bestående af Muromtseff, Kokoschkin och Petrunkevitsch, till grefve Witte, men han gjorde sig ingen brådska att mottaga den, och de utsedda fingo intryck af, att Witte icke mera hade makt att realisera deras framställda önskningar. Kongressen ansåg vidare, att alla undantagslagar, äfven de som gälla särskilda nationaliteter, liksom ock alla slags belägringstillstånd, böra omedelbart upphäfvas, att administrationens personal borde förnyas, attpolisväsendet skulle öfverlämnas åt den lokala självstyrelsen samt amnestin utsträckas till alla politiska och religiösa förbrytelser både före och efter oktobermanifestet. Den uttalade därjämte, att den första folkrepresentationen måtte tilldelas konstituerande rättigheter.

De allt sedan sommaren pågående bondeoroligheterna diskuterades ingående af nämnda semstvokongress. Rörelsen hade redan utsträckt sig till tjugufyra guvernement, och tusentals herregårdar voro sköflade. Regeringen hade visserligen genom ett manifest af den 16 november nedsatt böndernas årliga afgälder för den jord, de vid bondeemancipationen 1861 fingo sig tilldelad, under år 1906 till hälften och från och med 1907 för framtiden befriat dem helt och hållet från denna afgäld. Men åtgärden kunde ej hafva någon verkan under den nu rådande jäsningen, allra minst som denna afgift under alla förhållanden dock skulle upphört efter ett par år, när den bönderna tilldelade jorden blifvit till fullo betalad. För öfrigt hade regeringen icke funnit på något annat medel att »lugna» bönderna, hvilka fortforo med sköflingarna, än det jämt och ständigt använda våldet. Genom ett dekret af den 13 november hade förvaltningen af guvernementen Saratoff, Tschernigoff och Tamboff (senare fogades härtill några andra, såsom Pensa och Kursk) öfverlämnats åt generaladjutanter med mycket vidsträckta befogenheter: de kunde till och med utfärda förordningar. Talarna på kongressen ansågo, att en del af de fortsatta bondeupploppen kunnat förekommas, om oktobermanifestet på något sätt tillgodosett böndernas behof. Emellertid borde fastställandet afprinciperna för agrarfrågans lösning öfverlämnas åt riksduman, och regeringen dessförinnan skrida till förberedande åtgärder.

Under tiden för dessa sammanträden införde regeringen emellertid den 23 november belägringstillstånd i guvernementen Saratoff, Tschjernigoff, Tamboff, Pensa, Kursk och Kovno; dessutom sändes tre flygande kolonner, som ställdes under de dit beordrade generaladjutanternas befäl, för att med vapenmakt undertrycka bondeupproret. Befälet öfver en af dem anförtroddes åt generaladjutanten Saharoff, som tillika fått förvaltningen af guvernementen Saratoff och Pensa sig anförtrodd. Särskild uppmärksamhet väckte hans straffexpedition till byn Kvalinschin, distriktet Serdobek i guvernementet Saratoff, hvarvid han åtföljdes af guvernören i Saratoff Stolypin, senare ministerpresident. Saharoff blef emellertid skjuten redan den 5 december och efterträddes af Maximovitsch. Till Tamboff skickades general Strukoff och amiral Dubasoff till Kursk.

Regeringens åtgärder hade sålunda småningom antagit en allt längre gående repressiv karaktär, och det reaktionära inflytandet tog efter hand öfvervikten, trots Wittes fortsatta försök att realisera löftena af den 30 oktober. Ännu vid ministerkonseljens sammanträde den 25 november uppmanade han sina kolleger att skynda på med förslagen till förordningar om personlig oantastlighet, om samvets-, yttrande-, församlings- och föreningsfrihet. Men han stötte på svårigheter, framför allt från Durnovos sida.

Att regeringen dock trots allt detta samtidigt sökte upprätthålla fiktionen om införandet af konstitutionen, berodde till icke ringa del på det svårafinansiella läget. De ryska statspapperen hade fallit efter oktobermanifestet, som icke åstadkom det lugn regeringen hade räknat på. Alla försök att under hösten 1905 uppnegociera ett utländskt lån hade strandat. Men efter upprorets undertryckande i Moskva, som synbarligen hade utmattat de revolutionära partierna, visade kursen en tendens att stiga. Låneoperationerna lyckades dock ännu icke. De styrandes medskyldighet i de på vårvintern förnyade pogromen och judeförföljelserna gjorde icke läget gynnsammare, och de utländska bankirernas hållning aftvang regeringen i mars 1906 en sträng befallning

till provinsmyndigheterna att förekomma utbrotten af pogrom. Den utländska publiken, som skulle köpa obligationerna, fordrade emellertid »konstitutionella garantier». Arbetet på de utlofvade reformerna kunde således icke nedläggas.

För att uppfylla löftet om valrättens utsträckande hade ministerkonseljen under medverkan af särskilda personer utarbetat förslag, hvilka upptogos till granskning den 18 december vid en konferens i Tsarskoje Selo. Till konferensen voro inkallade såsom »representanter för samhället» baron P. Korff, A. Gutschkoff, D. Schipoff och grefve V. Bobrinski. Alla dessa uttalade sig för allmän valrätt, ministrarna Filosofoff, Timirjaseff, Nemeschajeff, Tolstoj och I. Schipoff likaså. Ärendet afgjordes ej denna dag, utan diskussionen fortsattes ännu under ett par sammanträden, vid hvilka dock icke några »representanter för samhället» mera närvoro. Den 24 december emanerade ett dekret, hvilket kan betecknas såsom det sista medgifvandet åt framåtskridandet, om ändring och tillägg till den Bulyginska lagen af den19 augusti angående val till riksduman. Valen förblefvo indirekta, och för en del såsom bönderna, bibehöllos de tre omgångarna; de små jordägarna valde i två. Allmänna villkor för valbarhet voro: ryskt undersåtarskap, rysk språkkännedom samt 25 års ålder och manligt kön. Men genom denna lag ändrades grunderna för valrätten särskildt för det s. k. »tredje elementet». I städerna fingo sålunda valrätt ägare af beskattad fastighet, de som sedan ett år betalat näringsskatt eller bostadsskatt, de som uppbära lön eller pension af stat eller kommun samt slutligen de, som sedan ett år haft egen bostad, dessa senare dock endast efter anmälan hos valnämnden. Fabriksarbetarna vid hvarje fabrik med mera än femtio arbetare ägde välja fullmäktige till valkollegierna. Kvinnor, som ägde fastighet, kunde också utöfva valrätt genom att befullmäktiga sina män eller söner.

De tjugusex största städerna bildade egna valdistrikt. Petersburg valde sex deputerade, Moskva fyra, Warschau två och de öfriga hithörande tjugutre städerna hvar sin deputerad. I öfrigt utgjorde hvarje guvernement en valkrets, och antalet deputerade, som hvarje guvernement valde, växlade från två till femton. Det europeiska Rysslands femtioen guvernement hade inalles 414 deputerade; konungariket Polens tio guvernement 36; Holmska distriktet 1; Kaukasiens tio guvernement och territorier 29 samt de asiatiska besittningarna 44. Inalles sammansattes duman af 524 deputerade.

Valkretsens valkollegium, som valde deputerade till duman, bestod af städernas valberättigade invånare, af fabriksarbetarnas fullmäktige, af de småjordägarnas valmän, hvartill hörde representanter för kyrkans jord, af bondedistriktens valmän, hvilka valts af bondefamiljernas hufvudmän på bondekommunernas församlingar, samt slutligen af de större jordägarna. Census för tillhörande af denna klass var jordegendom af i medeltal 250—300 desjatiners1 desjatin = 1,1 hektar. areal eller 15,000 rubels värde. Alla till ett valkollegium hörande hade lika valrätt.

För den rent ryska befolkningen hade kalkylerats, att en deputerad borde representera 250,000 invånare, för gränsmarkerna åter belöpte sig en deputerad på 350,000 invånare.

Valbara voro endast de inom valkretsen valberättigade. Ingen kunde uppställas såsom kandidat i flera valkretsar. Statens tjänstemän voro valbara, men måste, om de valts, lämna sin statstjänst.

Uteslutna från valrätt voro guvernörer och med dem likställda inom området för deras tjänsteverksamhet, poliser, militärer, studerande och nomadiserande främmande folkstammar.

Vidare voro uteslutna personer, hvilka fällts eller tilltalats för nesliga brott eller för sådana, hvarför straffet medför förlust af eller inskränkning i ståndsrättigheter och afsked från statstjänst, personer, som gjort konkurs eller dömts för frånvaro från militärtjänst eller slutligen på grund af dom förlorat andlig värdighet.Administrativ förvisning annulleras genom val till riksduman.

Bestämningen att personer, hvilka tilltalats för en del af ofvannämnda brott, hvartill hörde pressförbrytelser, vållade att framstående journalister, blanddem Struwe, I. Hessen, Korolenko och Miljukoff, för valtillfäliet ställdes under åtal; de uteslötos därigenom ur vallängderna och beröfvades således, ehuru de senare frikändes, möjligheten att inväljas i duman.

För att skenbart förverkliga oktobermanifestets första löfte, som bland annat innehöll yttrandefrihet, hade den 7 december utgifvits en temporär presslag. Enligt denna afskaffades den preventiva censuren för i städerna utkommande periodiska publikationer, med undantag för hofnyheter, adelsförsamlingarnas, städernas och semstvos förhandlingar, samt för annonser, hvilken sista omständighet under valkampanjen spelade en stor roll. För lagöfverträdelser underställdes pressen domstolarna. Koncessionssystemet afskaffades och anmälningsskyldighet infördes. Men denna anmälningsskyldighet innebar, utom annat, att program för tidningen skulle biläggas, och myndigheterna voro berättigade att vägra tillstånd till utgifvandet af en tidning, om programmet ansågs stridande mot »sedlighet eller strafflagen». Härmed hade inrymts tillräcklig plats för godtycket, och pressfriheten blef illusorisk.

Den utlofvade samvetsfriheten, som redan blifvit förberedd genom ukaserna af den 25 december 1904 och af den 30 april 1905, hvilka tilläto öfvergång från ett religionssamfund till ett annat, hade föranledt sammankallandet af ett konsilium, hvars förhandlingar icke ledde till något mera betydande resultat. Ett slags reformatorisk rörelse uppstod emellertid bland en del af det ortodoxa prästerskapet, hvilken dock lätt undertrycktes.

Frågan om judarnas undantagsställning kvarstod fortfarande olöst, oaktadt paragraf 7 i ukasen af den25 december 1904 anbefallde en revision af hithörande förordningar. Judarnas ställning hade betydligt förbättrats under Alexander II. Men kort efter dennes död började en rad af judeförföljelser, medan grefve Nikolai Paulowitsch Ignatieff var inrikesminister, och de fortforo, så länge han kvarstod på denna post. Han utarbetade dessutom det »provisoriska reglementet af 1882», som förbjöd judarna att äfven inom den dem genom en förordning 1804 anvisade bosättningsrayonen slå sig ned utanför städerna och köpingarna, eller att arrendera jord, och hvilket reglemente ännu är i kraft samt blifvit yttermera skärpt genom förordningen af 1887, enligt hvilken de judar, som före 1882 redan voro bosatta på landet, icke få flytta öfver från en by till en annan, äfvensom genom ukasen af 1903, som förbjuder att i en judes namn eller till en judes förmån förvärfva fastighet utanför städerna. Åren 1886 och 1887 inskränktes antalet af judar, som finge tillträde till universitetet och mellanskolorna. Men äfven de judar, hvilka genom förvärfvad högre bildning eller såsom köpmän af första gillet hafva rätt att vistas i alla delar af riket, äro i ett mycket svårt läge i följd af ständigt ökade inskränkningar i deras näringsfrihet.

Föreningsfriheten reglerades den 17 mars 1906 genom en temporär förordning, som innehöll i hufvudsak att personer, hvilka vilja grunda en förening, böra härom skriftligen »anmäla» hos myndigheterna med angifvande af ändamål m. m. Ansökan bifalles eller afslås med anförande af grunderna därtill inom två veckor. Förordningen innehåller därtill en mängd speciella bestämningar och gör föreningsfriheten helt och hållet beroende af myndigheternas godtycke,hvilket visat sig bland annat däri, att det konstitutionella partiet, »kadetterna», hittills ständigt fått afslag på sina ansökningar om rätt att bilda en förening.

Församlingsfriheten ordnades äfven med en temporär författning af samma datum, den 17 mars. En »enskild» sammankomst i enskild, icke hyrd eller för sammankomster inrättad lokal är tillåten äfven utan anmälningsskyldighet, och likaledes sammankomster af legaliserade föreningar, vid hvilka inga utomstående närvara. »Offentlig» är en sammankomst, stor eller liten, där icke alla de närvarande äro bekanta för den, som föranstaltat den, eller som hålles i teater, konsertsal eller annan dylik lokal eller i för ändamålet upphyrd lokal. Offentliga sammankomster på värdshus äro förbjudna. I »undervisningsanstalterna» äro de tillåtna, om anstaltens reglemente det medgifver. Till sammankomst under bar himmel fordras guvernörens tillstånd. Hvarje offentlig sammankomst skall anmälas tre dagar i förväg, med uppgifvande af ändamål, eventuella föredrag och föredragare. Polisen skall hafva fritt tillträde. Sammankomsten kan förbjudas, om allmänna säkerheten eller lugnet äro hotade. Sammankomsten kan upplösas, om programmet icke följes, om yttranden, som egga en del af befolkningen mot en annan, fällas och om ordningen genom rop eller yttranden störes.

Att märka är emellertid att alla dessa temporära förordningar, som tyckas på sätt och vis garantera press-, förenings- och församlingsfriheten, af sig själfva upphäfvas i de delar af riket, som befinna sig i belägringstillstånd — och dessa delar omfattade mera än hälften af hela Ryssland.Hvad detta innebär, framgår ur följande. Reglementet för det förstärkta skyddstillståndet utfärdades 1881 i anledning af mordet på Alexander II.

Det hade utarbetats af den nämnde grefve N. P. Ignatieff, författare till San Stefanofördraget, under medverkan af dåvarande direktorn för polisväsendet Plehwe, på grund däraf, att, såsom det framhölls, polisens fullmakter voro så inskränkta, »att den ständigt var tvungen att öfverskrida sin maktbefogenhet». Detta reglemente fastställdes att gälla endast för tre år, men har sedan oupphörligt blifvit förnyadt. Det berättigar, för de orter, som förklarats i förstärkt skyddstillstånd, generalguvernören, guvernörer eller stadsprefekter, att i administrativ väg afgöra alla ärender, som röra öfverträdelse af af honom gifna obligatoriska föreskrifter för upprätthållande af lugn och ordning, samt att tilldöma fängelsestraff, högst tre månader, eller böter, högst 500 rubel. Han kan vidare förbjuda alla offentliga och privata sammankomster, stänga alla slags affärer för längre eller kortare tid och utvisa personer från området för det förstärkta skyddstillståndet. Dessutom hafva generalguvernörerna rätt att öfverlämna enskilda brottmål omedelbart till högsta instans, hvarvid för krigstillstånd bestämda straff, såsom dödsstraff, kunna komma till användning. Inom områden, som förklarats i utomordentligt skyddstillstånd, kan därtill både fast och lös egendom tagas i beslag, tidningarna kunna indragas, läroanstalterna stängas för en månad, statens och kommunens tjänstemän afskedas, husundersökningar hos personer, hvilka misstänkas för »politisk otillförlitlighet» verkställas och kunna dessa personer hållas häktade en vecka och förvisas;slutligen kunna mål, som angå statsförbrytelser eller motstånd mot myndighet, hänvisas till krigsrätt. Vid införandet af krigstillstånd underordnas de civila myndigheterna militärbefälet och träda de föreskrifter, som äro afsedda för krig, i kraft.

En målande skildring af undantagslagens verkningar hade chefen för polisdepartementet Lopuhin gifvit i sin rapport till inrikesministern 1904. Han skref bland annat: »Hvad husundersökningar beträffar, så griper man till dem, såsom till ett medel att kontrollera befolkningens politiska pålitlighet. Alla polisens agenter, poliskonstaplarna inberäknade, tro sig hafva rätt att företaga husundersökningar och begagna sig af denna rätt. I detta afseende har godtycket till den grad inträngt i polisens och till och med administrationens seder, att ministären själf är oförmögen att motsätta sig detta, dess mera som den för att göra det icke kan stödja sig på lag. På samma sätt förhåller det sig med häktningarna. Myndigheterna begagna dem icke blott såsom ett preventivt medel, utan äfven som bestraffning, och ofta betjäna de administrativa myndigheterna sig af undantagslagarna, endast för att undandraga sig domstolarnas lagliga öfvervakande. De hemliga agenternas angifvelser äro i och för sig tillfyllest, för att häkta folk. Men äfven här kan den centrala regeringen icke utöfva någon effektiv kontroll. Ty endast ett klagomål från den arresterades eller hans anhörigas sida berättigar att undersöka lagligheten af de administrativa myndigheternas åtgärder. Men ett öfverklagande af domen sker sällan, emedan allmänheten är öfvertygad om, att alla häktningar företagas på polisdepartementets order. Deadministrativa förvisningarna slutligen användas sedan en viss tid för studenter, hvilka varit inblandade i universitetsoroligheter utan någon politisk karaktär, för arbetare, hvilka deltagit i fredliga strejker i följd af enbart ekonomisk anledning, för bönder, hvilka efter oändliga underhandlingar med de stora godsägarna företagit sig att bebruka en jordlott, som varit föremålet för deras tvist, för personer, hvilka gjort sig skyldiga till brott mot den allmänna lagen, när undersökningen erbjudit svårigheter för polisen, och slutligen ryggar man icke tillbaka att tillgripa förvisningen i fall af förolämpning mot tjänstemän. Tvifvelsutan förvisas äfven personer, som äro verkligen farliga för staten, men också sådana, som blott tillkännagifva själfständiga åsikter, och oftare förvisas de senare än de förra.»

För att behandla den i oktobermanifestet utlofvade »verkliga» personliga oantastligheten, hade nedsatts en kommission, men dess sammanträden uppskötos i februari på obestämd tid. I början af april kom frågan på sätt och vis upp i ny form. En kommission, som skulle befatta sig med förändring af undantagslagstiftningen, föreslog upprättandet af listor på sådana personer, hvilka borde ställas under polisuppsikt. För dem, som befunnos »obetingadt samhällsvådliga» skulle vistelseorten fastställas af guvernören jämte hans konsultativa råd, hvilket är sammansatt af tjänstemän och några medlemmar från semstvos eller stadsstyrelserna såsom bisittare. Besvär anfördes hos senatens första departement, beryktadt för sitt sätt att handlägga politiska mål. Den gamla byråkratiska regimen kunde icke medgifva någon personlig oantastlighet. Det hade varit attuppgifva hela sin ställning, ty på den personliga ofriheten hvilar naturligtvis själfhärskarmakten. I verkligheten ställde sig myndigheterna till den utlofvade oantastligheten på sådant sätt, att administrativa förvisningar m. m. tilltogo i en

förut icke anad skala. I ett bref till guvernörerna af den 13 december 1905 föreskref inrikesministern, att i fall, där domstolarna frikände »notoriska agitatorer», guvernörerna skulle administrativt förvisa dessa. Inom domarekåren afskedades en mängd personer och ersattes med mindre själfständiga, hvilka följde de anvisningar, justitieministern gaf i mål, som hade intresse för regeringen.

En oväntad inskränkning i dumans af oktobermanifestet tillförsäkrade lagstiftningsrätt gjordes den 5 mars, genom ett nytt manifest som reorganiserade riksrådet och gjorde det till ett öfverhus med lika rättigheter i lagstiftningen som duman.

Riksrådet skulle framdeles sammansättas till lika antal af ledamöter utnämnda på lifstid af monarken samt af valda representanter för den ortodoxa kyrkan, adeln, semstvos, de högre undervisningsanstalterna äfvensom för handel och industri. Tillika skulle riksrådets och dumans reglementen bringas i öfverensstämmelse härmed och med principerna i manifestet af den 30 oktober 1905.

Hädanefter skulle ingen lag kunna stadfästas, medan duman och riksrådet voro församlade, som icke blifvit af dem båda godkänd. Men under tiderna mellan dessa lagstiftande församlingars sessioner kunde, om »exceptionella förhållanden med nödvändighet påkalla vidtagandet af en åtgärd, som erfordrar behandling i lagstiftningsväg»,ministerkonseljen direkt hos regenten hemställa om dess vidtagande. En dylik åtgärds giltighet upphörde, om ett motsvarande lagförslag icke blifvit inom de två första månaderna efter dumans förnyade session af regeringen till densamma inlämnadt eller om ett sådant lagförslag icke antogs af duman och riksrådet. Dock kunde genom sådan åtgärd icke införas förändringar, hvarken i grundlagarna eller i författningarna om duman och riksrådet eller i vallagen.

Riksrådet och duman skulle årligen inkallas och åtskiljas genom kejserliga ukaser. Hvardera kammaren hade initiativ i lagstiftningsfrågor med undantag af grundlagsförändringar. Deras samstämmiga beslut skulle stadfästas af monarken för att få kraft af lag. Rätt till interpellation tillerkändes dem äfven.

Samma dag utfärdades äfven ett nytt reglemente för duman. Det upptog bestämningarna i den Bulyginska lagen af den 19 augusti 1905, lämpade efter oktobermanifestet och senare påbud.

»§ 1. Riksduman är instiftad för att granska lagförslag, hvilka utgå från den autokratiska högsta makten i kraft af grundlagarna, enligt bestämmelserna i detta reglemente och i det för riksrådet.»

Reglementet stadgar för öfrigt att dumaledamöterna väljas för en tid af fem år. Duman kan af kejsaren upplösas före denna periods utgång, men bör i ukasen härom tillika förordnas om nya val med utsättande af tiden för den nya dumans sammanträdande. Duman inkallas och hemförlofvas genom kejserliga ukaser.

Duman är beslutför, om en tredjedel af dess ledamöter är närvarande. President och vicepresidenter väljas för ett år. Presidenten äger att förmonarken vördsamt redogöra för dumans arbeten. Ledamöterna underteckna en försäkran om trohet mot självhärskaren.

De kunna fritt yttra sig i alla duman förelagda frågor. De kunna häktas endast på grund af domstolsbeslut och under pågående session endast med dumans samtycke, dock med undantag för förbrytelser begångna under utöfvandet af deras mandat eller vid gripandet på bar gärning eller dagen därpå, i hvilka fall dumans samtycke icke fordras. De äro under utöfvande af sina mandat underkastade samma bestämmelser som riksrådsmedlemmarna och underligga första departementets i senaten domsrätt.

Dumaledamot förlorar sitt mandat bland annat om han inträder i statstjänst, dock icke såsom minister, samt om han fällts eller ställts under åtal för sådana förbrytelser, som utesluta från valrätt. Han uppbär i dagtraktamente 10 rubel och därutöfver respengar.

Dumans kompetens sträcker sig till sådana ärenden, som fordra utarbetandet af lagar eller författningar, äfvensom dessas förändring och afskaffande, till budgeten, enskilda ministeriers stat, i budgeten oförutsedda utgifter »i enlighet med fastställda regler»), rikskontrollörens berättelse, frågan om försäljning af kronans domäner, anläggandet af järnvägar för statens räkning, grundandet af aktiebolag, som anhålla om undantag från

gällande författningar, samt slutligen till ärenden, hvilka hänskjutas till duman på särskild order af kejsaren. Duman äger rätt till initiativ i lagstiftningsfrågor, dock med undantag för grundlag. Men när sålunda ett förslag om ny lag eller förändring af gammal inlämnas, hvilket bör ske påframställning af trettio medlemmar, skall det delgifvas vederbörande minister en månad förr än det upptages till behandling. Omfattar ministern projektet, skall han uppgöra proposition. Men afböjer han detta, kan duman dock remittera ärendet till utskott. Af duman antagna förslag gå till riksrådet. Vid samstämmiga beslut i båda kamrarna föreläggas de antagna förslagen monarken till sanktion. Men stanna kamrarna i olika beslut, kan den kammare, som gjort ett amandement, återsända förslaget till den af kamrarna, hvarifrån det utgått, eller hänskjuta det till förberedande behandling i en af hvardera nedsatt blandad kommission. Duman har rätt att på förslag af trettio af dess medlemmar besluta om framställandet af interpellationer angående förmodade lagöfverträdelser af ministrar eller dem underordnade tjänstemän, som underligga dirigerande senatens domsrätt. Vederbörande minister eller ministerpresidenten, om han så önskar, skall inom en månad besvara interpellationen, eller motivera orsaken, hvarför han ej kan afgifva svar. Om duman med tvåtredjedels majoritet icke godkänner förklaringen, går ärendet till riksrådet och underställes därpå kejsaren. Dessutom kan duman, utom de egentliga interpellationerna, i samband med under behandling varande ärenden ställa frågor till ministrarna, hvilka åter inom en månad kunna gifva de äskade upplysningarna eller »på statsskäl» vägra dem. Petitioner af utom duman stående personer eller deputationer kan duman icke mottaga.

Kamrarnas budgeträtt reglerades genom en särskild författning af den 21 mars 1906. Den innehåller, att budgeten skall behandlas samtidigt afsåväl duman som riksrådet mellan 1 oktober och 1 december. Det allmänna budgetsförslaget skall till dem vara inlämnadt före den 1 oktober. Af de särskilda ministeriernas och ämbetsverkens stater böra före den 15 september vara ingifna styrelsens för »utom budgeten stående» skatter, och brännvinsförsäljningens, tullstyrelsens, riksränteriets, artilleristyrelsens, krigssanitetsväsendets, generalintendenturens, krigskansliets, järnvägsstyrelsens, ingenjörsstyrelsens, styrelsens för kanaler och vägar, sjöfart och hamnar, för bergverken samt slutligen kolonisationsdepartementets. Alla öfriga böra inlämnas redan före 1 september. Kamrarnas behandling af budgeten vidtager i de båda budgetutskotten redan förrän dumans sessioner börja, och så snart uppgifterna från ämbetsverken inkommit. Fatta kamrarna olika beslut i dessa frågor, hänskjutes hvartdera beslutet förberedelsevis till en blandad kommission, hvarifrån ärendet återgår till duman. Skulle det oaktadt samstämmigt beslut icke uppnås angående någon post, införes i budgeten ifrågavarande post från det förslag, som mera öfverensstämmer med motsvarande post i föregående års budget. Har den 1 januari budgeten icke trädt i kraft, i följd af att den icke blifvit godkänd af kamrarna eller ej stadfästs af regenten, förblir föregående års budget i kraft med sådana förändringar, som bero på gällande författningar, och stadfästes till en tolftedel för en månad åt gången.

Undandragna dumans och riksrådets behandling äro tulltariffen, prissättningen af brännvinet, staten för hofhållningen, som skall utgå enligt 1906 års budget, staten för den kejserliga familjen, kejsarens kanslisamt böneskriftskansliet, äfvensom för alla icke i budgeten förutsedda utomordentliga utgifter, blott de icke öfverstiga posterna i 1906 års budget. En utgiftspost på 10,000,000 rubel, utan uppgift om dess användning och utgörande således en hemlig fond, faller också utanför dumans kompetens. Vidare äro undantagna utgifterna för riksgäldsförvaltningen samt för alla »af staten öfvertagna förpliktelser», och slutligen kunna inga af de på gällande lagar, författningar, statuter och tariffer beroende utgifter nedsättas af kamrarna. För denna del af budgeten har af ryska parlamentariker uppfunnits beteckningen »bepansrad». Dessutom kan ministerkonseljen för fall, som icke tåla uppskof, till och med under pågående dumasession anvisa medel och behöfver blott därom meddela duman, om ej grunden för utanordningen är af det slag, att den bör hållas hemlig, hvarvid någon anmälning icke ifrågakommer. I krigstid förlorar slutligen hela förordningen sin giltighet till förmån för tidigare i kraft varande bestämningar (af den 26 februari 1890).

Dumans budgeträtt är sålunda fullkomligt illusorisk.

*

De allt sedan fredsfördraget pågående försöken att uppnegociera lån kröntes slutligen med framgång, i det att ett lån på 2,250 millioner francs afslutades den 16 april 1906 i Paris till en emissionskurs af 88 och en ränta af 5 %. Underhandlingarna hade börjat i februari, medan Rouvier var utrikesminister. Han ställde sig gynnsamt till lånet, men förklarade att vidare underhandlingar voro lönlösa, så längeMarokkofrågan var oafgjord. Rouvier föll, förrän låneaffären afgjorts, och efterträddes af Bourgeois, som yrkade på att lånet måtte emitteras, på grund af Rysslands hållning i Algeciras. Clemenceau motsatte sig emellertid, fordrande att duman först måtte sammankallas och att lånet måtte utbetalas blott i små rater och användas till likvideringar, samt slutligen att Ryssland icke under två år skulle upptaga något lån på den franska marknaden. Ryssland accepterade alla villkor, men Clemenceau tvekade ända tills Ryssland förklarade, att om ej lånet beviljades före dumans sammankallande, det ej mera kunde upprätthålla guldmyntfoten.

Med genomförandet af denna finansoperation påstås Wittes roll hafva varit utspelad, och hans afskedsansökan beviljades slutligen officiellt den 5 maj, sedan en ny ministär blifvit utsedd. Men redan långt tidigare hade enskilda medlemmar af hans ministär afgått. Sålunda hade Kutler lämnat jordbruksportföljen ifrån sig i medlet af februari, och några dagar senare ingaf handels- och industriministern Timirjaseff sin afskedsansökan, såsom det påstås i följd af att Witte beordrat honom att för arbetareorganisationerna utbetala 30,000 rubel åt Gapon, som något senare mördades på order af de revolutionära, emedan han angifvits för och, såsom man antog, öfverbevisats om förräderi. Kutler efterträddes af Nikolski och handelsminister blef Fedoroff. Goremykin. De nya grundlagarna.

Samtidigt som Witte erhöll sitt afsked, utnämndes hans förre rival, den konservative Goremykin, till ministerpresident, och några dagar senare rekonstruerades hela ministären. Endast hofministern, krigs- och marinministrarna kvarstodo i sina ämbeten.

Till inrikesminister utnämndes adjointen Stolypin. Han hade begynt sin ämbetsmannabana såsom af regeringen utnämnd adelsmarskalk i Kovno (icke af adeln vald). Därpå fungerade han som guvernör först i Grodno och sedan i Saratoff. Hans studier bestodo i att han absolverat en naturvetenskaplig kurs vid universitetet i Petersburg. Under sin vistelse i provinsen hade han förvärfvat sig omdömet att icke vara byråkrat, men tillika hade hans sympatier för det laglösa godtycket trädt i dagen, likasom hans åsikt om våldets allena saliggörande kraft.

Stolypin bekräftade omedelbart sin reaktionäre företrädare Durnavos till guvernörerna aflåtna cirkulär, i hvilka gifvits förhållningsregler stridande mot löftena och andan i oktobermanifestet.

Finansministerns portfölj öfvertogs ånyo af Kokovtseff, som afgått vid promulgeringen af oktobermanifestet. Schwanebach hade likaledes vid sammatillfälle afgått från sin plats såsom öfverdirektör för jordbruket (= jordbruksminister) och blef nu rikskontrollör. Han skall hafva varit mycket verksam vid den afgående ministärens störtande. Justitieminister blef Schtscheglovitoff, hvilken tidigare varit professor vid Rättskolan i Petersburg. Ambassadören i Köpenhamn A. Isvolski gjordes till utrikesminister. Utseendet af Stischinski, en af Trepoffs anhängare, till öfverdirektör i jordbruksstyrelsen hade till en början väckt några betänkligheter hos de öfriga ministrarna. General Schaffhausen-Schönberg-Eck-Schaufuss utnämndes till kommunikationsminister; hans många tyska namn hindrade honom icke att vara en »sant rysk» man. Undervisningsminister blef v. Kaufmann och handelsminister Ostrogradski.

Det var med en sålunda sammansatt ministär som Rysslands första folkrepresentation skulle mötas. Regeringens första åtgärd dagen efter Wittes störtande var utgifvandet af nya grundlagar för riket, i trots af att oktobermanifestet förkunnat, »att ingen lag kan erhålla gällande kraft, utan att vara af riksduman godkänd».

Enligt den nya grundlagens första artikel är det ryska riket odelbart.

Artikel 2: »Storfurstendömet Finland, som utgör en oskiljaktlig del af det Ryska Riket, styres i sina inre angelägenheter af särskilda institutioner på grund af en särskild lagstiftning.»

En annan redaktion, som afsåg intrång i Finlands autonomi, hade förkastats på yrkande af ministerkonseljen,

hvilken ville »införa endast sådana bestämningar som framstå såsom obestridliga ur synpunkten af gällande lag».Artikel 3 gör det ryska språket till riksspråk.

Artikel 4 tillerkänner kejsaren själfhärskaremakt, artikel 5 uttalar att hans person är helig och okränkbar. Enligt artikel 7 utöfvar kejsaren »lagstiftningsmakten i förening med riksrådet och riksduman». Initiativ i grundlagsfrågor tillkommer uteslutande kejsaren. Framdeles skulle, i motsats till hvad dittills varit fallet, alla kejserliga beslut kontrasigneras af föredragande ministern. (Det visade sig dock redan vid förlängningen af belägringstillståndet i Moskva den 21 juni, att förfogandet utkom utan synlig kontrasignation, något, som genom en officiell communiqué af den 30 i samma månad förklarades sålunda, att endast senaten ägde pröfva kontrasignationens riktighet vid ukasernas offentliggörande, hvadan alltså kontrasignationens offentliggörande icke tyckes vara nödigt.) Lagar, antagna af duman och riksrådet, föredragas för monarken af ordföranden i riksrådet. Regenten tillkommer rättigheten att tillsätta och afskeda alla tjänstemän, såvida lag icke annorlunda bestämmer. Han äger rätt icke blott att benåda utan äfven att förordna om nedläggande af kriminalprocesser, återkallande af utsökningar för kronans räkning, och i särskilda fall, som icke underligga allmän lag, bevilja nåd under förutsättning att ingens lagliga rättigheter kränkas.

Kejsaren förbehålles utrikespolitiken, afgörandet om krig och fred samt härens och flottans organisation och förvaltning, likasom befälet öfver dem. Han förklarar orter i krigs- eller skyddstillstånd. En mängd bestämningar om det kejserliga huset, tronföljden m. m. förblefvo oförändrade.Dessa grundlagar innehålla vidare följande:

Den ortodoxa grekisk-katolska kyrkan är den härskande kyrkan. Kejsaren kan icke tillhöra någon annan religion än den ortodoxa. Ryska undersåtar af annan religion, äfvensom utländingar, hafva fri religionsöfning i Ryssland, icke blott kristna utan äfven judar, muhammedaner och hedningar.

§ 73. Ingen kan häktas annorlunda än på sätt lag bestämmer.

§ 74. Ingen kan dömas eller straffas för annat än för brott förutsedda i strafflagen.

§ 75. Hvars och ens hem är okränkbart. Husundersökningar få ej utan ägarens tillstånd äga rum annat än i fall förutsedda i lag.

§ 76. Hvarje rysk undersåte kan fritt välja boningsort och yrke samt fritt begifva sig utrikes. Speciallagar bestämma inskränkningar i dessa rättigheter.

§ 77. Äganderätten är okränkbar.

§ 78. Ryska undersåtar hafva rätt att fredligt samlas utan vapen för ärenden, hvilka ej strida mot lagarna. Lagen reglerar villkoren, under hvilka sammankomster få äga rum, sättet för deras upplösning samt begränsningen af orterna, där de kunna försiggå.

§ 79. Hvar och en kan inom de gränser lagen bestämmer uttrycka sina tankar genom ord, skrift, tryck eller hvarje annat medel.

§ 80. Ryska undersåtar hafva rätt att grunda föreningar för ändamål, som ej strida mot lag. Villkoren för deras grundande, deras verksamhet, deras ernående af juridisk personalité samt sättet för deras upplösning äro bestämda i lag.§ 81. Ryska undersåtar njuta samvetsfrihet. Villkoren för begagnandet af denna frihet är bestämd i lag.

§ 83. Inskränkningar i bestämningarna i ofvanstående kapitel för orter, som förklarats i krigs- eller skyddstillstånd, äro angifna i speciella lagar.

§ 86. Ingen lag kan stiftas utan riksrådets och riksdumans godkännande eller hafva förpliktande kraft utan H. Maj:t kejsarens sanktion.

§ 87. »Om under tider, då ett afbrott i riksdumans arbete skett, utomordentliga omständigheter med nödvändighet påkalla sådana åtgärder, som fordra behandling i lagstiftningsordning, gör ministerkonseljen härom omedelbart framställning till H. Maj:t kejsaren. Sådana åtgärder kunna emellertid icke införa förändringar i riksgrundlagarna,

i förordningarna om riksrådet och riksduman eller i vallagen för riksrådet och riksduman. Giltigheten af sådan åtgärd upphör, om icke inom loppet af två månader efter återupptagandet af dumans arbete ett lagförslag motsvarande den vidtagna åtgärden blifver inlämnadt till riksduman, eller om detta lagförslag icke af riksduman eller riksrådet antages.»

De ofvan citerade paragraferna 73—86 tyckas vid första påseende inrymma stora rättigheter för det ryska folket. Men de äro alla inskränkta genom tillägsbestämningar i för det mesta temporära lagar, hvilka »temporära» lagar visat sig innehålla de längst bestående rättsnormer i Ryssland. Paragraf 87 af grundlagarna inrymmer i verkligheten åt regeringen rätt att lagstifta utan folkrepresentationen och gör dess lagstiftningsrätt illusorisk. Ty har duman t. ex. genom att den blifvit af regeringen i förtid upplöst,icke hunnit behandla det af regeringen två månader efter sessionens början inlämnade lagförslaget, som afses i § 87, fortfar den administrativa lagen att vara i kraft äfven när en ny duma åter två månader efter sitt sammanträdande mottager samma lagförslag, hvilket den kanhända ej heller under denna session hinner behandla, hvarför lagens giltighet ännu utsträckes för en tid. Exempel härpå ha redan förekommit.

Vid behandling af budgeten äga kamrarna icke rätt att förminska krediterna för statslånen eller för andra af regeringen åtagna förpliktelser. Utgifterna för hofhållningen och därmed sammanhängande inrättningar underställas ej kamrarna, blott de icke öfverstiga motsvarande anslag i 1906 års budget. Om budgeten icke blifvit fastställd, skall föregående års budget lända till efterrättelse. För krigsändamål kunna krediter öppnas i administrativ väg.

Fråga om upptagandet af statslån skall i allmänhet behandlas i den för budgeten fastställda ordningen. Upptagandet af statslån till täckandet af utgifter i sådana fall, där vid budgetperiodens ingång någon budget icke blifvit fastställd (hvilket kunde bero på sanktionsvägran af regenten), äfvensom till täckandet af krigsbehof beror af regenten allena, likaledes villkoren för hvarje statslån.

Rekrytkontingenten fastställes årligen af regenten, i den händelse att före 1 maj icke en af båda kamrarna antagen lag därom emanerat, dock icke till högre numerär än föregående års.

Regeringen är sålunda säkerställd mot all slags anslagsvägran från folkrepresentationens sida.Den 7 maj stadfästes ytterligare ett nytt reglemente för riksrådet. Jämte det det innehöll bestämningar från manifestet af den 5 mars, om riksrådets nya funktioner, angaf det närmare huru valen till riksrådet skulle förrättas.

Heliga synoden hade att välja sex ledamöter, tre från det »svarta», klosterreglerna underkastade prästerskapet och tre från det »hvita» prästerskapet. Hvarje guvernements semstvo sänder en ledamot. Adelsförsamlingarna välja genom indirekta val aderton ledamöter, kejserliga akademin och universiteten likaledes genom indirekta val sex ledamöter. Börskommittéerna i de större städerna, kommerskonseljerna i hufvudstäderna samt kommerskommittéerna i några få städer välja genom indirekta val tolf ledamöter, hvaraf sex skola representera handeln och sex industrin.

För att vara valbar till riksrådet fordras fyllda 40 år och slutförd kurs åtminstone vid mellanskola, för öfrigt gälla bestämningarna om valrätt till duman. Den valdes mandat varar nio år, och hvart tredje år förrättas val af en tredjedel af de valda ledamöterna. Vald ledamot uppbär 25 rubel per dag under den tid sessionen varar.

De af monarken utnämnda ledamöterna äro oafsättliga.

Dessutom fördelades riksrådets af kejsaren utnämnda ledamöter på två departement, hvardera med sina funktioner, hvaraf första departementet tillerkändes, förutom oväsentliga befogenheter, rätten att i fall, då riksråds- eller dumaledamöter i dessa sina egenskaper begått förbrytelser samt ministrar och de högsta ämbetsmännen tjänstefel, afgöra, medinhämtande af kejsarens bifall, huruvida rättslig påföljd borde äga rum eller ej. Ordföranden och vice ordföranden för riksrådet utnämnas af kejsaren bland de utsedda ledamöterna. I händelse vid omröstning rösterna fördela sig lika, afgör ordförandens röst.

Ehuru de mera omfattande oordningarna småningom undertryckts, förekommo dock flerstädes ännu under våren mord på gendarmer, poliser, guvernörer och högre ställda ämbetsmän. Attentatet mot generalguvernören i

Moskva Dubasoff den 6 maj 1906 väckte särskild uppmärksamhet. Men därtill hade de revolutionära börjat med systematiska plundringar, s. k. expropriationer, af banker och offentliga kassor. Den första »expropriationen» ägde rum i Petersburg den 13 februari. Ett beväpnadt anfall företogs nämligen midt på dagen mot en sparkassa och några personer sårades och dödades, utan att de anfallande emellertid lyckades bortföra några pengar. Men kort tid därpå, den 26 februari, lyckades ryssar bemäktiga sig 70,000 rubel ur ryska riksbankens filial i Helsingfors. I en bank i Moskva tillgrepos den 20 mars 850,000 rubel och i Tiflis plundrades kronans ränteri den 26 april på 315,000 rubel, mindre expropriationer att förtiga.

Agrarrörelsen hade, såsom tidigare nämnts, öfvergått från sitt första våldsamma stadium med plundring och mordbrand till strejker, afseende att höja arbetslönerna och sänka arrendeafgifterna. Godsägarnas trångmål ökades och deras inkomster hotade att reduceras högst betydligt. Regeringen kom dem då till hjälp och utgaf den 28 april en förordning om strejker på landet. Enligt denna skulle personer,som brutit arbetsaftal på landet, straffas med fängelse, ej öfver en månad; strejker på landet förklarades vara brottsliga handlingar och deltagandet i strejker belades med straff enligt strafflagen och åtföljdes af uteslutning ur arbetslaget, en nyhet, som den ryska lagen förut icke känt till. Emellertid måtte denna förordning icke varit tillräcklig, ty den 24 juni utfärdade inrikesministern ett cirkulär till guvernörerna, hvaraf följande är belysande:

»Af till ministeriet ingångna meddelanden framgår, att för närvarande i många guvernement tillställts strejker bland landtbruksarbetarna i ändamål, att af godsägarna förskaffa sig en öfvermåttan hög af de strejkande själfva fastställd dagspenning, — — — — — — — — — Om oron bland bönderna tilltager och yttrar sig i handlingar förbjudna i lagen under straffpåföljd, så böra ovillkorligen de skyldiga i fastställd ordning ställas till laga ansvar enligt förordningen af den 28 april detta år — — — — Oberoende af den rättsliga undersökningen, skall uppmärksamt dragas försorg om, att ledarna af rörelsen, enligt noggrann föreskrift, häktas, och hemställes om deras förvisning i administrativ väg — — — Stolypin.» Den första duman.

Så snart den nya vallagen var promulgerad, beredde sig de olika partierna till valkampanjen. Under höstens lopp hade en mängd nya partier bildats. Man räknade ända till tjugutvå. Men de flesta af dem bestodo blott af grundläggarna, och hela dessas verksamhet inskränkte sig till fabricerandet af ett program. Småningom utkristalliserade härur fem grupper: reaktionära, monarkister-nationalister, moderata konstitutionalister (hvartill 17-oktoberpartiets medlemmar hörde), konstitutionella demokrater, de s. k. kadetterna (= K.D.) samt slutligen socialister af olika färg.

Den första gruppens program skulle icke behöfva någon närmare utredning. Namnet angifver i och för sig dess sträfvanden. Men att vara reaktionär i Ryssland innebär naturligtvis någonting alldeles enastående, hvarför de yttersta fraktionernas syn på en del frågor må anföras såsom ett kuriosum: statsskicket bör vara själfhärskardöme grundadt på polisregim, de främmande nationaliteterna utbreda upproret med utländskt guld, därför böra de nedslås utan förbarmande, böndernas lättja och den framträdande uppstudsigheten äro orsaken till deras nuvarande läge, de böra tåla allt och därtill slå ihjälupprorsmakarna, arbetarfrågan är uppfunnen af de revolutionära. Kyrkan bör ingifva folket afsky för upprorsmakare och främmande religionsbekännare, kroppsstraffet är den bästa straffmetod, upprorsmakarna böra hängas utan dom. Judarna hafva förstört det ekonomiska välståndet.

Den andra gruppen önskade själfhärskardömets bevarande, ställde den slaviska frågan på ortodox, kyrklig grund i främsta planet och var tyskhatare. I agrarfrågan hyllade den åsikten om nödvändigheten att förbättra böndernas läge genom upphjälpande af jordbruket m. m., utvidgning af böndernas jordareal, inre kolonisation, men en del äfven genom expropriation i vissa fall af enskild egendom mot rättvis ersättning. Hvad de främmande nationaliteterna beträffar gällde slagordet: Rysslands enhet och odelbarhet.

Den tredje gruppen uppställde den konstitutionella monarkin hvilande på oktobermanifestets löften såsom grund för sina sträfvanden jämte betydlig utvidgning af den lokala själfstyrelsen. Den ansåg, att kronans jord och domänjorden skulle användas för utdelning bland bönderna, att expropriation borde förekomma, i fall böndernas ägor voro styckade genom att godsägarnas sköto in mellan dem, samt att i yttersta fall äfven delar af enskildas

jord mot rättvis ersättning borde exproprieras. I fråga om de främmande nationaliteterna hyllades af de flesta hithörande fraktioner samma åsikt som af föregående grupp. Oktoberpartiet medgaf dock en särskild autonomi för Finland. »Rättsordningspartiet», som hörde till denna grupp och som grundats kort före oktobermanifestet af den mindre konservativadelen af byråkratin under framhållandet af nödvändigheten af att stärka rättsordningen och rikets styrka, uppställde fordran på ett enhetligt ryskt medborgarskap, inklusive Finland.

De konstitutionella demokraterna yrkade på en afgörande röst vid ärendenas behandling för hela folkets representanter och endast sanktion från monarkens sida. I agrarfrågan: utvidgning af bondejordens areal på statens bekostnad med användande af domänerna, kronans, det kejserliga kabinettets och klostrens jord samt också expropriation af enskildas, dock med vissa inskränkningar, mot rättvist uppskattadt pris. Partiet tillerkände lokal autonomi för gränsmarkerna på basen af lokal folkrepresentation, autonomi för Polen med landtdag under betingelser som säkerställde rikets odelbarhet.

Den femte gruppen, hvartill hörde radikaler, folksocialister (trudoviki), socialdemokrater, socialistrevolutionärer, oafhängiga arbetare, tolstojaner och anarkister, fordrade republik eller »en frivillig förening af fria sammanslutningar» eller ansågo, såsom tolstojanerna, »staten obehöflig, emedan den grundade sig på våld». Tolstojanernas åsikt i agrarfrågan var den, att jorden borde, såsom luften och vattnet, stå till hvars och ens fria förfogande. Anarkisterna påstodo, att jorden tillhörde ingen, utan kunde brukas af fria sammanslutningar. De oafhängiga arbetarna höllo på jordens nationalisering. Radikalerna ville bilda en jordfond af kronans, kyrkans m. m. egendomar, utan att ersättning skulle tillerkännas de nuvarande ägarna, äfvensom af de enskildas jord mot en minimigodtgörelse. Socialdemokraterna ansågo, att agrarfrågan komme att utveckla sig enligt Marx' ochKautskys teorier, men hade beslutit att understöda böndernas önskningar ända till konfiskation af jorden. Socialistrevolutionärerna voro af motsatt åsikt. De ville betjäna sig af de existerande förhållandena i Ryssland, d. v. s. af mir-institutionen, enligt hvilken bysamhället ägde jorden, medan den enskilda bondefamiljen endast hade rätt att bebruka den familjen tilldelade lotten, tills den genom de periodiska omdelningarna gafs åt en annan. Genom att utveckla detta förhållande på revolutionär väg skulle de taga ett steg mot socialismens förverkligande. Men lyckades icke detta, borde man söka uppnå en socialisering af jorden.

Den 25 februari 1906 emanerade ett dekret om dumans sammankallande till den 10 maj. Men valen till riksduman skedde under ytterst svåra förhållanden. Mera än två tredjedelar af riket befann sig den i mars 1906 under något slag af, såsom man vanligen uttrycker sig, belägringstillstånd: i »förstärkt skyddstillstånd» voro 8 guvernement helt och hållet och 18 delvis, i »utomordentligt skyddstillstånd» voro 5 guvernement helt och hållet och 10 delvis, i »krigstillstånd» 17 helt och hållet och 22 delvis.

Men oafsedt alla dessa undantagstillstånd, lade myndigheterna ännu ytterligare hinder i vägen för de oppositionella partiernas valkampanj. Mångenstädes häktades eller förvisades de uppställda kandidaterna. De konstitutionella demokraternas valmöten förbjödos i landsorten. De öfverlade därför ännu den 11 mars om huruvida möjlighet alls förelåge att kunna deltaga i valen, men beslöto dock att icke uppgifva sin position. Ministerkonseljenupphäfde sedan, den 16 mars, stadsprefektens förbud för dem att hålla möten i Petersburg.

På deras till trängsel besökta möten utvecklade talarna i allmänhet partiets program. Men därjämte gafs ordet åt socialister och medlemmar från andra fraktioner af den yttersta vänstern, hvilka själfva icke ställde till några valmöten, utan drefvo på, att valen till duman borde bojkottas. Härigenom fingo kadetterna tillfälle, så påstod man åtminstone, att visa sina sympatier för långtgående reformer utan att dock förbinda sig att upptaga dem i sitt program.

Regeringen hade kalkylerat, att valen skulle gifva ett för den gynnsamt resultat och att den blifvande duman skulle godkänna regeringens åtgärder för revolutionens undertryckande. Men resultatet blef ett helt annat. Till och med de osäkra och ofta af telegramcensuren vanställda uppgifterna från landsorten läto förmoda en seger för oppositionen, och när valet den 2 april förrättades i Petersburg, hvari deltogo 60 % af de 148,194 valberättigade, tillföllo alla de 160 elektorsmandaten kadetterna med ett röstetal, som var ungefär tio gånger så stort som de närmast i ordningen följande. I Moskva var resultatet fullständigt enahanda, och såväl Schipoff som Gutschkoff

föllo där igenom. I båda dessa städer hade kadetterna emot sig en koalition af oktobristerna, rättsordningspartiet samt handels- och industripartiet. I Petersburg slöto sig tyskarna äfven till denna höger, ehuru dess kandidatlista, som till tre fjärdedelar bestod af reaktionärer, upptog den från Östersjöprovinserna kända russifikatorn, rektorn vid Dorpats universitet Budilovitsch.

I anledning af valens utgång förklaradeGutschkoff i en interview, att byråkratin icke komme att vika för kadetterna, endast oktobristerna kunde bilda öfvergången till den nya regimen, en förklaring, som påstods innebära en uppmaning till regeringen.

Partifördelningen bland de valda var emellertid ännu länge till och med efter dumans sammanträdande osäker, och det dröjde ända in i juli, förr än platserna in i det Tauriska palatset, där duman höll sina sessioner, kunde ordnas efter partierna. Uppgifterna variera därför betydligt. Högern bildades af ett tiotal reaktionära, utan någon egentlig ledare, ett femtiotal moderata, hvaraf oktobrister tretton, bland dem Mikael Stahovitsch, vidare femtio polacker samt slutligen ett stort antal partilösa, för det mesta bönder, hvilkas antal dock ständigt minskades genom anslutning till något af de formerade partierna, särskildt kadetterna och vänsterpartierna. Mellan kadetterna och högern stod det demokratiska reformpartiet bestående af blott fyra ledamöter, hvaraf emellertid professorerna Maxim Kovaleffski och Kusmin-Karavajeff utöfvade ett visst inflytande på dumans öfriga partier. Partiets program skilde sig icke mycket från kadetternas. Det uttalade sig t. ex. bestämdt för tvåkammarsystemet, men lämnade frågan om direkta val öppen i motsats till kadetterna, det yrkade på införandet af konstitutionell monarki, kadetterna åter på parlamentarisk regering med bibehållande af monarkin.

Centern utgjordes af omkring hundrafemtio kadetter. Deras förnämsta representanter voro professor Muromtseff från Moskva, Petrunkevitsch, Roditscheff, Kokoschkin, furstarna Peter Dolgorukoff och Schahoffskoj, Vinaver, Nabokoff samt professorSchtschepkin från Odessa. Någon tid efter dumans sammanträdande uppstod partiet för fredlig nydaning, hvartill bland andra från oktobristerna slöto sig grefve Heiden och från kadetterna Nikolai Lvoff. Detta parti var sant konstitutionellt, mindre radikalt än kadetterna, men omfattade dock expropriationsprincipen i agrarfrågan, ehuru med villkor att jorden skulle öfverlämnas åt bönderna såsom privat egendom och icke förpaktas af staten.

Vänsterpartierna representerades af folksocialisterna och socialdemokraterna. Det förra partiet bildades först efter valen. Dess ledare voro Anikin, f. d. socialist-revolutionär, Aladin och Schilkin, f. d. socialdemokrater af obestämd riktning. Det företrädde egentligen bondeförbundet, och hufvudpunkten i dess program var, att jorden borde tillfalla dem, som bebruka den. De vunno en mängd anhängare efter dumans sammanträdande bland de partilösa bönderna. En stor del af dessa, mera än sjuttio stycken, hade genom de reaktionäras försorg strax efter deras ankomst till järnvägsstationen i Petersburg inkvarterats i en för ändamålet med allmänna medel inrättad pension, som stod under ledning af en präst, också han ledamot af duman. Där skulle bönderna bearbetas af högermannen Jerogin. Men det dröjde ej länge, förrän Aladin fann vägen till detta Bauernfängerei och klargjorde ställningen med den påföljd, att de flesta flyttade bort och anslöto sig till folksocialisterna (trudoviki). Andra bodde lugnt kvar, men röstade, utan att formellt ansluta sig till något parti, med folksocialister eller kadetter.

Socialdemokraterna voro vid dumans sammanträdande mycket få och utan betydelse. De hade,såsom tidigare nämnts, bojkottat valen. Men sedan representanterna för Kaukasien och Sibirien sent omsider anländt, vunno de en betydande förstärkning och uppgingo därpå till ett trettiotal. Kort före dumans upplösning hade de organiserat sig, och deras uppträdande i duman gick mest ut på att från dumans talaretribun gifva de revolutionära idéerna spridning.

De icke-ryska dumaledamöterna utgjorde en brokig samling. De förenade sig på sidan om de egentliga partierna till ett autonomistförbund och uppställde som mål att vinna autonomi för de skilda nationaliteterna i Ryssland. Af dem slöto sig för öfrigt muhammedaner, tatarer och kirgiser till kadetterna. Armenier, kaukasier, letter och ester voro nästan alla socialdemokrater. Polackerna, hvilka voro delade i två grupper, nationaldemokrater från konungariket Polen och polsk-katolska konstitutionalister från västprovinserna, bildade en grupp för sig, som i allmänpolitiska frågor var mycket moderat, men som dock i regeln röstade med kadetterna i hopp om den

utlofvade autonomin för Polen. Enligt kadettorganet Retsch af den 5 juli 1906 fördelade sig ledamöterna på följande partier:

Kadetter 153*

arbetaregruppen ... 107** sammansatt af:

socialistrevolutionärer 2

socialdemokrater 10

bondeförbundet 9

färglösa socialister 7

radikala...3

Transport 31 153

* Senare beräknades kadetternas antal uppgått till 184.

** Senare 111.

Transport 31 153

frisinnade..................... 2

kadetterna närastående ... 18

autonomister 8

partilösa 21

folksocialister (trudoviki)... 27 107

antonomister .... 63 bestående af:

polacker från konungariket Polen........................ 31*

polacker från de västra guvernementen 12

littauer 5

ukrainska demokrater...... 5

kosacker 2

lettiska demokrater 5

muhammedaner 3 63

demokratiska reformpartiet... 4

oktoberförbundet.. 13

fredliga nydanare 2

handelspartiet 1

partilösa 105**

Summa 448

I nationellt hänseende var duman sammansatt af:

storryssar 265

lillryssar..62

hvitryssar 12

polacker 51

littauer och letter..16

ester och finska stammar 4

tatarer och kirgiser..31

kaukasier 8

armenier 4

judar 13

Transport 466

* Enligt senare beräkning 32.

** Enligt senare beräkning 112.

Transport 466

tyskar... 4

rumänier 1

Summa 471*

Den 10 maj öppnade tsaren, under stora militära försiktighetsåtgärder, riksduman och det nya riksrådet med en högtidlig ceremoni i Vinterpalatset. Trontalet innehöll intet af betydelse, endast en hälsning till »de yppersta män» tsaren anbefallt sina älskade undersåter att utse till representanter och en försäkran, att »i orubbadt skick bevara de institutioner» han skänkt åt folket. Men om den af landet så lidelsefullt väntade amnestin för politiska fångar sades icke ett ord. Dumaledamöterna mottogo trontalet med tystnad. Från Vinterpalatset till dumans första sammanträde i Tauriska palatset gick vägen förbi fängelset vid Schpalernaja. Folkmassan tillropade de förbifarande att icke glömma de fängslade, och ur gallergluggarna på det midt emot, på andra sidan Nevan liggande fängelset Kresti vinkade förhoppningsfullt de politiska fångarna åt de folkrepresentanter, som tagit vägen uppför Nevan. I Tauriska palatset öppnades i tsarens namn riksdumans första sammanträde af statssekreteraren Frisch. Sedan eden aflagts, skreds till val af ordförande, och enhälligt, med 423 röster, valdes Muromtseff. Under ljudeligt bifall intog han presidentplatsen och gaf omedelbart ordet åt Petrunkevitsch, som yttrade: »Vår ära och vår öfvertygelse bjuda att viga vår första tanke, vårt första fria ord åt dem, som insatt sin egen frihet för

* Att ledamöternas hela antal angifvas olika i dessa båda förteckningar beror af att den senare gjorts vid en senare tidpunkt än den förra, då ett större antal ledamöter från de aflägsnare provinserna hunnit anlända till Petersburg.att befria det för oss alla dyra fosterlandet. Alla fängelser äro öfverfulla, tusen händer sträckas mot oss i förhoppning och med bön, det vår plikt måtte mana oss att inlägga alla de krafter, vår ställning gifvit oss, på att den frihet, Ryssland köpt sig, hädanefter icke mera må betinga några offer. Vi bedja om frid och endräkt. Mina herrar, ehuru vi ej i detta ögonblick kunna behandla denna fråga, utan fastmera först vid öfverläggningarna om svaret på trontalet, tror jag att vi icke förmå undertrycka de hos oss hopade känslor och ångestskrin, vi kunna icke annat än ropa: det fria Ryssland fordrar befrielse af alla, som lida för Rysslands befrielse.» Talet följdes af långvariga, stormande bifallsyttringar, och riksdumans första sammanträdde afslöts.

Debatterna om ett svar på trontalet i form af en adress till tsaren upptogo dumans första tid. Denna adress innehöll dumans hela reformprogram och antogs enhälligt den 18 maj, sedan grefve Heiden förklarat att han och hans meningsfränder, hvilka framställt anmärkningar endast mot formuleringen, skulle afhålla sig från omröstning. Adressen framhöll behofvet af ny lag om folkrepresentationen, byggd på allmän valrätt, nödvändigheten att stäfja tjänstemännens godtycke och upphäfva undantagslagarna samt införa parlamentarisk ministeransvarighet. Vidare borde riksrådet afskaffas, alla begränsningar af dumans lagstiftningskompetens

bortfalla, allas likhet inför lagen påbjudas samt personlig oantastlighet, samvets-, yttrande-, press , församlings- och föreningsfrihet garanteras. Dödsstraffet måste afskaffas. Skolundervisningen skulle göras kostnadsfri, bönderna borde tilldelas jord, och kunde därtill användas kronans markeroch domäner, kabinetts- och klosteregendomar samt enskild jord på grund af expropriation. Arbetareklassen måste beviljas organisationsfrihet och rätt till självverksamhet. Beskattningen skulle ordnas så, att den icke hvilade tyngst på de minst bemedlade. Den lokala självstyrelsen måste utvidgas, och slutligen påpekades nödvändigheten af att lösa frågan om de olika nationaliteternas oafvisliga behof. Adressens sista punkt berörde den trängande nödvändigheten af att amnesti beviljades för politiska förbrytelser.

Då adressen skulle af presidenten jämte en deputation personligen framföras till monarken, beviljades honom för detta ändamål icke audiens, utan hänvisades duman till hofministern, som ägde frambefordra den. Detta var självfallet ägnadt att öka spänningen mellan duman och regeringen.

Äfven riksrådet beslöt aflåta en adress till tsaren. Dess form och innehåll skilde sig naturligtvis betydligt från dumans. Men den framhöll dock, under försäkran om sin uppriktiga sträfvan till samarbete med duman, önskvärdheten af den lokala självstyrelsens utsträckande under beaktande af de olika nationaliteternas egenheter och beviljandet af amnesti åt sådana politiska förbrytare, som icke förgripit sig på andras lif eller egendom.

De första dagarna efter dumans öppnande hade polackerna ingifvit ett memorandum om Polens autonomi. Den första interpellationen väcktes den 17 maj angående polisens provokatoriska verksamhet. Då förslaget debatterades och antogs, var inrikesministern frånvarande. Rikskontrollören förklarade emellertid, att inrikesministern komme att besvara interpellationen inom den i lag bestämda tiden af en månad.För öfrigt hade ministerbänken stått tom ända tills ministerpresidenten Goremykin den 26 maj uppläste svaret på adressen. Regeringens förklaring innehöll en försäkran om beredvillighet att medverka vid utarbetandet af sådana lagförslag som föllo inom dumans kompetens. Därutöfver var regeringen beredd att upptaga frågan om valrättens ändring, ehuru den för sin del ansåg att behofvet af ändring ännu icke framträdt. Regeringen omfattade vidare förslagen om att omedelbart likställa bönderna med andra stånd, att tillgodose arbetarklassens behof, att införa allmän primär undervisning, att jämnare fördela skattebördan, att utsträcka den lokala självförvaltningen under tillbörlig hänsyn för gränsmarkernas egendomliga förhållanden och om utfärdandet af ny lag för den personliga oantastligheten, för samvets-, yttrande-, press-, församlings- och föreningsfrihet i stället för de temporära, hvilkas ersättande med andra redan vid deras utfärdande varit afsedt. Men beträffande agrarfrågan kunde regeringen på inga villkor godkänna dumans uppfattning, särskildt som andra medel ännu stodo regeringen till buds. Införandet af ministeransvarighet och riksrådets afskaffande berörde grundlagsändring, hvartill duman icke hade initiativ. Undantagslagarnas afskaffande och stäfjandet af ämbetsmännens godtycke berörde förvaltningen, på hvilket område dumans befogenhet bestod blott i framställandet af interpellationer. Oberoende häraf skulle regeringen alltid sträfva till befästande af lagbunden ordning, men så länge morden och plundringarna pågingo, måste de gamla, om ock bristfälliga undantagslagarna i utomordentliga fall tillämpas. Hvad amnestin angick, ansågministerkonseljen att det icke vore öfverensstämmande med det allmänna bästa att benåda personer, som deltagit i mord, plundringar och våldsdåd. Åtgärder hade dock vidtagits för att sådana administrativt häktade skulle frigifvas, hvilkas ställande på fri fot icke innebar någon fara för den allmänna säkerheten.

Sessionen öfvervars af samtliga ministrar. Det ministeriella svaret framkallade en allmän besvikning, hvaråt flere talare gåfvo uttryck. Justitieministern Schtscheglovitoff försökte sig utan framgång på ett försvar och klagade öfver ministärens svåra läge, så länge den måste rätta sig efter de gamla lagarna, hvilka den ansåg nödvändigt att förbättra. Deputerade af så moderat färg som Maxim Kovaleffski och grefve Heiden uttalade att ministärens deklaration grusat förhoppningarna för ett fredligt samarbete. Bägge framhöllo, att expropriation af jord ingalunda, såsom ministerpresidenten förutsatt, kränker äganderättens princip. Och duman antog med alla röster mot sju en öfvergång till dagordningen, som innehöll att, enär regeringen förklarat att den »icke kan uppfylla folkets fordringar, hvarförutan en pacifiering af landet och ett fruktbringande arbete af folkrepresentationen äro omöjliga, äfvensom i sin vägran att uppfylla folkets fordringar ådagalagt ett uppenbart åsidosättande af folkets sanna intressen, riksduman förkunnar inför hela landet sitt fullständiga misstroende mot den oansvariga

ministären». Vidare yrkades på ministärens omedelbara afgång och ersättande med en, som hade dumans förtroende.

Det första lagstiftningsärende, som duman upptog, var agrarfrågan. Ett förslag hade ingifvits, sombaserade sig på de i svarsadressen framhållna synpunkterna. Omkring tvåhundra talare anmälde sig och diskussionen drog ut till den 18 juni, förrän förslaget kunde remitteras till utskott. Jordbruksministern Stischinski uppträdde mot expropriation och utvecklade regeringens ståndpunkt. Enligt förslaget komme, sade han, 42 millioner desjatiner privat, krono-, kloster- och kyrkojord att exproprieras, hvilket skulle öka hvarje bondes jord med icke mera än en desjatin. Värdet af denna jord stege till 4 milliarder rubel och den årliga afkastningen härför belöpte sig till 150 millioner. Genom expropriationen af godsen skulle vidare bönderna gå miste om den nu till buds stående arbetsförtjänsten på godsen, hvilken representerade en summa af 450 millioner rubel om året. Böndernas läge skulle försämras och icke förbättras genom det inlämnade förslaget. Jordbruksministern supplerades af inrikesministerns adjoint Gurko, som hade räknat ut, att enligt förslaget på hvarje bonde komme att belöpa sig icke mera än inalles 6 desjatiner. Alla de bönder, hvilka nu äga mera, skulle således förlora en del af hvad de nu ägde. Dessa tvenne talare bemöttes af Herzenstein, som kritiserade regeringens finansiella och ekonomiska politik, särskildt bondebanken, och förklarade att dumans förslag äfven gick ut på att organisera en kredit för småbrukarna och höja deras ställning. Principen om tvångsexpropriation förklarade han vara orubblig. Vidare framhöll han, att det blefve lättare för bönderna att inlösa jorden, än att betala de nuvarande arrendeafgifterna åt godsägarna för de lotter, de i följd af otillräcklighetenaf deras egen jord varit tvungna att arrendera af dessa. Vänsterpartierna ville, att agrarfrågan skulle för beredning hänskjutas till lokala kommittéer landet rundt.

Den 29 maj hade i Riga verkställts åtta dödsdomar, fällda af krigsrätt. Den ringaktning för dumans framställda önskningar om amnesti, som regeringen härigenom lade i dagen, göt ytterligare olja på elden. Ett förslag i två paragrafer om dödsstraffets afskaffande inlämnades, men justitieministern förklarade sig icke före den i reglementet för duman medgifna fristen af en månad kunna taga upp saken. Interpellationer gjordes om krigsrätternas dödsdomar, om i regeringens officiella tidning intagna otaliga telegram, alla af så lika lydelse, att de förrådde en och samma författare, hvari yrkades på att tsaren skulle vägra den begärda amnestin och upplösa duman,Centralstyrelsen för »ryska folkets förbund» hade låtit förbundets filialer i landsorten tillsända tsaren dessa telegram. vidare framställdes en interpellation om myndigheternas hållning i pogromen, hvilka ägt rum den 14 maj i Wologda och Tsaritsin, och slutligen en om regeringens åtgärder till hungersnödens lindrande. Ställningen förbättrades icke genom militäröfverprokuratorn Pauloff, som den 14 juni på krigsministerns vägnar afgaf förklaringar öfver dödsdomarna, hvilka måste gå i verkställighet och hvarvid ministern icke vore befogad att inskrida. Duman antog med anledning däraf en öfvergång till dagordningen, som uttalade dess »förtrytelse öfver formen och innehållet i krigsministerns förklaring».

Midt under detta inträffade den 14—16 juni ett såsom det tyckes af polisen och militären i scen sattohyggligt pogrom i Bjelostok, hvarvid enligt officiellt meddelande 82 personer dödats, 78 sårats och 169 hus plundrats. Duman tillsatte en undersökningskommission, som konstaterade myndigheternas medbrottslighet. Animositeten mellan duman och regeringen stegrades naturligtvis häraf i betydlig grad. Såsom ett uttryck för regeringens åsikt om duman kan anföras en interview, som Times korrespondent i Petersburg hade med en af ministrarna (Goremykin). Duman kan, sade ministern, liknas vid grefve Witte. Han lyftades upp till makten af revolutionens våg, som han gjort sitt bästa att skapa och uppdrifva. Han eggade jordbruksministern Kutler att utarbeta ett agrarprogram grundadt på expropriation. Det är sant, att han sedermera afskedade Kutler och förnekade dennes program, men expropriationens olyckliga idé hade kastats in bland de jäsande sinnena i byarna. — — — Men Wittes största misstag var hans vallag, som gaf oss en revolutionär duma. Hade han proklamerat allmän rösträtt, hade det gått annorlunda. Witte fick plikta för sina synder, men duman fullföljer nu hans verk med hans medel. Duman kommer likasom Witte att sluta ärelöst.

Den 21 svarade inrikesministern Stolypin på den en månad tidigare antagna interpellationen om polisens provokatoriska verksamhet. Han medgaf vissa fakta, men bestridde andra. Han slutade med att förklara, att han var skyldig att tillämpa äfven dåliga lagar, så länge nya ännu icke antagits. Det var i anledning af denna

inrikesministerns förklaring, som furst Urusoff höll sitt här tidigare pag. 59 anförda stora tal, afbrutet och följdt af stormande bifall. Stolypin sökte ytterligare replikera, men kunde ickevinna gehör. Duman antog en öfvergång till dagordningen af följande lydelse: »Duman, som i kravallerna ser tydliga tecken på en allmän organisation och på ämbetsmännens strafflöshet samt i inrikesministerns förklaring finner ett bevis på regeringens maktlöshet och bristande insikt rörande det nuvarande läget, och som anser, att medborgarnas lif, ära och frihet icke komma att vara skyddade, så länge en oansvarig ministär existerar, fordrar, då det icke finnes något kabinett, hvilket stöder sig på duman, det nuvarande kabinettets omedelbara afgång.»

Denna debatt väckte den allra största uppmärksamhet i Europa och diskuterades i hela dess press. Le Temps t. ex. ansåg, att såväl Stolypins som Urusoffs andraganden erbjödo bilden af en fullständig politisk anarki. Ministären var maktlös, men duman hade å sin sida lagt i dagen en alltför stor nervositet. Regeringen borde utan tvekan införa ministeransvarighet.

Interpellationen om hungersnöden besvarades några dagar därpå också af Stolypin och med lika liten framgång. Dumans öfvergång till dagordningen innehöll, att undsättningsarbetet hämmats genom inblandning af administrationen, som ledts af politisk hänsyn, och äfven framdeles komme att hämmas, så länge den nuvarande inför folkrepresentationen oansvariga ministären kvarstode vid makten, vidare att undsättningsarbetet borde organiseras under medverkan af samhället, samt att duman uppdrog åt ett utskott att utarbeta en sådan plan för nödhjälpen, att alla penningmedel befunne sig under dumans kontroll.Vid den slutliga handläggningen af lagförslaget om dödsstraffets afskaffande påstod justitieministern att lagförslagets godkännande »vore liktydigt med att staten skulle afstå från sin rätt att försvara sina trogna söner». På marinministerns vägnar framkastade marinöfverprokuratorn den naiva invändningen, att dumans kompetens icke sträckte sig till initiativ i denna sak. Krigsministern hade äfven denna gång sändt Pauloff i elden. Denne lyckades dock icke komma till ordet i följd af protester från arbetaregruppen, hvilken beslutit hindra honom att vidare tala i duman, och presidenten måste afbryta sessionen.

Under samma tid pågingo som bäst underhandlingar om inkallandet i ministären af medlemmar af kadettpartiet. Stora svårigheter hade nämligen yppat sig på den utländska penningmarknaden vid placeringen af obligationerna från det sista ryska lånet, emedan kursen på ryska papper fallit betydligt. I den halfofficiösa franska tidningen Le Temps hade till och med uppmaningar till den ryska regeringen att villfara dumans önskningar varit synliga. Den ryska regeringen har visserligen i en senare förklaring bestridt att underhandlingar förts med kadetterna och förklarat saken sålunda, att Miljukoff på tsarens befallning inbjudits af Stolypin »för att framlägga det vid denna tid i duman inflytelserika kadettpartiets planer och önskningar. — — — Miljukoff uttalade kategoriskt, att det enda sättet att rädda situationen vore bildandet af en kadett-ministär. — — — Innehållet af samtalet föredrogs för H. Maj:t kejsaren jämte inrikesministerns utlåtande, som gick ut på att uppfyllandet af kadettpartiets önskning skulle kunna på det mest fördärfbringandesätt beröra Rysslands intressen, hvilket utlåtande blef af H. Maj:t till alla delar godkändt.» Men hvar och en, som är förtrogen med dessa slags officiösa förklaringar, kan läsa mellan raderna snarare ett bekräftande än ett förnekande af faktum. Som redan framgått ledde underhandlingarna icke till resultat.

En stiltje föreföll att vid tiden för dumans sammanträdande hafva inträdt i upprorsrörelsen. Men småningom började inflyta meddelanden om nya bondeoroligheter. De kommo nu likasom tidigare till först från Volgatrakten, men sedan äfven från andra orter. I guvernementet Poltava höllos stora bondemöten, och stämningen var mycket uppjagad. Några gods brändes och plundrades, den på fälten stående mogna skörden togs och bortfördes af bönderna. Till duman kommo utskickade för att förhöra sig om förhållandena. Särdeles tillspetsadt var tillståndet i Woronesch. Viceguvernören därstädes Koch gaf i ett telegram till dumaledamoten Kusmin-Karavajeff en målande skildring af det förtviflade läget. »För folkets skull, som lidit så mycket, bedja vi,» telegraferade Koch, »att duman måtte utsända ett upprop till bönderna. Uppmanen dem till lugn, till fast förtröstan på dumans fruktbringande verksamhet. Deras slocknade hopp, deras aldrig upphörande nöd drifva dem till vanvett. Jag återvänder just från agraroordningar. Mitt hjärta sammansnör sig af hvad jag upplefvat. Jag kan knappast hålla tillbaka gråten. Endast med välvilja, med kärlek kan blodsutgjutelse förebyggas, därom har jag

personligen öfvertvgat mig. Något annat medel finnes ej. Skynden eder! Hafven förbarmande med fosterlandet!» Det äröfverflödigt att tillägga, att regeringen omedelbart afskedade Koch i följd af hans telegram.

Men af än mera alarmerande verkan voro de i första hälften af juni nästan samtidigt på flere orter utbrutna nya myterierna bland trupperna. Till och med kosackerna vägrade göra tjänst, och från ett kosackregemente framställdes genom de donska deputerade till duman en uppmaning att interpellera krigsministern, om han ej skulle hemförlofva kosackerna. Något senare inträffade bland trupperna i Kaukasien revolter, i Sevastopol likaså. Vid lägret i Krasnoje Selo höllo soldaterna meetings. Särskild uppmärksamhet väckte oordningarna vid det Preobraschenska gardesregementet, hvilket räknades som rikets främsta. På Svartahafsflottan jäste det som vanligt och från Kronstadt kommo oroande rykten.

Upphetsningen bland arbetarna tog sig uttryck i massmöten och ofta blodiga sammanstötningar med militären, särskildt i södern, men äfven i Petersburg. I Terijoki hade hållits en stor socialistisk sammankomst, hvarvid flere af dumans ledamöter bland arbetargruppen uppträdde med häftiga andraganden. De revolutionära kommittéerna utsände upprop, som uppmanade bönderna att i hvarje volost bilda agrarkommittéer för att besluta hvad med jorden borde göras, ej blott böndernas, utan äfven godsägarnas.

Den oroliga stämningen i landet verkade på duman. Medlemmarna af arbetaregruppen framhöllo ofta hotfullt från tribunen dessa företeelser såsom symptom på den annalkande stora uppgörelsen, hvilken komme att bortsopa den gamla regimen. Schilkin föreslog till och med att den existeranderevolutionära rörelsen icke borde hejdas, utan att duman tvärtom skulle organiserande understöda densamma.

Striden mellan duman och regeringen väckte självfallet uppmärksamhet utomlands. Municipalrådet i Paris uttryckte sina sympatier för duman, och engelska parlamentsledamöter afläto en skrifvelse till Muromtseff. Den engelska regeringen stod i begrepp att afsluta en öfverenskommelse med Ryssland och ett engelskt eskaderbesök i ryska hamnar var beslutadt. Men den engelska pressen ställde sig icke mera efter pogromet i Bjelostok gynnsam härtill, hvarför utrikesministern sir Edvard Grey vid behandlingen af utrikesbudgeten i underhuset bröt en lans för flottbesöket. Han påstod att den ryska regeringens medskyldighet i massakern i Bjelostok icke var bevisad, att eskaderns befäl skulle i Ryssland aflägga besök såväl hos regeringsmyndigheterna som hos medlemmar af riksrådet och duman, att flottan icke hade att taga hänsyn till de inre förhållandena i Ryssland och att dess uppvaktning af tsaren äfven gällde det ryska folket, hvars öfverhufvud han var. Men oppositionen i England växte samtidigt som förvecklingarna i Ryssland togo en allt allvarsammare karaktär, och flottbesöket blef uppskjutet på obestämd tid.

Regeringens uppriktighet i det legislativa samarbetet med duman karaktäriseras bäst däraf att den, hvilken tidigare under vintern ständigt föreburit som skäl för att framskjuta dumans sammankallande nödvändigheten att hafva färdiga lagförslag att förelägga densamma, dock under den första månaden icke presterat mera än ett, nämligen om inrättandet af ett växthus och en tvättstuga vid universitetet i Dorpat.I medlet af juni ingaf justitieministern ett annat om tjänstemäns åtalande, och den 3 juli gjorde finansministern framställning om beviljandet af ett extra anslag af 50 millioner för hungersnödens lindrande. Duman hänsköt detta ärende till ett utskott, hvars ordförande var den från alla undsättningsföretag kända furst Lwoff. Vid debatten den 6 juli i duman förklarade han att 50 millioner på intet vis kunde räcka till, att den största svårigheten för bispringandet af de nödlidande utgjorde den nuvarande ministärens kvarstående vid makten, men att det för ögonblicket hufvudsakligen gällde att skaffa utsäde till de af missväxt drabbade trakterna och därtill försloge 15 millioner. Herzenstein, ordförande i budgetsutskottet, motsatte sig upptagandet af lån för ändamålet och yrkade på besparingar i öfriga delar af budgeten. Han framhöll att finansministern i utskottet upplyst icke blott om att Ryssland »lefvat öfver sina tillgångar», utan äfven att finansläget var mycket sämre än man trodde. Deficit för 1906 utgjorde redan 131 millioner.

Duman beviljade 15 millioner och detta beslut var det enda som blef af tsaren stadfästadt.

Bland lagförslag, som hade utarbetats i duman, kunna nämnas de om samvetsfrihet, press-, församlings- och föreningsfrihet, om allas likställighet inför lagen samt kostnadsfri primär undervisning.

En stor mängd interpellationer, inalles 379, hade inlämnats, alla berörande öfvergrepp från ämbetsmännens sida. På några vägrade ministrarna gifva svar. I debatten om händelserna i Bjelostock den 5 juli kritiserades regeringens, i den officiella tidningen publicerade, undersökning af pogromet, hvari skuldengafs åt judarna och hvari de bland annat beskylldes för att hafva skjutit på trupperna, ehuru den af duman företagna enquêten visade att blott tre soldater sårats och äfven de, enligt en officers vittnesmål, genom sina kamraters oförsiktighet. Dumans referent i saken frågade, hvarför icke massakern blef inställd på andra dagen, då Stolypin sade sig hafva gifvit order i detta afseende. Duman beslöt interpellera inrikesministern och yrka på laga ansvar för guvernören i Grodno och polisen i Bjelostok för deras overksamhet och deras deltagande i massakern, äfvensom tillika framställa en interpellation till krigsministern om huruvida han ägde kännedom af att de militära myndigheterna i Bjelostok hade usurperat guvernörens och polismästarens funktioner och befogenheter samt att trupperna i Bjelostok från den 14 till den 16 juni stodo under subalterna polisofficerares befäl och sköto på oskyldiga invånare, samt slutligen huruvida de skyldiga skulle komma att ställas till ansvar. Några dagar senare publicerade Times ett telegram af den 9 juli om att tsaren skulle låtit aftacka trupperna i Bjelostok för deras lojalitet.

Fientligheterna mellan duman och regeringen drefvos slutligen till sin spets genom att regeringen den 3 juli införde i den officiella tidningen och spridde i hundratusental aftryck af ett meddelande i agrarfrågan, som polemiserade mot duman. Regeringen tillkännagaf att den ingifvit ett lagförslag om förbättring af böndernas jordbesittning, hvarigenom åt de bönder, som äro i behof af jord, skulle på förmånliga villkor öfverlämnas all till jordbruk tjänlig kronojord, dessutom komme af enskilda att uppköpasså mycket, dessa frivilligt afyttrade, för att för skäligt pris försäljas åt bönderna. Vidare skulle inrättas lokala agrarkommittéer, hvari äfven bönder komme att inkallas, för att utreda behofvet af jord och underlätta böndernas köp af jord genom bondebanken. Däremot fann regeringen den allmänt utbredda åsikten om nödvändigheten att expropriera enskild jord fullkomligt oriktig. Communiquén slutar med att det ryska bondeståndet borde veta och ihågkomma, att det icke är af uppror det har att vänta tillgodoseendet af sina behof, utan af sitt fredliga arbete och af H. Maj:ts ständiga omsorger om detsamma.

Vid debatten den 9 juli om agrarfrågan betecknades detta regeringens tilltag att vända sig till allmänheten med en förklaring om möjligheten att realisera dumans lagförslag af till och med så moderata som Kusmin-Karavajeff, såsom provokation, och duman beslöt på hans förslag att bemöta detsamma. Men genom arbetargruppens agitation höll förslaget till motskriften på att taga formen af ett upprop till folket, Petrunkievitsch protesterade på kadettpartiets vägnar under debatten den 19 juli mot ett sådant upprop. Han vidhöll, att duman måste göra ett beriktigande af ministärens communiqué, denna ministär, hvars verksamhet han påstod redan ledt till underhandlingar mellan Österrike och Tyskland om besättande af en del af Rysslands territorium. Petrunkievitschs förslag antogs, och det tilltänkta bemötandet skulle tillställas ministerpresidenten för att under rubriken »Från riksduman» införas i den officiella tidningen. Det innehöll: Regeringens meddelande af den 3 juli undergräfver bland befolkningen tronpå en riktig lösning af agrarfrågan på lagstiftningsväg. Enligt manifestet af den 30 oktober kan intet regeringsförslag erhålla kraft af lag, om det ej godkänts af duman. Duman har i svaret på trontalet uttalat sin åsikt i agrarfrågan. Ministrarna hafva vägrat erkänna nödvändigheten af tvångsexpropriation. Därpå skred duman till utarbetande af en lag på de grunder, som innehållas i svaret på trontalet. Undantagna från expropriation äro bondejorden och de små egendomarna. Tillika utarbetas en lag om lokala agrarinstitutioner för agrarärendenas rätta ordnande. Alla lagförslag, som icke öfverensstämma med dessa principer, skola af duman förkastas.

Men dumans beslut att tillställa ministerpresidenten meddelandet i och för publicering kom aldrig till utförande. Genom ett kejserligt manifest af den 21 juli tillkommet på Stolypins yrkande upplöstes den första duman och förordnades att en ny duma skulle väljas och sammankomma den 5 mars 1907. Samtidigt entledigades Goremykin och Stischinski samt utnämndes Stolypin till ministerpresident med kvarstående tillika såsom inrikesminister. Petersburg förklarades i utomordentligt skyddstillstånd, och i Kiew infördes krigstillstånd.

Upplösningen kom fullkomligt oväntadt. Ända till det sista hade Stolypin förklarat, att någon fara för dumans

snara upplösning ej förelåg, men hade emellertid redan den 20 vidtagit omfattande försiktighetsåtgärder. Garnisonerna i Petersburg, Moskva, Riga, Warschau, Kiew, Wilna, Harkoff och Odessa voro förberedda och dessa städer besatta med afseende å möjliga uppror. Natten mot den 22 stängdes dumans lokaler och besattes med polis och militär.När dumamedlemmarna infunno sig på morgonen, öfverraskades de af det ovanliga skådespelet. Icke ens presidenten underrättades om det skedda förr än den 22 på morgonen.

Det har sagts att orsaken till dumans upplösning var dess oförsonliga hållning i agrarfrågan och arbetaregruppens revolutionära stämplingar. Men självfallet var upplösningen blott en episod i den gamla byråkratins kamp för bibehållandet af sin maktställning. Samhällets opposition var ännu för svag, för att byråkratin skulle gifva vika. Oktobermanifestet och alla öfriga medgifvanden åt folket hade blifvit regeringen afvunna genom händelsernas tvång och voro ej en frukt af insikten om nödvändigheten att öfvergifva det gamla systemet. Därom bära alla regeringsåtgärder under 1906 vittne. De äro en enda reträtt från oktobermanifestet. Regeringen hade kommit till medvetande om, att utan fullständig kapitulation någon uppgörelse med folkrepresentationen icke var möjlig, men tillika, att den revolutionära rörelsen icke var så mäktig, som den förefallit; att den kunde undertryckas med bajonetter och kulsprutor. Och förrän manifestet om dumans upplösning utfärdades, hade krigsministern och chefen för generalstaben afgifvit försäkringar om truppernas pålitlighet. Att uppskjuta med dumans upplösande några månader, hade måhända inneburit någon risk, ty de revolutionära partierna voro nu icke förberedda, men planlade en aktion till hösten. Att dumans hållning uppretat byråkratin är en annan sak, och icke minst dess beslut om dödsstraffets afskaffande. Det har nämligen senare visat sig, t. ex. då senator Ivanoff år 1908 afskedades endast för atthan inträdt i en förening, som ifrade för dödsstraffets afskaffande, att nödvändigheten af dödsstraffets bibehållande är en trosartikel hos de styrande i Ryssland, på hvars riktighet ingen får tvifla.

Omdömena om den första duman hafva naturligtvis gått i diametralt motsatta riktningar. Man har förebrått den en förment overksamhet, att den förslösade sin tid på ändlösa deklamationer öfver regeringens försyndelser, utan att på allvar taga i hop med utförbara reformer. Men å andra sidan måste medgifvas, att den gamla regimen verkligen representerade så svåra missförhållanden och äfven sedan duman sammankallats, ja till och med medan den var församlad, gaf anledning till allvarsamma anmärkningar och på många sätt ådagalade sin afsikt att icke taga hänsyn till de af folkets valda representanter uttalade åsikter, utan fast mer visade att den, likasom under den tid ingen representation fanns, ville fortsätta i de gamla spåren. Att icke gifva propositioner i de stora frågor, hvilka sedan två år utgjort föremål för otaliga diskussioner landet rundt, måste anses som en mycket graverande försummelse. Detta jämte regeringens hållning i öfrigt bidrog att drifva duman in på en radikalare väg. Ty hade regeringen visat förståelse för centerns demokratiska sträfvanden, så skulle denna icke, såsom nu, tvungits att i sina försök att besegra ministären göra medgifvanden åt vänstern, åt den revolutionära arbetaregruppen. I duman fanns ingen försvarare af regeringen, eller där framträdde åtminstone ingen sådan. Dumans förhandlingar utgjorde en ändlös anklagelse mot den gamla regimen, hvars män, utan blick förframåtskridande och utveckling, klamrade sig fast vid makten kosta hvad det ville. Men dessutom utförde duman ett omfattande positivt lagstiftningsarbete. Den otympliga bestämningen i dumans reglemente om att hvarje på dumans initiativ tillkommet förslag måste förberedelsevis, förrän det upptages till saklig behandling, underställas vederbörande minister, som hade en månad på sig för afgifvande af utlåtande, vållade emellertid att dessa lagstiftningsärenden i de flesta fall icke kunde slutbehandlas af duman, helst denna upplöstes redan efter två månader och elfva dagar. En stor del af tiden hade duman därjämte måst ägna organisationsarbetet inom duman, åt dumans arbetsordning, hvarvid inga gamla mallar kunde komma till användning, då denna duma var den första valda folkförsamling i Ryssland.

Enligt lag hade den nya duman bort sammankallas senast till 1 oktober, ity att enligt dumans reglemente budgeten bör behandlas under tiden från den 1 oktober till den 1 december. Den olaglighet regeringen sålunda begick, genom att utsätta den nya dumans sammanträdande till den 5 mars, bidrog att ännu ytterligare reta stämningen bland de f. d. deputerade. Under intrycket af det slag, regeringen tillfogat de konstitutionella principerna, samlade sig, så snart upplösningen af duman blifvit känd, kadettpartiets kommitté och beslöt att sammankalla dumaledamöterna till Viborg i Finland och för dem föreslå utfärdandet af ett upprop till folket. Att

hålla sammankomsten inom Ryssland ansåg man icke kunna komma i frågan, då ju Stolypin omedelbart skulle hafva upplöst densamma. Öfvertygelsen om att ett väpnadt uppror omedelbart skulle flamma upp öfver helaRyssland var så stark, att samma dag på aftonen större delen af dumaledamöterna hörsammade kallelsen och afreste till det i det aflägsna Viborg utsatta mötet, emedan de ansågo plikten bjuda att söka förekomma den befarade blodiga revolution. Ett på förhand gjordt utkast till proklamation godkändes under stor upphetsning. Det lydde:

»Medborgare i hela Ryssland! Genom ukasen af den 21 juli har riksduman upplösts. Då I valden oss till edra representanter, uppdrogen I åt oss att tillkämpa eder jord och frihet. Under utförandet af vårt uppdrag och uppfyllandet af vår plikt utarbetade vi lagar till säkerställandet af folkets frihet och fordrade aflägsnandet af den oansvariga ministären, som ostraffadt, med ringaktning för lagarna, nedtrampade friheten. Men i främsta rummet ville vi göra färdig en lag om tilldelandet af jord åt hela den arbetande allmogen. Till fördelning skall komma kronodomäner, apanage-, kabinett-, kloster- och kyrkogods, äfvensom privat jordegendom genom tvångsexpropriation.

Regeringen har förklarat en sådan lag otillåtlig och skridit till dumans upplösning, då folkrepresentanterna ännu en gång energiskt upprepade sitt beslut om tvångsexpropriation. I stället för den nuvarande duman lofvar regeringen sammankalla en annan efter sju månader. Hela sju månader skall Ryssland blifva utan folkrepresentation, och därtill under en tid, då folket står vid randen af ekonomisk ruin, då industri och handel ligga nere, då det jäser i hela landet och då ministären ohjälpligt ådagalagt sin oförmåga att lindra landets nöd. Hela sju månader skall regeringen förfara godtyckligt och kämpamot folkrörelsen för att åstadkomma en lydig och foglig duma, men lyckas den fullkomligt undertrycka folkrörelsen, skall den öfverhufvudtaget icke sammankalla någon duma. Medborgare, stån fasta för folkrepresentationens nedtrampade rättigheter, stån fasta för riksduman. Icke en enda dag får Ryssland vara utan folkrepresentation. I han medel att tilltvinga eder det. Regeringen har icke utan folkrepresentationens begifvande rätt, hvarken att indrifva skatter från folket eller kalla folket till krigstjänst. Därför ären I nu, då regeringen upplöst duman, berättigade att vägra den såväl soldater som skatter. Men skulle regeringen, för att skaffa pengar, upptaga lån, så hafva sådana lån, då de afslutits utan folkrepresentationens medgifvande, från och med nu ingen giltighet, och det ryska folket skall aldrig erkänna dem och aldrig betala dem.

Därför: gifven icke en kopek till kronan och ingen soldat till armén, förrän folkförsamlingen åter sammankallats. Förblifven fasta i er vägran, stån alla som en man för eder rätt. Ingen makt kan motstå folkets enhälliga och oryggliga vilja.

Medborgare, i denna påtvungna, men oundvikliga kamp stå edra representanter med eder.»

Detta upprop undertecknades af kadetterna och vänsterpartierna, inalles 185 underskrifter, hvaraf 96 kadetter. Såväl dumans president Muromtseff som de båda vicepresidenterna Dolgorukoff och Gredeskul närvoro vid sammankomsten och undandrogo sig icke att med sin underskrift godkänna åtgärden, ehuru den förvirring, som rådde på sammankomsten, icke medgifvit en noggrannare granskning. Grefve Heiden och M. Stahovitsch aflägsnade sig däremot, utan attbiträda det antagna förslaget. Men så stark var öfvertygelsen om att Ryssland stod inför ett våldsamt uppflammande af den ännu knappast undertryckta revolutionen, att dessa tvenne vid sin återkomst till Petersburg sammankallade ett möte af de moderata, hvarvid också ett upprop till folket antogs, som uppmanade, att under lugn invänta de kommande valen. Stolypin och hans undantagslagstiftning.

Den nya ministerpresidenten Stolypin gjorde strax bruk af det utomordentliga skyddstillståndets införande i Petersburg. En mängd tidningsindragningar och stängningar af tryckerier ägde rum. Vidare utsträcktes undantagstillstånden till nya områden. Sammankomster förbjödos öfverallt i riket, arresteringar och förvisningar skedde massvis, och ett cirkulär utfärdades till guvernörer och generalguvernörer, hvars hufvudsakliga innehåll var, att »den gamla samhällsbyggnaden skall nydanas, men ordningen bör först vara fullständigt återställd och upprätthållen». Samtidigt inledde Stolypin underhandlingar med D. Schipoff, N. Lwoff, Heiden, Gutschkoff, furst Lwoff och senator Koni, en af Leo Tolstojs vänner, känd icke blott som en rättrådig man utan äfven som en

framstående jurist. Men det lyckades lika litet för Stolypin som det hade lyckats Witte nio månader tidigare att med obestämda fraser och förespeglingar gifva byråkratin sken af att vilja omfatta yrkandena från samhällets sida på genomgripande reformer. Till en början hade Stolypin icke gjort några invändningar mot att i ministären skulle inträda fem ellersju liktänkande icke-byråkrater, och att ett reformprogram skulle uppgöras, hvilket borde utgifvas såsom ministärens och tjäna till grund för dess verksamhet. Ett utkast till programmet utarbetades, det baserade sig på att »en genomgående förändring af regeringens politik var af nöden samt att det grundväsentliga fel man begått genom att upplösa duman, borde rättas snarast möjligt genom inkallandet af en ny duma» och innehöll vidare att dödsstraffet skulle afskaffas genom ett kejserligt dekret och amnesti beviljas, att undantagslagarna skulle upphäfvas, judarna likställas med öfriga medborgare m. m.

Det dröjde länge förrän ett bestämdt svar gafs. Först den 3 augusti kallades Lwoff och Gutschkoff till Peterhof och mottogos af tsaren. Deras program visade sig oantagligt, särskildt var det omöjligt att afskaffa dödsstraffet. Något senare afgåfvo de nämnda kandidaterna en förklaring i pressen, hvari de som orsak till att de ej inträdt i ministären framhöllo att Stolypin vägrat antaga deras villkor.

Den 31 augusti föröfvades ett mord, hvilket väckte en oerhörd uppmärksamhet. Dumaledamoten Herzenstein, en ytterst tillbakadragen person, som under den tidigare striden om konstitution icke på något sätt framträdt och blifvit invald i duman blott på grund af sina insikter i det ryska finansväsendet och i agrarförhållandena, föll offer för legda mördare. Det framgick småningom, att mordet anstiftats och planlagts inom det ryska folkets förbund, som stod under ledning af D:r Dubrovin. Brottet hade begåtts på finska sidan om gränsen, i Terijoki, hvarför undersökningen skedde vid finsk domstol och försvårades af att denna naturligtvisicke kunde utan den ryska polisens handräckning inställa hvarken anklagade eller vittnen, hvilka dolde sig i Ryssland. Domstolen utfärdade emellertid order äfven om D:r Dubrovins inställande, men den ryska justitieministern förklarade, att den ryska strafflagen ej medgaf verkställandet af denna order. Slutligen dömdes tvenne medlemmar af ryska folkets förbund för delaktighet i mordet, men benådades af tsaren.

Den utländska opinionen om dumans upplösning gaf sig strax till känna genom kursfall på ryska papper, sålunda föll t. ex. lånet af 1906 med 9½ % i London. De engelska tidningarna sågo mycket pessimistiskt på läget. Times uttalanden voro särdeles fördelaktiga för duman och förutspådde att dess upplösning skulle framkalla strömmar af blod. Daily Telegraph framhöll de finansiella svårigheterna och ansåg statsbankrutt icke utesluten. En adress undertecknad af de främsta liberala parlamentsledamöterna, af representanter för municipala verk och för undervisningsanstalter m. m. afläts till Muromtseff, hvari uttrycktes förhoppning om »att i en nära framtid friheten skulle triumfera i Ryssland och då ändtligen blefve det för Englands och Rysslands folk möjligt, att gifva form åt den vänskap, som baserar sig på gemensamma kulturideal och fred.»

Något senare skulle representanter för det engelska samhället besöka Petersburg och en kommitté för deras emottagande tillsättas med Miljukoff som ordförande. Den ryska regeringen lät emellertid meddela, att deputationen ej kunde tillåtas öfverskrida ryska gränsen, och det ryska folkets förbund sände i oktober till konung Edvard ett telegram af följande lydelse:»De monarkiska partierna i Ryssland äro öfvertygade om, att hvarken Eders Majestät eller det engelska folket skulle tillåta att till edert land komme en utländsk deputation, som hade djärfheten att förolämpa Eders Majestät eller det engelska folket. Emellertid ärnar en engelsk deputation begifva sig till Ryssland för att hälsa de mot tsaren upproriska, hvilka denne låtit ställa inför rätta. Tsarens trogna undersåtar anse sådana afsikter kränkande för det ryska folket. De monarkiska partierna hoppas det täckes Eders Majestät förhindra denna kränkning af det ryska folkets patriotiska känslor genom att förklara sitt missnöje med denna deputation, som kan framkalla fiendskap mellan det ryska och engelska folket genom sin afsikt att uppmuntra fienderna till tsaren och Ryssland att fortsätta deras brottsliga handlingar.

Gringmuth.
President för de monarkiska partierna. Redaktör för tidningen Moskoffskia Viedomosti.»

Hela den franska pressen uttalade sig mot autokratin och dumans upplösning. République française yttrade: »Vi begärde en evolution medelst bildandet af en konstitutionell regering, ansvarig inför nationalförsamlingen. Man

svarade oss med dumans upplösning, undertryckandet af tidningarna och yttrandefriheten och med kosackdiktaturen. — Allt detta är vidunderligt, man måste göra våld på sig för att ännu hoppas på förnuftets slutliga seger, för att icke för en dylik regering och för dylika revolutionärer upprepa Victor Hugos profetiska förbannelse.» Anatole Leroy-Beaulieu, grundlig kännare af Ryssland, var af den åsikt, att »dumans upplösning var ett fel,ett annat fel var, att man ej sökte komma öfverens med kadetterna. Dessa hade förblifvit monarkiska, om de också varit tvungna att stöda sig på massorna... Stolypin påstår sig hysa liberala åsikter, men hans ställning är svår. Han ser sig tvungen att bekämpa regeringens alla vedersakare utan undantag. Han kan blott stöda sig på motståndarna till reformer och på de skändliga svarta banden, hvilka skjuta allt ansvar på judarna, polackerna och armenierna för att bättre kunna mörda dem... Herr Stolypin måste oundvikligen glida in i den reaktionära politiken, upphäfva alla under de senare månaderna vunna garantier och reformer, korteligen göra ett oerhördt steg bakåt... En öfverenskommelse är ännu möjlig, den är för hela världen önskvärd. Därtill fordras att Stolypin efter några veckors ofruktbara försök skulle tillstå sin vanmakt.»

Den 2 augusti innehöll den officiösa Le Temps åter en artikel mot den ryska politiken, hvari Stolypin beskylles för att vilja bedraga världen. Förrän byråkratin gåfve vika skulle ingen komma att sätta tro till Stolypins försäkringar, säges bland annat i artikeln.

Den tyska pressen bedömde förhållandena lugnare, ehuru den tviflade på varaktigheten af den bestående ordningen. Flera tidningar uppfattade dumaupplösningen såsom en nyttig och skicklig manöver af byråkratin. I Berliner Börsen-Courrier skref en författare, att Stolypin »betecknas ej endast af sina vänner som en mycket energisk och hederlig man. Hvad hans energi beträffar, ingifver den utan tvifvel stor respekt. — — — — — — — — — — — — Regeringen kommer därför att vinna sympatier isamhället först sedan den kommit med verkliga reformer, hvilkas gagn måste inses af enhvar... De viktigaste reformerna, såsom lösningen af agrarfrågan, kan visserligen regeringen ej egenmäktigt genomföra, då den ingriper alltför djupt i samhällets lif. Men i alla fall måste ett förslag utarbetas, som kan tjäna nästa folkrepresentation som vägvisare.»

Den ryska regeringen gjorde stora ansträngningar för att lugna de utländska börserna. Kort efter dumans upplösning svarade Stolypin på en telegrafisk förfrågan af tidningen Le Matin om orsaken till dumans upplösning. Han sade att tsaren var fast besluten att upprätthålla folkrepresentationen, men då dumans abstrakta diskussioner och öfvergrepp äfventyrade den nya regimens bestånd, upplöstes duman. Underrättelserna från det inre af landet bevisade att man i allmänhet insett de tillgripna åtgärdernas nytta. Till Reuters korrespondent yttrade Stolypin något senare, att han fullt och fast trodde det en bestämd föresats att leda statsangelägenheterna i en sann liberal anda skulle vinna sympati bland samhällets välsinnade element. En sådan politik skulle tjäna till grund för en pacifikation, hvilken möjliggjorde skapandet af en parlamentarism med fullt hopp om dess beständighet. Dumans upplösning, yttrade han vidare, hade varit en nödvändighet för att undvika en rubbning af högsta maktens auktoritet. För öfrigt hade duman varit att betrakta som en döende organism, på hvars tillvaro det var bäst att göra ett slut. Kadetternas tendens betecknade han som i högsta grad farlig. Revolutionen skulle först undertryckas och därefter kunde en fastgrundval läggas för den nya regimen. Han betonade slutligen att reaktion icke inginge i regeringens program och att alla liberala reformer skulle genomföras så snart jordmånen blifvit förberedd.

Då Stolypin icke lyckats förmå ledarna af den moderata opinionen i landet att på svaga förespeglingar om reformer inträda i ministären, vände han sig, lika som Witte gjort, till byråkratin. Den 9 augusti utnämndes till handelsminister förre rikskontrollören i Wittes ministär D. Filosofoff och till öfverprokurator i heliga synoden P. Isvolski, en broder till utrikesministern och vid tillfället adjoint hos undervisningsministern. Den viktiga posten som jordbruksminister, eller rättare öfverdirektör i jordbruksstyrelsen, anförtroddes åt furst B. Vasiltschikoff. Denne var stor-godsägare och motståndare till radikala agrarreformer, han hade tidigare varit adelsmarskalk i Novgorod, blef 1900 guvernör i Pskof, men afgick 1903. Under japanska kriget var han ombudsman i Ostasien för Röda korset och valdes senare till dess ordförande. — Frågan om de stundande valen till riksduman var ett af de första ärenden, som sysselsatte den rekonstruerade ministären, och dess beslut med afseende därå blef att alla undertecknarna af Viborgsmanifestet skulle ställas under åtal. Härigenom blefvo dessa i enlighet med vallagens

bestämningar icke valbara. Huruvida åtalet skulle fullföljas förblef en öppen fråga.

I agrarfrågan utgafs ett dekret, hvari tillkännagafs, att genom bondebanken skulle komma att försäljas åt bönderna en del apanagegods och skogslotter samt skogsegendomar i Vologda och Arkangelsk äfvensom att värdering och fördelning kommeatt öfverlämnas åt de tidigare inrättade agrarkommissionerna i förening med bondebanken.

Emellertid hade upplösningen af duman till omedelbar följd att den revolutionära agitationen våldsamt flammade upp och anarkin hotade att förlama hela statsorganismen

Agraroroligheterna tillogo, oordningar inträffade i städerna, bland annat i Voronesch, Odessa och Schuscha, och myterier ägde rum bland trupperna, såsom i Poltava, i Brest-Litovsk och i Kaukasien. I slutet af juli 1906 utbröt uppror på Sveaborg. Striden varade tre dagar och fästningen togs från landssidan af tillkalladt infanteri, medan den af krigsfartyg besköts från hafssidan. Samtidigt, den 1 augusti, gjorde en del af garnisonen i Kronstadt revolt, som dock undertrycktes inom tolf timmar. Och ytterligare uppstod på kryssaren Pomjat Azova, tillhörande Östersjöeskadern, ett allvarligt myteri utanför Reval.

Dessa uppror följdes naturligtvis af krigsrätter och dödsdomar. Petersburgs arbetare protesterade häremot genom att utlysa den fjärde storstrejken. Enighet rådde emellertid icke bland arbetarna och allmänheten uppbar icke strejken, hvarför den misslyckades fullständigt och upphörde redan den 8 september.

I Polen förekommo en mängd oordningar. Vid en fabrik i Warschau hade häktats 140 arbetare. Den revolutionära organisationen beslöt taga hämnd härför. Den 15 augusti nedskötos i Warschau på öppen gata tjuguåtta poliser och gendarmer samt sårades tolf. Vid de därpå följande af myndigheterna i scen satta förföljelserna dödades vidare femtonprivata personer och ett hundratal sårades. I Lodz och Radom ägde äfvenledes samma dag öfverfall på polisen rum. Den 18 kastades en bomb mot generalguvernören Scalon, som dock icke sårades. Dagarna därpå genomlefde Warschau händelser, hvilka voro jämförliga med tiderna 1863. Den tjänstförrättande generalguvernören Vonljarljarski for skoningslöst fram, arresteringarna uppgingo ända till tvåtusen på en dag. Han sköts slutligen den 27 augusti.

Enligt officiella meddelanden hade i Warschau från den 10 maj, då duman öppnades, till den 15 september 769 personer dödats eller svårt sårats, däraf hade 166 blifvit på platsen, lika många hade dött på sjukhusen af sina sår och resten hade blifvit krymplingar. Af hela antalet voro 107 poliser eller militärer och 102 tillhörde den bildade klassen. I ofvannämnda tal ingår icke antalet af de personer, 98, hvilka efter sammanstötningarna nedstuckos af hämnd, och af hvilka hälften var provokatörer och spioner.

Det ryska folkets förbund utvecklade en rastlös verksamhet. Dess nära förhållande till myndigheterna visade sig bland annat däri, att dess ledare opåtaldt sände telegrafiska order till de guvernörer, i hvilkas guvernement polisen icke visat sig tillräckligt tillmötesgående mot förbundets handtlangare. Stolypin förklarade också för medlemmar af förbundet, att »om de monarkiska partierna kunde öfvertyga befolkningens stora massa och bilda majoritet i duman, så skulle det ej mera finnas något hinder för en revision af grundlagarna, i en riktning öfverensstämmande med den uppfattning af staten, hvaråt seklerna gifvit helgd». Hatet till Witte och fruktan föratt han åter kunde komma till makten dref ordföranden vid en af förbundets sammankomster i Kiew att, med anledning af att i tidningarna ingått ett telegram om att kejsar Wilhelm skulle hafva inbjudit grefve Witte till Wilhelmshöhe, sända följande telegram till kejsar Wilhelm:

»Alla fraktioner af ryska monarkister i den helige Wladimirs stad, hvilka hafva läst det telegram, hvari Eders Majestät uttrycker sin bevågenhet för grefve Witte, anse som sin plikt, att till eder frambära sina känslor af djupt beklagande. Det ryska hjärtat lider mycket af att se ledaren af det tyska folket, så sympatisk för det ryska folket, fästa så litet afseende vid dess känslor och skänka sin höga bevågenhet åt den person, som hela Ryssland anser bära ansvaret för alla de olyckor, hvilka drabbat vårt olyckliga fädernesland, och som den främsta upphofsmannen till den terroristiska rörelsen, underhållen genom anarkin och ondskan hos grefve Witte själf, som åtnjuter det judiska folkets särskilda beskydd.

B. Jusefovitsch.
Ordförande för monarkisternas sammankomst i Kiew. Tjänsteman af 4:de klassen.»

Kejsar Wilhelm lät genom sin chargé d'affaires i Petersburg, herr von Mikel, meddela mötet i Kiew följande:

»Till svar å edert telegram har herr Tschirsky, understatssekreterare vid utrikesministeriet, uppdragit åt mig att meddela eder, att detta telegram baserar sig på fullkomligt oriktiga förutsättningar, att kejsar Wilhelm aldrig har haft de intentioner, hvilka tillagtshonom, och att offentliggörandet af dylika nyheter bör tillskrifvas den tendentiösa pressen.»

I samband med utvecklingen af ryska folkets förbund tilltogo pogromen. Enligt tillförlitliga beräkningar hade under revolutionens olika faser intill hösten 1906 föröfvats 638 pogrom. Därvid hade 37,075 judefamiljer blifvit lidande, bestående af 158,101 personer, hvaraf 937 hade dödats och 1,190 svårt sårats. De materiella skadorna uppgingo till 51,094,703 rubel.

En af pogrompolitikens mest barbariska yttringar var emellertid blodbadet i den lilla polska staden Siedlce. Generalguvernören Engelke hade påbjudit anställandet af husundersökningar för att uppspåra de revolutionärt sinnade i staden. Vid en förberedande öfverläggning härom yrkade garnisonskommendanten öfverste Tihanoffski på att staden skulle cerneras af militär och ett blodbad anställas på judarna. Till och med gendarmeriet ansåg hans plan för grym och opponerade sig. Icke desto mindre genomförde han den två veckor senare. Den 8 september började beskjutningen med infanteri. Den följdes af plundringar och mordbrand. Dagen därpå nedskötos tre hus med kanoner. I fyra dagar varade massakern, förrän den Stolypinska regeringen beslöt sig för att göra ett slut därpå. De dödas antal öfversteg hundra och de sårades var närmare ett tusen. Staden var under hela tiden och ännu flera dagar efteråt afskuren från den öfriga världen.

Östersjöprovinserna erbjödo ett tröstlöst utseende. Medan bondeupproret rasade hade slotten bränts. Sedan följde straffexpeditionerna, som ödelade bondgårdarna. Enligt de på förhand uppgjordaproskriptionslistorna hade militären arkebuserat skyldiga och misstänkta utan laga rannsakning och dom. Ett officiellt meddelande från oktober 1906 nämner att i Lifland afrättats ett tusen sexhundra femtio personer.

En bjärt dager kasta några tidningsmeddelanden, ryska och utländska, om inträffade episoder öfver stämningen inom de härskande byråkratiska kretsarna. Att pressen delade sig i två läger vid bedömandet af sådana händelser är själffallet, äfvensom att det var de frisinnade tidningarna, som i den grad censuren tillät det, uppträdde klandrande.

Den 10 augusti 1906 red, enligt dessa meddelanden, en afdelning af ett af de förnäma kavalleriregementena längs gatan Sergieffskaja i Petersburg, då en förbigående ung dam utropade: Se huru lustigt de rida, som om de hade eröfrat Port Arthur! En officer hörde utropet, vände om med sina ryttare och förde den oförsiktiga fröken till regementets kasern. Här kommenderades soldaterna att gifva henne tjugufem piskslag. Sedan detta verkställts, öfverlämnades hon, afsvimmad och med svåra blodviten åt soldaterna, hvilka dock läto henne vara i fred. — Vid en bankett den 1 november, som årligen hålles af f. d. elever vid det ansedda Alexander-lyceet, utbragte kammarjunkaren Saburoff en skål för Muromtseff och andra dumaledamöter, tidigare elever vid lyceet. De närvarande upptogo förslaget så illa, att Saburoff blef handgripligen utkastad och illa medfaren, samt afskedades, enligt samma källor, på den närvarande finansministern Kokowtseffs yrkande från sin tjänst vid rikskansliet. Finansministern fann anledning att senare meddela i tidningarna, att han ej deltagit i demonstrationen.Betecknande för den ofördragsamma stämningen inom öfverklassen är äfven den omständighet, att i flere guvernement adelsförsamlingarna beslöto utesluta frisinnade adelsmän. Dessa beröfvades därigenom rättigheten att deltaga i förvaltningen af en del provinsärenden. Adeln i Kostroma erbjöd emellertid de sålunda uteslutna rättighet att inträda i deras församling, en åtgärd, som förorsakade protester från en mängd adelsmöten.

Den största bestörtning framkallade midt under denna förvildade tid attentatet mot Stolypin den 25 augusti 1906. En person i gendarmuniform inträdde i den villa Stolypin bebodde, han bar en bomb, som exploderade i förrummet och förstörde en stor del af villan, dödade ett trettiotal personer, bland dem attentatorn själf och några

af hans medhjälpare, samt sårade flere. Men Stolypin förblef oskadd.

Dagen därpå blef general Min, känd från Semenoffska gardets framfart i Moskva, skjuten på järnvägsstationen i Peterhof, hvarpå hans medhjälpare i bedrifterna i Moskva öfverste Riman ansåg lämpligt att fara utomlands.

Den reorganiserade ministären hade, förrän dessa våldsamheter ägt rum, icke ännu hunnit visa färg. Nu togo Stolypins länge förebådade reformatoriska planer form. Han slog in på den gamla autokratiska regimens väg och utgaf nya undantagslagar. Paragraf 87 i grundlagarna, hvilken tillerkänner regeringen rätt att på tider, då duman icke är samlad, utgifva temporära lagar »om utomordentliga omständigheter med nödvändighet påkalla sådant», tjänade honom härvid som betäckning.

Den första nya undantagslagen gällderättsskipningen. Genom en förordning af den 1 september infördes ståndrätter. I de delar af riket, där krigstillstånd eller utomordentligt skyddstillstånd rådde, skulle generalguvernör och med honom likställd ämbetsman »i fall, då af civil person begånget brott visar sig så uppenbart, att någon nödvändighet att företaga undersökning icke föreligger», öfverlämna den anklagade till ståndrätt, som hade att tillämpa krigslagarna. Ståndrätten sammansattes af officerare, ordförande och fyra ledamöter. Strax efter brottets begående och senast inom ett dygn skulle den anklagade öfverlämnas åt rätten, som omedelbart inför slutna dörrar ägde upptaga ärendet och slutbehandla det inom högst två dygn. Domen trädde i kraft och verkställdes omedelbart, i hvarje fall icke senare än inom ett dygn. Liknande bestämningar fastställdes dagen därpå att gälla i fall, där den anklagade tillhörde armén eller flottan.

Verkan af denna ukas måste naturligtvis blifva demoraliserande. Straffexpeditionerna, som sändes till trakter, där agraroordningar utbrutit, foro fram som i fiendeland. Å andra sidan förekom också att officerare, hvilka deltagit såsom domare i ståndrätter, sköto sig eller blefvo vansinniga.

Men om äfven en åtgärd, som afsåg stäfjandet af våldsdåden, formellt i följd af det rådande anarkiska tillståndet, var medgifven på grund af paragraf 87, så kunde denna paragrafs bokstafliga lydelse icke rättfärdiga en stor del af Stolypins därpå följande autokratiska lagstiftning. Paragrafen måste därför underkastas tolkning, och regeringen uttalade i detta syfte i en communiqué af den 6 september 1906, att icke blott »utomordentliga omständigheter mednödvändighet» kunde påkalla utgifvandet af lagar, oberoende af dumans samtycke, utan äfven »utomordentlig nödvändighet att icke uppskjuta» en lagstiftningsåtgärd. Denna tolkning tillämpades strax på bondefrågan. Sedan genom tvenne förfoganden öfverlämnats ytterligare en del statens domäner för tillgodoseendet af böndernas jordbehof, upphäfdes genom ukasen af den 18 oktober alla inskränkande bestämningar angående bönderna och personer »af andra tidigare skattdragande stånd» för inträde i statstjänst och vid läroinrättningar, dem medgafs vidare rätt att på samma grunder som andra välja boningsort, därjämte upphäfdes bestämningen om att de nämnda personerna skulle genom förvärfvandet af högre ståndsrättigheter ovillkorligen uteslutas ur sina förra stånd, samt stadgades slutligen, att dessa personer för begångna brottsliga handlingar skulle underkastas samma bestämningar som personer af högre stånd. Tillika tillkännagafs i samma förordning, att duman omedelbart efter dess sammanträdande skulle föreläggas lagförslag om nödiga förändringar i organisationen af lokalstyrelsen och de lokala domstolarna.

En genomgripande förändring i böndernas äganderättsförhållanden vidtogs genom förordningen af den 22 november. Den afsåg att upphäfva hela den som nationellt rysk ansedda mir-institutionen, d. ä. förbyta böndernas i en by samfällda äganderätt i enskild jordbesittning. Genom enkel röstpluralitet kunde familjeöfverhufvudena i en bysamfällighet besluta att öfvergå till enskild jordbesittning, men hvarje enskild bonde kunde till och med mot de andras beslut, genom regeringens tjänstemän, distriktcheferna, låta utbryta den af honom för tillfället bebrukade lotten.Ursprungligen hade vid bondeemancipationen 1861 bestämts, att den samfällda jorden hvart tolfte år skulle fördelas på nytt mellan bondefamiljerna i förhållande till antalet manliga medlemmar. Men detta hade icke allestädes iakttagits. Dessutom hade de fattigare bönderna, som icke mera hvarken ägde dragare eller annars voro i stånd att bebruka sina lotter, öfverlåtit dem åt bättre ställda bönder, som därigenom de facto, då denna nya lag trädde i kraft, innehade en större jordareal än lagligen tillkom dem. Den nya lagen gynnade därför de förmögnare på de utarmades bekostnad och motarbetade således de sträfvanden, som i den första duman gjort

sig gällande, nämligen att skaffa de jordbehöfvande bönderna mera jord. Däremot kunde den nya lagen genom att lösa på de band, som sammanhöllo bönderna i mir-institutionen och genom att dela bönderna i en burgen jordägande klass och ett utblottadt bondeproletariat, försvaga böndernas rop på mera jord och skaffa regeringen nya politiska anhängare.

Detta steg af Stolypin har äfven af moderata författare, såsom Maxim Kovalevski, benämnts statsstreck. Det är uppenbart, att paragraf 87, hvartill förordningen i sin ingress hänvisar, icke medgaf utgifvandet af densamma. Ty hvarken förelågo några »utomordentliga omständigheter» eller var frågan så brådskande, att den icke kunde ligga, tills folkrepresentationen ånyo sammanträdt. Dessutom gick åtgärden i en riktning fullkomligt motsatt den, som omfattats af den första duman, och Stolypin riskerade att de nya äganderättsförhållanden, han på landsbygden sökte genomföra, åter hade upphäfts afduman, hvarigenom en ytterlig förvirring hade inträdt.

På mellantiden före den andra dumans sammanträdande emanerade, med hänvisning till paragraf 87, inalles ett sextiotal förordningar i de mest växlande ämnen, en omständighet, som bjärt belyser Stolypins »konstitutionella regim». Bland dessa hade utgifvandet af lagen af den 30 oktober 1906 om utvidgade rättigheter för de gammaltroendes sekt, likasom af bondelagarna, en stark bismak af att söka värfva röster för regeringen vid de stundande valen.

Men regeringen nöjde sig icke med dessa åtgärder för att förbättra sina utsikter med afseende å den andra dumans blifvande sammansättning. Genom ett förfogande af den 9 oktober 1906 förbjödos alla i statstjänst anställda personer att tillhöra »sådana politiska partier, sällskap och förbund, hvilka äro revolutionära, äfvensom sådana som, ehuru de ej kunna räknas till de öppet revolutionära, dock genom sina program, genom upprop af sina ledare och genom annan slags verksamhet visa benägenhet till kamp mot regeringen, eller uppmana befolkningen till sådan kamp». Samtidigt utsträcktes begreppet statstjänst till allehanda befattningar af underordnad art, såsom betjäningen vid järnvägen m. m. Vidare förklarade ett senatsbeslut, att domare icke alls kunna tillhöra något politiskt parti, ty »domares anslutning till hvilket som helst politiskt parti måste ingifva skäl till misstro mot eller tvifvel om domarens opartiskhet hos de personer, hvilka ställts inför rätta eller vändt sig till domstol, om ej domaren tillfälligtvis hör till samma parti som den rättsökande». Därtill infördes en nyhet: de politiska partierna skulle legaliseras.Till en början medgafs legalisering endast åt »ryska folkets förbund» och åt oktobristerna samt åt de partier, som lågo mellan dem, t. ex. rättsordningspartiet. Legaliseringen medförde rättighet att hålla valmöten och att offentliggöra kandidatlistor, men dessutom visade det sig vid självfva valtillfället, att, utom en mängd andra förmåner, de obligatoriska officiella valsedlarna utgåfvos för distribuering endast åt de legaliserade partierna. Denna åtgärd måste naturligtvis i högsta grad försvåra röstvärfningen under förhållanden sådana som de ryska, där valmännen äro ovana vid valförrättningar och kandidaterna icke kunna vara så kända att alla de uppgifter om dem, fullständiga namn, yrke, bostad, valkrets, som valsedeln fordrar, vore allom bekanta. Att med dylika afsikter hos regeringen det städse fruktade kadettpartiet icke erhöll stadfästelse af sina föreningsstadgar, väcker ingen förvåning. Men att partiet för fredlig nydaning, hvars stiftare voro några af de samma personer, hvilka Stolypin ännu efter dumans upplösning sökte förmå inträda i ministären, icke förr än efter förnyad ansökning och sedan uteslutningar gjorts ur stadgarna, kunde utverka sig sanktion, visar en sällspord ofördragsamhet. I hufvudsak för att beröfva så många som möjligt af den första dumans ledamöter tillfälle att inverka på de stundande valen och att inväljas i den andra duman, utsattes dessa för förföljelser af allehanda slag. Guvernörerna fingo order att noggrant öfvervaka de f. d. deputerades förehafvanden och i fall af behof omedelbart inskrida mot dem. Så snart de återvändt till sina hem, stodo de under polisuppsikt och följdes ständigt af detektiver. Folksocialisten Aladin varsärskildt föremål för uppmärksamhet. Ett halft kompani soldater, den lokala polisen, gendarmer, vaktmanskap och kosacker höllos i beredskap och infunno sig på järnvägsstationen i hans hemort till hvarje tåg, som möjligen kunde medföra Aladin. Men han kom icke. Han afstod från det ståtliga mottagande Stolypin velat bereda honom och föredrog att resa utomlands i all tysthet. De etthundraåttiotvå undertecknarna af Viborgsmanifestet ställdes, såsom ofvan nämnts, under åtal och blefvo sålunda icke valbara. Hos trettiotre andra anställdes husvisitationer, tjugufyra arresterades, fem deporterades och därtill förbjödos en mängd att återinträda till och med i sina kommunala tjänster.

Men äfven mot andra framstående personer, hörande till oppositionen, vidtogos åtgärder afseende att för tillfället beröfva dem deras valrätt. Mot en del väcktes åtal enligt paragraf 129 af strafflagen, som handlar om uppmaning till statsförbrytelser, ohörsamhet mot myndighet m. m. Blotta anklagelsens framställande beröfvade, enligt den ryska vallagens egendomliga bestämning, den anklagade hans valrätt.

Andra uteslötos ur vallängderna under allehanda förevändningar, stundom på grund af senatens resolution, dit ärendena dragits i besvärsväg. Detta inträffade med Maxim Kovalevski, så snart ryktet nämnt honom som blifvande president i duman, äfvensom med Miljukoff, kadetternas presumtive ledare. Den kände och i vida kretsar uppburne frisinnade prästen Petroff förvisades af den heliga synoden till ett kloster och han underkastade sig det honom ålagda straffet för världslig publicistiskverksamhet, oaktadt Petersburg valt honom till en af sina representanter.

Samtidigt infördes däremot den ökända ledaren af pogromet i Kischeneff, medlemmen af ryska folkets förbund Kruschevan, i vallängden, oaktadt han stått inför domstol såsom insolvent gäldenär och enligt vallagen således ej var röstberättigad. Förvisningar och häktningar af kandidater, stundom endast för valdagarna, och äfven af redan valda elektorer förekommo under valperioden på en mängd orter.

För att i stor skala inskränka det demokratiska elementets betydelse och för att förändra valmanskårens sammansättning i reaktionär riktning, anlitade Stolypin än ytterligare de redan tillgripna senatstolkningarna. Det var hans adjoint Kryschanoffski, som hade sig anförtrodt uppdraget att göra hvad man kunde af vallagen. För att tillföra de stora godsägarnas valmän större inflytande i guvernementsvalförsamlingarna gällde det att minska de öfriga klassernas. Därtill utgaf den tjänstvilliga senaten en förklaring af innehåll, att till de mindre godsägarnas klass icke finge räknas sådana bönder, hvilka genom bondebankens förmedling förvärfvat sig lägenheter, emedan de icke kunde anses innehafva census för denna klass, så länge de ej till fullo inbetalat köpesumman för sina lägenheter. Denna lagtolkning uteslöt från de mindre jordägarnas klass ungefär 30 eller 40 % och öfverförde dessa till bondefamiljernas valförsamling, som ej direkt valde valmän till guvernementets valkollegium, utan endast fullmäktige, hvilka fullmäktige ytterligare utsågo för sig valmän till guvernementets kollegium. Den inventiösa beräkning, som frammanat senatens tolkning, hadeemellertid ringa verkan, ity att de mindre jordägarna visade mycket litet intresse för valen; af dem hade blott 14 % deltagit i valen till den första duman.

För att framdeles hindra sådana mer eller mindre bildade bonderepresentanter, som t. ex. Aladin och Anikin i den första duman att inväljas, förklarade senaten, att ur bondeklassens valberättigade skulle uteslutas sådana till bondeståndet räknade personer, som icke sysslade med jordbruk och icke beständigt voro bosatta i sina byar. Äfven denna åtgärd af regeringen blef ett slag i vattnet. I den andra duman hade nämligen elfva af bondeelektorer valda högre bildning.

För att inskränka det demokratiska elementet inom städernas valmannakår, förklarade senaten, att fabriksarbetare, äfven om de innehade egen bostad och således varit berättigade att deltaga i stadsbefolkningens valförrättning, endast fingo rösta inom fabriksarbetarnas valkuria, samtidigt som järnvägsarbetarna icke mera fingo räknas såsom fabriksarbetare. Därtill fogades en ytterligare tolkning om hvad med egen bostad skulle förstås. Verkan häraf var öfverhufvudtaget obetydlig, ja, det hände till och med att i några städer de valberättigades antal ökades, beroende enligt uppgift på, att järnvägsarbetare, som hade egen bostad, måste inskrifvas bland stadsbefolkningens valberättigade. Petersburg och Warschau visade dock ett annat resultat: i den förstnämnda staden förlorade tjugusjutusen och i den senare tjugufyratusen personer sin rösträtt.

Slutligen utsträckte Kryschanoffski sin omtanke till de icke-ryska nationaliteterna. Han telegraferadetill militärguvernören i Semiretschensk: »Enligt lag kunna till ledamot af riksduman endast väljas personer, hvilka behärska ryska språket, därför kunna ej heller till elektorer väljas sådana, som icke kunna ryska.» Härigenom beröfvades på ett enkelt sätt hela den kirgisiska befolkningen i det Semiretschenska landet sin i vallagen tillerkända rätt att sända till duman en deputerad, förutom de två deputerade den fåtaliga ryska befolkningen på orten var berättigad att välja.

Men mindre våldsamma medel föraktades icke heller. Man ansåg lämpligt att indraga kyrkan i valkampanjen.

Den heliga synoden utfärdade en befallning till det ortodoxa prästerskapet, att »verksamt deltaga och som församlingarnas herdar taga ledningen af valrörelsen, så att värdiga nationella representanter måtte blifva utsedda».

Det högre prästerskapet sökte också i allmänhet att på kraftigaste sätt efterkomma anvisningen. Biskopen i Minsk utfärdade ett cirkulär till sina underlydande och rekommenderade att af församlingarnas medel anslå lämpliga summor till befordrandet af valkampanjen och till understödande af sådana väljare, hvilka icke hade tillgångar nog för att infinna sig vid valen. Dessutom skulle, i händelse mot förmodan det polska partiet segrade vid valen, biskopen strax underrätta om orsaken härtill. Slutligen ålade han prästerna att taga reda på om i förteckningarna på de stora godsägarna infördes namn på polska arrendatorer och därom inrapportera till biskopens kansli, som hade att draga försorg om, att sådana personer uteslötos. Biskopen i Simbirsk lät i den kyrkliga tidningen aftrycka programmet för ryska folkets förbund,beledsagadt af följande uppfordran: »Vi önska att vårt prästerskap måtte göra sina församlingsbor bekanta med ryska folkets förbund i afsikt att indraga dem i förbundet och för att förebygga det sådana representanter och agitatorer från olika politiska partier kunde utöfva inverkan på dem, hvilka utså uppror och förespegla folket förmåner, ehuru de ej förmå uppnå sina sträfvanden i följd af att de förbise grunderna för det ryska statslifvet: ortodoxin, själfhärskardömet och nationalismen.» Under åstundan att tillmötesgå biskopens uppmaning, hände det att en präst i sin predikan lät undfalla sig följande uppbyggliga ord: »Hvad är frihet? Det är sedefördärf utgånget från djäfvulen. Frihet önska judarna, de önska utbreda sin judiska tro, dessutom äro de köpta af japanerna; det finnes äfven agitatorer, de äro alla lika djäfvulen eller hans tjänare, agitatorerna äro af samma slag som Aladin. Och se, alla dessa judar och agitatorer vilja inrätta i Ryssland ett ofantligt harem.» På flera ställen i riket försökte äfven andra präster under gudstjänsten agitera för det ryska folkets förbund, men mottogos ofta med rop af indignation från församlingarnas sida. Ett påbud att icke försumma valtillfällena iakttogs punktligt af prästerna, och i de mindre jordägarnas valförsamlingar, där präster såsom representanter för kyrkans jord hade rösträtt, deltogo präster ofta i större antal än öfriga väljare tillsammans. Och dock blef resultatet oftast att de frisinnade kandidaterna, hvilka därtill mången gång voro präster, fingo de flesta rösterna.

Med Gutschkoffs biträde sökte Stolypin bilda ett regeringsparti af oktobristerna och den nu undernamn af »Rysslands förenade adel» framträdande sammanslutningen af monarkister och »Ryska folkets förbund» i släptåg. Den förenande länken skulle blifva hvarderas »flammande patriotism» och den gemensamma lösen den storryska nationalitetens öfvervälde öfver de andra nationaliteterna. En regeringspress grundades för ändamålet. Tidningen Rossia, som efterträdt Wittes Ruskoe Gosudarstvo, skulle taga ledningen och en mängd kortlifvade »Guvernementstidningar» grundades för en kostnad af en million rubel. Tillika förföljdes den framstegsvänliga pressen. Under det senare halfåret af 1906 indrogos tvåhundrasexton tidningar och tvåhundrasju redaktörer ställdes inför rätta, och under januari 1907, då valkampanjen lifligast pågick, indrogos sjuttiosju periodiska publikationer och sextio redaktörer åtalades. Samtidigt ålades guvernörerna att uppmärksamma Rossias innehåll, såsom uttryckande regeringens åsikter, och de lokala myndigheterna skulle vaka öfver, att de oppositionella tidningarna icke vunne spridning på landsbygden.

En fullständig förändring af vallagen föreslogs af »den förenade adeln», men stötte på motstånd bland den liberalare delen af byråkratin och hos centern i riksrådet, hvarför förslaget tills vidare icke antogs.

Kraftigt understödda af regeringen beredde sig de legaliserade partierna, särskildt ryska folkets förbund och oktobristerna, för valkampanjen. De senare reviderade sitt program i radikal riktning för att göra det mera smakligt för publiken. Det nya programmet innehöll: tsaren styr i förening med folkrepresentationen, vald genom allmän rösträtt,böndernas jordbesittning utvidgas och i fall af behof tillgripes expropriation, lagstadgadt skydd för arbetarna införes, den personliga friheten skyddas af lagen, alla nationaliteter göras likaberättigade. Ordföranden för partiets centralstyrelse, Gutschkoff, hade, trots de vackra orden i programmet, uppträdt i Novoje Vremja till regeringens försvar och godkänt dess inkonstitutionella åtgärder, bland dem äfven ståndrätterna. Detta hade till följd en polemik mellan Gutschkoff å ena sidan och furst Eugen Trubetskoj och D. Schipoff å den andra. Trubetskoj vidhöll åsikten, att ståndrätterna och dödsstraffet icke minska utan öka attentaten och ansåg en

sammanslutning af centerpartierna, kadetterna och de fredliga nydanarna nödvändig för att rädda den ryska kulturen och de konstitutionella principerna. Men ett sammangående med Gutschkoff föreföll Trubetskoj absolut omöjligt. Schipoff framhöll, att oktoberförbundet dittills förfäktat uppfattningen, att reformarbetet endast kunde utföras genom samverkan mellan regering och folkrepresentation och att då den Witteska ministären i början af året återgått till »den byråkratiska absolutismens och det administrativa godtyckets traditioner», förbundet offentligt förklarat, att ett understödande af regeringen från förbundets sida var uteslutet. Därför ansåg Schipoff, att förbundet nu icke kunde vara solidariskt med Stolypins, riksdumansupplösningens ministär, hvars politik endast kunde vara reaktionär, hvarom ministärens dagliga yttringar af administrativt godtycke vittnade. Men då ingen protest från förbundets styrelse afgifvits mot Gutschkoff, utträdde Schipoff ur förbundet. Han slöt sig senare till det fredliganydaningspartiet. Detta partis program betonade särskildt nödvändigheten att bekämpa såväl de politiska morden som de politiska afrättningarna, hvarje blodig terrorism såväl revolutionens som regeringens. Det skilde sig icke i sak mycket från det demokratiska reformpartiets (Maxim Kovalevski). I agrarfrågan hyllade det expropriationsprincipen, men önskade den tillämpad endast under hand för att afhjälpa de största misshälligheterna. I sin taktik tog partiet afstånd från hvarje öfverenskommelse med den yttersta vänstern, men var tillika en oförsonlig motståndare till hvarje inkonstitutionell regering.

Kadetterna erhöllo, såsom var att vänta, icke tillstånd att hålla någon sammankomst i Ryssland, hvarför de åter vände sig till Finland och sammanträdde i Helsingfors. Med anledning af Viborg-manifestet uttalades, att idén om ett passivt motstånd för närvarande icke kunde realiseras i form af en organiserad vidsträckt rörelse, hvarför partiet borde ägna alla sina krafter åt valkampanjen, trots de hinder regeringen ställde i vägen. Den första dumans svarsadress på trontalet skulle utgöra basen för valuppropet.

Trots allt hvad regeringen gjort för att förhindra inval i duman af oppositionella element, förklarade dock Stolypin för Times' korrespondent i ett intervju, infördt den 14 januari 1907 i denna tidning, att regeringen ej utöfvade någon påtryckning på väljarna samt att valen i Ryssland på intet vis komme att skilja sig från valen i hvilket konstitutionellt land som helst. Vidare försäkrade han, att regeringen, hvad budgeten beträffade, skulle strängt följa lag, som tillät att hvarje månad en tolftedel af föregåendeårs budget ånyo fastställdes till efterrättelse. Slutligen påstod han till och med, att hans högsta önskan var att tillsammans med duman göra ett slut på den byråkratiska regimen samt att ryktet om regeringens afsikt att upplösa den andra duman var en infam lögn, ej heller hade regeringen någonsin afsett att företaga någon som helst statskupp.

Stolypin följde i sin politik mot semstvos traditionerna från Plehwes tid. Massor af folkskolelärare, agronomer, statistiker och läkare afskedades af regeringen på grund af bristande »politisk tillförlitlighet», likaledes ledamöter och ordförande i semstvostyrelser. Regeringen lyckades härigenom i hög grad lamslå hela semstvoinstitutionen, skolor och sjukhus stängdes på flera orter. Men härtill bidrog äfven det ekonomiska trycket i riket. Skatterna till semstvos inflöto icke. Det var dock ej de svältande bönderna, som i främsta rummet häftade för de oguldna utskylderna, utan godsägarna, särskildt de stora. Polisen indref skoningslöst hos de små och hjälplösa de resterande beloppen af semstvoskatterna såväl som af kronoskatterna. Men de inflytelserika vägrade opåtaldt att betala. Betecknande för ryska förhållanden är, att det fanns personer, som under de fyrtio år semstvoinstitutionen existerat, aldrig betalat de för denna uttaxerade afgifterna och på listan af sådana igenfinnas flera af Rysslands främsta namn. Det var således de reaktionära storgodsägarna som föregingo bönderna i den skattevägran, som slutligen tvang regeringen att vid indrifningen i augusti och september gripa till kraftåtgärder.

Rysslands finanser hade nämligen af kriget och de inre oroligheterna bragts i en ytterligförvirring, och allvarliga svårigheter yppade sig åter, trots det stora lånet från våren på 2,250 millioner francs. Klarast belyses den finansiella ställningen af finansminister Kokowtseffs skrifvelse från september 1906 till ministerpresidenten. Han betonar den trängande nödvändigheten att inskränka utgifterna och tecknar läget på följande sätt:

»År 1906 ingick under förhållanden, som sedan lång tid tillbaka icke existerat: enligt budgeten hafva vi ett deficit af 481,1 millioner rubel. Till detta deficit kommer ännu en summa af 180 millioner, utgörande obetalda utgifter från 1905, under nu löpande år måste vi också täcka ett kort lån på 150 millioner, äfvenledes afslutadt 1905. För

att täcka dessa behof, som uppgingo till 811 millioner, afslöto vi i april detta år ett 5 % utländskt lån, hvilket som slutligt resultat gaf 677 millioner, inberäknadt detta års ränta, stämpelkostnader och andra utgifter. Därutöfver gåfvo inskränkningarna i våra utgifter, hvilka företogos dels i april, dels på grund af den nya i duman genomförda lagen, 20 millioner och de till kronan öfverförda och ännu inflytande speciella kapitalen omkring 5 millioner, därtill ökade det i augusti genom sparkassorna realiserade inrikeslånet statsinkomsterna, med uteslutande af räntan på detta lån, med 34 millioner, och slutligen gåfvo inkomsterna under de sju sista månaderna ett oväntadt öfverskott af 100 millioner. Dessa inkomster göra in summa 836 millioner rubel, som med ett öfverskott af inemot 25 millioner kunde täcka det löpande årets deficit och de från föregående år obetalda skulderna.

Emellertid hade efter budgetens uppställande en hel rad af extra utgifter för olika ändamålbeviljats, inalles till en summa af 50 millioner, och dessutom uppstod nödvändigheten att komma den hungrande befolkningen till hjälp, hvilket fordrade en summa af 100 millioner, hvaraf inrikesministeriet under det löpande året måste utgifva 70 millioner. Därefter steg statens deficit, sedan ofvannämnda öfverskott på 25 millioner afräknats, till 95 millioner. Denna summa hotar dock under de senaste dagarna att ytterligare stiga. Den japanska regeringen fordrar en ersättning för underhållet af krigsfångarna till ett belopp, som med 25 millioner öfverstiger det af oss i budgeten förutsedda. Krigsministeriet fordrade i förrgår en förhöjning af sitt anslag med 16½ million och tillfogade, att för underhållet af militären, som beordrats att bekämpa oroligheterna på olika orter inom riket, det fattas inemot 3 millioner i månaden, hvilket kommer att utgöra inalles 8 millioner till årers slut under de fyra närmaste månaderna. Dessutom komma utgifterna i anledning af hungersnöden, hvilka beräknats knappt, att fordra ytterligare inemot 30 millioner, hvaraf under det löpande året 10 millioner blifva nödiga. Om vi härefter addera alla ofvannämnda summor (95+25+16½+8+10 millioner rubel), oberäknadt ännu möjliga oförutsedda utgifter, så erhålla vi ett kolossalt deficit af omkring 155 millioner. För att tillfredsställa dessa behof kunna vi endast hoppas på två utvägar: en ytterligare inskränkning af våra utgifter eller en förhöjning af våra inkomster. I betraktande af att vi redan under det löpande året tvenne gånger företagit betydande inskränkningar i vår budget, kunna vi väl knappast hoppas något på denna väg. Icke mycket mera förhoppning ingifver oss heller den andra källan,våra inkomster. Vi lefva i sådana förhållanden, att en stor del af vårt land är hemsökt af hungersnöd, hvarvid en del orter för andra gången, efter föregående års missväxt, lida däraf. Om vi tills vidare icke kunna se hungersnöden utöfva någon verkan på våra inkomster, så kommer den dock snart att låta känna af sig. — — — Jag ser i detta afseende blott en enda möjlighet, och denna möjlighet består däri, att en damm sättes för den ständigt svällande strömmen af på riksskattkammaren ställda nya fordringar. — — — Om dessa villkor blifva ouppfyllda, så tillstår jag min vanmakt att uppfylla de på mig ställda fordringarna, och jag förklarar öppenhjärtigt, att jag icke kan ingå på att leda statshushållningen, så att riksskattkammaren beviljar kredit för nya behof utan att förfoga öfver medel att täcka desamma. Sista årets experiment bevisar på ett slående sätt omöjligheten att handla på sådant vis — — —»

För att skarpare betona rikets finansiella trångmål öfverlät finansministern något senare till yttermera visso åt ministerpresidenten en andra skrifvelse:

»Riksskattkammarens läge är så tillspetsadt, att en särskild försiktighet är af nöden med afseende å utgifterna, ty endast under sådana villkor kan man hoppas att kunna sammanställa budgeten utan ett betydande deficit. Det oaktadt vända sig flera ressorter till finansministeriet med anhållan om nya, mycket stora krediter, hvarjämte de önska, att de krediter, som på grund af kriget strökos ur budgeten 1905—1906, skulle återställas och beviljas. Emellertid är uppfyllandet af sådana fordringar omöjligt. De af kriget med Japan förorsakade oerhörda kostnaderna belasta statsbudgeten med nya utgifterpå 95 millioner rubel för räntor och delvis återbetalning af lånen från 1904—1906. Tillika hade folkets ekonomi att utstå svåra skakningar i följd att hundratusenden af reservmanskapet aflänkades från fredligt arbete, äfvensom genom störingar i järnvägsrörelsen i följd af kriget och slutligen genom de uppkomna och ännu icke afslutade inre oroligheterna. Dessa hafva för det ekonomiska lifvet skadligare verkningar än själfva krigshändelserna, såsom bland annat klart kan ses af börskurserna på värdepapper, hvilka ännu aldrig sjunkit så lågt som för närvarande är fallet. Ett sådant tillstånd i ryska riket hotar att medföra de svåraste förvecklingar; om de oroliga tiderna fortfara, kunna medlen icke förslå att bestrida de

mest trängande, alldeles oafvisliga behofven. Man måste räkna med att det löpande årets budget afslutas med ett deficit af 481 millioner, men i verkligheten kommer väl differensen mellan utgifter och inkomster att uppgå till en högre summa, emedan de på många orter fortgående agraroroligheterna och missväxter i många guvernement säkert komma att inverka ogynnsamt på inflytandet af statsinkomsterna, medan staten samtidigt betungas med förplägningskostnader för den hungrande befolkningen. Dessutom kommer sammanställningen af budgeten för år 1907 att försvåras ännu mera därigenom, att i nästa år afgifterna för bondejordens inlösen helt och hållet upphöra, hvilket minskar tillgångarna i riksskattkammaren med i medeltal 35—40 millioner. Slutligen bör icke glömmas, att de utgifter, hvilka äro förbundna med det ostasiatiska kriget, under det löpande året icke på långt när blifva slutbetalade, och att förändringen i det politiska läget förpliktigar Rysslandatt stärka sin vapenmakt i Ostasien, att reformera sin armé, att förnya dess material äfvensom att utföra ett omfattande skeppsbyggnadsprogram. Således uppställer sig för afslutandet af budgeten för 1907 de största svårigheter. Å andra sidan åstadkoms det sista lånet med utomordentliga svårigheter och på högst ofördelaktiga villkor. Och dock, oaktadt storleken af den lånade summan, räckte beloppet icke till att täcka deficit från 1905 och utgifterna för likvidering af kriget. Afslutandet af ett nytt lån 1906—1907 är emellertid för oss såväl inom som utom landet ogörligt såväl i följd af de allmänna förhållandena på penningemarknaden som särskildt med afseende på osäkerheten i det inre läget. För att kunna afsluta budgeten för 1907 utan deficit återstår därför intet annat än att antingen införa nya skatter eller knappare bevilja kreditfordringar från ressorterna. Dock kunna nya skatter under loppet af år 1907 knappast förverkligas och lämna något resultat. Det enda medel, som sålunda återstår, är förminskning af samtliga utgifter i sådan grad, att de ordinarie och, såvidt möjligt, också de utomordentliga utgifterna täckas. Därtill är det nödvändigt icke blott att afstå från hvarje höjning af krediterna från 1906 års budget, utan äfven att underkasta samtliga ressorters utgifter en grundlig revision med ändamål att förminska dem.»

Enligt de nya grundlagarna skulle, då icke någon ny budget kommit till stånd med dumans samtycke, budgeten fastställas till en tolftedel för en månad i gången, i öfverensstämmelse med föregående års, dock med tillägg af sådana utgifter, som grunda sig på nya lagar och förordningar. Det oaktadt ochtrots Stolypins försäkringar till den utländska pressen om regeringens konstitutionella lojalitet, stadfästes vid 1907 års början en budget för tre månader, som upptog förökade utgifter till ett belopp af omkring 64 millioner, hvaraf en stor del för polisändamål.

Duman hade, såsom tidigare nämnts, beviljat 15 millioner till hungersnödens lindrande, närmast till uppköp af utsäde. Regeringen anslog efter dumans upplösning ytterligare 55 millioner. Uppköpen af spannmål leddes af inrikesministerns adjoint Gurko. Han gaf hela leveransen jämte ett förskott af 800,000 rubel utan säkerhet åt en svensk, Lidvall, känd såsom entreprenör för spelklubbar och cafés chantants, hvilken blifvit honom rekommenderad af en modist, madame Esther, och som skaffat sig ett förord af guvernören i Nischni-Novgorod, baron Freedericksz, mot en kontant erkänsla af 25,000 francs. Skandalen afslöjades af den frisinnade pressen, men Gurko togs varmt i försvar af Ryska folkets förbund. Det oaktadt nedsattes en undersökningskommission och omsorgen om de nödlidande provinsernas undsättning fråntogs Gurko. Kommissionen konstaterade riktigheten af pressens afslöjanden samt att af de 160,000 ton spannmål, som Gurko kontraherat, Lidvall hade färdiga för leverans endast 4,000, och var detta parti ännu därtill af underhaltig kvalitet. Gurko beviljades därpå afsked på begäran, och ärendet hänsköts till riksrådets första departement i och för vidare åtgärd. Departementet ställde Gurko inför rätta.

Inom flottans förvaltning upptäcktes äfven en mängd underslef. Det slutade med att marinministern Birileff afgick och ersattes af amiral Dikoff, samtidigt som marinministeriet delvis omorganiserades.Nederlagen under det japanska kriget gåfvo anledning till en mängd processer. Sålunda dömdes Njebogatoff, som kapitulerat med en afdelning af flottan, till tio års fästning. Befälhafvaren öfver trupperna i Port Arthur, Stössel, jämte generalerna Fock och Reiss, ställdes också inför krigsdomstol. Likaledes föranledde de inom riket timade oordningarna och upproren rättegångar, hvilka så godt som alla utmärkte sig genom att försvarsadvokaterna förvägrades tillstånd att allsidigt belysa och bemöta anklagelserna. Och trots alla afslöjanden vid första duman af

pogrompolitiken, visade sig fortfarande symptom däraf. Den 14 februari utbröt åter i Odessa, som blifvit ett särskildt privilegieradt tillhåll för det ryska folkets förbund, ett pogrom. Först sedan excesserna varat i fyra dagar och de främmande makternas konsuler på orten gjort framställning om utländingarnas skyddslösa läge, gaf regeringen order åt generalguvernören Kaulbars att inställa pogromet. Mot grefve Witte gjordes af Ryska folkets förbund ett försök till attentat. Han var den ende minister af betydenhet, som i handling motsatt sig pogrompolitiken, betingelsen för existensberättigandet af det ryska folkets förbund.

Attentatet mot Stolypin hade icke utförts af det socialist-revolutionära partiet, utan af en ny organisation, som kallade sig maximalisterna. Deras program gick ut på att strax förverkliga socialismens maximifordringar. De flesta attentat och penningeröfverier, s. k. expropriationer, som lyckades under hösten 1906, utfördes af dessa. Enligt officiellt meddelande steg i november 1906 beloppet af dessa i revolutionärt syfte »exproprierade» medel till inemot tremillioner rubel. De största summorna, hvilka under hösten tillgrepos, voro vid en bankplundring i Kiew 80,000 rubel, vid öfverfall af ett järnvägståg vid Ufa 250,000 rubel, vid bombkastning mot en penningetransport i Petersburg den 27 oktober på ljusan dag i Fonarnigränd 368,000 rubel och den 8 november vid stationen Rogovo, där posttåget Wien—Warschau, som medförde en million rubel, stoppades af ett band på hundra man, hvilka under tjugu minuter genomsökte penningeförsändningarna och bemäktigade sig ett betydande belopp. Socialist-revolutionärernas centrala kamporganisation med regeringens provokatör Aseff i spetsen hade under hösten upplöst sig, men ersattes af tvenne »flygande kolonner», hvilka opererade själfständigt. Den ena af dem dödade den 22 december 1906 grefve A. Ignatieff, som efter Trepoffs frånfälle i september ansågs vara hufvudpersonen i hofkretsarnas svartsotniepolitik, samt anstiftade den 3 januari mordet på stadsprefekten i Petersburg van der Launitz, enligt de revolutionäras uppfattning medskyldig till tortyren af Maria Spiridonoff, som skjutit en ämbetsman i Tamboff. Den andra kolonnen, den norra, afdagatog militäröfverprokuratorn Pauloff, ståndrätternas ledare, samt chefen för fängelsestyrelsen Maximoffski, som var ansvarig för den tortyr de politiska fångarna underkastades i fängelserna. Men en mängd planlagda attentat hade tidigare misslyckats tack vare provokatörn Aseffs angifvelser, bland dem ett andra attentat mot storfursten Nikolai Nikolaievitsch och tvenne mot tsaren, till hvilka revolutionärerna påstodo att initiativet skulle tagits af samme Aseff, regeringens ryktbare agent. Attentaten och angifvelserna föranledde,såsom alltid, massor af husundersökningar och häktningar. Sålunda uppgick antalet husundersökningar i Petersburg under dagarna från den 13 till den 16 december till 400. Agrarfrågan.

De invecklade agrarförhållandena i Ryssland erfordra en närmare belysning för att den politiska strid, som denna fråga uppväckt, må kunna bedömas.

Vid bondeemancipationen 1861 erhöllo bönderna jord, dels från kronans domäner, dels från enskilda gods, efter sådan beräkning, att dess bebrukande skulle sysselsätta dem tre dagar i veckan och att de under öfriga tre dagar mot betalning skulle arbeta på den del af jorden, som förblef i godsägarnas våld. För jorden beräknades ett pris, som med 25 % öfversteg dåvarande försäljningspris. Undantag gjordes för bönderna i de västra guvernementen. Där betalade de ej något utöfver det vanliga försäljningspriset, och vid polska upproret 1863 tilldelade regeringen dem dessutom 41 % af den på polska godsägarnas lott fallande delen för att draga dem över på regeringstruppernas sida.

Arealen af den jord bönderna fingo sig tillskiftad utgjorde c:a 111,730,000 desjatiner. Den fördelades på 23,120,000 individer af mankön, således i medeltal 4,83 desjatiner för hvarje. Men fördelningen skedde i verkligheten ytterst ojämnt, så att från början redan en betydande del af bönderna led af landbrist. Därtill kommer, att af bondejordenknappa 8 % voro bevuxna med skog, medan af godsens areal inemot 50 % utgjorde skogsmark. Böndernas däraf följande brist på bränsle och virke ställde dem strax i svårt beroende af godsägarna. Den starka folkökningen gjorde sedan, att vid de hvart tolfte år skeende omdelningarna af bondejorden bondefamiljerna emellan, i förhållande till antalet manliga individer i dem, den på hvar och en fallande lotten ständigt minskades. Sålunda hade medeltalet af den areal af bondejorden, som belöpte sig på hvarje individ af mankön, år 1900 sjunkit till 2,76 desjatiner.

För att gifva bönderna tillfälle att genom köp förvärfva sig mera jord grundades 1882 Bondeagrarbanken. Under de första åren, till år 1905, hade genom banken försålts åt bönder 7,260,000 desjatiner, hvarigenom böndernas jordareal förstorades med 6,5 % för alla dessa tjugutvå år tillsammans, medan folkökningen samtidigt var 1,3 % per år. Det andra medlet för att råda bot mot den på en del orter, särskildt svartmyllebältet, mycket stora jordbristen, var kolonisation af glest befolkade gränsländer, framförallt Sibirien. Till en början ställde sig regeringen afvogt till emigrationen från det europeiska Ryssland. År 1881 erkändes dock officiellt emigrationen i en förordning, som afsåg att hålla den inom trånga gränser. Enligt en ny lag af 1889 fordrades för tillstånd att emigrera tvenne ministrars bifall, samt för att erhålla hjälp till resan och den första bosättningen ytterligare en ministers. 1892 upphörde utgifvandet af understöd. Genom den sibiriska järnvägens anläggning förändrades regeringens ställning till emigrationen. Procedurenför erhållande af tillstånd förenklades och det öfverlämnades åt guvernörerna att afgöra hithörande ärenden. Under åren 1885—1900 hade till Sibirien emigrerat inalles 1,207,653 personer, eller 6% af folkökningen under motsvarande tid.

Industriens uppsving på 80-talet drog naturligtvis något af landtbefolkningen till städerna och underlättade därmed villkoren för de kvarblifvandes utkomst. Men huru litet denna omständighet dock förmått verka i stort på massan af dem, hvilka lefva af landtbruk, framgår däraf att, om också fabriksarbetarnas antal ökats från 565,142, för år 1860, till 1,710,773, för den 1 januari 1902, så representerar detta senare tal i alla fall endast något mera än 1½ % af befolkningssiffran.

I stället för att försöka höja böndernas företagsamhet inskränktes deras själfständighet ytterligare genom den af Alexander III införda distriktchefsinstitutionen. Genom denna reform hade de förra valda bondedomarna och de valda bondeadministratorerna ersatts med af regeringen bland traktens adelsmän utnämnda tjänstemän, s. k. »semski natschalniki». Dessa förtryckte bönderna på allt upptänkligt sätt till förmån för godsägarna, genom att i sin person förena den dömande och den exekutiva makten i civila mål på landsbygden. För att upphjälpa böndernas agrikultur gjorde regeringen så godt som ingenting, ehuru böndernas jordbruk är så primitivt, att det af en talare från högern i den första duman jämfördes med infödingarnas på Java. Afkastningen från bondejorden är också ringa och inemot 20 % mindre än den från godsägarnas. Men däremot belöpa sig de direkta skatter, hvilkauttagas från jorden af kronan, landstingen och kommunerna, till 1 rubel 56 kopek per desjatin för bondejorden och 23 kopek för godsägarnas jord.

Agraroroligheterna 1902 i Poltava och Tschernigoff, föranledda af missförhållandena bland bönderna, bragte slutligen regeringen att taga itu med agrarfrågan, som hade öfverraskat Ryssland lika mycket som det japanska kriget.

I det egentliga Rysslands 50 guvernement (Polen undantaget) finnas på en areal af 410 millioner desjatiner 318 millioner skattlagd jord. Denna var 1905 fördelad på följande sätt:

Genom emancipation bönderna tillskiftad jord

112,001,000

desjatiner

Af bönder senare inköpt

13,812,000

»

Kyrkans, klostrens, städernas och allmänna inrättningars

7,054,000

»

Godsägarnas, utgörande omkring 225,000 gods

81,162,000

»

Kronans och apanageförvaltningens

94,313,000

»

Baschkirernas

9,586,000

»

317,928,000

desjatiner

Härtill kommer kosackernas jord i Astrakan, Orenburg och Donska området 19 millioner, samt kalmuckernas och kirgisernas i Astrakan 14 millioner desjatiner.

Af den odlade jorden befinner sig mera än hälften i böndernas ägo. De lägenheter inom de 26 centrala guvernementen, hvilka hafva mindre än 10 desjatiner, utgöra 55 % af samtliga lägenheter. Fördelningen af arealen på de särskilda bondegårdarna, respektive bondefamiljerna är mycket olika i de skilda guvernementen. Men i medeltal höra mindre än 5 desjatiner till 23 % af alla bondelägenheter, medan mellan 5 och 8 desjatiner ägas af 27 % af dem.Jämförelsevis kan nämnas att i Frankrike

39,21 %

af jordegendomarna

omfatta

mindre

än

1

hektar

32,08 %

»

»

från

1

till

5

»

13,82 %

»

»

»

5

»

10

»

14,89 %

»

»

mera

än

10

»

Men i Ryssland finnes också ett antal storbönder, hvilka köpt jord i de östra guvernementen, medan jorden ännu var billig. Det uppgifves att omkring 20,000 bönder äga några hundra desjatiner hvar, att ett par tusen bönder äga 1,000 desjatiner samt att enstaka bönder äga femtiotusen ända till hundratusen desjatiner.

Den bönder tillhöriga jorden beboddes 1905 af 40 millioner individer af manligt kön, och belöpte sig således i medeltal på hvarje 2,76 desjatiner, härstammande från emancipationen, + 0,34 senare uppköpt = 3,10 desjatiner, d. v. s. hvar och ens lott hade minskats med 36 %.I Nordamerikas förenta stater belöpa sig på en person af den jordbruk bedrifvande befolkningen 4,40 desjatiner, i England 2,82, i Danmark 2,70, i Frankrike 1,81, i Tyskland 1,75, hvaraf framgår, att landbristen i Ryssland är mera beroende af tillståndet, hvari jorden befinner sig, än i en absolut brist på areal.

Medräknas icke de tre östersjöguvernementen, där förhållandena i många afseenden äro olika dem i det öfriga Ryssland, så kunna de återstående 47 guvernementen med afseende å arbetsförhållandena delas i tre grupper: industriregionen, där 59,1 % af befolkningen sysslar med jordbruk och 19,5 % af denna senare del af befolkningen finna arbetsförtjänst på sidan af jordbruket; den folktäta centern med 77,1 % jordarbetare, hvaraf 9% kunna finna arbete utanför jordbrukets gebit, och de glesare beboddaoch därför af landnöd mindre lidande gränsregionerna, hvilka erbjuda tillfällig arbetsförtjänst åt 8,2 % af jordbruksbefolkningen. Af den på hvarje

individ af mankön sig belöpande jordarealen är omkring hälften åker, d. ä. ungefär 1,5 desjatin. Men en fullvuxen arbetare kan ej finna sysselsättning på den lilla areal, som enligt denna beräkning faller på hans del att bebruka. Enligt uppskattning komma till användning i jordbruket blott inemot 40 % af den för handen varande arbetsstyrkan, 60 % måste söka sig arbete annorstädes, hvilket enligt hvad ofvan framhållits icke står till buds.

För att ersätta förlusten i areal de genom folkökningen lidit och fylla behofvet af lifsförnödenheter hafva bönderna i stor skala arrenderat jord från kronans domäner och enskildas egendomar. Oftast afslutas arrendena dock endast på ett år åt gången. Men ju större böndernas jordhunger varit, desto mera hafva arrendeprisen naturligtvis sprungit i höjden, så att inom svartmylleregionen t. ex. arrendet icke mera tillskyndar bonden förtjänst, utan till och med förlust. Summan af de arrendeafgifter kronan och godsägarna erhålla motsvarar öfver 100 millioner rubel per år för omkring 25 millioner desjatiner, hvaraf 6,574,000 äro kronans. Att arrendet i ett öfvervägande stort antal fall likvideras med arbete på godsägarnas för egen räkning drifna jordbruk är själffallet.

Enligt beräkningar, gjorda af Sokovnin för 46 guvernement och hänförande sig till åren 1883—1900, stiger bruttoafkastningen af en desjatin bondeåker med afdrag af utsädet, som utgör 19,2 proc., till 24 rubel 68 kopek och af en desjatin arrenderadåker till 16 rubel 78 kopek. För bebrukningen och skördandet af en desjatin betalar godsägaren i arbetslön 15 rubel. Enligt andra beräkningar afkastar bondejorden i sin helhet, såväl åker som annan mark, 8 rubel 99 kopek. Ur denna senare uppgift har förre jordbruksministern Jermoloff dragit den slutsats, att det för bönderna vore fördelaktigare att arbeta mot aflöning på godsägarens fält än att drifva eget jordbruk, i följd hvaraf öfverlämnandet af mera jord åt bönderna vore liktydigt med deras ruin. Den förre författarens uppgifter torde emellertid vara mera tillförlitliga, och uppenbart är att Jermoloffs beräkningar äfven i andra afseenden äro partiska till förmån för godsägarna. Regeringen stödde sig emellertid på liknande slutledningar i sin communiqué af den 3 juli 1906, som slutligen ledde till den första dumans upplösning. Enligt kalkyler, som basera sig på Sokovnins uppgifter, skulle emellertid tvärtom sädesodlingen i Ryssland afkasta 35 millioner rubel mera, om all jord ägdes af bönder, än hvad nu är fallet. Härvid har tagits i beräkning, att godsens ägor för tillfället äro i bättre skick och gifva godsägarna nu skördar, som äro 20 proc. större än böndernas. Men tillika har antagits att sädesodling komme att bedrifvas på en större areal än nu, i följd af att bönderna skulle på godsens ägor införa sitt sädesbruk, enligt hvilket en större del af arealen användes till sädesodling än enligt godsägarnas metod att drifva jordbruk. Af böndernas odlade ägor äro nämligen 40 % använda till produktion af olika sädesslag, medan sädesodlingen på godsen bedrifves blott på 24 %. Sålunda äro af de 38,685,000 desjatiner odlad jord, som godsägarna för egen räkningodla, endast 9,353,000 i sädesbruk, medan af den af bönderna odlade arealen på omkring 140,000,000 desjatiner 61,984,000 besås med säd. Men båda dessa beräkningar äro blott approximativa kalkyler uppställda i politiskt syfte för att stödja det ena eller det andra förslaget till agrarfrågans lösning.

Landtbrukets afkastning i de 50 guvernementen af det europeiska Ryssland representeras af följande tal:

för spannmål

1,458,411,000

rubel

för handels- och industriväxter

438,225,000

»

för boskapsskötsel

762,400,000

»

för öfriga grenar af landtbruket	133,400,000	»
	2,792,000,000	»

Häraf beräknas falla på godsägarnas lott ungefär 500 millioner rubel och på böndernas 2,300 millioner. Böndernas jordbruk borde således spela en större ekonomisk roll för staten än godsägarnas.

Den ryska boskapsskötselns läge och oafbrutna tillbakagång under det sista halfseklet framstår särdeles påfallande ur nedanstående siffror, publicerade af Tsibulski. På 1,000 desjatiner funnos under nedanstående år följande antal kreatur:

År	hästar	kor	får	svin
1861	265	357	731	—
1870	240	326	689	137
1882	256	306	609	119

1889

232

298

525

109

1898

176

252

397

94

Den relativt stora mängden hästar förklaras af att antalet små jordägare, d. v. s. hufvudsakligenbönderna på den samfällda bondejorden, är så stort i förhållande till öfriga jordägare.I Rysslands 26 centrala guvernement äro 55 % af arealen fördelad på lotter under 10 desjatiner, medan i Tyskland motsvarande tal är 27 % och i Frankrike 35 %.

Det absoluta antalet kreatur var 1900 följande:

hästar

kor

får

svin

godsägare

3,009,543

6,031,456

9,473,184

1,880,848

bönder

16,672,226

26,881,772

40,170,226

9,489,663

Summa

19,681,769

32,913,228

49,643,410

11,370,511

Sädesskörden, med afdrag af utsädet, är för det europeiska Rysslands 50 guvernement i medeltal per desjatin 500 kilo, enligt en annan uppgift cirka 550, då den i Frankrike är omkring 1,300 och i Tyskland 1,200 kilo på motsvarande areal. Denna låga afkastningsförmåga hos det ryska jordbruket har föranledt undersökningar om möjligheter att råda bot mot armodet bland bönderna enbart genom att införa bättre metoder. Närmast har afsetts odling af gräs och utflyttning ur byarna, detta senare för att motarbeta olägenheten af att böndernas ägor i byarna äro styckade i ett otal små lappar som försvårar skötseln. Hvad gräsodlingen beträffar, så visar erfarenheten från guvernementet Moskva att en ordnad gräsodling på den samfällda bondejorden kunnat införas i de trakter, där på hvarje bondefamilj belöper sig icke mindre än 9 desjatiner, en oregelbunden gräsodling i de trakter där medelarealen är 8,7 och slutligen ingen gräsodling alls, om medelarealen varit 7,7. Häraf har dragits den slutsats, att ett intensivare jordbruk icke kan åstadkommas af den jordfattigare bondebefolkningen.I Östersjöprovinserna är så godt som hela den bönderna tillhöriga jorden fördelad på skilda gårdar och i konungariket Polen är detta fallet med 40 %. Exemplet af förhållandena i dessa delar af riket har verkat att sedan 1870 i angränsande guvernement med rysk befolkning bönder börjat utflytta ur byarna. Utflyttningen ökades småningom, så att år 1903 i de närmaste sex guvernementen 3,568 bondgårdar utflyttats för att ägarna bättre skulle blifva i tillfälle att drifva boskapsskötsel och införa ett mera intensivt jordbruk. Det har visat sig på dessa trakter, att för utflyttning voro i allmänhet de bönder, hvilkas ekonomiska ställning var medelgod. De förmögnare och fattigaste motsatte sig flyttningen, de förra emedan de i högre grad än öfriga kunde draga nytta af gemensamma betesmarker m. m. och ej ville kosta på sig att återuppföra sina välförsedda byggnader, de senare åter, emedan de ej hade råd att flytta sina bofälliga kojor och i den samfällda byn lättare kommo till rätta i sitt armod än på en afskild gård. För bönder, som äga 10 desjatiner, går det väl efter utflyttningen, men de som ej hafva mera än 3 eller 4 desjatiner hafva än svårare att slå sig ut än förut. Dessa hafva därför på en del orter vid skiftet sålt sina nya lotter och dragit till andra trakter. Denna erfarenhet tyckes gifva vid handen, att de fattigaste bönderna, d. v. s. de, som mest äro i behof af en agrarreform, icke äro hjälpta genom att deras knappa lotter utbrytas för att bilda fristående småbruk.

För att utröna huru mycket det skulle erfordras för att fylla behofvet af mera jord åt bönderna hafva omfattande kalkyler gjorts. Böndernas landtbrukafkastar per individ 33 rubel 60 kopek. (En familj beräknas bestå af 5,7 individer, hvaraf 2,7 af manligt kön.) Bondens minimibudget angifves böra belöpa sig till 48 rubel 84 kopek per individ, hvaraf 32 rubel 73 kopek till lifsuppehälle och resten till underhåll af inventarier, till arrenden och till de direkta skatterna. Utgifterna skulle således öfverstiga inkomsterna från jordbruket med 15 rubel 24 kopek, det är omkring 30 %. Att utjämna detta deficit med ytterligare arbetsförtjänst finnes öfverhufvudtaget icke tillfälle till, ej heller har handslöjden kunnat uppdrifvas i motsvarande grad. Det återstår för bonden således endast att inskränka utgifterna, d. v. s. att svälta. Att så i verkligheten är fallet bestyrkes däraf, att medelförbrukningen af spannmål under åren 1905—1908 var endast omkring 225 kilo per individ, för år 1906 endast 193, då den däremot för Frankrike uppgifves vara i medeltal 365 och för Tyskland 320. Det kroniska svälttillstånd, hvari folket sålunda befinner sig, verkar naturligtvis på dess hälsa, hvarför dödligheten också är utomordentligt stor på landsbygden, i en del guvernement stiger den öfver 45 på 1,000, och är för det europeiska Ryssland 35,5, medan den för Tyskland är 26,2, för Frankrike 22, för England 18,5. Frånvaron af alla slags förråd gör därtill att, då skörden utfaller under medelmåttan på någon ort, partiell hungersnöd inom kort uppstår. Agrarfrågan är sålunda verkligen en lifsfråga för Ryssland.

Men oaktadt skörden i Ryssland under perioden 1905—1908 uppgick till endast 311 kilo per invånare och år,

medan i det sädesimporterande Tysklandmotsvarande siffra är 425, exporterades det oaktadt årligen under samma tid i medeltal 63 kilo spannmål per individ. Under det svåra året 1908 steg skörden ej till högre belopp än 293 per person och exporten nedgick till 46 kilo. Detta år var därtill Ryssland tvunget att importera säd.

De, hvilka anse att med afseende å Rysslands finansiella läge ingen annan möjlighet nu finnes än att gifva bonden tillskottsjord, beräkna att, för fyllande af den brist på 30 %, som antages förefinnas i bondens budget, det skulle erfordras 70 millioner desjatiner. Tillgång till denna jord finnes icke, såsom påståtts, i Sibirien. Det har nämligen visat sig att den odlingsbara arealen där är mycket begränsad i trots af de torrläggningsarbeten, hvilka sedan en tid bedrifvas. Sibirien anses icke kunna upptaga mera än något öfver 200,000 personer per år, d. v. s. en bråkdel af folktillökningen. De åtgärder, regeringen vidtagit efter den första dumans upplösning, ansågo de ofvan nämnda antingen otillräckliga eller rent af skadliga för den fattigaste bondebefolkningen, tillkomna som de uppenbarligen varit för att gynna godsägarnas intressen. Genom regeringens förfoganden af den 25 augusti och den 9 september 1906 hade nämligen omkring 10 millioner desjatiner staten tillhörig jord öfverlämnats till försäljning åt bönder genom bondeagrarbanken. Men dessa arealer lågo icke i de centrala guvernementen af svartmylleregionen, hvilka lida mest af landbrist, utan i gränsländerna och de norra skogbevuxna guvernementen, där föga tillfälle till jordbruk erbjudes. På de guvernement, i hvilka behofvet af jord gjort sig mest kännbart, belöpte sig härafblott 1,200,000 desjatiner, medan för att tillfredsställa måttliga anspråk hade fordrats 18 millioner desjatiner.

Under trycket af böndernas fordringar på mera jord och för att erbjuda godsägarna möjlighet till räddning från de förluster agraroroligheterna hotade dem med, hade regeringen utvidgat bondebankens verksamhet genom en förordning af den 16 november 1905. Banken berättigades att uppköpa gods för att framdeles utskiftas åt bönder mot utgifvande af obligationer till 5 % eller på bestämd person ställda förbindelser till 6 %. Under tiden från den 16 november 1905 till den 16 november 1906 uppköpte banken 2,527,724 desjatiner till ett medelpris af 118 rubel 86 kopek per desjatin, och försålde under samma tid åt bönder 646,800 desjatiner till 128 rubel 70 kopek per desjatin, medan under 1904 bankens försäljningspris hade varit 111,90. Men ej heller dessa af bondebanken uppköpta gods lågo i de tätast befolkade trakter, där nöden är störst, och bönderna visade icke mycken lust att köpa af banken, oaktadt genom förordningen af den 27 oktober 1906 räntan på alla bankens lån åt bönder nedsatts från 5¾ och 5¼ till 4½. Godsägarna på dessa orter, där agraroroligheterna varit särskildt våldsamma under hösten 1905 och sommaren 1906, skyndade sig visserligen att utbjuda sina egendomar åt banken, men höllo tillika mycket höga pris. Och genom att banken uppträdde som köpare i stor skala, inträffade att trots sköflingar, mordbrand och felslagna skördar, jordpriset icke sjönk, utan tvärtom steg, hvilket emellertid icke kan undgå att förefalla artificiellt, när man tager i betraktande att under det första året, efter det bankens verksamhet utvidgats, tillsalu bjudits två à tre gånger så mycket, som banken kunnat köpa. Skillnaden mellan den ränta banken betalade på sina obligationer och den den erhöll på lånen åt bönderna uppvägdes icke af att dess försäljningspris var högre än inköpspriset. Därtill kom förluster på de egendomar som icke strax kunde säljas, utan under tiden utarrenderats. Staten måste därför träda emellan och tillskjuta det felande beloppet. I rikets budget för 1908 representeras denna summa af 7 millioner rubel och för 1909 af 17,5 millioner.

Genom en förordning af 17 mars 1906 hade inrättats såväl guvernements- som distriktskommissioner sammansatta hufvudsakligen af tjänstemän och godsägare, men hvari några bönder också skulle inväljas. Mångenstädes vägrade bönderna emellertid att deltaga i valen för att visa sin misstro till banken, som genom sin verksamhet fördyrade jorden för dem och försvårat deras kamp mot godsägarna, ur hvilken de redan trott sig skola utgå som segrare. Budgeten.

Om ock agrarfrågan måste anses vara den mest betydelsefulla för Rysslands utveckling och denna frågas lösning, i riktning af att gifva de hundrade millioner invånarna möjlighet att erhålla föda i tillräcklig mängd, af trängande nödvändighet, så spelar för regeringen finansläget i detta nu en än större roll, hvilket nogsamt vid alla kritiska tillfällen kommit i dagen. Rysslands kolossala budget intager hvad summans absoluta storlek beträffar den första platsen i världen. Dess statsskuld är något mindre än Frankrikes, men annuiteterna därför uppgå till vida större belopp, hvartill kommer att den ryska statsskulden till mera än hälften utgöres af utländska lån, och att af de

inhemska också en stor del hamnat utomlands, samtidigt som dess utrikes handelsomsättning är jämförelsevis anspråkslös. Den ryska statsskulden steg nämligen 1907 till 8,625 millioner rubel, fördelad på antalet invånare i riket gör detta ungefär 60 rubel per invånare. Den franska statsskulden motsvarade samma år omkring 11 milliarder rubel, hvilket gör cirka 293 rubel per invånare och den engelska 6,880 millioner rubel eller 153 rubel perinvånare. Frankrike betalar icke mera än 3 % på sina lån och England endast 2½ %, Ryssland har fått finna sig i att betala 4 och 5 % på det nominella beloppet, hvilket genom de oerhörda kapitalrabatterna och provisionerna motsvarar för de sista lånen 6 % på det faktiskt utfallna beloppet.

Sedan 1863 existerar i Ryssland ett regleradt budgetsystem och sedan 1879 publiceras årligen den fastställda budgeten.

Nedanstående tabeller gifva en öfverblick öfver inkomsterna och utgifterna under de senaste åren. Ur dem framgår att de ordinarie utgifterna stiga snabbare än de ordinarie inkomsterna.

Inkomster, rubel.

År	Ordinarie inkomster	Saldo från föregående år	Extra inkomster (lån)	Af de extra inkomsterna återstå till följande år
1902	1,905,404,442	19,711,590	202,148,325	10,807,975
1903	2,031,800,814	25,550,275	170,907,327	7,072,228
1904	2,018,261,315	14,193,586	385,352,636	

2,782,499

1905

2,024,558,452

19,102,588

793,515,197

152,566,641

1906

2,271,669,948

17,209,974

1,084,110,662

50,768,914

1907

2,342,474,585

29,720,841

143,043,179

14,597,649

Utgifter, rubel.

År

Ordinarie

Extra

1902

1,802,140,039

365,035,637

1903

1,883,026,335

224,842,480

1904

1,906,847,321

830,849,812

1905

1,925,176,047

1,279,576,862

1906

2,061,134,447

1,151,562,990

1907

2,195,968,445

386,640,032

*

De förnämsta inkomstkällor äro:

År

Tullintraderna

Brännvinsmonopolet

Statens järnvägar

1902

224,990,120

484,557,923

407,911,954

1903

241,466,152

542,288,341

453,353,541

1904

218,794,401

543,483,991

454,588,041

1905

212,794,731

609,364,980Priset höjdes med 38 kopek per vedro.

431,502,958

1906

241,270,463

697,503,833

490,884,686

1907

260,477,300

707,141,404

510,338,376

Kriget, revolutionen och missväxten nedbragte tullinkomsterna för åren 1904—1905. År 1906 trädde den nya handelstraktaten med Tyskland i kraft och tullinkomsterna icke blott åter uppnådde beloppet för 1903, utan stego 1907 betydligt därutöfver. Inkomsterna från brännvinsmonopolet rönte ingen inverkan af de abnorma förhållandena, om ej möjligen den, att de stego ännu snabbare än förut. Järnvägarnas brutto intrader visade ej heller nämnvärd tendens att falla, de sista åren hafva de tvärtom stigit. Men den ryska järnvägsdriften lämnar en betydlig förlust.

De direkta skatterna, hufvudsakligen jordskatten, fastighetsskatten i städerna, näringsskatten och kapitalränteskatten gifva närmare 200 millioner. Acciserna på tobak, tändstickor, socker, nafta och rusdrycker inbringa öfver 200 millioner samt stämpelskatt och liknande något öfver 100 millioner. Post- och telegrafverkens inkomster uppgå till något mindre än 100 millioner rubel. Bland statens öfriga inkomster kan förtjäna framhållas bruttoafkastningen från skogarna: 60 millioner.Jordskatten, som i regel är påförd all jord med undantag af kronans, är fastställd af finansministern till visst belopp för hvarje guvernement. Inom guvernementet fördelas detta belopp på de olika kretsarna i förhållande till värdet af den i dem befintliga arealen, och inom hvarje krets fördelas summan af skattebeloppet af landstinget (semstvo) på de enskilda skattdragarna. I följd af detta system råder en mycket stor ojämnhet med afseende å skattefördelningen isynnerhet i de guvernement, som sakna landsting.

Fastighetsskatten för städerna fördelas årligen genom en speciell förordning på de särskilda guvernementen. De kommunala myndigheterna äga att ombesörja repartitionen mellan de olika städerna och inom desamma.

En bostads- och hyresskatt betalas till staten i alla städer och köpingar af de invånare, som hafva egen bostad. Skatten är progressiv och kan stiga ända till 10 % af hyresbeloppet.

En arrendeafgift, »obrok», som utgör en kvarlefva från lifegenskapens tid, betalas för nyttjanderätten till statens länderier i Sibirien och i öfriga asiatiska besittningar af den bofasta ursprungliga befolkningen, af där bosatta ryska bönder och af emigranter. Kirgiser och kalmucker betala skatt för sina boskapshjordar, och af de nomadiserande folken uppbäres en tältskatt. Af en del nomadstammar tages skatten i pälsverk och guld.

Den personella skatten, »poduschnoje», afskaffades genom förordningar af 1882—83—85 och kvarstår nu blott i en del trakter af Sibirien. Men de muhammedanska stammarna i Terek, Kuban ochTranskaukasien betala en personell skatt i stället för värnplikt, som af dem icke fullgöres.

Näringsskatt betalas af alla handelsföretag och industriinrättningar samt af yrkesidkare. Skatten fördelar sig på en grundskatt och en tilläggsskatt. Den förra erlägges hufvudsakligen genom lösandet af tillståndsbevis till ett belopp varierande mellan 1,500 och 25 rubel. Tilläggsskatten drabbar aktiebolag och liknande företag, hvilka äro förpliktade till offentlig räkenskapsföring äfvensom andra i form af kapital och ränteskatt. Men äfven ledarna af dylika företag, direktörer, prokurister m. m., hafva att betala en personlig näringsskatt i förhållande till storleken af deras inkomster från affären.

En s. k. kapitalränteskatt äro underkastade alla räntekuponger på stats-, kommunala och enskilda obligationer samt dividender på aktier äfvensom räntan på i bank insatt kapital.

De direkta skatterna inbragte år 1907:

Jordskatten	23,179,000
Obrok och liknande	12,143,000
Tältskatten	3,189,000
Diverse direkta skatter	988,000
Summa landtbruket och därmed besläktade områden betungande skatter	39,499,000
Fastighetsskatt i städerna	18,419,000
Bostadsskatt	5,541,000
Näringsskatt	99,164,000
Kapitalränteskatt	20,599,000
Summa städerna samt handel och industri betungande skatter	143,723,000

De direkta skatterna drabba således svårast handel och industri, och städerna äro proportionsvis mycket högre beskattade än landsbygden.

Af de indirekta skatterna spelar tullen denförnämsta rollen. Rysslands tullpolitik är såsom kändt protektionistisk, tullafgifterna belöpa sig i medeltal till omkring 30 % af varans värde. De förnämsta importartiklarna äro te, bomull, metaller och metallvaror samt kol. Tekonsumtionen steg 1904 i Ryssland till 1,03 skålpund (1 skålpund = 0,410 kilo) per person mot 6,6 skålpund i England och 1,4 i Förenta staterna. Tullen på te var samtidigt i Ryssland 79 kopek per skålpund, i England motsvarade den 17 kopek och i Förenta staterna var teet tullfritt. Teimporten öfver den europeiska gränsen har under de senare åren nedgått samtidigt som den öfver den asiatiska gränsen ökats. Bland artiklar, hvilkas import stigit, kunna nämnas ylle och ylleväfnader, bomull, hudar samt papper. Däremot har importen af metaller, metallvaror, maskiner och kol minskats. Den höga tullen på järn gör att konsumtionen däraf är obetydlig, för 1901 endast 44 skålpund per individ, samtidigt som den i Förenta staterna var 448, i England 403 och i Tyskland 308 skålpund. För ett fåtal varor gälla exporttullar, men de hafva ej någon större finansiell betydelse.

Accisen på socker inbringar omkring 100 millioner rubel per år. Den uppbäres till ett belopp af 1 rubel 75 kopek per pud färdig vara och därutöfver betalas för rätten att producera socker en »patentskatt» på 5 rubel per 1,000 pud socker. Vid export återbetalas den erlagda accisen. Årligen bestämmes genom en förordning den mängd socker, som bör levereras för den inhemska marknaden, den mängd, som i hvarje raffinaderi bör hållas i reserv, samt slutligen normerna för de sockerpris på den inhemska marknaden, vid hvilka reservförrådet förblir orördt,äfvensom de villkor, hvarunder socker ur reservförrådet kan levereras för den inhemska marknaden.Sockerkonsumtionen i hela landet var 1904 i medeltal 14 skålpund per invånare i det europeiska Ryssland; i staden Petersburg utgjorde den 79 skålpund och i guvernementet Viatka blott tre skålpund. För jämförelse kan anföras att sockerkonsumtionen i England samma år steg till 90, i Tyskland till 42, i Förenta staterna till 78 och i Frankrike till 36 skålpund per invånare. I Italien motsvarade den blott 8,9 skålpund.

Genom att fastställa ett högt maximipris och en liten försäljningskvantitet för den inhemska marknaden, där all konkurrens är utesluten, möjliggöres för producenterna att exportera stora kvantiteter till underpris.

I skatt på tobak, accis jämte patentskatt, uppbars år 1906 59 millioner, i skatt på rusdrycker samma år 39 millioner och för tändstickor 15 millioner. Accisen på naftaprodukter för belysningsändamål o. d., som uppbäres vid varans utförsel från Baku och Batumrayonerna, utgör 60 kopek per pud, medan produktionspriset beräknas vara 13 kopek. Den inbragte 1907 36 millioner rubel.

Bland indirekta skatter kunna, förutom stämpelskatten, ytterligare framhållas hamnumgälder, skatt på järnvägsbiljetter och ilgodsförsändelser samt på brandförsäkringar.

Bland regalier upptager den ryska budgeten afgifter för koppar- och järntillverkningen från bergverken i Ural och Kaukasien till ett belopp af 119,000 rubel för år 1907. Myntverket afkastade samma år, 6,864,000 rubel, postverket 49,510,000 samt telegraf och telefoner 27,016,000.

Kronans förnämsta inkomstkälla är emellertid brännvinsmonopolet, d. v. s. statens öfvertagandeaf hela brännvinsförsäljningen. Af de ordinarie statsinkomsterna utgör nämligen beloppet för det försålda brännvinet så godt som en tredjedel.

Brännvinsmonopolet infördes 1895, till först endast i fyra guvernement, men utsträcktes småningom, så att det den 1 januari 1901 omfattade hela det europeiska Ryssland och var 1904 öfverfördt också till de asiatiska besittningarna.

Före monopolets införande hade spritkonsumtionen i Ryssland sjunkit efter hand, som accisen ökades. Från att 1863 hafva varit 5,58 liter absolut alkohol per individ, nedgick den 1895 till blott 2,35 liter. Men efter det staten tagit försäljningen om hand, och under förevändning af att motarbeta alkoholmissbruket och lönnkrögeriet genom befordrandet af en måttlig alkoholförbrukning öppnat 30,000 försäljningsställen, hvaraf några till och med i byar, till hvilka ingen väg leder, har konsumtionen börjat stiga. Är 1903 utgjorde den redan 2,75 och nådde 1906 till 3,09 liter absolut alkohol per individ. I verkligheten betraktade dock monopolets grundläggare Witte, enligt hans yttrande i riksrådet den 30 juli 1902, detta icke såsom en institution afsedd att motarbeta

dryckenskapen, utan ansåg han det såsom »ett medel att höja de ordinarie inkomsterna». Att detta äfven lyckats framgår ur följande siffror sammanställda efter Levin.

	Nettobehållning af brännvinförsäljningen	Accisen på brännvin skulle hafva gifvit	Öfverskott af monopolet i förhållande till den beräknade accisen
	rubel	rubel	rubel
1902	321,508,923	289,347,000	32,161,923
1903	367,253,341	319,354,000	47,899,341
1904	363,972,991	321,899,000	42,073,991
1905	427,269,980	342,851,000	84,418,980

Hela konsumtionen för 1906 utgjorde 85,466,897 vedro (1 vedro = 12,29 liter), hvaraf blott 1½ % är af sådan högre kvalitet, som förtäres af öfverklassen, en omständighet som visar att massan af befolkningen konsumerar så godt som hela produktionen. Försäljningspriset är 8 rubel 10 kopek, medan inköpspriset för rå sprit för samma år var i medeltal omkring 80 kopek och kronans kostnader inemot i rubel 60 kopek per vedro.

I arrendeafgifter för statsegendom har år 1907 uppburits:

rubel

för

lands- och stadsfastigheter

11,899,000

»

naftaförande jordområden

13,067,000

»

guldgrufvor

482,000

»

stenkolsgrufvor

97,000

»

saltsjuderier och mineralkällor

718,000

»

rätt till malmletning och utnyttjande af kronans malmfyndigheter

118,000

»

fiskerier

3,097,000

»

diverse

773,000

Kronans skogar afkastade 1907 brutto 58,987,000 rubel hvaraf 51,871,000 för timmer. Inkomsterna från statens industriella anläggningar, hufvudsakligast järnbruk och bergverk, stego 1907 till 13,863,000 rubel och Riksbankens vinst utgjorde 16,459,000 rubel.

Statsjärnvägarnas bruttointrader utgöra mera än en femtedel af samtliga ordinarie inkomster. De af staten utförda banorna hafva byggts dels med öfverskotts-statsmedel, dels med för ändamålet upptagna statslån. Men därjämte har staten inlöst en mängd enskilda banor, hvarvid dessa banors skulder öfvertagits af staten, jämte det aktionärerna erhållit en godtgörelse i förhållande till de inlösta banornas afkastningsförmåga.Nettoafkastningen

af statsjärnvägarna framgår ur nedanstående tabell sammansatt enligt Sodoffsky.

I tusental rubel

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

Inkomster

407,912

453,354

454,588

431,503

490,885

489,000

530,750

Exploateringskostnader

302,101

309,816

326,355

333,612

371,117

401,445

438,652

Förstärkning och remont af banor samt ny rullande materiel

104,166

104,281

90,045

81,500

71,310

74,462

79,073

Summa ordinarie utgifter

406,267

414,097

416,400

415,112

442,427

475,907

517,125

Extra utgifter

—

—

34,751

93,523

95,526

19,815

15,225

De stora extra utgifterna åren 1904—1907 föranleddes af att i följd af kriget en del banor måste förstärkas och ny rullande materiel anskaffas.

Järnvägsnätet hade enligt officiella uppgifter af den 1 januari 1907 en total utsträckning af 59,854 verst (1 verst = 1,0678 kilometer), däraf 40,454 statsjärnvägar och 19,400 privata. Täthetskoefficienten i förhållande till arealen och folktätheten är för det egentliga europeiska Ryssland 2,045 mot 15,84 för Belgien, 13,95 för Storbritannien, 10,06 för Tyskland, 10,02 för Frankrike, 8,22 för Sverige, 3,29 för Finland och 2,569 för konungariket Polen.

i tusental rubel

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

Annuiteter på anläggningskapitalet

151,477

153,685

165,704

170,062

177,502

187,307

204,699

219,118

229,648

238,167

Till betäckandet af dessa utgifter finnes:

Nettobehållningen från exploateringen af statsbanorna

107,624

119,393

125,819

133,307

128,359

129,115

118,734

124,913

146,102

107,668

Nettobehållningen från privatbanorna

42,240

41,690

40,426

43,533

46,737

50,522

49,381

52,800

57,718

59,821

Utbetalade tillskott af statsmedel

1,613

—

—

—

2,406

7,669

36,584

41,405

25,829

70,678

Vidare:

Statsunderstöd för privata järnvägsbolag

—

—

—

—

—

1,000

900

1,673

329

126

Till staten influtna medel i följd af dess delaktighet i privatbanornas bruttoinkomster samt inbetalningarna på deras af staten garanterade skulder från tidigare tider

3,323

3,860

2,473

1,985

3,621

5,023

2,334

2,707

5,596

7,814

Vinst

1,780

11,288

3,014

8,762

1,215

—

—

—

—

—

Förlust

—

—

—

—

—

3,646

35,150

40,370

2,056

62,989

Ryska statens järnvägar representerade enligt rikskontrollörens uppgifter af den 1 januari 1905 en total kostnad af 3,487,374,380 rubel, eller 118,020 rubel per verst, de privata banorna åter 1,687,035,596 rubel, det är 93,196 rubel per verst. Samtliga banors räntabilitet tillsammans framgår af vidstående tabell sammanställd till ledning för den andra kongressen af representanter för handel och industri i slutet af år 1906 och början af 1907 på basen af rikskontrollörens uppgifter. De ständigt växande bidragen till privatbanorna bero på koncessionsvillkoren, hvilka förpliktat regeringen att ikläda sig garanti för en stor del af deras obligationer, mot att en del af nettobehållningen enligt särskilda stipulationer tillfalla staten.

Vid en jämförelse af denna tabell med de af Sodoffsky lämnade uppgifterna framgår att i ofvanstående tabell förstärkning och förbättring af banorna jämte anskaffandet af ny rullande materiel icke upptagits såsom utgift vid beräknandet af nettobehållningen af exploateringen. För åren 1902—1904 stego hithörande omkostnader emellertid till ungefär 100 millioner per år för statsjärnvägarna ensamt, hvilken omständighet naturligtvis måste tagas i betraktande vid bedömandet af järnvägarnas räntabilitet.

*

Enligt det till duman lämnade budgetförslaget för 1909 fördelade sig de ordinarie utgifterna, hvilka stego till 2,473,232,044 rubel, i hufvudsak på följande sätt:

rubel

Hofministeriet

16,359,595

Riksrådet

2,221,287

Riksduman

2,772,321

Heliga synoden

31,681,911

Inrikesministeriet

156,232,301

Finansministeriet

455,962,844

Justitieministeriet

72,357,873

Utrikesministeriet

6,211,014

Folkupplysningsministeriet

64,027,109

Kommunikationsministeriet

569,948,251

Handels- och industriministeriet

42,001,816

Jordbruksministeriet

71,393,512

Krigsministeriet

470,623,239

Marinministeriet

88,135,050

Rikskontrollen

10,031,724

Statsskulden

396,656,121

Oförutsedda utgifter

10,000,000

Medan för åren 1892—1901 den ryska budgetens ordinarie inkomster, enligt Gurko, i följd af för låg föregående beräkning vid budgetens uppgörande öfverstego de ordinarie utgifterna med 1,261 millioner rubel ökades statsskulden dock i följd af de extra utgifternas storlek under samma tid med 1,743 millioner, hvilken summa så godt som helt och hållet placerades i utländska lån samtidigt som de äldre inhemska obligationerna, konverterade i guldmynt, såldes utomlands. Härigenom blef Ryssland visserligen i stånd att samla den guldfond, som var nödvändig för öfvergåendet till guldvaluta. Men samtidigt måste allt större och större belopp anskaffas till betäckandet af de utländska behofven.

*

Sin första statsskuld ådrog sig Ryssland under Katarina II:s regering. En del af denna skuldplacerades i ett utländskt lån, en annan del motsvarades af de af den nyinrättade assignationsbanken utgifna sedlarna, hvilka voro betalbara i kopparvaluta, och den återstående delen slutligen utgjorde lån ur af kronan förvaltade hypoteksbanker. En dylik tredelning med afseende å statsskuldens placering har intill senaste tid i hufvudsak bibehållits. Då hypoteksbankerna emellertid likviderade efter Krimkriget, sånär som på den nuvarande och ombildade riksbanken, samt kronan, medan Bunge var finansminister, 1884 grundat sparkassor, hafva dessa kassor i afseende på statsskulden öfvertagit den roll de förra hypoteksbankerna spelade såsom uppköpare af statens inhemska obligationer.

Dessa sparkassor uppsamla omkring hälften af alla inom landet hopsparade medel, de äro underordnade riksbanken och finansministern. Summan af deras inlånade medel stiger till öfver en milliard rubel. Häraf ligga 25—50 millioner på löpande räkning i riksbanken mot en ränta af 1 %. Resten är placerad i obligationer, af hvilka 75 % utgöra ryska statens inhemska 4 % »ränta». Och årligen placera sparkassorna på anvisning af finansministern mellan 30 och 50 millioner i dylika af statsverket nyemitterade obligationer.

Summan af de af assignationsbanken utgifna sedlarna hade efter krigen under Alexander I:s regering tidtals stigit till öfver 800 millioner rubel. En så stor sedelemission verkade på växelkursen därhän, att 1 rubel banko assignation skofvis icke betalades med mera än 20 kopek silfver. Finansministern grefve Kankrin (1824—1843) reducerade sedermera den utelöpande sedelstocken till 170millioner genom att införa silfvervaluta och inlösa de i koppar betalbara bankoassignationerna till en kurs af 1 rubel silfver för 3 rubel 50 kopek papper. Men efter Krimkriget upprepades samma företeelse. Kursen på kreditrubeln föll, samtidigt som den utelöpande sedelstocken gick upp (år 1861 ända till 713 millioner). De därpå följande åren hade icke att uppvisa någon större förändring i detta förhållande, men det turkiska kriget nedbragte åter kreditrubelns värde ytterligare (till 63,2 kopek år 1879), medan det ryska statsverkets ansvarighet för utelöpande sedlar stigit till 1,130 millioner rubel. Då guldvalutan infördes 1897, hade sedelskulden stigit till 1,196 millioner, men genom rekonstruktion af riksbanken och hopbringandet af dess guldfond öfverfördes ansvarigheten för sedlarnas inlösen uteslutande på riksbanken, utan att denna bank dock tillförsäkrades nödig självständighet, i följd hvaraf ofta tvifvel uppstått utomlands angående integriteten af dess metalliska valuta.

Det första utländska lånet upptogs genom förmedling af holländska och italienska bankirer år 1769 mot 4 % ränta och 5 % provision. Men efter krigen mot Napoleon gick Rysslands kredit nedåt. Tvenne 5 % lån emitterades genom bankirhuset Rotschild i London till en emissionskurs af något mera än 70% och mot säkerhet i Östersjötullarna. Under den följande tiden blefvo villkoren för nya lån emellertid betydligt bättre. Krimkriget vållade dock åter att ett 5 % ryskt lån på 100 millioner rubel, som emitterades i Amsterdam och Berlin, icke realiserades till högre kurs än knappa 90 %.På 1860-talet, medan Reutern var finansminister, gick finanspolitiken ut på att befordra byggandet af järnvägar genom enskilda bolag, hvilkas utländska lån garanterades af staten. Sådana lån emitterades under åren 1862—1878 till ett sammanlagdt belopp af 620 millioner rubel mot 5 % ränta och till en medelkurs af 73 % samtidigt som statens egna 5 % lån realiserades till 91¼, 84½ och 83 %. I följd af de för staten ofördelaktiga koncessionsvillkoren betunga de enskilda järnvägsbolagens lån nu budgeten med betydande belopp. Af dessa af staten garanterade enskilda järnvägslån hafva under åren 1857—1903 emitterats inalles 2,462,792,000 rubel till en medelemissionskurs af 90 %. Af denna summa har statsverket öfvertagit och

konverterat 1,194,917,086 rubel,och återstodo 1 januari 1904 således 1,141,786,585 rubel af dessa järnvägsobligationer.

Den finansiella oredan efter det turkiska kriget ordnades af finansministern Bunge. Men det lyckades dock först hans efterträdare Vischnegradski 1887—1892 att förbättra villkoren för de utländska lånen. Sålunda upptogs bland annat 1891 ett 3 % lån på 112 millioner till 76,16 %. Summan af nya utländska lån under hans tid, hvaraf en stor del emitterades i Paris, steg till 1,411 millioner, hvarmed konverterades 1,241 millioner. Ännu gynnsammare ställde sig upplåningen under den tid Witte stod i spetsen för finansministeriet (1893—1903). Medelräntan på det faktiskt uppburna beloppet sjönk till 3,95 % från 4,37 %. Nya lån afslötos till inalles 4,600 millioner och af äldre lån konverterades 2,828 millioner. I dessa summor ingå inhemska 4 % obligationer till 2,650, respektive 2,280 millioner. Med öfverskottet

Summa statslån.

Intresse i proc.

Förhållandet mellan statsinkomsterna och annuiteterna på statslånen i proc.

Statsverkets skuld i utelöpande banksedlar.

Enskilda järnvägslån med statsgaranti.

Summa

Vid slutet af Katarina II:s reg.

35,401,956

4,74

2,86

157,703,640

—

193,105,596

Vid slutet af Paul I:s reg.

53,527,956

5,00

4,01

212,689,335

—

266,217,291

År 1823, finansminister Gurjeff

213,622,715

5,50

4,01

170,221,803

—

383,844,518

År 1843, finansminister Kankrin

462,269,415

5,04

14,76

170,221,803

—

632,491,218

År 1852, finansminister Brontschenko

732,244,854

4,95

15,80

311,375,581

—

1,043,620,435

År 1861

1,264,349,346

4,44

15,80

713,596,178

201,939,437

2,179,884,961

År 1876

2,949,568,909

4,78

26,88

735,222,025

767,278,389

4,452,069,323

År 1886, finansminister Bunge

4,418,056,967

4,85

38,14

1,046,433,349

1,023,666,092

6,488,156,408

År 1892, finansminister Vischnegradski

4,905,410,255

4,37

28,26

1,196,295,384

968,701,873

7,070,407,512

År 1903, finansminister Witte

6,679,144,571

3,98

16,18

—

1,141,786,585

7,820,930,956

inlöstes förbindelser af olika slag, hvilka statskassan iklädt sig till ett belopp af 879 millioner samt afbetalades af riksbankens skuld 639 millioner. Återstoden bildade statskassans disponibla kontanta behållning vid ingången af år 1904.

Den ryska statsskuldens tillväxt framgår af vidstående tabell, sammanställd efter professor Migulin.

Statsskuldens storlek den 1 januari 1907 uppgick inalles till 8,594,193,288 rubel. Af denna summa voro 36,7 % järnvägslån, såväl statens som af staten garanterade, 55 % voro utställda i utländsk valuta och således hufvudsakligen placerade utomlands. Af de till 1,111,000,000 rubel den 1 januari 1907 uppgående garanterade enskilda järnvägslånen voro 600,000,000 placerade i utlandet.

Den hastiga ökningen af statsskulden under de senaste åren har naturligtvis förorsakats af det japanska kriget, som kostade utöfver de ordinarie militära utgifterna mera än 2¼ i milliard rubel. De extra utgifterna för krigsändamål hafva nämligen varit följande:

År	1904	676,700,000	rubel
»	1905	987,400,000	»
»	1906	467,800,000	»
»	1907	124,200,000	»
Summa		2,256,100,000	rubel

Det japanska kriget har således bland annat medfört för Ryssland en beständig årlig utgift på öfver 100 millioner rubel i form af ränta på kostnaderna. Under åren 1892—1901 måste Ryssland, såsom tidigare nämnts, årligen låna i medeltal 174 millioner. Och då de ordinarie utgifterna sedan dessökas snabbare än de ordinarie inkomsterna, så torde det icke vara öfverdrifvet att anse den summa Ryssland nu årligen måste upplåna öfverstiga 300 millioner rubel med ett icke obetydligt belopp, allt under förutsättning att härpå verkande faktorer ej undergå väsentliga förändringar. Skulle emellertid missväxten, som under perioden närmast före 1908 årligen återkommit, upphöra, så befriades budgeten från utgifterna för hungersnödens bekämpande; men därtill komme

ännu, att skatterna skulle inflyta till högre belopp än annars, hvilka bägge omständigheter kunna motsvara ett plus på kreditsidan af ända till ett par hundra millioner.

*

De finansiella svårigheter Ryssland har att kunna fortsätta med samma statshushållning som hittills framstå särdeles tydligt vid en blick på dess internationella räkningsbalans. Aktivan däraf består så godt som uteslutande af det öfverskott exporten lämnar i förhållande till importen, medan passivan upptager annuiteterna pä de utländska lånen, ränta på utländskt kapital placeradt i ryska företag, ryssars utgifter på utländsk botten samt statens uppköp i utlandet af hufvudsakligen krigsmateriel för armén och flottan samt kostnaderna för den senares expeditioner i främmande vatten. Men i följd af att spannmålsutförseln helt och hållet dominerar Rysslands export, kommer ej blott exportens storlek att vara väsentligen beroende af årets skörderesultat, utan äfven de svårigheter de utländska fordringarna åsamka staten att i afsevärd grad förminskas af ett godt år, hvilket ökar de ryska exportörernas utländskatillgodohafvande och erbjuder den ryska riksbanken och finansministern tillfälle att köpa dessas utländska valutor med ryskt sedelmynt.

Enligt Schwanebach gaf utrikes handeln för perioden 1893—1897 ett årligt öfverskott af i medeltal 142 millioner och summan af samtliga betalningar till utlandet utgjorde för samma tid per år omkring 260 millioner, nämligen annuiteterna på de utländska lånen 170 millioner, räntan på utländska kapital i ryska företag 12 millioner, ryssars utrikes depenser 60 millioner och statens beställningar o. d. 16 millioner. Den internationella balansen utvisade sålunda för denna period ett årligt deficit på 118 millioner rubel.

Efter denna period har den ryska handeln att uppvisa följande resultat:

Import

Export

Skillnaden mellan
export och import

rubel

rubel

rubel

1899

650,485,000

626,983,000

—23,502,000

1900

626,375,000

716,418,000

—90,043,000

1901

593,425,000

761,583,000

168,158,000

1902

599,151,000

860,322,000

261,171,000

1903

681,670,000

1,001,179,000

319,509,000

1904

651,403,000

1,006,384,000

354,981,000

1905

635,087,000

1,077,325,000

442,238,000

1906

619,913,000

999,387,000

379,474,000

1907

701,513,000

991,525,000

290,012,000

1908Den utländska handelsbalansen torde ställa sig ännu ofördelaktigare för åren 1907 och 1908, ity att uppgifter för dessa år saknas angående den asiatiska handeln, som under de senaste åren visat tendens att förändra sig till Rysslands nackdel. Så t. ex. öfversteg importen för 1906 exporten med 82 millioner rubel.

747,307,000

937,976,000

190,669,000

Den ryska tidskriften »Industri och Handel» anser sig ur hithörande data kunna draga följande slutsatser. Införseln af lifsförnödenheter visartendens att stiga samtidigt som utförseln i följd af upprepade missväxter starkt fallit. Införseln af färdigt fabrikat ökas småningom och utförseln däraf minskas märkbart. Försämringen i handelsbalansen på utlandet för år 1908 i förhållande till år 1905, som har att uppvisa det bästa resultatet, beror till 74 % på att exporten af lifsförnödenheter absolut och af råvaror jämte halffärdiga fabrikat relativt taget minskats, samt till 26 % på att industrin gått tillbaka. Hufvudorsaken till det otillfredsställande resultatet beror af jordbrukets låga ståndpunkt, särskildt att boskapsskötseln icke gör några framsteg.

Under tioårsperioden 1899—1908 gaf enligt ofvanstående data exporten ett årligt öfverskott öfver importen af i medeltal 250 millioner rubel, d. v. s. en ökning af mera än 100 millioner i förhållande till perioden 1893—1897. Men passivan af den internationella räkningsbalansen ha äfven stigit. Annuiteterna på i utlandet placerade lån och till utlandet sålda inhemska obligationer beräknas uppgå till inemot 300 millioner, åtminstone 250. Ryska undersåtar anses utgifva minst 80 millioner under sin vistelse utomlands, medan af utländingar i Ryssland mycket obetydliga belopp förbrukas inom landet, tvärtom sända dessa besparingar till sina hemland. Det utländska kapital, som då var placeradt i ryska företag, uppskattas mycket olika. Enligt en del författare skulle efter de stora förluster, utländingarna gjort i början af 1900-talet, icke mera än omkring 300 millioner finnas kvar, andra anse det utländska kapitalet belöpa sig till 1,000 millioner. I alla händelser torde det icke vara öfverdrifvet att, såsom Gurko, beräkna i räntor på detta kapital 24 millioner. Ryskakronans beställningar och andra dylika utgifter uppgå för periodens åtta sista år till öfver 350 millioner, således omkring 45 millioner årligen. Enligt sådan beräkning skulle passivan af den internationella räkningsbalansen under dessa tio år belöpa sig i medeltal till 400 à 450 millioner rubel mot en aktiva af 250 millioner per år. För år 1908 uppgick deficit i denna balans till 290 millioner. Till betäckandet af skillnaden kunde Ryssland hafva till sitt förfogande den årliga guldproduktionen, som belöper sig till 45 millioner rubel i medeltal. Resten måste utfyllas genom indragandet af utländskt kapital, antingen i form af placeringar i ryska företag eller i form af lån. I hvardera fallet kommer naturligtvis passivan af den internationella balansen att förstoras med räntan på det indragna kapitalet och i intetdera fallet hafva de finansiella svårigheterna aflägsnats, utan nytt utländskt kapital måste ständigt ånyo införas. En förändring i balansen kan på denna väg åstadkommas endast om det utländska kapitalet användes till produktiva företag, som föröka exporten eller förminska importen. Men efter de utomordentligt stora förluster utländingar gjort i början af 1900-talet på ryska industriföretag och med de ogynnsamma förhållanden den ryska inrikesmarknaden erbjuder, torde, enligt en del ryska författares åsikt, någon större utländsk kapitalplacering i Ryssland ej vara att förvänta, som i längden blefve gynnsam för hvardera parten. Ty utländingarna måste betinga sig garantier, hvilka äro liktydiga med att staten under dåliga tider får tillskjuta de summor de med utländskt kapital drifna företagen ej själfva kunna afkasta, såsom fallet varit med de privata järnvägarna, hvilkastaten nu måst inlösa, enligt koncessionsvillkoren, till högre belopp än anläggningskostnaderna.

Utgifterna i den ryska budgeten skilja sig till sina relativa belopp icke litet från de stora västeuropeiska länderna. Enligt en sammanställning af Jasnopolski förhöllo sig statsutgifterna till de kommunala på följande sätt i nedannämnda länder. Siffrorna angifva procenttalen af samtliga allmänna utgifter, som icke hänföra sig till driften och anläggningen af staten exploaterade företag, såsom järnvägar och brännvinsmonopol.

1892

1902

statsutgifter

kommunala

statsutgifter

kommunala

Storbritannien

57,3 %

42,7 %

53,9 %

46,1 %

Preussen

74,2 »

25,8 »

67,8 »

32,2 »

Frankrike

72,5 »

27,5 »

72,5 »

27,5 »

Ryssland

79,0 »

21,0 »

78,8 »

21,2 »

Motsvarande absoluta tal voro:

1892

1902

statsutgifter

kommunala

statsutgifter

kommunala

Storbritannien mill. P. st.

90,25

67,18

178,05

84,98

Preussen mill. R. Mark

1,504,7

522,7

2,430,9

1,152,4

Frankrike mill. Francs

3,297,6

1,254,6

3,718,0

1,410,4

Ryssland mill. Rubel

763,8

204,8

1,159,2

312,0

För Preussens vidkommande äro utgifterna för statsjärnvägarna frånräknade såsom saknande motsvarighet i Englands och Frankrikes budgeter. Den ryska budgetens utgiftssida visade:

1892

1902

Ordinarie utgifter, mill. rub.

928,0

1,802,1

Extra utgifter, mill. rub.

199.4

305.0

1,127,4

2,167,1

De extra utgifterna för 1892 utgjorde: 83 millioner till järnvägar, 87 millioner till hungersnödens bekämpande och 26 millioner till ombeväpning. För 1902 voro de hufvudsakliga extra utgifterna följande: till järnvägarna 257,3 millioner, för det kinesiska kriget 82,3 millioner och i följd af missväxter 18,6 millioner. Dessa slag af utgifter hafva ingen motsvarighet i de andra ländernas budget för de ifrågavarande åren, hvarför Jasnopolski uteslutit ur jämförelsen alla de ryska extra utgifterna. Från de ordinarie utgifterna har han dessutom, för att jämförelsen skulle blifva så exakt som möjligt, uteslutit 154,2 respektive 484,5 millioner, och har sålunda kommit till de i tabellen intagna talen.

I följd af saknaden af lokala självstyrelseorgan i en mängd delar af Ryssland och i följd af det outvecklade budgetsystemet hafva stora svårigheter mött sammanställandet af de kommunala utgifterna. De i tabellen införda talen hafva erhållits ur följande uppgifter:

1892
millioner
rubel

1902
millioner
rubel

Semstvoutgifter i 34 guvernement

49,8

95,045

Städernas utgifter

70,2

112,5

Utgifter för 14 guvernement utan semstvoinstitution

7,5

10,092

Utgifter

för

Sibirien

1,5

2,887

»

»

Stäppområdena

0,6

1,205

»

»

Turkestan

2,0

1,368

»

»

Transkaukasien

3,2

3,960

Bondekommunernas utgifter i 50 guvernement

54,394

64,604

Liknande i Polen

3,427

3,643

Försäkringsafgälder i 49 guvernement och 3 områden

10,724

14,793

Adelsföreningarna i 46 guvernement och 3 områden

1,435

1,896

204,780

311,99x

Som synes är den ryska budgeten liksom hela förvaltningen ytterst centraliserad. De kommunala utgifterna, hvilka i regel representera kulturella ändamål, hade icke under ofvanstående tioårsperiod stigit i förhållande till statens, en omständighet, som delvis beror på det kommunala lifvets ringa utveckling, men också på de ytterst kringskurna rättigheter de lokala själfstyrelseorganen hafva. Sålunda t. ex. utfärdades under Plehwes tid ett förbud för semstvos att höja sin budget, hvilken så godt som uteslutande hänför sig till skolors, sjukhus' och vägars underhåll och anläggning med mera än 3 % per år.

*

Vid utgången af 1905 förefanns ett deficit att fylla i årets inkomster på 158,000,000 och utgifterna för 1906 öfverstego inkomsterna, lånen oberäknadt, med 857,100,000. För att betäcka bristen, inalles 1,015,100,000 rubel, upptogos 1906 följande lån:

Nominellt belopp

Netto

Ett utländskt 5-%-lån

843,750,000

704,500,000

Af inhemska 4-%-räntan

50,000,000

35,000,000

Korta skattkammarförbindelser

354,600,000

335,900,000

1,248,350,000

1,075,400,000

Till 1907 återstod såsom disponibelt af lånen från 1906 således 60,300,000 rubel, men tillika funnos ännu oinlösta korta förbindelser till ett belopp af 52 millioner förfallna till betalning 1907.

Budgeten för 1907 anslår samtliga utgifter till 2,471 millioner, medan inkomsterna beräknas till 2,174 millioner, således ett kalkyleradt deficit på i det närmaste 300 millioner rubel. Den andra duman.

Valen till den andra duman skulle äga rum i senare hälften af februari 1907. Omkring en månad dessförinnan sände regeringen ett cirkulär till guvernörerna, hvilket innehöll så att säga dess valprogram. Stolypin utlofvade

däri lagförslag om utvidgning af den lokala självstyrelsen, förbättring af böndernas jordbesittning samt lagförslag angående arbetareförhållandena och skolorna äfvensom om administrationen. Därjämte förbjödos generöst myndigheterna att störa församlingsfriheten vid valmötena, dock med bifogad befallning att undertrycka hvarje revolutionär agitation. Att denna anvisning till myndigheterna vid omsättning i praktiken icke betydde annat än frihet för de legaliserade partierna, ryska folkets förbund och oktobristerna, att hålla förberedande möten behöfver icke närmare förklaras. De oppositionella partierna tillätos icke blott icke att hålla förberedande möten, utan förbjödos äfven att kringsända valupprop samt förteckningar på kandidater, och tidningarna förföljdes och indrogos, när de försökte bringa till allmänhetens kännedom upplysningar i detta syfte. Därtill försvårades deltagandet i valen också genom att de oppositionella väljarna på landet icke i tid underrättades om dagenför valen, eller icke alls erhöllo några meddelanden därom. Det hände till och med mångenstädes att för bönderna uppgåfvos af myndigheterna ett oriktigt och för sent datum så att de, när de infunno sig för att välja, mottogos af underrättelsen om att valen redan två dagar tidigare ägt rum. Däremot ej blott underrättades de större godsägarna skriftligen om dagen för valet utan inbjödos äfven att dessförinnan infinna sig på förberedande möten. Antalet vallokaler förminskades, hvarigenom afstånden på landsbygden ofta blefvo öfver höfvan långa. Polisen, som ägde att tillställa väljarna valsedelblanketter, utförde detta på sådant sätt, att flerstädes en tredjedel blef utan, under förevändning att adressaterna voro oanträffliga. På andra orter, såsom i Kischeneff, infördes i vallistorna en mängd namn på personer, som voro döda, ofta sedan flera tiotal år Och det påstås att deputeranden Kruschevan blef vald i Kischineff endast tack vare dessa »döda själar». Myndigheterna tilläto sig också andra öfvergrepp. Regeringens tjänstemän förklarade mångenstädes för sina underlydande att, om de röstade på kadetter, de skulle blifva skilda från tjänsten och uppmanade dem tillika att rösta med ryska folkets förbund. Andra uppfordrades att afstå från deltagande i valet under hot att i annat fall anmälning mot dem skulle göras i Petersburg. I Smolensk sammankallade en polistjänsteman de judiska väljarna och höll till dem följande tal: »Judar, jag skall gifva er ett godt råd. Ni veta, att Smolensk ligger utanför gränsen för judarnas bosättningsområde. Vi se genom fingrarna med eder, ni hafva att välja mellan att afstå från valen eller att erhålla en valsedelsblankett med enutvisningsorder på köpet. Välj.» — Kruschevan införde ett upprop i en tidning i Kischeneff, hvari han uppmanade att döda revolutionens ledare och som slutade med: »Slå ihjäl dem utan förbarmande, någon annan utväg finnes ej.»

Samtidigt som regeringen sökte med alla medel hindra de oppositionella väljarna att infinna sig vid valen, värfvade den genom det ryska folkets förbund valmän och förmådde dem att afgifva sina röster för pålitliga kandidater. I Alexandroffsk ledde den kända pogrommakaren, gendarmryttmästaren Budagoffski valen, och hans medhjälpare spridde valupprop, hvari man hotade med att utrota judarna, om de gåfvo sina röster åt frisinnade kandidater. I Odessa nöjde man sig icke med hot. Under en vecka dödades, stympades, sårades af de svarta banden omkring hundrafemtio personer. Dessa band drogo genom gatorna i väpnade hopar och förstörde bland annat det fredliga nydaningspartiets byrå. I hela sydvästra Ryssland företedde valen ett liknande utseende, polisen i förening med ryska folkets förbund uppträdde våldsamt vid valen. I staden Lipoffts utbytte en polistjänsteman öppet böndernas valsedlar mot andra och väljarnas protester ledde endast till förolämpningar och våld. Mångenstädes trängde poliser in i vallokaler och ryckte valsedlarna från händerna på de väljande. I ett enda fall blef en polismästare åtalad för »maktmissbruk under valperioden».

Polisens trakasserier på landsbygden hade till påföljd, att bönderna med särskild förkärlek utsågo administrativt häktade personer till sina fullmäktige och detta drag åter förklarar, att bland den andradumans ledamöter funnos fyrtiotre personer, som suttit i fängelse och åtta som varit i landsflykt.

Efter valens slutförande fortgick förföljelsen ännu. Utan laglig orsak kasserades af lokalmyndigheterna eller senaten en mängd val oftast på guvernörernas anvisning och till och med nya valkommittéer tillsattes vid behof på telegrafisk order från Petersburg.

Huruvida Stolypin, då han för Times' korrespondent försäkrade att valen i Ryssland komme att på intet vis skilja sig från valen i hvilket konstitutionellt land som helst, trodde att den vanliga tillgången vid valen i andra länder öfverensstämde med de ofvan skildrade företeelserna under de ryska valen 1907, framgår icke ur mig till buds

stående material.

Men trots regeringens ansträngningar och oerhörda öfvergrepp utföllo valen, mot dess förmodan, till förmån för oppositionen.

En jämförelse med föregående års val gifver följande resultat:

1906

1907

Yttersta högern

—

12

Oktobrister och moderata

13

43

Demokratiska reformpartiet

—

1

Kosack-grupper

—

17

Muselmän

—

28

Polacker

32

46

Konstitutionella demokrater (kadetter)

184

91

Nationella socialister

56

15

Folksocialister (trudoviki)

27

101

Socialistrevolutionärer

28

36

Socialdemokrater

—

65

Partilösa

112

50

—

505

Centern från den första duman hade förlorat till förmån för ytterlighetspartierna. Men oppositionen var i det närmaste ännu lika stark. I den första duman utgjorde dess styrka 69 %, i den andra 68 % af hela antalet deputerade. Bland den stora mängden partilösa i den första duman sympatiserade en betydande del i själfva verket med högern, hvarför dess numerär knappast undergått nämnvärd förändring. Men kvaliteten hade blifvit mera accentuerad. Bessarabien hade sändt den ökände pogrom-makaren Kruschevan, godsägarna Krupenski samt Purischkevitsch, Volynien Schulgin, Kiew biskop Platon och den ryska befolkningen i Polen biskop Eulogius, alla reaktionärer af samma typ. Bland de moderatare högermännen framträdde grefve V. Bobrinski och furst Urusoff. Oktobristernas mera framstående representanter voro Homjakoff och professor Kapustin. Af det demokratiska reformpartiet återstod blott professor Kusmin-Karavajeff och af de fredliga nydanarena Mikael Stahovitsch. Grefve Heyden hade fallit igenom, Nikolai Lwoff likaså. Kadettpartiets ledare från den första duman saknades alla så när som på Roditscheff. Af de nya medlemmarna gjorde sig bemärkta doktor Schingarjeff, advokaten Adschemoff (från de donska kosackerna), Moskvarepresentanterna furst Paul Dolgorukoff, professor Kisevetter, advokaterna Maklakoff och Teslenko samt ledamöterna af semstvostyrelsen Golovin och Tschelnokoff. Petersburgs representanter voro: förre ministeradjointen Kutler, professor V. Hessen, redaktörerna J. Hessen och P. Struve samt Fedoroff, vidare Alexander Stahovitsch och advokaten Pergament från Odessa.Den största förändring företedde emellertid vänstern. Stolypin hade med sitt våldsamma ingripande i valen lyckats försvaga kadettpartiet d. v. s. centern, men icke skapa ett regeringsparti af oktobristerna och den yttersta högern. Det var socialdemokraterna och socialistrevolutionärerna, som krafsat kastanjerna ur elden. Med sina meningsfränder folksocialisterna (trudoviki) och de mindre avancerade vänstermännen förfogade de öfver etthundraåttionio röster, således mera än en tredjedel af samtliga. Någon ledande roll i det parlamentariska arbetet kunde denna vänster dock icke spela. Den erkände ej en duma, vald enligt då gällande vallag, som en verklig folkrepresentation. De socialistiska partierna hade gått till valkampanjen med afsikt att i den andra duman fortsätta sin taktik från den första, att söka bringa duman att samverka med de revolutionära massorna och att

taga ledningen af hela den revolutionära rörelsen. En taktik, som lätt kunde leda till dumaupplösning. Men än farligare för dumans fortbestånd kunde den yttersta högern blifva. Dess planer gingo också ut på en statshvälfning, men i fullkomligt motsatt riktning än den, som vänstern åsyftade. Dess mål var den oinskränkta själfhärskarmaktens återinförande och dess närmaste sträfvan dumans upplösning. En sakkunnigt arbetande och måttfullt uppträdande duma lämpade sig icke för högern. Detta uttrycktes oförbehållsamt i ett af »den förenade adeln» publiceradt utlåtande, hvarur följande är ett profstycke. »Men hvad skall inträffa, om regeringen icke kommer att hafva tillräcklig grund, tillräcklig yttre anledning att upplösa duman? Hvad skall inträffa, om den nya duman,vis af tidigare erfarenhet, inslår en fullständigt förändrad taktik och genom ett korrekt uppträdande med hänsyn till monarken och regeringen och genom att iakttaga en yttre laglighet i sina handlingar tilltvingar sig en otrolig auktoritet i landet, och under skyddet af någon slags förledd allmän mening, under skenbart regelrätt förfarande genomför lagar, hvilka sedan fördärfbringande måste återverka på själfva rikets existens och helhet? Hvem kan förlita sig på, att riksrådet äger tillräcklig själfständighet att sakligt motarbeta dumans lagförslag och icke understöda dem och dymedels försätta monarken i ett svårt och öfvergifvet läge? Och skall regeringen då besitta tillräcklig djärfhet och, vi upprepa det, tillräckliga grunder att upplösa en duma, hvars lagförslag godkänts af riksrådet?» Högerns bekymmer härflöto sålunda ur fruktan för att den nya duman skulle komma att arbeta sakligt och iakttaga parlamentariskt skick i sitt förhållande till regeringen.

Centern, kadetterna, befann sig i ett svårt läge. Den förfogade icke öfver ett tillräckligt antal röster för att ensam kunna bilda majoritet, äfven om några af de till höger om den stående progressisterna och en del moderata vänstermän komme att understöda den. Det gällde för kadetterna, hvilka icke på annat sätt än genom en parlamentarisk strid, kunde tänka på att realisera sitt program, att i hvarje fråga söka vinna bundsförvanter. En grupp, som i detta afseende erbjöd möjligheter, var polackernas. De hade allt intresse af att motarbeta dumans upplösning, och de måste i de rent politiska frågorna själffallet draga ett med kadetterna. Annat var det däremot i sociala och ekonomiska angelägenheter.Polackerna voro också medvetna om betydelsen af sin ställning i duman.

Den polska gruppens, den polska kolos, främsta man var Dmoffski. Han hörde till det polska nationalpartiet. I ett tal under valperioden i Warschau hade han uttalat sitt partis uppfattning af läget: — »Jag kan tryggt påstå, att flertalet af oss mindre tänkt på hvad vi själfva för närvarande kunna förskaffa oss, än på hvad andra vilja gifva oss. Man har allmänt börjat tro, att de ryska partier, hvilka sträfva efter frihet, själfmant skola reglera förhållandena och att vi utan egna ansträngningar skola gå en ljusare framtid till mötes. Men enhvar, som uppmärksamt följt med frihetsrörelsens utveckling och revolutionens gång i Ryssland, har ej kunnat undgå att märka, huru litet verklig frihetskänsla där finnes. — — — Revolutionen har behandlat medborgarena, som om de vore dess undersåtar. Ryssland är ett land, där den starkare anser sig ha rätt att tvinga sin vilja på den svagare. — — — Det lönar sig därför ej att räkna på ryssarna. Vi måste själfva förvärfva oss frihet och kämpa med dess större energi ju mera gynnsamt ögonblicket är för kamp. Vi måste lägga i dagen än mera energi i kampen för våra nationella rättigheter, emedan den ryska staten, om den reorganiseras och pånyttfödes, kommer att utveckla mera energi och svårare förtrycka andra nationaliteter.

I den ryska duman pågår en kamp mellan den gamla regimen och de nya reformerna. I denna kamp uppträda vi polacker såsom tredje part, vi komma dit för att för oss fordra en själfständig existens. Vi vilja icke vara blott soldater i ledet i den ryskafrihetsrörelsen, vi vilja inträda i denna rörelse såsom ett själfständigt politiskt element, såsom en ambassad i en utländsk församling, som kommit för att kämpa för sitt folks frihet. Denna ambassad kan ej uppträda som ett reaktionärt element, utan bör ställa sig på frihetssträfvandenas grund och kämpa i förbund med de ryska frihetspartierna, men i förbund med dem, icke på släptåg efter dem.»

En annan nationell grupp bildade muhamedanerna, ehuru de därjämte fördelade sig på de skilda oppositionspartierna. De uppgingo till omkring fyrtio och röstade för det mesta med kadetterna.

Den andra duman öppnades den 5 mars 1907 utan särskilda högtidligheter och utan att något trontal hölls. Till president valdes ledamoten af kadettpartiet Golovin, till vicepresidenter Beresin, folksocialist, och Posnanski, en vänsterman, som icke anslutit sig till någon särskild grupp, samt till sekreterare kadetten Tjelnokoff. Hvardera

vicepresidenten hörde till de dumamedlemmar, hvilka för politiska orsaker suttit arresterade. Redan på första dagen visade sig den stora skillnaden mellan den första och den andra duman. Den första duman skydde ej att högljudt kritisera regeringen och dess representanter, så snart blott tillfälle därtill gafs. Men den andra duman behärskades af en ständig fruktan för upplösning, där gjorde sig bemödandena att ängsligt undvika sammanstötningar med ministrarna strax gällande. Då socialdemokraterna den första dagen beslöto att omedelbart väcka frågan om amnesti, så motsatte sig de andra oppositionspartierna att strax vid arbetets början upptaga detta ömtåliga ärende, som ansågs beröra monarkensprerogativ, emedan de ej trodde sig kunna under rådande förhållanden befordra själfva saken, men väl genom stormiga debatter, möjligen provocerade af högerns lust att komprometttera duman, gifva regeringen den efterlängtade yttre anledningen att upplösa duman. Ministerpresidentens motsedda deklaration till duman föranledde också genast en splittring inom oppositionen. Socialdemokraterna vidhöllo sin uppfattning att duman borde besvara den med att votera ett misstroende mot regeringen, då alla de öfriga oppositionella grupperna inklusive socialistrevolutionärerna förenade sig om att endast antaga en enkel öfvergång till dagordningen och icke inlåta sig på någon kritik vid detta tillfälle.

Men när dagen för Stolypins uppträdande randades, hade under natten taket i dumans sessionssal störtat ned och omöjliggjorde för någon tid alla sammanträden. Händelsen var så mycket mera skandalös, som den första duman uppmärksamgjort regeringen på salens bristfälliga skick och en million rubel anslagits till remontering af det gamla bofälliga Potemkinska palatset, som regeringen ställt till folkrepresentationens förfogande. Först den 19 mars kunde den ministeriella deklarationen uppläsas. Stolypin utvecklade till först de principer regeringen uppställt vid uppgörandet af sina lagförslag. Han sade bland annat: »Till grund för alla de lagförslag, hvilka regeringen nu ärnar förelägga duman, har lagts en gemensam ledande idé, som regeringen kommer att följa i hela sin framtida verksamhet. Denna idé afser skapande af sådana materiella normer, som stå i harmoni med de nya rättsförhållanden, hvilka basera sig på alla den senare tidens reformer.Enligt härskarens vilja bör vårt fädernesland blifva en rättsstat. Så länge den skrifva lagen ej fastställer och icke angifver gränserna för de särskilda ryska undersåtarnas skyldigheter och rättigheter, komma deras rättigheter och skyldigheter att vara beroende af enskilda personers tolkningar och vilja, d. v. s. icke vara varaktigt fastställda. Rättsnormerna böra stöda sig på klart och koncist uttryckta lagar äfven af den orsak att lifvet i annat fall kommer att framkalla ständiga konflikter mellan statens och samhällets nya, af härskaren godkända normer och de gamla förordningar och lagar, hvilka stå i strid med dem eller icke uppfylla lagstiftarens nya fordringar, likasom ock mellan enskilda personers och myndigheters godtyckliga uppfattning af de nya initiativen. Just af denna anledning har regeringen ansett det för sin viktigaste plikt att förelägga riksduman och riksrådet till godkännande en serie lagförslag, hvilka utstaka fasta grunder för pånyttfödelsen af Rysslands politiska lif.» Stolypin omnämnde därpå de lagar, hvilka på grund af paragraf 87 i grundlagen utgifvits under mellantiden efter den första dumans upplösning och hvilka nu skulle föreläggas den andra duman. Ministerpresidenten öfvergick sedan till en framställning af de lagförslag, hvilka regeringen låtit utarbeta för att öfverlämnas åt duman. Det var en lång lista, som sträckte sig in på alla områden. Den upptog trosfrihet, personlig oantastlighet, kriminell ansvarighet för tjänstemän, reorganisering af polisväsendet och upphäfvande af gendarmeriets befogenheter i politiska mål, reformering af bondedomstolarna, straffrihet för ekonomiska strejker, arbetareförsäkring, kommunikationernas ochfolkundervisningens upphjälpande, finansernas reglering genom nya skatter, hvilka skulle träffa den betalningskraftigaste delen af befolkningen och icke den fattigaste, m. m.

Stolypin slutade deklarationen med följande ord: »Jag skulle icke uppfylla min föresats, om jag ej uttryckte min öfvertygelse att endast en af de högsta lagstiftningsorganen väl öfvervägd och fast genomförd realisering af de nya principerna för statsbyggnaden kan lugna och pånyttföda vårt mäktiga land. Regeringen är beredd att i detta hänseende göra stora ansträngningar, dess arbete, goda vilja, dess förvärfvade erfarenhet skola stå till dumans förfogande, hvilken i regeringen skall finna en medarbetare, medveten om sin plikt att bevara Rysslands historiska traditioner och att återställa ordning och lugn, d. v. s. en ståndaktig och rent rysk regering, sådan Hans Majestäts regering bör och skall vara.»Ministerpresidentens förklaring inbragte honom en mängd erkännanden från Ryska folkets förbund. I sin tacksägelseskrift till förbundets president, Gringmuth, uttalade Stolypin hoppet

att i samfundet finna stöd för sina sträfvanden.

Socialdemokraten Zereteli kritiserade skarpt regeringen för hvad den gjort och ansåg att något förtroende ej kunde skänkas regeringens af ministerpresidenten framförda löften om reformer. Han afbröts oupphörligt af högern, hvars talare därutöfver betygade sin lojalitet mot styrelsen och sin afsky för revolutionen. Socialdemokraterna åter föreslogo en öfvergång till dagordningen, som uttryckte dumans misstroende mot regeringen, hvilken sedan den första dumans upplösning icke skytt några medel, ickeryggat tillbaka för någon lagöfverträdelse för att skydda de stora godsägarnas, adelns och byråkratins intressen.

Ministerpresidenten uppträdde därpå för andra gången och yttrade, att regeringen i sitt förhållande till duman skulle strängt iakttaga laglighet, samt att vid hvarje kränkning däraf regeringen vore skyldig att högt uttala det. »Nu försäkrar jag att genom härskarens vilja duman ej gifvits rätt att uttala sitt ogillande eller misstroende mot regeringen. — — — Må alla missbruk blottas, dömas och afskaffas. Men emellertid kan regeringen icke förhålla sig på detta sätt till sådana angrepp, hvilka åstadkomma en atmosfär, som uppammar brott. Sådana angrepp afse att paralysera regeringens vilja och afsikter, och kunna alla angifvas med tvenne ord med adress till regeringen: 'händerna upp'. På dessa båda ord, mina herrar, kan regeringen med lugn, med fullt medvetande om sin rätt, svara också med ett par ord: 'I skrämmen icke.'»

Kadetternas förslag till en enkel, icke motiverad öfvergång till dagordningen antogs därefter.

Följande dag inlämnades af folksocialisterna och af en grupp bönder förslag om agrarfrågans omedelbara upptagande till behandling. Samtidigt hade af regeringen hänskjutits en mängd propositioner, inalles femtiofyra, hvaraf dock ett större antal hänförde sig till budgeten. Vid följande sammanträde föreslogo socialdemokraterna en lag om amnesti, och därtill framkastades af Roditscheff förslag om nedsättandet af en kommission för hungersnödens bekämpande. Om detta af kadetterna gjorda förslag förklarade Stolypin, att regeringen komme att skänka det sittunderstöd. Mera behöfdes ej för att vänstern skulle anklaga kadetterna för att göra gemensam sak med regeringen och högern, och vid voteringen afgåfvos hundrasextioåtta röster af vänsterpartierna mot förslaget, som dock antogs med tvåhundraåttiosju röster. Men regeringens bevågenhet mot kadetterna räckte ej länge. Redan vid följande sammanträde, vid hvilket frågan om ståndrätternas afskaffande behandlades på framställning af kadetterna, uppträdde Stolypin ytterst häftigt mot upptagandet af hela ärendet, hvartill han ansåg duman ännu ej hafva laglig rätt, emedan hvarje inlämnadt förslag icke får förrän efter en månad upptagas till behandling. Han ansåg ifrågavarande lag icke vara, såsom påståtts, en skam för riket, en nedrighet och ett brott, utan att staten kan och måste, då den är i fara, göra bruk af de strängaste undantagslagar för att skydda sig mot att falla sönder. Det gifves, sade han, ögonblick i staternas lif så farliga, att statens fordringar stå högre än rättens. Vidare uppläste han en resolution, som fattats vid de ryska socialistrevolutionärernas möte som hållits i Tammerfors, och hvilken utmynnade i att framhålla nödvändigheten af ett allmänt uppror. Han slutade med att förklara det regeringen väntade af duman »att få höra ett lugnande språk och att ni upphöra med ert blodiga vanvett», och i väntan på detta ord skulle regeringen inskränka tillämpningen af den hårda lagen.

Den 1 april upptogs den ömtåliga agrarfrågan. Den första duman hade sist och slutligen blifvit upplöst i följd af sin hållning i denna fråga. Det var därför under stor oro remissdebatten om regeringens lagförslag i ämnet motsågs, och dumansledande parti hade gärna uppskjutit den ännu någon tid, om ej såväl vänsterpartierna som den yttersta högern, hvilken hoppades på, att duman i denna sak åter skulle begå en oförsiktighet, enträget yrkat på dess snara upptagande.

Den temporära lagen af den 22 november 1906, som afsåg att upphäfva mir-institutionen och införa enskild jordbesittning i stället för den samfällda, bönderna allt sedan emancipationen 1861 ägt, förelades, i enlighet med 87 paragrafen i grundlagen, duman till antagande eller förkastande den 22 april, således inom den bestämda tiden af två månader efter dumans sammanträdande. Hade regeringen underlåtit detta, så skulle denna i jordegendomsförhållandena djupt ingripande lag, efter att under fyra månader hafva varit tillämpad, åter af sig själf upphäfts.

I diskussionerna af agrarfrågan i duman deltogo omkring 200 talare och det blef nödvändigt att anslå några

sammanträden hvarje vecka särskildt för denna fråga för att icke duman skulle beröfvas möjlighet, att samtidigt ägna uppmärksamhet åt andra ärenden. I följd häraf drogo debatterna ut ända till den 8 juni. Regeringens lagförslag hade dock långt därförinnan hänskjutits till vederbörande utskott.

Partierna preciserade åter sina önskningar. Socialdemokraterna fordrade expropriation utan ersättning af kyrkans och klostrens jord, af apanage- och kabinettsdomäner, äfvensom enskildas egendomar, samt att dessa jämte kronans jord skulle öfverlämnas åt organen för den lokala själfstyrelsen. Af den del af dessa marker, hvilken icke vore bebodd, skullebildas en jordfond för kolonisering, att förvaltas af en demokratisk regering.

Arbetaregruppen, trudoviki, hade inlämnat ett lagförslag, som upptog tvångsexpropriation äfven af enskildas jord, men mot ersättning. Jorden skulle nationaliseras och utdelas till bebrukning åt hvar och en, som önskade själf arbeta på jorden. Förslaget motsvarade den bland bönderna mycket spridda uppfattningen, att jorden tillhörde hela folket, och att den enda räddningen ur de existerande, förtviflade förhållandena var att gifva bönderna mera jord. Den brist på företagsamhet och den osjälfständighet, som nu lades bönderna till last, berodde ej på den samfällda jordbesittningen, utan på att bönderna genom distriktschefsinstitutionen ställts under ett olidligt förmynderskap. Lagen af den 22 november 1906 skulle, om den finge blifva i kraft, förinta bondekommunen, som sammanhålles just genom den samfällda jordbesittningen och som dock erbjuder bönderna någon trygghet. Den skulle leda till att de fattigaste bönderna, då de råka ut för nöd, sålde sin jord till bättre ställda bönder och sålunda skulle ett icke-jordägande bondeproletariat uppstå. Lagen komme att öka nöden på landsbygden och hafva en verkan fullkomligt motsatt den folkets representanter afsågo med agrarreformen. Lagen komme också att befrämja en reaktionär regerings politiska syften genom att skapa en slags bondebourgoisie, hvilken säkert komme att blifva konservativ, äfvensom godsägarintresset genom att tillföra godsägarna en än billigare arbetskraft i det blifvande bondeproletariatet än den de nuvarande jordägande bönderna erbjuda. Förordningarna om bondebankensutvidgade verksamhet komme blott att gagna godsägarna, hvilka därigenom kunde sälja sina gods dyrare, men dessa konstladt uppdrifna pris finge bönderna betala jämte yttermera förhöjning för bankens kostnader.

Kadetterna ansågo att det var oundgängligt att utvidga böndernas jordbesittning. De framhöllo att, om också regeringen vid den första duman genom vederbörande ministrar förklarat, att det voro ofördelaktigt att gifva mera jord åt bönderna och att, äfven i fall dessa finge jorden till skänks, de dock däraf skulle ruineras, regeringen emellertid under mellantiden genom att på särskilda villkor upplåta en del staten tillhörig jord åt bönder bevisat att den frångått sin första ståndpunkt och numera i likhet med duman medgaf otillräckligheten af den jord bönderna nu innehade. Kadetterna erkände icke, såsom vänsterpartierna det gjorde, någon rätt för hvar och en att erhålla jord. De ville att jord skulle tilldelas endast dem som nu lefde på landet af jordens afkastning. Jorden borde icke öfverlåtas endast till nyttjande, utan med äganderätt. Otillräckligheten af den jordareal, staten nu kunde disponera, gjorde det nödvändigt att tillgripa expropriation af enskild egendom, men naturligtvis mot ersättning. Denna ersättning borde vara rättvis och beräknad efter den inkomst jorden gaf dem, hvilka för egen räkning sysselsatte sig med jordbruk, och icke grundad på nuvarande uppdrifna försäljningspris eller på de arrenden bönderna i sin nödställda belägenhet voro tvungna att åtaga sig för att erhålla någon utsikt till brödföda. Medelpriset för en desjatin (= 1,1 hektar) i det europeiska Ryssland blefve, sålunda beräknadt,omkring 80 rubel. Men realiseringen af detta förslag borde enligt partiets åsikt ske småningom under hand och icke brådstörtadt, och ersättningen åt godsägarna betalas till lika delar af staten och af bönderna. Att erlägga denna afgift skulle icke för bönderna erbjuda några större svårigheter, emedan de arrenden de nu betala åt godsägarna skulle bortfalla. I lagen finge icke ingå obligatoriska bestämningar om arten af böndernas jordbesittningsrätt, utan borde det öfverlämnas åt dem själfva att välja mellan bibehållandet af den nuvarande samfällda äganderätten, eller öfvergåendet till enskild.

Den yttersta högern stod på konservativ grund. Den uppmanade dumans öfriga partier att afstå från tanken på att förstora arealen af böndernas jordbesittning, utom i undantagsfall. Alla krafter borde kontrenceras på en del bönders utflyttning och på kolonisation af oupptagna områden. Hvarje tillökning på arealen af bondejorden i större utsträckning, genomförd medels antingen expropriation eller forceradt uppköp genom bondebanken af

enskild egendom, skulle icke lända till båtnad hvarken för staten eller för bönderna, men däremot oundvikligt föra till den enskilda landthushållningens snabba ruin, hvilket vore liktydigt med att kasta öfver bord såsom onyttig ballast jordbrukets kulturella krafter. Därtill ansåg högern den samfällda äganderätten vara den största hämsko på upphjälpandet af böndernas jordbruk och det svåraste felet i Rysslands sociala historia vara att bondeemancipationen icke föregicks af utflyttningar ur byarna. Bönderna hade gifvits endast en nominell frihet, men icke hörnstenen i all frihet, friheten till arbete.Det polska kolo ansåg icke möjligt att lösa agrarfrågan likformigt för hela riket. I trakter med icke-rysk befolkning skulle myndigheterna alltid komma att förfördela de främmande nationaliteterna. För Polens och de västra guvernementens vidkommande borde detta ärende öfverlämnas åt den blifvande lokala representationen, som ensam kunde tillerkännas sakkunskap och kompetens i ärendet.

Ministerpresidenten Stolypin tog del i debatten, kritiserade oppositionspartiernas förslag och angaf riktningen af regeringens afsikter. Han framhöll i ett tal den 27 maj att, skulle all jord fördelas guvernementsvis jämnt mellan där nu boende bönder (något som intet parti hade föreslagit), så skulle fördelningen utfalla mycket ojämnt beroende på att de skilda guvernementen äro olika tätt befolkade. I guvernementen Poltava och Podolien skulle hvar och en få blott 8 à 9 desjatiner. Landnöden skulle icke på sådant sätt kunna afhjälpas. Man måste gripa till det medel regeringen föreslår, till emigrationen. Folktillväxten i Ryssland är så stor, att, för att tillfredsställa dess behof enbart, det redan skulle fordras 3,5 millioner desjatiner årligen. På grund af dessa skäl ansåg han att agrarfrågan ej kunde lösas genom expropriation och fördelning af godsägarnas jord. Vidare frågade han hvem som kunde svara för att icke den stora sociala omhvälfning, socialisterna yrka på, skulle kunna leda till Rysslands sönderfallande. Man måste förutse att den skulle följas af en annan, att äganderätten åter skulle återställas genom våld. »Ty äganderätten har som bas alltid haft våldet.»

I alla händelser tyckte ministerpresidenten mera om vänsterpartiernas förslag än kadetternas, hvilketicke alls föll honom på läppen. Oaktadt han medgaf att dessa förklarat att de tillerkänna bönderna en oföränderlig besittningsrätt till den jord, de skulle komma att få, så ansåg han dock, att om expropriation en gång erkändes i princip, så kunde ingen vara säker på, att den ej i framtiden skulle komma att ytterligare utsträckas, samt att därmed äganderätten till jord upphäfts. Att icke vilja genom lag påtvinga bönderna teorier, som ansågos berättigade, medgaf han likaså vara riktigt, äfvensom att alla på bondeståndet hvilande fjättrar skulle lösas, så att de finge själfva välja sättet för utnyttjandet af sin jord. Vidare påstod han att förslaget att staten skulle deltaga i kostnaderna för inlösen af böndernas blifvande jord stred mot expropriationsprincipen, ty huru kunde man samtidigt erkänna nödvändigheten af att hela befolkningen, staten, borde hjälpa de mest behöfvande. »Hvarför är det för detta ändamål samtidigt nödvändigt att göra 130,000 godsägare arflösa?» Helt annorlunda tyckte han att det förhöll sig med den lag han utgifvit efter den första dumans upplösning och som nedsatte Bondebankens ränta på utgifna lån. Det föreföll honom naturligt att staten skulle betala skillnaden mellan bankens utlåningsränta och den ränta den måste betala på sina obligationer, ty staten, alla befolkningsklasser, skulle bistå bönderna att förvärfva den jord de behöfde. Alla skattebetalande skulle medverka, att bördan blefve jämnt fördelad och icke trycka uteslutande en fåtalig samhällsklass af 130,000 godsägare.

Han uppehöll sig vid att några talare fällt upphetsande uttryck såsom: »Vi hafva kommit hit, icke för att köpa land, utan för att taga det.» Hanframöll att oroligheter i följd af sådana yttranden redan ägt rum och sade att man kunde förutse nya försök att tillskansa sig land med våld. Men regeringen kommer icke att tåla några våldsamheter, jordens nationalisering ansåg regeringen fördärflig, likaså kadetternas lagförslag. Ytterligare ville han betona att expropriationen icke finge framställas såsom ett trollmedel mot all nöd. Expropriationen kunde verkligen förefalla nödvändig, men såsom undantag, icke såsom regel.

Det är själffallet, att ett andragande af denna beskaffenhet icke skulle förblifva obemött. Emigrationens skuggsidor framhöllos, särskildt regeringens försummelser att icke förbereda emigranternas mottagande bättre, trots att den till alla byar sände massor af tryckta uppmaningar att emigrera. På de kirgisiska stepperna, där något öfverflöd på odlingsbar jord icke finns, drefvo myndigheterna bort de bofasta kirgiserna från deras bostäder, och deras odlingar togos ifrån dem för att öfverlämnas åt ryska emigranter. I Ufa och Orenburg hade för tio, tjugu år

tillbaka regeringen fråntagit baschkirerna 2 millioner desjatiner och fördelat däraf bland tjänstemän betydande arealer till pris af 1 rubel 96 kopek per desjatin. Dylika exempel framhöllos såsom bevis för regeringens sätt att respektera äganderättens okränkbarhet, hvarom ministerpresidenten talat. Hans försvar af förläningarna till adeln under Katarinas tid såsom uttryck för statsklokhet och nödvändiga för att kolonisera obebodda trakter, framkallade påminnelser om huru Potemkin t. ex. en gång fått en sådan »obebodd» donation på 27,000 desjatiner med där boende 2,000 bönder m. m. Roditscheff yttrade, att då hanhörde ministerns utläggningar, kom han ihåg de ord furst Sergei Trubetskoj riktat till tsaren under mottagningen af deputationen från semstvokongressen i Moskva: »Eders Majestät är icke adelns, icke köpmännens, icke borgarnas, icke böndernas tsar, Eders Majestät är hela Rysslands tsar.» Men två år efter det de principer Trubetskoj då förfäktat blifvit högtidligen erkända genom oktobermanifestet, uppträder hans majestäts regering icke som Rysslands regering, utan såsom försvarare af 130,000 personers intressen. Till folkets berättigade fordringar hade regeringen blott ett svar: »Vi hafva styrkan på vår sida.» Samma regering, som vid sitt första uppträdande i denna duma förklarat att den ej skulle låta skrämma sig, var nu dödligt uppskrämd.

*

Debatterna öfver budgeten i den andra duman inleddes af finansministern Kokowtseff med ett andragande, som hufvudsakligen rörde sig kring de svårigheter, hvilka mötte regeringen, när det gällde att få inkomsterna att täcka utgifterna samt om nödvändigheten för duman att snabbt godkänna budgeten. Medlemmen af kadettpartiet, förre åkerbruksministern i Wittes kabinett Kutler, underkastade budgetförslaget en allsidig kritik.

Han påpekade, att ingenstädes i budgeten återfinnes utgifts- och inkomstförslag för ett så stort statens verk som »Kejsarinnan Marias stiftelser», ehuru dessa stiftelser bära karaktären af en statsinstitution, som ej blott erhålla 3,500,000 rubel ur statskassan, utan dessutom utöfvar statsfunktioner, d. v. s. självständigt uppbära en särskild skatt i riket,stämpelskatten på teaterbiljetter, och hvars verksamhet bildar ett från rikets förvaltning så afskildt område, att icke ens rikskontrollören äger granska dess räkenskaper. Denna uraktlåtenhet var att anse såsom lagöfverträdelse. Vidare måste göras anmärkning i anledning af en mängd utgifter, tillkomna på kejserlig befallning, såsom lönetillskott utöfver stat och subsidier åt enskilda personer, emedan till dem oftast en berättigande orsak var ytterst svår att finna.

Beskattningen kritiserade Kutler ingående och framhöll i anledning däraf följande: »Redan länge hafva hotande tecken på skatteutmattning yppat sig. De framträda såsom betydande skatterestantia, hvilka hopa sig vid uppbörden af de direkta skatterna, särskildt i den till all lycka numera upphäfda lösepenningen för böndernas jord. Men äfven de indirekta skatterna gifva ofta mindre tillfredsställande resultat. Höjningen af skattesatserna har icke rättfärdigat sig genom de resultat de medfört, i det att de inskränka förbrukningen; en skatt inbringar mången gång mindre, sedan en förhöjning af skattesatserna gjorts, än förut. Undantag hafva naturligtvis förekommit och som ett sådant undantag kan bland annat de ständigt stigande inkomsterna från rusdryckerna framhållas. Men detta undantag snarare bestyrker den allmänna regeln. Ökningen af brännvinskonsumtionen, dryckenskapens tilltagande, kan och bör anses såsom sedeförfall hos folket, såsom ett tecken på att i folkets medvetande ingått föreställningen om gagnlösheten af besparingar. Att så är förhållandet visar sig bland annat i en ökning af konsumtionen af brännvin i de trakter, hvilka lida af missväxt, på orter där folket hungrar och där detej kan blifva fråga om att inkomsterna skulle gifva ett öfverskott. Men det finnes utom dessa finansiella äfven allmänt ekonomiska antydningar på, huru betungande det nuvarande skattesystemet är. Jag skall icke ingå i ett grundligt skärskådande af denna fråga, det skulle föra mig för långt från ämnet för mitt anförande. Jag skall endast visa på några enskilda allmänt kända fakta, på omständigheten att beständigt från år till år mängden af bönder, som icke äga hästar, ökas, på det allmänna nedgåendet af antalet kreatur hos bönderna och tilltagandet af antalet gårdar utan all slags boskap, på den konstanta och bestående tillökningen i antalet bondgårdar, hvilka äro i total afsaknad af hvarje slags ekonomisk självständighet. Jag skall slutligen hänvisa på missväxten och hungersnöden, hvilka i forna tider voro tillfälliga och öfvergående, men under senare tider hota att blifva bestående och upprepa sig år från år. Nationen lefver så godt som uteslutande af jordbruk, och detta jordbruk gifver nationen mindre än hvad som fordras till dess lifsuppehälle. Det förefaller som om konstanterandet af detta

faktum borde vara nog för att man skulle erkänna att läget är svårt, att det är nödvändigt att öfverväga om det ej vore tid på att afbryta, att förändra finanspolitiken.»

Kutler kritiserade äfven järnvägsförvaltningen. Stora summor utgifvas på byggandet af sådana järnvägar, som icke gifva någon afkastning, och på järnvägar af strategisk betydelse, men banor, hvilka äro nödvändiga för befolkningen, lämnas utan tillräcklig rörlig materiel. I följd häraf äro järnvägarnas förmåga att frambefordra gods icke tillfyllestgörande.Årligen hopa sig på stationerna vid dessa banor enorma lager, förnämligast af spannmål, som oundvikligen förfaras och gå förlorade. Några banor äro så anordnade, att de förmå arbeta blott i en riktning, och de befinna sig i ett hopplöst läge, när varorna skola befordras i den motsatta riktningen. Så t. ex. visade det sig att det år, då stora mängder spannmål skulle föras i riktning från väster till öster, järnvägarna icke voro i stånd att fullgöra detta i tid.

I civilförvaltningen bortslösades många millioner på löner åt en del tjänstemän, hvilka utförde ett arbete, som var till ingen nytta och icke medförde fördel för någon. I löner åt de ofta omnämnda distriktcheferna, semskie natschalniki, betalades 9,000,000 jubel. Deras verksamhet var af den beskaffenhet, att man kunde säga »att de distriktchefer voro minst skadliga, hvilka inskränkte sin verksamhet till att blygsamt emottaga den tillerkända lönen».

Den sparsamhet, med hvilken folkundervisningen bedrefs, ansåg Kutler icke lända riket till fromma. Under den tid, då folkrepreseentationen yrkade på införandet af allmän folkskoleundervisning, hade t. ex. anslagen för folkskolelärar-seminarier knappast ökats. Regeringen skyllde på att inga medel funnos för uppförandet af hithörande byggnader. Emellertid upptog budgeten nya utgifter för civilförvaltningen, i förhållande till föregående års, till en summa af 37,000,000, hvaraf 6,500,000 utgjorde påökning på anslaget för polisen.

Struve, medlem af kadettpartiet, konstaterade till en början att dumans budgeträtt blifvit lederad genom att efter upplösningen af den första duman en ny duma icke inkallats i tid, i följd hvaraf budgeten för 1907tillkommit på icke lagenligt satt. Därpå kritiserade han förordningen af den 21 mars 1906 om dumans budgeträttigheter, särskildt paragraf 9, som har följande lydelse: »Vid behandlingen af förslaget till riksbudget kunna icke uteslutas eller förändras sådana inkomst- eller utgiftsposter, hvilka intagits i budgetförslaget på grund af gällande lag, förordning eller stat, samt i följd af kejserlig befallning utfärdad enligt bestämmelserna för den högsta styrelsen.» Struve framhöll att denna paragraf icke öfverensstämde med principerna för en sund statshushållning. Naturligtvis borde vid budgetens behandling gällande lagar i egentlig mening observeras af duman. Men att ställa alla utgifter, tillkomna på allehanda »allerhögsta befallningar», utanför dumans kompetens, var att göra dumans granskningsrätt illusorisk. Sålunda hade inrikesministern Stolypin höjt utgifterna för pressöfverstyrelsen med 58,601 rubel från hvad de voro i 1906 års budget, på grund af en kejserlig befallning af den 12 april 1906. Stolypin hade visserligen i ett andragande under den pågående debatten sökt gifva saken en annan belysning än en tidigare talare velat framställa den i, men själfva faktum kvarstod, och ministerpresidentens andragande hade icke häft hans tvifvelsmål. Men om, enligt förordningen om dumans budgeträtt, denna icke hade rätt att göra strykningar i ofvannämndt afseende, så tycktes däremot ministrarna anse sig berättigade att icke iakttaga allehanda förordningar vid budgetens uppgörande, på grund af att dessa förordningar icke öfverensstämde med senare förfoganden. Åtminstone tycktes manifestet af den 30 oktober 1905, som bl. a.utlofvade pressfrihet, icke vara förpliktande i detta hänseende.

Enligt gällande reglemente för duman kunde denna icke göra ändringar i hithörande delar af budgeten, utan att därförinnan i lagstiftningsväg alla dessa särskilda små förfoganden, hvilka icke ens alltid promulgerats, blifvit upphäfda. Men detta var liktydigt med att praktiskt omöjliggöra hvarje försök härtill från dumans sida. Ty redan enbart utgifterna för polisväsendet stödde sig på icke mindre än 518 särskilda förordningar. Det vore därför af trängande nödvändighet, framhöll Struve, att finansmistern toge initiativ till förändring af paragraf 9 i reglementet för budgetens behandling.

Dumaledamoten Alexinski, socialdemokrat, bemötte också finansministern och gendref de uttalanden, i hvilka denne i egenskap af maktens representant bland annat anslagit de patriotiska strängarna och påmint om den

ärofulla roll Ryssland spelat i början af 1800-talet såsom Europas räddare. Alexinski fann visserligen att Ryssland då ingripit i händelsernas gång men egentligen endast i egenskap af »internationell gendarm» sökt upprätthålla »ordningen», och detta uppträdande utgjorde i ingen händelse tillräcklig anledning till att Ryssland nu hade att dragas med en statsskuld på nio milliarder rubel. Han framhöll vidare att för folkupplysningen i Ryssland var anslaget blott 2,8 % af statsutgifterna, men för fängelser och polis däremot 5,2 %. Statens utgifter för primärundervisningen belöpte sig till 7,3 kopek per individ, hvartill kommo 31 kopek utgifna af semstvos, stadsstyrelser och liknande institutioner. Han berättade att den muhamedanskabefolkningen anhållit om statsbidrag för sina skolor, men att vid frågans behandling i regeringen framhållits att den muhamedanska befolkningen icke bidrog till statsinkomsterna i samma proportion som den kristna, ity att koranen förbjöd förtärande af spritdrycker, hvarigenom kronan gick förlustig stora summor, motsvarande det af muhamedanerna icke uppsupna kronobrännvinet!

Fedoroff, konstitutionell demokrat och känd kommunalman från Petersburg, framhöll i ett ytterst sakligt andragande missriktningar i Rysslands finanspolitik. Han ansåg att alla ansträngningar borde riktas på att höja landets produktionsförmåga och icke på att uppsöka nya skatteobjekt. Gränsen för folkets skattebetalningsförmåga i nuvarande förhållanden var i alla fall redan uppnådd. Tullar och acciser på de nödvändigaste artiklar voro så höga, att de förminskade konsumtionen. Sålunda kostade té vid partiköp i Ryssland 1 rubel 50 kopek per skålpund, medan det i England och Amerika betingade sig 50 kopek. Ryssland tog sitt té från Kina och betalade där 27 kopek, England uppköpte sitt i Indien till ett pris af 40 kopek. Men tékonsumtionenen bland de ryska bönderna var också därför mycket liten. För socker betalades i Ryssland två gånger så mycket som i Tyskland. Sockerexporten uppgick till 10,000,000 pud, hvaraf den allra största delen sändes till Turkiet, Persien och Kina. Till England hade under 1906 utförts blott 15,000 pud. Konsumtionen inom landet var 42,000,000 pud. Den tredje nödvändighetsartikeln, hvars förbrukning i yttersta grad inskränktes genom de höga pålagorna, var petroleum. Petroleum kostade i Baku5 till 15 kopek per pud och såldes, sedan en accis af 60 kopek betalts, för 80 kopek på marknaden i Nischi-Novgorod. Men rysk petroleum såldes också i England för 80 kopek. Den årliga petroleumproduktionen uppgick till 160,000,000 pud, hvaraf 90,000,000 exporterades och blott 70,000,000 förbrukades i eget land. Den höga accisen verkade att petroleum var en alltför dyr vara för att kunna användas af den ryska bonden.

Finansministern hade, fortsatte Feodoroff, det största intresse af att Rysslands internationella räkningsbalans utvisade stora utländska tillgodohafvanden. För den skull gynnade regeringen exporten på allt upptänkligt sätt. Men den ryska exporten var för högt uppdrifven, den motsvarade ej hvad Ryssland kunde afstå åt utlandet, den skedde på bekostnad af viktiga inhemska intressen. Under senare åren hade exporten att utvisa ett öfverskott af 500,000,000 rubel i förhållande till importen. Men denna företeelse måste betecknas som ett bevis på Rysslands fattigdom. Ryssland hade icke råd att importera. Dess sädexport skedde på bekostnad af tillfredsställandet af folkets nödtorftigaste näringsbehof. Den uppdrifna exporten visade sig också i förhöjda lefnadskostnader öfver hufvud. Exporten af 3,000,000,000 ägg för 60,000,000 rubel hade ansenligt uppdrifvit priset inom landet på denna vara. Samma var förhållandet med det sibiriska smöret. Smörexporten uppgick till 40,000,000 rubel, och priset inom landet hade stigit med 50 %. Lefnadskostnadernas oerhörda stegring i de ryska storstäderna, beroende på en osund finanspolitik, förtjänade den största uppmärksamhet.Hvad utgifterna beträffar, ville talaren icke uppehålla sig vid dem, hvilka hänförde sig till riksförsvaret, till statsskulden, till internationella förbindelser och till pensionerna, hvilka sistnämnda stego till 87,000,000 rubel, icke därför att ej i dessa poster förändringar varit önskliga. Han indelade de öfriga utgifterna i tre kategorier: sådana som hänförde sig till styrelsen och sådana hvilka afsågo bildningsändamål samt slutligen sådana som tjänade att höja landets produktionsförmåga. Styrelsen kostade 403,000,000 rubel. På de båda öfriga kategorierna belöpte sig tillsammans blott 122,000,000, hvilket var ett skriande missförhållande. Allena gendarmkårens underhåll betingade sig 7,000,000. Men därtill kom att i 1907 års budget alla inskränkningar i utgifterna gällde just anslag, hvilka afsågo produktiva ändamål, och förhöjningarna däremot kommo hufvudsakligast inrikesministeriets budget till godo. Staten för detta ministerium hade sedan föregående år höjts med 7,000,000 (sedan 1902 med 44,000,000), af hvilka 2,823,000 till

polisen och 58,000 till presscensuren.

Regeringens budgetförslag remitterades till utskott den 9 april.

*

Ryktena om dumans snara upplösning hade hela tiden fortgått, ehuru de dementerades af regeringen. Men i medlet af april vände sig den i Petersburg sammanträdande »förenade adeln» till Tsarskoje Selo med en anhållan om dumans upplösning och utfärdandet af en ny vallag. Samtidigt sände geheimerådet Martens, f. d. professor och känd bland annatsåsom en af Rysslands representanter vid Haagkonferenserna, tvenne artiklar till Times, i hvilka han klandrade duman, för att den icke fördömde de revolutionära våldsdåden, och påstod att den visat sig oförmögen att arbeta. Han pläderade för dumans upplösning och förklarade att regeringen var skyldig att utfärda en ny vallag. Times bemötte dessa artiklar och framhöll att duman icke visat sig så litet arbetsför som påståtts. Felet till att duman blifvit så sammansatt som den blifvit, berodde åtminstone delvis på regeringens förföljelse under valperioden af kadetterna. Men kadetterna i den andra duman hade lagt i dagen stor patriotism genom att söka undvika konflikter. Tidningen fann det förvånansvärdt att en specialist i internationell rätt med lätt hjärta kunde förorda en kränkning af det aftal, som ingåtts mellan kronan och folket i Ryssland, genom att utfärda en ny vallag.

I anledning af denna polemik lät regeringen förklara att Martens gifvit offentlighet endast åt sina egna åsikter. Men regeringens afvoghet mot duman tog sig dock många uttryck. Sålunda hade den till biträdande chef för vakten vid Tauriska palatset, där duman höll sina sammanträden, utnämnt en gendarmryttmästare Ponomareff, ehuru denne gjort sig känd för att på gränsstationen Wirballen, där han dessförinnan varit anställd, hafva först provocerat en insmuggling af vapen och sedan låtit gripa sin medskyldige, en tjänsteman vid tullen. Genom vakten utöfvade regeringen kontroll öfver hvad som försiggick i det Tauriska palatset, och ingrep, när den så för godt fann, i dumaledamöternas förehafvanden. Regeringen lät t. ex. vakten förhindra furst G. Lwoff,en man, som med stor självuppoffring ägnat sig åt bispringandet af de af hungersnöd lidande bönderna och som åtnjöt allmänt förtroende, att komma in till dumans nödhjälpsutskotts sammanträde, dit han blifvit kallad för att lämna upplysningar, och regeringen utgaf i anledning häraf en lagförklaring att till dumautskottens förhandlingar kunde kallas blott af regeringen utsedda personer.

*

Ovädersmolnen hopade sig således inom duman och läto ana ett utbrott af lidelserna, trots centerns alla goda föresatser att undvika ödesdigra sammanstötningar med regeringen. Och läget förbättrades icke af de alltjämt i alla delar af landet pågående afrättningarna och revolutionära våldshandlingarna. Under vårens lopp hade en stor mängd personer tillhörande det socialdemokratiska partiets kamporganisation häktats. Justitieministern hade till och med hos duman anmält om uteslutning af några ledamöter, tillhörande detta parti och angifna för statsförbrytelser. Men duman häfdade att det berodde icke på allmänna åklagaren utan på duman själf att afgöra om uteslutning af sina medlemmar, och remitterade justitieministerns anmälan till utskott. Och regeringens bevågenhet mot det socialdemokratiska partiet ökades ej af det sekreta möte partiet höll i London, efter att förgäfves hafva sökt erhålla tillstånd därtill i Sverige och Danmark, och på hvilket partiet beslöt att ytterligare skärpa taktiken mot regeringen och de borgerliga partierna.

Den 27 mars mördades ledamoten af första duman, redaktören för Rysslands största frisinnadetidning Russkija Viedomosti, Jollos. Medlemmen af de svarta banden, Kasantseff, hade inbillat en revolutionärt sinnad ung arbetare att han kände en man, som bedragit de revolutionära på en stor summa pengar, och att arbetaren borde döda denna bedragare. Arbetaren lät förleda sig och sköt, på anvisning af Kasantseff, Jollos, som han icke alls kände. Men när han sedan ur tidningarnas meddelanden förstod hvem han dödat, hämnades han på Kasantseff och nedstack denne, då Kasantseff skulle inviga honom i planerna för ett nytt attentat mot Witte.

Till ett mycket häftigt uppträde i duman kom det, när vid förhandlingarna om rekrytkontingenten socialdemokraten Suraboff fällde ett förklenande yttrande om armén. Han sade: »under själfhärskaredömet är den

ryska armén i stånd att slåss med »den inre fienden», men i strid med den yttre — i väster och i öster — har den blifvit och kommer den att blifva slagen». Presidenten fråntog honom ordet, men högern ställde till ett sådant larm, att förhandlingarna måste helt och hållet afbrytas.

Interpellationsförslag angående maktmissbruk hade också ingifvits i följd af flere tilldragelser.

Generalguvernören i Moskva Hörschelmann hade af egen maktfullkomlighet upphäft en af ståndrätt fälld dom, som lydde på tukthusstraff, öfver fyra bönder, hvilka tillfogat en poliskonstapel ett sår, och tillsatt nya domare, hvilka dömde de anklagade till döden, och denna dom blef strax satt i verkställighet. Ministrarnas förklaring i ärendet godkändes ej af duman, som yrkade på rättsligt åtal af Hörschelmann.Enligt en annan interpellation hade generalguvernören öfver Östersjöprovinserna, Möller-Sakomelski, ryktbar genom den skoningslöshet, hvarmed hans straffexpeditioner foro fram, pålagt tvenne byar böter till 3,000 rubel hvardera. Åtgärden hade han motiverat därmed, att spåren efter de skyldige till mordet på baron Budberg, föröfvadt den 2 mars 1907, upphörde nära gränsen af dessa, byar, hvarför gärningsmännen, enligt generalguvernörens åsikt, icke kunde vara okända för invånarna på orten, hvilka det ålåg att bispringa myndigheterna vid brottslingars upptäckande, äfvensom därmed att mordet stod i förbindelse med den »skadliga riktning» bönderna i de båda byarna lagt i dagen år 1905.

Vidare interpellerades angående gendarmchefen baron Taubes afsändande till Baku för att, »försedd med särskilda fullmakter», betvinga en, såsom det framgick, rent ekonomisk strejk bland fartygsbesättningarna på Kaspiska hafvet.

Den största indignation väckte emellertid några interpellationer om de politiska fångarnas behandling. I fängelserna landet rundt försiggingo afskyvärda saker af det slag, att man har svårt att föreställa sig möjligheten däraf samt af att de styrande i Ryssland tolererade dem.

Vid en interpellation om tilldragelserna i fängelset Algatschi i Sibirien upplästes ett bref från en af fångarna, Plehves baneman Sasonoff. Däri beskrefs huru föreståndaren för fängelset vid mottagningen af en sändning på femton politiska fångar lät misshandla dem i närvaro af hela personalen, som för ändamålet samlats i det festligt upplysta kansliet. Någon dag därpå kommenderadefängelseföreståndaren sextio man soldater att gå lös på fångarna, hvilka voro instängda i ett rum. Soldaterna anföllo och slogo dem med gevärskolfvarna, så att tre föllo till marken, en med ansiktet öfversköljdt af blod, en med ett gapande sår i hufvudet och den tredje slagen i bröstet, så att han förlorat medvetandet. Den enda utväg fångarna sågo att undslippa denna misshandel, var att så fort som möjligt blifva dödade af sina väktare. Justitieministern erkände det hufvudsakliga i beskyllningen, men sökte gifva tilldragelserna en mildare färg, och duman antog en öfvergång till dagordningen, i hvilken betonades, att justitieministern erkänt, att våld utöfvades mot fångarna i Algatschi, och i hvilken fordrades snabb förändring i rådande förhållanden.

Vidare interpellerades regeringen angående den tortyr och misshandel de politiska fångarna voro utsatta för i Riga. Interpellationsutskottets betänkande innehöll en lång förteckning på fall, hvilka bevisade myndigheternas brottslighet. Allt sedan straffexpeditionerna under hösten 1905 skickades till Östersjöprovinserna, begynte polisen därstädes använda tortyr vid rannsakningarna i ändamål att erhålla förevändning att låta arkebusera personer, hvilka misstänktes för delaktighet i den revolutionära rörelsen. I slutet af december 1905 inrättades, enligt uppgifterna i interpellationsförslaget, en speciell kommission vid den hemliga polisen i Riga, bestående af adjointen hos dess chef, Schwaben, underpoliskommissarien Alexandroffski, poliserna Gregus, Sabitski, Davus o. a. Denna kommission hade i uppdrag af åklagaremakten och gendarmeriet att göra »efterforskningar» bland de politiska fångarna,emedan den af guvernören var berättigad att »döda politiska fångar utan dom och ransakning». Och i verkligheten applicerades tortyren med allmänna åklagarens, gendarmchefens och den högsta administrationens på orten vetskap och samtycke.

Förhören ägde rum under följande omständigheter: hvarje anhållen person, som misstänktes hafva varit inblandad i en »allvarsam» affär, underkastades ett förberedande förhör kl. 8 på aftonen. Alla frågor åtföljdes af hot och af slag, knytnäfsslag, sparkar i ansiktet, magen och annorstädes. Kautschuksbattonger kommo äfven till

användning äfvensom spön, flätade af ståltråd.

Om offret vidhöll att icke erkänna sig skyldig till de brott, hvilka det anklagades för, lössläpptes det efter 20 till 30 minuter, ända tills den »allvarliga» rannsakningen vidtog, som vanligen skedde kl. 12 på natten. Rannsakningen inleddes denna gång med knytnäfsslag, med slag af gummibattonger och gevärskolfvar.

För att hindra offret att skrika, lades en kafle i munnen. Sedan tog man ihop med piskningen. Om offret det oaktadt vidhöll att icke tala, kastades det på golfvet och man applicerade än grymmare tortyr. Om offret förlorade medvetandet, väcktes det med kallt vatten, och tortyren fortsattes.

En adertonårig yngling, Lapsa, som icke kunnat tvingas att säga någonting, kastades på golfvet och underpoliskommissarien trampade med båda fötterna på hans bröst ända tills refbenen brötos. Efter denna behandling kunde den olycklige icke svälja något under hela tiden ända tills hans afrättning fyra dagar senare. En annan, Strasdin, erhöll sådanaslag på benen, att köttet lossnade i stora stycken. En Karlson blef slagen med gummibattonger så att ryggen ristes upp.

De anklagade, som fått alltför tydliga spår af tortyren, fördes nattetid ut ur fängelset och arkebuserades. Under sådana omständigheter aflifvades under natten mellan den 30 och 31 januari 1906, under förevändning att hafva gjort rymningsförsök, Lapsa, Strasdin, Peter Azen, hvilken sistnämndes lik påträffades med ena benet afskuret. Den 31 januari dödades Bredis med bajonettstyng, den 2 februari Ivan Aboltin, den 8 februari 2 personer och den 3 juli ännu en. De öfriga öfverlämnades till ståndrätt på grund af på ofvan nämndt sätt erhållna bekännelser.

Ett par tiotal andra fall af tortyr uppräknade betänkandet yttermera.

Interpellationsutskottets rapportör slutade sitt andragande i duman med att yttra: »Vi fråga regeringen om det är sant, hvad här framlagts. Skulle regeringsmaktens representant träda fram på tribunen och förklara, att allt, som här blifvit framdraget, är en 'enda lögn från början till slut', så är jag öfvertygad, att hvar och en af oss med tacksamhet skulle känna en tyngd falla från sitt bröst.»

Inrikesministerns adjoint Makaroff svarade på interpellationen genast, utan att begagna sig af den frist på en månad, som dumans reglemente medgifvit. Han ville på intet sätt försvara polisens i Riga handlingar, hvilka han visserligen påstod hafva framställts med någon öfverdrift, men han tillstod, att han kunde förstå polisens tillvägagående, särskildt med afseende fäst vid dess lågabildningsgrad. Emellertid hade inrikesministeriet redan gifvit generalguvernören i uppdrag att låta åtala de skyldige. Justitieministerns adjoint Lützen anförde intet, som kunnat tjäna till att försvaga intrycket af de i interpellationen uppräknade händelserna. Han medgaf att en batalj en gång ägt rum mellan de fängslade och vaktmanskapet, hvarvid sju af de fängslade dödats och tolf svårt sårats, medan på den andra sidan fyra sårats, däraf en svårt. Många nya och upprörande tilldragelser af dylikt slag, som de i interpellationen nämnda, meddelades af flera talare. Justitieministern fann nödigt att uppträda tre skilda gånger, utan att dock anföra något i sak.

En månad senare, den 30 maj, då regeringen skulle gifva sina slutliga upplysningar angående dessa tilldragelser i Riga, förklarade justitieministern att oordningar väl hade förekommit i fängelserna, — sålunda hade en vaktsoldat på fängelsegården skjutit en kvinna, som, oaktadt varnad, ej upphörde att stå vid fönstret af sitt rum m. m. — men felet vore icke fängelsepersonalens, utan fångarnas. Han påstod att de olagliga handlingar, hvilka lagts honom underlydande personer till last, blifvit vederlagda af den undersökning han anbefallt.

Inrikesministerns adjoint Makaroff påvisade en del oriktigheter bland påståendena i interpellationen och omnämnde, att i Östersjöprovinserna mot personer tillhörande polisen i 42 fall inledts rättsligt åtal. Men hufvudsakligen uppehöll han sig vid de svårigheter, hvilka myndigheterna därstädes haft att kämpa mot. I Lifland och Kurland hade sålunda under ifrågavarande tidsskede förekommit 1,148 terroristiska gärningar. I Lifland hade 367 personer fallitoffer för våldsdåden, 153 hade dödats och 214 svårt sårats, och hälften af alla dessa personer tillhörde polisen eller militären. I Kurland dödades 171 personer och sårades 150. I denna provins förekommo 300 fall af mordbrand och 800 af plundring, hvarvid 60 brännvinsbutiker, 93 kommunalstyrelser och 16 postkontor plundrades. I 230 fall voro öfverfallen riktade på att öfverkomma vapen hufvudsakligen af

egendomsägare, skogvaktare och poliser. Ämbetsverkens arkiv, helgonbilder och kejserliga porträtt förstördes. Pengar, pass och stämplar, som öfverkommos, borttogos. I 79 fall skadades telefonledningen, i 20 fall telegrafen och i 11 fall järnvägen. Såsom exempel på våldsamheten af öfverfallen på ordningsmakten anförde ministeradjointen bland annat följande: Den 2 januari 1906 öfverföll en skara på 15 till 20 man en afdelning sofvande dragoner, inkvarterade i en fabrik, hvarvid 12 dragoner dödades och 10 sårades. Den 30 januari 1906 öfverfölls från ett bakhåll en patrull på sex poliser, en dödades och två sårades. Vid försök att häkta en kvinna i augusti 1906 mottogs polisen med revolverskott och bomber. Vid öfverfallet på staden Tukkum dödades den 14 december öfverste Miller och 16 dragoner, samt sårades 2 officerare och 16 dragoner.

Om också inrikesministeriets undersökning i anledning af interpellationen ådagalagt att fall förekommit, då polisen slagit fängslade med knytnäfvarna, piskor och battonger, så ansåg dock inrikesministerns adjoint, Makaroff, att de omständigheter, under hvilka polisen hade att utföra sina uppdrag, borde tagas i betraktande.Dessa regeringens svar på interpellationen föranledde en mängd yttranden, bland hvilka flera gingo ut på att framhålla att isynnnerhet det af inrikesministerns adjoint presterade försvaret för polisen icke var ägnadt att förtaga intrycket af de beskyllningar, hvilka interpellanterna framkastat. Redan den omständigheten, att 42 tjänstemän af den nuvarande regeringen ställts inför rätta, visade till fylles att allvarliga lagöfverträdelser begåtts, äfven om detaljerna, omnämnda i interpellationen, icke alltid varit fullt riktiga. Men ministeradjointen Makaroff hade, understödd af flera talare från högerpartierna, fört diskussionen öfver på frågan om de revolutionära våldsdåden. Debatten antog därför en ytterst häftig karaktär, och hvarje fraktion inlämnade sitt förslag för öfvergång till dagordningen. Vid omröstningen vann emellertid intet af dessa majoritet. Det oaktadt underställde den som ledde ordet, hvilket icke var presidenten Golovin, utan en af vicepresidenterna, ett af de redan förkastade, men ånyo inlämnade förslagen, votering. Mot ett sådant förfarande opponerade sig centern och högern samt afhöllo sig från omröstningen. Vänstern antog därpå följande öfvergång till dagordningen:

»Anseende de af justitieministern och inrikesministerns adjoint afgifna förklaringarna slutligt ådagalägga polismyndigheternas i de baltiska provinserna olagliga tillvägagående, samt anseende ministrarnas förklaringar icke tillfredsställande, öfvergår riksduman till dagordningen.»

För att bilda en motvikt mot dessa regeringens parlamentariska nederlag, hade högern ansträngt sig att få frågan om revolutionärernas våldshandlingarupptagen af duman. Denna fråga väcktes först under debatten om afskaffandet af ståndrätterna, men initiativtagarna själfva uppsköto till en början frågans behandling för att insamla material. När den sedan slutligen blef upptagen på dagordningen, framsköts dess behandling ständigt af centern, tills hela frågan den 28 maj, efter omröstning, ströks från dagordningen. Detta förbittrade i hög grad såväl högern som regeringen, hvilken ansåg att dumans center därigenom godkänt de revolutionära våldshandlingarna.

Duman behandlade emellertid en mängd lagförslag: om allmän folkskoleundervisning, om hungersnödens och arbetsbristens lindrande, om rättsväsendet på landsbygden, om personlig oantastbarhet, om dödsstraffets afskaffande m. m. Frågan om amnesti, som ansågs särdeles ömtålig, emedan den af justitieministern förklarats beröra monarkens prerogativ att benåda, upptogs äfven, och antogs kadetternas försiktiga förslag att hänskjuta den till utskott för förberedande behandling och för afgifvande af utlåtande öfver dess önskvärdhet. Ett lagförslag om ståndrätternas afskaffande hade också antagits, men oberoende däraf upphörde den hithörande undantagsförordningen på grund af dumans reglemente, emedan regeringen icke inlämnat förslag om dess förlängning inom två månader efter dumans sammanträdande.

Ståndrätterna hade fungerat i åtta månader. På grund af dessa fällda domar hade 1,144 personer afrättats, 329 hade dömts till straffarbete, 461 till fängelse och 71 frikänts. Till allmänhetens kännedom hade kommit flera fall, där i följd af ståndrätternas domslut oskyldiga afrättats.Ett särskildt uppseende och en icke dold ovilja hos centern för att icke tala om högern väckte det af polackerna den 23 april inlämnade förslaget om grunderna för Polens autonomi. För konungariket Polen skulle inrättas ett ståthållare- och ett minister-statssekreterareämbete, samt en ständig kommission på tjugufyra personer för att slita tvister mellan de allmänna riksinstitutionerna och

de polska. Krigs-, marin-, utrikes- och hofministerierna skulle fungera äfven för Polen. Mynt-, skatte-, tull-, post-, telegraf- och kriminallagstiftningen skulle förbli gemensam. Polen skulle äga en särskild lagstiftande och den polska administrationen kontrollerande landtdag. Polen skulle deltaga i utgifterna för de ofvannämnda ministerierna äfvensom för rikets statsskuld, i kostnaderna för riksrådet och duman, samt för ministerkonseljen. I riksrådet och duman skulle, så som nu, Polen hafva representanter. Detta förslag hann aldrig komma till behandling. Men polackerna ökade genom att under de då rådande kritiska förhållandena inlämna sitt förslag, som endast kunde upptända de nationalistiska lidelserna, den animositet, hvilken redan rådde mot dem på grund af deras taktik att vilja spela en afgörande roll genom att kasta sina röster än på den ena sidan, än på den andra, oberoende af alla andra hänsyn än opportunitetens.

En icke ringa del af dumans arbetstid upptogs med granskning af de deputerades fullmakter och de i samband därmed upptagna klagomål mot valförrättningarna. En mängd öfverträdelser af vallagen konstaterades såväl från valmyndigheternas som administrationens sida. Med anledning af valen, bland annat i Poltava, Bessarabien, Tamboff och Viatka,beslöt duman anmäla hos inrikesministern om lagöverträdelser af guvernörer och lägre myndigheter.

De af regeringens propositioner, hvilka af duman antogos, berörde i regel budgeten samt handel, sjöfart och industri. Men alla lagförslag, hvilka afsågo en repression af frihetsrörelsen eller ett förstärkande af regeringens maktbefogenhet, afslogos, såsom t. ex. om skärpta straffbestämningar för revolutionär propaganda bland militären, om ansvar för lofprisande i tal och skrift af brottsliga handlingar, om förhindrande af fångars rymning.

Den 20 maj blef en stormig dag. Polisen hade tillåtit sig att intränga i den socialdemokratiska dumagruppens samlingslokal hos deputeranden Osol och verkställt en kroppsvisitation på de närvarande, hvaribland fyra dumaledamöter. Dagen därpå förekom, måhända tillfälligt, såsom första ärende en af högern iscensatt interpellation angående ett rykte om ett tilltänkt attentat mot tsaren, förhindradt och afslöjadt redan två månader tidigare. Ministerpresidenten Stolypin bekräftade riktigheten af ryktet och meddelade att den 13 april hade häktats tjuguåtta personer, hvilka bildat en sammansvärjning med ändamål att utföra attentat icke blott mot tsaren utan också mot storfursten Nikolai Nikolajevitsch, äfvensom mot ministerpresidenten.

Duman antog enhälligt en öfvergång till dagordningen af följande innehåll: »Hänförd af liflig glädje i anledning af att Hans Kejserliga Majestät lyckligen undgått en hotande fara, och gripen af afsky öfver det uppdagade brottsliga anslaget, öfvergår duman till dagordningen.»

Medan detta ärende behandlades i duman, vorovänstergrupperna, socialdemokrater, socialistrevolutionärer och folksocialister frånvarande från sessionssalen, men de infunno sig så snart följande ärende uppropats, och detta gällde polisens inträngande i dumaledamoten Osols bostad, hvilket ansågs vara en kränkning af den oantastbarhet, lagen tillförsäkrat dumans ledamöter.

Ministerpresidenten uppträdde strax till försvar för polisen. Han meddelade att till polisens kännedom kommit, att i den omnämnda våningen (bebodd af Osol och samtidigt samlingslokal för socialdemokraterna) samlades den centrala revolutionskommitté, som underhöll förbindelse med de militära revolutionära organisationerna. Med afseende å att Petersburg befann sig i förstärkt skyddstillstånd kunde polisen ej handla annorlunda än den gjort. Bland de närvarande voro fyra deputerade och trettioen icke-deputerade, dessa senare arresterades och hos dem tillvaratogos komprometterande dokument och dagen därpå konstaterades af åklagarmyndigheten ett samband mellan Osols bostad och de militära revolutionära organisationerna, hvilka hade till uppgift att framkalla uppror inom trupperna. I anledning däraf förklarade Stolypin, att polisen äfven framdeles skulle komma att handla så som den denna gången gjort.

Af flere talare upplystes därpå, att de fyra deputerade också blifvit arresterade och tvungna under hot om våld att sträcka upp händerna och låta visitera sig. De hade försökt tillkalla någon representant för åklagarmakten, men fingo vänta många timmar förr än prokuratorn Karnischanskianlände. Efter energiska protester från de deputerades sida fingo de slutligen gå sin väg.

Justitieministern förklarade, att ur handlingarna framgick att, om polisen ej blifvit fördröjd en half timme, den hade kunnat häkta de personer, hvilka den sökt i Osols bostad, d. v. s. förklädda soldater tillhörande de militära revolutionära organisationerna; dessas sammanträffande med dumaledamöter afsåg att åstadkomma en förmedling i ändamål att använda folkrepresentanternas auktoritet för att med större framgång inverka på öfriga soldater.

Myndigheternas, särskildt åklagarmaktens hållning klandrades icke blott af vänsterpartierna utan till och med af de moderata. Endast högern applåderade ministrarna.

Förhandlingarna i duman antogo småningom ett alltmera stormigt förlopp. Talarna afbrötos alltjämt af rop, isynnerhet från den yttersta högern. Herrar Purischkevitsch och Krupenski gjorde sig särskildt bemärkta. Men äfven den yttersta vänstern försvårade arbetet genom att ständigt framskjuta sina regeringen irriterande förslag, hvartill dock regeringen ofta gaf direkt anledning, såsom t. ex. då den förbjöd de frisinnade bland prästerna i duman att tillhöra vänsterpartierna och förelade dem att inom två dagar utträda ur dessa.

Justitieministern hade, såsom tidigare nämnts, redan kort efter dumans sammanträdande yrkat på uteslutning af några ledamöter på grund af att rättsligt åtal skulle inledas mot dem för politiska förbrytelser. Men duman som hänskjutit ärendet till ett utskott, ville ej utlåta sig. Senare gjordes af justitieministern ytterligare yrkanden i samma riktning emot någraandra ledamöter, och högern fordrade ärendets omedelbara afgörande. Men majoriteten hänsköt det åter till utskott, utan att detta dock upptog frågan. Regeringen lät i anledning af dessa dröjsmål senaten förklara hithörande bestämning i dumans reglemente sålunda, att polis kunde häkta dumaledamot, som greps på bar gärning, äfven utan domstolsmyndighets utslag.

Den 14 juni infann sig Stolypin i duman och anmälde ett ärende som borde behandlas inför slutna dörrar. Han delgaf duman, att de femtiofem dumaledamöter, hvilka utgjorde dess socialdemokratiska fraktion, befunnits hafva grundat en brottslig förening med filialer landet rundt i syfte att framkalla ett soldatuppror, omstörta det nuvarande statsskicket och införa en demokratisk republik. Alla de femtiofem borde omedelbart uteslutas af duman och rättegång inledas mot dem, sexton skulle strax häktas.

En lång anklagelseskrift upplästes därpå af allmänna åklagaren vid appellationsdomstolen i Petersburg Kamischanski. Enligt denna hade husvisitationen hos dumaledamoten Osol den 18 maj ådagalagt, att en agitation bedrefs inom armén och att denna leddes af medlemmar af dumans socialdemokratiska fraktion. Bland vid detta tillfälle beslagtagna papper fanns ett meddelande från den socialdemokratiska kommittén i Vladivostok, att ett cirkulär till trupperna erhållits och utdelats i 3,500 exemplar. Öfriga uppräknade papper voro mindre komprometterande.

Följande dag hade polisen, enligt anklagelsen, emellertid fått i sin hand en afskrift af ett upprop från soldater vid Petersburgs garnison, hvilket kortföre den nämnda visitationen hos Osol hade framlämnats till de hos honom församlade dumaledamöterna af en deputation på fem soldater, tillhörande olika regementen i Petersburg. Vid förhör med dessa soldater hade polisen erfarit, att ett soldatmöte hållits i Polytekniska institutet i närvaro af dumaledamoten Gerus, som uppmanat soldaterna att framställa sina önskemål i en skrifvelse riktad till duman. Denna skrifvelse undertecknades på en annan soldatsammankomst den 16 maj och hade den 18 maj mottagits hos Osol af en dumaledamot, som lofvat framföra klagomålen till duman. I skrifvelsen framhölls att soldaterna borde icke blott uppfordras till revolt, de borde också få höra ett deltagande ord från folkrepresentanterna. Af sådana uttalanden skulle det bero på hvems sida armén komme att ställa sig. Om för soldatfrågans skull regeringen upplöste duman, så komme armén obetingadt att ställa sig på folkrepresentanternas sida.

Vid en förnyad visitation den 21 maj hade vidare påträffats en del äldre program, hvilka framhöllo att det socialdemokratiska partiet borde sträfva att tillspetsa konflikten mellan regeringen och duman och göra denna konflikt till utgångspunkt för en massrörelse, som afsåge att omstörta det nuvarande statsskicket. Folket borde komma till insikt om den nuvarande folkrepresentationens oduglighet och att inga kompromisser med tsaren vore möjliga, utan borde folket med vapen i hand tillkämpa sig sina rättigheter.

Sedan prokuratorn Kamischanski slutat uppläsningen af anklagelsen, ajournerade duman sitt sammanträde på två timmar.Bland ledamöterna inom centerpartierna ansågs anklagelsen mot de enskilda socialdemokraterna icke juridiskt tillfyllest motiverad, med undantag för två bland dem, Osol och Gerus, men däremot voro alla ense om den politiska betydelsen af regeringens steg. Man hade sig bekant, att en ny vallag redan utarbetats af ministären. Dumans upplösning kunde förhindras eller uppskjutas endast till priset af den socialdemokratiska fraktionens utlämning, hvilket åter icke ansågs kunna rättfärdigas af bevismaterialet i anklagelseskriften.

Den sedan följande diskussionen ledde ej till något resultat, utan afbröts åter för att fortsättas på aftonen. Ärendet hänsköts då till utskott, som inom tjugufyra timmar borde granska anklagelsen och afgifva yttrande till duman.

Följande dag, den 15 juni, debatterades till först frågan om rättegångsväsendet på landet. Men den oroliga stämningen i duman gjorde att förslag om sessionens afbrytande trenne gånger framkastades utan att dock blifva af majoriteten antaget, hvilken ville ända till det sista fullgöra sina åligganden.

När sedan kl. 6 på aftonen ordföranden i det särskilda utskott, som hade att granska anklagelsen mot socialdemokraterna, anmälde att utskottet icke hunnit slutföra sitt uppdrag och föreslog att frågan om de femtiofems uteslutning skulle uppskjutas till följande plenum, opponerade sig högern. Krupenski förklarade att duman var skyldig att erkänna det brottslingar funnos inom den samt besluta huruvida de borde utlämnas eller ej. Att längre uppskjuta saken vore liktydigt med fruktan. Duman beslötemellertid att uppskjuta behandlingen till följande plenum.

Utskottet sammanträdde ytterligare på aftonen samma dag. Närvarande var prokuratorn vid appellationsdomstolen Kamischanski. Men utskottet fann ej anklagelsen styrkt och åtskildes utan att fatta beslut. Ministerkonseljen höll samtidigt också session. Och sent på natten uppsökte ännu några medlemmar af kadettpartiet Stolypin. Maklakoff försökte bevisa för honom, att anklagelsen ej var grundad, men kunde emellertid icke förmå Stolypin att frångå sin åsikt att duman måste på myndigheternas anfordran utlämna de anklagade.

Följande dag, den 16 juni 1907, upplöstes duman genom en kejserlig ukas, kontrasignerad af Stolypin, och samtidigt utsattes nyvalen till den 14 september och den tredje dumans sammanträdande till den 14 november 1907. Lagen af den 16 juni.

Samma dag, som den andra duman upplöstes, den 16 juni 1907, utfärdades ett kejserligt manifest, hvari regeringen angaf de orsaker, hvilka den ansåg hafva nödvändiggjort upplösningen, jämte det den tillkännagaf att en ny vallag skulle utgifvas.

I manifestet anfördes att »duman icke ens dragit sig för att afböja lagförslag, hvilka stadgade straff för öppet lofprisande af brott och utspridande af oro bland trupperna. Genom att undandraga sig att fördöma mord och våld hade riksduman icke gifvit regeringen moraliskt understöd för ordningens återställande». »Domstolsmyndigheterna hade upptäckt en sammansvärjning, ingången af en hel del af riksduman mot staten och den kejserliga myndigheten. Och då regeringen fordrade, att de för denna förbrytelse anklagade femtiofem dumaledamöterna skulle temporärt uteslutas ur duman, tills dess dom hunnit falla, samt de mest komprometterade tagas i fängsligt förvar, vägrade duman att omedelbart uppfylla myndigheternas lagliga yrkanden, hvilka icke tålte något uppskof.— — — Orsaken till att riksduman två gånger misslyckats låg både i själfva sakens nyhet och i vallagens ofullkomlighet. — — — Bibehållande i kraft alla de rättigheter, hvilkaförlänats folket genom manifestet af den 30 oktober 1905 och genom rikets grundlagar, hade H. M. fattat beslutet att endast förändra själfva sättet för inkallandet af folkvalda män till riksduman, så att hvarje del af folket måtte i densamma hafva sina representanter. Duman, som skapats för att befästa den ryska staten, borde vara rysk också till sinnelaget. Öfriga till riket hörande nationaliteter borde i duman hafva representanter, men borde icke och skulle icke inväljas till ett antal, som beredde dem möjlighet att spela en afgörande roll vid behandlingen af rent ryska frågor. I de delar af gränsmarkerna åter, där befolkningen icke nått en tillräcklig grad af medborgerlig utveckling, borde valen tills vidare inställas. — — — Endast den myndighet, som utfärdat den första vallagen, den ryska tsarens historiska myndighet, tillkommer rätten att upphäfva denna vallag och ersätta den med en ny.»

Den Stolypinska ministärens åsikt om den konstitutionella principen trädde åter i dagen. Den bestående vallagen, hvilken icke kunde förändras utan folkrepresentationens samtycke, hade två gånger tillämpats och hvardera gången gifvit en duma, som hvarken hyllade Stolypins åsikt i agrarfrågan och ej heller ansåg berättigadt att medels våld upprätthålla ett förkastligt system och kvarhålla en impopulär regering vid makten. Det var föga troligt att nya val enligt samma vallag en tredje gång skulle gifva ett för Stolypin mera gynnsamt resultat. Således återstod blott att följa den anvisning, som redan två månader tidigare gifvits af »den förenade adeln», d. v. s. att förändra vallagen. Ty att låta folkrepresentationen stifta agrarlag enligt egna åsikter, stäfjadet byråkratiska godtycket och införa ordning hade varit att rymma fältet, hvilket knappast kunde falla en man in, som hade åsikter om makten af den art Stolypin lagt i dagen. Det var för honom naturligare att själf förändra den vallag, som icke skulle få ändras utan folkrepresentationens samtycke, än att regeringsprogrammet skulle ändras, hvilket tvifvelsutan hade bort ske, om en gång den nya grundlagen om folkrepresentationens lagstiftningsrätt skulle tagas på allvar. Men dumans lagstiftningsrätt innebar enligt Stolypin, det hade nogsamt visat sig, endast rätt att godkänna regeringens propositioner, icke att förkasta dem och att utarbeta nya. Stolypin hade en gång i den andra duman med afseende på Ryssland yttrat, att i länder utan rättsnormer lagarna betydde mindre än de män, hvilka stodo vid makten, och med dessa ord hade han säkert riktigt karaktäriserat icke blott rättsordningen i Ryssland, hvilket han dock upprepade gånger vid andra tillfällen förklarat hafva blifvit en rättsstat, utan äfven sin åsikt om konstitutionen.

Hans uppfattning af konstitutionalismens idé framgår af att han, för att göra Ryssland till en rättsstat, icke i första rummet fordrade att regeringen respekterade de lagar den själf stiftat just för att föra Ryssland ur den despotiska statsformen, utan tillämpade de gamla förordningarna, hvilka däremot afsågo upprätthållandet af despotismen, den s. k. »lagliga ordningen», och hvilka den och de öfriga ministrarna städse förklarade måste följas ända tills de blifvit i den nya lagstiftningsvägen upphäfda. Hans nya vallag afsåg att gifva en folkrepresentation, villig att legalisera regeringens undertryckande af enrevolutionär rörelse, som dock till stor del underblåstes af provokatörer, progrom och liknande medel. I stället för att rikta sina sträfvanden mot en laglös och despotisk byråkrati, ville han påtvinga det ryska folket denna byråkratis åsikt om hvilka de reformer voro, som skulle garantera byråkratins fortsatta välde.

Den nya vallagen uppbyggdes rent empiriskt ur den gamla. Det regeringstrogna elementet i Ryssland bildades blott af dem, som voro gynnade af autokratin, d. v. s. byråkratin, de stora godsägarna, de stora industriidkarna och en del af den högsta köpmannavärlden. Alla öfriga samhällslager hade visat sig vara oppositionella. Härtill kom att alla de främmande nationaliteterna ledo under den rådande regimen och kunde hoppas att vinna en lindring i sitt läge endast genom en radikal förändring af styrelsesättet.

För författaren af den nya vallagen gällde det således att öka det förra elementets inflytande vid valen och i duman samt minska det senares. Detta gjordes på följande sätt. De stora godsägarnas elektorer vid guvernementsvalförrättningen ökades från 31 % till 50 % och bondeelektorernas antal minskades från 43 % till 22 därtill fördelades mandaten till duman mellan de särskilda valkuriorna sålunda, att godsägarna valde en deputerad och bönderna en, städernas invånare och fabriksarbetarna äfvenså hvar sin deputerad. Om guvernementet därefter ännu ägde rätt till några mandat, så valdes de återstående deputeradena samfälldt af alla deltagarna i guvernementets valförsamling, där såsom sagdt storgodsägarna hade 50 % af rösterna. Vidare delades städernas invånare i tvenne kurior; den första omfattade de större fastighetsägarna samt de större industriidkarna ochköpmännen, till den andra kurian räknades städernas öfriga röstberättigade invånare. Denna tudelning af städernas valmanskår jämte fördelning af mandaten på de båda kuriorna afsåg att med tillhjälp af den första kurian möjliggöra inval af regeringstrogna deputerade bland städernas representanter, hvilka hittills öfver hufvud varit oppositionella.

Slutligen vidtogs en betydlig reducering af antalet deputerade för de guvernement, hvilka trots ofvannämnda försiktighetsåtgärder dock antogos komma att välja oppositionella dumaledamöter. Till sådana delar af riket räknades i första hand alla de, hvilkas invånare icke voro ryssar, d. v. s. Polen, Kaukasien och de asiatiska

besittningarna. Vidare det lillryska Kiew, Orenburg och Ufa, på gränsen till Asien, samt bondeguvernementen Viatka och Perm, i hvilka godsägarna äro ytterst tunnsådda men där folkbildningen står jämförelsevis högt. En genomgripande förändring af dumans sammansättning kunde i följd af alla dessa manipulationer förutsättas.

Den gamla vallagen upptog inalles 524 deputerade, hvaraf 35 från de 26 största städerna. Den nya vallagen reducerade hela antalet till 442, hvaraf 19 valdes af de 7 största städerna. Alla öfriga städer deltogo i guvernementsvalförrättningarna. Städerna Odessa, Kiew och Riga, hvilka hörde till de sju med direkt valrätt, hade förut valt en representant hvar och en. Nu ökades representanterna för en hvar af dem till två, men af dessa två skulle framdeles den ena väljas af den första valkurian, och den andra af den andra valkurian, hvarigenom dessa städers frisinnade element blef neutraliseradt. För Warschau bibehölls antalet två deputerade, men den ena afdessa skulle väljas af stadens ryska befolkning, den andra af den polska. För konungariket Polen reducerades dessutom hela antalet deputerade från 37 till 14. Endast i konungariket Polen, för att icke tala om de västra guvernementen med inströdd polsk befolkning, förlorade den polska nationaliteten sålunda 24 deputerade, eller två tredjedelar.

I guvernementen Wilna och Kowno, där invånarna äro littauer, skulle två af guvernementens tretton deputerade väljas af där boende fåtaliga ryssar. Kaukasien hade förut sändt till duman 29 deputerade. Den nya vallagen reducerade deras antal till 10. De asiatiska besittningarna hade haft rätt att välja 44 deputerade, detta antal nedsattes till 15.

Guvernementen Kiew, Orenburg, Ufa, Viatka och Perm hade förut valt tillsammans 58 deputerade, framdeles skulle antalet vara blott 44.

Denna vallag tillförsäkrade således regeringspartierna majoritet vid guvernementsvalen, samt garanterade inval från städerna af lika många regeringstrogna som oppositionella, samtidigt som det oppositionella elementet från de främmande nationaliteterna reducerats till ett minimum.

*

Den andra dumans upplösning kom oväntadt och var dock väntad af alla, yttrade en rysk tidning. Och i verkligheten hade rykten om upplösning gått oafbrutet allt sedan dumans första dag. Tillika hade den andra duman icke mera kunnat knyta vid sig samma förväntningar som den första, till hvilken det ryska bildade samhället ställt alla sina förhoppningar.Så snart duman upplösts, började häktningar af de socialdemokratiska deputeradena. Osol och Gerus, de mest komprometterade, funnos icke mera i Petersburg. Men Zereteli, Anikin m. fl. anhöllos och arresterades. Emellertid inskränktes icke häktningarna till de anklagade dumaledamöterna. Enligt officiellt meddelande häktades mellan 11 och 17 juni 400 personer i Petersburg, och under de två därpå följande veckorna ytterligare 718. Fängelserna voro öfverfulla. I Petersburg höllos 5,500 personer fängslade dessa tider, oaktadt massor af fångar transporterades till Sibirien. Sålunda passerades gränsen mot Asien under de sista dagarna i juni af 2,000 deporterade.

Undersökningen angående den af Stolypin i duman omnämnda sammansvärjningen mot tsaren fortsattes. Det framgick att en kosack vid kejsarens lifvakt stått i förbindelse med de anklagade samtidigt med att han för sin chef rapporterade allt hvad dessa förehade. Ett tjugutal personer anklagades, af dem dömdes den 29 augusti tre till döden, fyra fingo 4 till 8 års tukthusstraff, fem deporterades till Sibirien och resten frikändes. Den förnämsta af de till döden dömda var en marinofficer Nikitenko. De revolutionära centralorganisationerna förnekade all delaktighet i detta attentat.

Inom trupperna häktades deltagarna i de militära revolutionära organisationerna. I Kiew, Odessa och Vilna utbröto myterier. Massarresteringar af soldater ägde rum på dessa orter, och många arkebuserades. Kommendanten jämte flera officerare samt alla fältväblar och underofficerare vid en sappörbataljon i Kiew fingo afsked. I en del gardesregementen iPetersburg företogos också räfster, särskildt vid det s. k. finländska gardesregementet, hvars kommendant bland annat afskedades.

Pressen förföljdes skoningslöst. Höga böter utdömdes af tidningarna för klander af myndigheterna. Tidningen

Parus i Moskva t. ex. pliktfälldes inom fyra dagar till 7,000 rubel. De utdömda bötesbeloppen stego i hela Ryssland under två veckor till 26,400 rubel.

Regeringen inskred också mot universiteten. Antalet studenter i hvarje fakultet begränsades. En förordning utgafs, som åter betydligt inskränkte den redan ånyo erkända autonomin och införde polisuppsikt öfver studenternas sammankomster. Professor Leshafts fria högskola i Petersburg stängdes helt och hållet. Rektorn och prorektorn vid universitetet i Odessa åtalades för att de tillåtit studenter att bilda föreningar inom studentkåren.

Ehuru ståndrätterna afskaffats, upphörde icke dödsdomarna och afrättningarna.

Emellertid fortgingo också en del oroligheter i olika delar af riket. I Polen var jäsningen stor och flera terroristiska handlingar föröfvades. Agrarrörelsen visade sig ännu här och där i mordbrand, åverkan och strejker, såsom hos den ofta nämnda grefve Bobrinski. Men isynnerhet fortforo »expropriationerna». Stora summor röfvades sålunda t. ex. i Tiflis och på järnvägen Harkoff-Nikolajeffsk. Enstaka mord ägde äfven rum ännu, fängelsedirektören i Petersburg, Ivanoff, sköts under en promenad midt på dagen, förre generalguvernören i Odessa, Karangosoff, likaså. I Kaukasien dödades general Alihanoff, tidigare militärguvernör i Kutais och känd från upproret iNahitschevan 1905, genom en bomb, som kastats under hans vagn.

Däremot kunde ofta en förändring i fabriksarbetarnas hållning till det socialdemokratiska partiet iakttagas. Arbetarna särskildt i Petersburg voro missnöjda med ledningen och ansågo att för liten uppmärksamhet ägnats de spörsmål, hvilka närmast berörde arbetarna, såsom arbetslösheten och fackfrågorna. På sina sammankomster uppmanade de sina kamrater att bilda ett oafhängigt arbetarparti. Politiska arbetarstrejker förekommo dock samtidigt, såsom i Lodz och Warschau, och den största uppmärksamhet tilldrog sig en strejk vid de Morosoffska bomullsfabrikerna i Orjehovo-Sujeff, där 20,000 arbetare nedlade arbetet och affattade sina fordringar i 96 punkter, hvilka omfattade hela det socialdemokratiska programmet.

*

Inom Ryssland bedömdes den andra duman mycket olika, allt efter den bedömandes partiståndpunkt. Oktobristerna utgåfvo en proklamation, de tvådde sina händer och sade att de gjort allt för att befrämja dumans arbete. Den monarkiska klubben, med grefve Bobrinski i spetsen, telegraferade till tsaren: »Med förnyade krafter och förhoppningar om en ljusare framtid för Ryssland, skola klubbens medlemmar skrida till värfvet att skapa den tredje duman och organisera Ryssland i en intim och oupplöslig förening med dess monark på basen af de principer, hvilka tillkännagifvits från den ryska själfhärskartronens höjd.» Det »Ryska folkets förbund» sände genom sin ordförande, Dubrovin, följande telegram:»Till Hans Majestät Kejsaren, hela Rysslands Själfhärskare.

Tårar af rörelse och glädje hindra oss att gifva fullt uttryck åt de känslor, hvilka gripa oss vid läsningen af Ditt manifest, o Härskare, af Ditt mäktiga ord, som gjort slut på riksdumans brottsliga tillvaro. Innerligt bedja vi till den Högste att Han måtte förläna Dig kraft och fasthet i Din verksamhet för fosterlandets bästa. Må Han förläna Dig och den Kejserliga familjen hälsa och lycka.

Orubbligt tro vi att under Din suveräna ledning vårt arma, utpinade fosterland skall segerrikt utgå ur alla olyckor och hemsökelser, att Rysslands förra makt och ära åter skola lysa med ofördunklad glans, att yttre och inre fienders sammansvärjningar ej äro farliga för oss, så länge det ryska folket skyddas af sin gudasände, oinskränkte Själfhärskare. Tro oss, Härskare, vi alla, ryska män, äro beredda att gå med Dig, vi anstränga alla våra krafter för att enligt Ditt ord vara en borg för Rysslands styrka, storhet och ära, och vi spara hvarken lif eller egendom, när det gäller att försvara vår dyrkade Kejsare.»

Tsarens svar till »Ryska folkets förbund» var, enligt tidningarna, af följande lydelse:

»Framför till ordförandena i Ryska folkets förbunds alla afdelningar och till alla förbundets medlemmar, hvilka för mig uttryckt sina känslor, min hjärtliga tacksamhet för deras tillgifvenhet och beredvillighet att tjäna tronen och det dyra fosterlandets väl. Jag är förvissad om att nu alla sant trogna och sitt fosterland uppriktigt älskande söner skola sammansluta sig ännu trängre än förut och ständigt ökande sina leder hjälpa mig att åstadkomma enfredlig pånyttfödelse af vårt heliga och stora Ryssland och en förfullkomning af den stora nationens

lifsbetingelser. Må Ryska folkets förbund förblifva mig ett pålitligt stöd, tjänande alla till föredöme i laglighet och ordning.»

I Moskva sammanträdde en semstvokongress den 23 juni, men af helt annat slag än de, hvilka förberedt den första duman. Initiativet till denna kongress hade utgått från »Den förenade adeln», och afsikten med densamma var att motarbeta realiserandet af en semstvoreform i demokratisk anda, som behandlades i den andra duman. Den andra dumans upplösning aflägsnade emellertid denna »fara» för semstvoförsamlingarna, hvilkas sammansättning genom de sista semstvovalen blifvit till öfvervägande del reaktionär, beroende på att bland godsägarna en förskjutning åt höger ägt rum i följd af den hållning bönder och arbetare lagt i dagen, och hvilken framkallat ett så starkt missnöje med de oppositionella partiernas agrarprogram, att en återgång till självhärskardömet af mången ansågs vara den enda räddningen. Då den första anledningen till sammankomsten emellertid förlorat sin aktualitet, ägnades en stor del af tiden till bedömande af det politiska läget samt den upplösta duman, och ytterst häftiga yttranden fälldes mot frihetssträfvandena.

Ett förslag till resolution framlades af grefve Bobrinski, hvilket uppmanade regeringen att, utan att fördröja de nödiga reformerna, vidtaga kraftiga åtgärder till undertryckande af de revolutionära handlingarna. Minoriteten protesterade och framhöll att ett sådant ärende icke föll inom kongressens kompetens. Förslaget föll. Den därpå med alla röstermot två voterade resolutionen lydde: »Kongressen uttalar sin förkastelsedom öfver terrorismen.»

I kongressen i Moskva deltogo 124 representanter. Af dem voro 33 högermän, 33 moderata, 44 oktobrister, 4 reformvänner och 10 kadetter. Till ordförande valdes godsägaren Rodsianko, tillhörande oktobristernas högra flygel, och till vice ordförande Gutschkoff. Kongressen betecknades i den liberala pressen såsom en repetition till den tredje duman.

I anledning af denna och liknande företeelser riktade professor Eugen Trubetskoi till oktobristernas ledare Gutschkoff en skrifvelse, som väckte mycket uppseende. Han gaf däri uttryck åt den ofta uttalade fruktan att de reaktionära elementen skulle få öfverhand i den tredje duman, likasom de revolutionära haft det i den andra. Han framhöll önskvärdheten af att oktobristerna skulle förena sig med kadetterna till ett konstitutionellt centerparti, annars funnes ingen möjlighet att beträda de fruktbringande reformernas väg. Men medlingsförsöket tillbakavisades af kadettledaren Miljukoff, hvilken icke trodde på möjligheten af ett samarbete med Gutschkoff.

Vänsterpartiernas och kadetternas försök att efter upplösningen hålla sammankomster och gifva uttryck åt sina åsikter, hindrades konsekvent af regeringen.

Men i den frisinnade utländska pressen ingingo bedömanden, hvilka skilde sig väsentligt från de ryska högerpartiernas. Vossische Zeitung ansåg att försöket att samtidigt utöfva absolutism och konstitualism i Ryssland måste leda till förvirring. Skulle också en sammansvärjning hafva upptäckts, så hade duman bort få tid på sig att undersöka anklagelsen, för att denna ej skulle få sken af att vara en förevändningför dumans upplösning. Neue freie Presse framhöll att, om regeringen önskade att landet ändtligen komme till lugn, den ej hade bort försvåra dumans existens genom att fordra det omöjliga af kadettpartiet, hvilket dock var bärare af en måttlig evolutionspolitik. Men regeringen hade antingen icke förstått att äfven den andra duman var en viktig faktor i reformarbetet eller också ville regeringen ingen reformering. Men äfven anhängarena af de partier, hvilka sträfvade efter ett osjälfständigt parlament tycktes icke, enligt Neue freie Presses mening, inse att ett sådant parlament vore ett oting i den ombildningsprocess, hvari Ryssland nu en gång blifvit inkastad.

Den bekante kännaren af Ryssland, Anatole Leroy-Beaulieu, meddelade i ett intervju sin uppfattning af förhållandena. Han hade kort före dumans upplösning i Petersburg sammanträffat: såväl med de flesta ministrar som med många dumaledamöter. Han ansåg att den andra duman icke erbjöd möjlighet för den maktägande ministären att regera med densamma. Endast 40—50 deputerade besutto tillräckliga insikter för ett parlamentariskt arbete, dessa sutto i alla utskott och voro så öfverhopade af löpande arbeten att de ej mera kunde odeladt ägna sig åt de stora frågorna. En lättnad i detta missförhållande hade kunnat åstadkommas genom inkallande af en del f. d. ledamöter af den första duman, hvilka innehade vana och förmåga att handhafva allmänna angelägenheter, men regeringen motsatte sig detta. Inom ministären hade länge yrkats på dumans

upplösning, och där framhölls att denna borde företagas, medan armén ännu vore pålitlig.Ministrarna hade slutligen enats om att förelägga duman ett ultimatum och fordra den socialdemokratiska fraktionens uteslutning, hvilken omöjliggjorde samarbetet med regeringen. Men tillika var man medveten om nödvändigheten att sammankalla en ny duma men vald enligt en ny vallag. Den gamla vallagen ansåg regeringen förfelad, t. o. m. Witte var af denna mening, den inrymde för mycket inflytande åt bönderna, på hvilkas politiska ståndpunkt man hade misstagit sig. I alla fall hade det varit utsiktslöst att förelägga den andra duman ett förslag till ny vallag, ett sådant förslag hade aldrig godkänts. Det återstod således blott att ensidigt dekretera den nya vallagen, hvilket emellertid vore en vansklig sak. Ansvaret därför påtog sig regeringen dock, och den påstådda sammansvärjningen utgjorde den formella anledningen till inskridandet.

Westminster Gazette skref: För utlandet ter sig upplösningen af duman och dithörande omständigheter som idel gåtor. Man kunde fråga, hvarför regeringen förelade för duman anklagelseakten mot socialdemokraterna och biföll till tillsättandet af ett utskott för dokumentets granskning, om regeringens mening ej var att gifva utskottet tid att fullfölja granskningen och afgifva betänkande. Men det är alldeles onödigt att ställa frågor angående dessa händelser i Ryssland. Den andra duman har ända från begynnelsen haft att kämpa mot tvenne fiender, hvilka spelade hvarandra i händerna, å ena sidan de yttersta revolutionärerna, hvilka önskade att duman måtte lida skeppsbrott för att vägen skulle öppnas för en mera drastisk behandling af autokratin och byråkratin, och å andra sidan de ytterstareaktionärerna, hvilka önskade att duman skulle förolyckas för att autokratin och byråkratin skulle återfå sin forna maktställning.

Daily Cronicle ansåg att man ej kunnat vänta någon annan utgång än en upplösning efter hvad som passerat. »På samma sätt som det brittiska parlamentet i det sjuttonde århundradet med all kraft motsatte sig Karl I:s försök att arrestera fem af dess medlemmar, skulle den ryska duman hellre låta sig upplösas än att utlämna de femtiofem deputerade, hvilka anklagats af den ryska regeringen. — — — Det var påtagligen mycket lätt för den ryska polisen att uttänka en anfallsplan mot socialdemokraterna. Intet parti har lidit mera genom socialdemokraternas åtgärder än de konstitutionella demokraterna, hvilka nu stått och fallit med dem. Det var den ryska byråkratin själf, som stärkte socialdemokraterna på kadetternas bekostnad. — — — Men att bedja dumaledamöterna utlämna sina kamrater till en hemlig administrativ undersökning och en nästan oundviklig död, var att inslå på en väg som betydde ett säkert slut på det andra försöket att gifva det ryska folket del i styrelsen. — — — Duman har mycket klandrats för att den icke antagit en resolution mot terrorismen. — — — Men ingen terrorism i Ryssland har varit så svår som regeringens egen, och så länge den ryska regeringen fortsätter ett slags barbariskt inbördes krig mot sitt eget folk är det hopplöst att predika fred för dessa olyckliga. Våld föder våld.»

Leo Tolstoi, som endast sällan låtit sin åsikt om de politiska förvecklingarna komma till offentligheten, uttalade sig för en medarbetare i den moderat liberala tidningen Slovo om läget efter den andra dumansupplösning. Tidningen publicerade hans uttalande, hvilket var af följande lydelse:

»Hos oss har utvecklats en så ofördragsam partianda, en sådan medborgerlig döfhet, att det är omöjligt att tala rent ut. Hvar och en hör och vill höra endast det som blifvit inpluggadt i honom antingen genom partikatekesen och sparlakansläxorna eller genom regeringens cirkulär och order. Det har gått så långt, att man är färdig att bestrida allmänt erkända satser, så snart de åberopas af motståndarens parti.

Om sålunda kadetterna fölle på den idén att påstå att vinklarnas summa i en triangel är lika med två räta, så skulle genast hela ministerpartiet spänna ut klorna och förklara detta för en listig politisk jesuitism.

Något dylikt känner jag på mig själf. Jag tycker att jag uttalar mina åsikter klart och öppet och, så vidt i min förmåga står, utan att lämna rum för vantolkning, men emellertid har folk, blott emedan jag vågat i några frågor hafva en annan mening än den redan i bestämda former stelnade politiska ortodoxin, hunnit sprida ut legenden att jag skulle vara ej blott emot konstitutionen utan äfven emot hela befrielserörelsen i allmänhet.

Hvad är det för dumheter! Skulle jag vara emot rörelse och därtill ännu frihetsrörelse?

Jag anser rörelse vara det enda tecken på verkligt lif, rörelse mot frihet, men jag har alltid trott och tror

fortfarande, att frihet icke ligger i cirkulär eller parlamentens formaliteter, utan friheten består däri, att människorna från urminnes tid ansett, såsom det också i verkligheten förhåller sig, att lifvetsheliga mål är Gud. Han kallar oss till ett bättre lif, och först då, när kärleken till honom vaknar hos oss och vi börja lefva för honom, medan vi arbeta för människorna, först då börjar den verkliga rörelsen mot frihet, människan vinner frihet.

Men vi skyndade, så snart folket höjde sin röst och började tala om frihet och en andlig rörelse vaknat hos det, att förändra dess sinnesstämning, att bjuda åt det den ena leksaken efter den andra gjord efter utländskt mönster men med rysk etikett.

En byråkrat, som tjänat i verken och blifvit flintskallig på utarbetande af projekt, kom på idén att efter olika mönster utplocka och hopsätta något underbart klokt med klassanda och betydelselösa fullmakter och att gifva detta påhitt ett gammalryskt namn. Genast lade folk pannan i djupsinniga veck och började räkna med den Bulyginska duman. Sedan, när herrarna i ministerierna sågo att detta icke ledde till något godt, utvidgade de fullmakterna obetydligt, förstorade burarna och inkallade den första duman.

Det blef en smula löjligt.

Det var löjligt att ämbetsmännen hittat på att tillägna sig folkets mäktiga sträfvan att gifva lifvet en ny form och att drifva denna sträfvan in i ett korthus. Och lika löjligt var det att se, huru människorna med allvarsam uppsyn sutto i detta lilla hus och allvarligt öfverlade om någonting utan att se eller vilja se att det ej behöfdes mera än att någon blåste ett tag på detta lilla hus för att allt skulle flyga sin kos. Och man blåste i själfva verket och det flög.

Men mig försöker man öfvertyga att detta justär den verkliga konstitutionen, att det förhåller sig just så äfven i västern, att också där parlamenten sammankallas och upplösas.

Däri besticker sig just hela fasan af vårt läge, att vi icke se det löjliga i detsamma. I västern! Tackar så mycket. Hvad allt har man ej där! Men hos oss borde detta allt ej få förekomma. Om vi en gång sammankalla en folkrepresentation, så bör den för det första vara verkligt folklig, och icke en komedi med en ämbetsmanna-godsägarfärg, och för det andra, om en gång en sådan representation är sammankallad, så var så vänlig och lyssna till folkrepresentationens röst och håll icke ett papper bakom ryggen för att, så snart något icke behagar, säga: farväl, ni kan gå.

Detta är oordning och får ej tillåtas.

Saken har tagit en vändning som påminner om något slags egendomlig lek. Man satte sig ner att spela kort, delade korten, spelade ut, och med ens ropade ämbetsmännen:

Nej, låt oss dela på nytt.

Och man blandade korten på nytt. Ehuru sådant ej får förekomma i kortspel, påstår man att sådant kan ske i politiken, och att man gör så i Västeuropa. Och därför togs spelet om från början.

Man satte sig åter vid spelbordet, delade om och begynte spelet. Men snart befunno sig ämbetsmännen åter på tinnarna af templet.

Låt oss dela på nytt, ropade de åter och blandade korten.

Och nu tro de att de plockat ut åt sig alla trumfarna, ordnat korten på förhand och sätta sig på nytt till spelbordet.Hvad vill sådant här säga?

— — —

Tre stora lögner, en lögnaktig politik, en lögnaktig vetenskap och en lögnaktig kyrka hafva sammanflätat sig och bildat en vild, draklik helvetes-treenighet och hafva med sitt bedrägeris vin berusat hela folket. Också oss hafva de berusat.

Och jag säger: en verkligt ärlig folklig politik finnes blott där, hvar allt sker genom folket. Sådan är också en verklig ärlig vetenskap. Och än mera och än viktigare än en sådan är en verklig, icke lögnaktig, uppriktig folkets

tro — se där hvad vi behöfva. — — —»

Bibliografi.

Anatole Leroy-Beaulieu, L'empire des tsars et les russes, Paris 1885.

Donald Mackenzie Wallace, Russia, London 1905, Cassel and company.

Paul Milyoukov, Russia and its Crisis, London 1905, T. Fischer Unwin.

Maxime Kovalevsky, La crise russe, Paris 1906, V. Girard et E. Bière.

Victor Bérard, L'empire russe, Paris 1906, Armand Colin.

Josef Melnik, Russen über Russland, Frankfurt am Main 1906, Rütten und Loening.

Max Weber, Russlands übergang zum Scheinkonstitualismus, Tübingen 1906, J. C. B. Mohr.

Bernhard Pares, Russia and Reform, London 1907, Archibald Constable and C:o.

Grefve Loris-Melikoffs förslag till konstitution för Ryssland, Stockholm 1901.

Pierre Chasles, Le parlament russe, Paris 1910, Arthur Rousseau.

Tolstoi, L'église et l'état, Paris 1905, Cahier de la quinzaine.

Zur Agrarbewegung in Russland, Leipzig 1907, Teutonia-Verlag.

Simon Sagorsky, Die Arbeiterfrage in der Südrussischen Landtwirtschaft, München 1908, Ernst Reinhardt.

David Lewin, Das Branntweinmonopol in Russland, Tübingen, Laupp'sche Buchhandlung.

W. D. Preyer, Die russische Zuckerindustrie, Leipzig 1908, Duncker et Humblot.

Rudolf Claus, Das russische Bankwesen, Leipzig 1908, Duncker et Humblot.

K. A. Paschtinow, Die Lage der arbeitender Klasse in Russland, Stuttgart 1907, I. H. W. Dietz.*Peter Masslow,* Die Agrarfrage in Russland, Stuttgart 1907, J. H. W. Dietz.

M. Friedmann, Die Russischen Finanzen, Berlin 1906, Siegfried Cronbach.

Alexis Yermoloff, La Russie agraricole, Paris 1907, Hachette et C:ie.

J. Machat, La développement économique de la Russie, Paris 1902, Armand Colin.

E. I. Michelet, Essai sur l'histoire de Nicolas II, Paris 1907, Ernest Flammarion.

George Cleinow, Aus Russlands Not und Hoffen, Berlin 1906—1907, C. A. Schwetschke und Sohn.

Maurice Baring, A year in Russia, London 1907. Methuen and C:o.

William English Walling, Russia's Message, London 1909, A. C. Fifield.

Etienne Avenard, Le 22 janvier nouveau style, Paris 1905, Cahier de la quinzaine.

E. Séménoff, La Contre-révolution russe, Paris 1906, P. V. Stock.

R. Dmowski, La question polonaise, Paris 1909, Armand Colin.

L'instruction publique au royaume de Pologne, Paris 1910, Agence polonaise de presse.

Das russische Gesetz über die Landschafts-institution, Mitau 1878, E. Behre.

Ryska skrifter.

Vasili Klimoff, Rasprava i rasstreli, Moskva 1906, D. P. Efimoff.

I. P. Belokonski, Semstvo i konstitutia, Moskva 1910, Obrasovanie.

P. Miljukoff, God borbi, Petersburg 1907, Obschvestvennaja polsa.

P. Miljukoff, Vtoraja duma, Petersburg 1908, Obschestvennaja polsa.

C. D. Urusoff, Sapiski guvernatora, Moskva 1907, V. M. Sablin.

Dolgorukoff i *Petrunkevitsch,* Boprosi gosudarstvennaja hosjaistva, Petersburg 1907, Obschestvennaja polsa.

Dolgorukoff i *Petrunkevitsch,* Agrarni vapros, Moskva 1906—1907, Beseda.

S. N. Prokopovitsch, Agrarni vapros v zifrah, Petersburg 1907 Obschestvennaja polsa.

V. Gurko, Nasche Hosjaistvo, Petersburg 1909, P. O. Jablonski.*V. P. Litvinoff-Falinski,* Nasche ekonomitscheskoje poloschenie, Petersburg 1908, V. F. Kirschbaum.

B. F. Brandt, Inostrannie Kapitali, Petersburg 1901, V. Kirschbaum.

Materiali po utschreschdeniju gosudarstvennoj dumi 1905,

P. Miljukoff, Kak proschli vibori vo II:ju gosudarstvennuju dumu, Petersburg 1907, Obschestvenaja polsa.

N. I. Lasarewski, Sakonodatelnia akti 1904—1908, Petersburg 1909. Pravo.